

Jorma Mäntylä

TOTUUS MARKKINOILLA

Liberalistinen lehdistöteoria ja John Stuart Mill

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Esitetään Tampereen yliopiston
yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi
Tampereen yliopiston luentosalissa A1,
Kalevantie 4, Tampere,
keskiviikkona 20. kesäkuuta 2007 klo 12.

*Tampereen yliopisto
Tampere 2007*

*”Truth can never be confirmed enough,
though doubts did ever sleep.”*

– William Shakespeare, näytelmässä *Perikles*

Jorma Mäntylä

TOTUUS MARKKINOILLA
Liberalistinen lehdistöteoria
ja John Stuart Mill

Media Studies

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Tampereen yliopisto
Tiedotusopin laitos

Copyright ©2007 Jorma Mäntylä

Myynti

Tiedekirjakauppa TAJU

PL 617

33014 Tampereen yliopisto

puhelin (03) 3551 6055

fax (03) 3551 7685

taju@uta.fi

<http://granum.uta.fi>

Taitto

Aila Helin

Kansi

Sakari Viista

Kannen kuvat

Eeva ja Aatami paratiisissa. Gustave Dorén kuvitusta
1800-luvulla ilmestyneeseen *Kadotettuun paratiisiin*.

John Stuart Mill. Wikipedia

Jorma Mäntylä. Sakari Viista

Painettu väitöskirja

ISBN 978-951-44-6962-6

Sähköinen väitöskirja

Acta Electronica Universitatis Tamperensis 623

ISBN 978-951-44-6963-3 (pdf)

ISSN 1456-954X

<http://acta.uta.fi>

Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print

Tampere 2007

Sisältö

Esipuhe.....	7
1. Johdanto ja tutkimuksen kohde.....	9
2. John Stuart Millin elämä 1806–1873 kuningatar Viktorian Britanniassa	15
2.1. Yksi maa ja kaksi kansaa: ensimmäinen kansa	16
2.2. Toinen kansa ja J.S. Mill	23
3. <i>On Liberty</i> n perusteet ja paikka Millin tuotannossa: suunnitelma ihannevaltiosta	35
4. Liberalistinen ja muut lehdistöteoriat.....	45
5. Millin sananvapausteorian ainekset: antiikista 1800-luvun politiikkaan	57
5.1. Agora ja Cicero	58
5.2. John Milton: <i>Areopagitica</i> ja <i>Kadotettu paratiisi</i>	67
5.3. Wilhelm von Humboldt ja kantilainen <i>Bildung</i>	96
6. Aikalaisvaikutteet	107
6.1. James Mill: <i>Liberty of the Press</i>	107
6.2. Harriet Taylor-Mill ja kysymys “kahdesta Millistä”	112
7. Poliittisen ja journalistisen toiminnan vaikutus Milliin.....	121
7.1. John Stuart Mill lehtimiehenä: the <i>Westminster</i> <i>Review</i>	122
7.1.1. Lehden sisältö aihepiireittäin	129
7.1.1.1. <i>Brittiläinen imperiumi</i>	132
7.1.1.2. <i>Eurooppa</i>	142
7.1.1.3. <i>Muut ulkomaat</i>	144
7.1.1.4. <i>Britannian parlamentti</i>	147
7.1.1.5. <i>Britannian sisäpolitiikka</i>	151
7.1.1.6. <i>Filosofia ja teologia</i>	160
7.1.1.7. <i>Taide</i>	164
7.1.1.8. <i>Poliittinen taloustiede</i>	170
7.1.1.9. <i>Historia</i>	174
7.1.1.10. <i>Luonnontieteet</i>	177

7.1.1.11. <i>Antiikki</i>	185
7.1.1.12. <i>Muut ja mainokset</i>	185
7.2. Yhteenvedo sisällöstä. Lehden kirjoitukset journalismista.	187
7.3. Lehden levikki ja talous.....	198
8. Alexis de Tocqueville. Katolisen kirkon vaikutus Milliin	209
8.1. Kun valhe voittaa: <i>The Subjection of Women,</i> <i>On Liberty</i> n jatko-osa.....	210
8.2. Katolisen kirkon ja liberaalien oppiriita 1800-luvulla..	222
8.3. Millin matka Roomaan ja Vatikaaniin 1854–55	255
9. Millin sananvapausteorian ainekset	263
10. Liberalistisen lehdistöteorian tulkintoja ja myyttejä	269
11. Pohdintoja Millin puolesta ja vastaan: onko aika jättänyt liberalismiin?	277
11.1. Aika entinen ei koskaan palaa.....	278
11.2. Katolilaisuuden ja islamin ongelmia.....	282
11.3. Yksilöllisyys ja joukkovoima.....	286
11.4. Keskustelua utilitarismista	291
11.5. Mill ja Marx – sosialismi ja osuustoiminta	300
11.6. Itä-Intian kauppakomppania ja oopiumsodat.....	310
12. Yhteenvedo ja tutkimuksen tulokset	315
Kirjallisuus	321
Liite 1	
The Syllabus of Errors Condemned by Pius IX (1864)	333
Liite 2	
Englannin punnan muuntotaulukko 1830–1880	343
Tiivistelmä	345
Abstract	351
Henkilöhakemisto	357

Esipuhe

Nykyään tuskin voi välttää päivälehtijulkisuudessa sanoja liberalismi ja uusliberalismi. Minäkin olin pitkään pitänyt niitä itsestäänselvyksinä.

Tämä tutkimus lähti liikkeelle opetuksen yhteydessä tekemästäni havainnosta, että olen ollut pitkään väärässä. Liberalismi ja sen klassikot ovat edustaneet aikoinaan kovin erilaisia näkemyksiä kuin yleisesti luullaan. Päivälehtijulkisuuden erheelliset käsitykset liberalismista voivat johtua tutkimuksen vähäisyydestä. Klassisen liberalismin merkittävää edustajaa John Stuart Millia on tutkittu Suomessa vähän, ja ulkomailla vasta viime vuosina on herännyt kiinnostus hänen tuotantoaan kohtaan.

Voin sanoa tämän nyt, kun kahden vuoden tutkimusretki on lopuillaan. Tätä kirjoittaessani on mahdotonta sanoa, onko tällä tutkimuksella vaikutusta suomalaiseen julkisuuteen tai edes sen tutkimukseen. Olen kuitenkin itse oppinut paljon. Tärkeintä on ollut ennakkoluulottomuus, uskallus asettaa kyseenalaiseksi kaikki aikaisemmin itsestään selvänä pidetty. Yllättävintä tutkimusretken aikana on ollut, että filosofien perinteisesti miehiseen joukkoon on liittynyt nainen. Oppikirjojen mukaanhan filosofeja ovat esimerkiksi Aristoteles, Platon, Tuomas Akvinolainen, Kant, Hegel, Mill ja Marx. Nyt olen liittänyt heidän joukkoonsa Eevan – paratiisin rohkean naisen, joka uskalsi syödä hedelmän kielletystä Tiedon puusta. Hänestä tuli tämän tutkimuksen sankari.

Eevan ohella haluan kiittää kaikkia, jotka ovat tukeneet tutkimustani taloudellisesti tai lukemalla käsikirjoitusta eri vaiheissa. Tutkimustyö lähti alkuun kesällä 2005 osallistumalla Suomen Akatemian

rahoittamaan projektiin *Viestintäoikeuden yhteiskunnalliset ja juridiset perusteet*. Suomen Kulttuurirahaston apuraha vuonna 2006 mahdollisti projektin viemisen päätökseen.

Kansalliskirjaston henkilökuntaa kiitän ystävällisyydestä etsiesäni tiedon jyväsiä 1800-luvun englantilaisista lehdistä. Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikkö antoi hyvät tilat ja tutkimusta tukevan ilmapiirin.

Tampereen kaupungin tiederahaston julkaisuapuraha auttoi väitöskirjan julkaisemisessa.

Käsikirjoitusta ovat eri aikoina lukeneet Risto Kunelius, Hannu Nieminen ja Kaarle Nordenstreng. Esitarkastajina toimivat Kari Saastamoinen ja Juha Koivisto.

Pirkko Hakulista kiitän kärsivällisyydestä ja tuesta sekä samoin käsikirjoituksen lukemisesta.

Tutkimusretki päättyi siis Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikköön. Se alkoi vuonna 2001 vain 40 kilometrin päässä Orivedellä perin pienen tuntuisesta tapahtumasta. Tampereen ja Oriveden välinen matka osoittautui kuitenkin yllättävän pitkäksi ja siihen sisältyi mutkia Lontoon, Kiinan, Intian ja Vatikaanin kautta, kuten seuraavilta sivuilta ilmenee.

Tampereella 19.4.2007

Jorma Mäntylä

1. Johdanto ja tutkimuksen kohde

Käsillä oleva tutkimus on syntynyt halusta oikaista yleinen väärinkäsitys, jonka vallassa olin itsekin elänyt. Pidin syksyllä 2001 Oriveden opistolla journalistiikan peruskurssia Jyväskylän yliopiston tutkintovaatimusten mukaisesti. Päätin omistaa yhden luennon klassisten lehdistäteorioiden esittelylle. Perinteisen oppikirjan mukaan näitä lehdistäteorioita on neljä: autoritaarinen, marxilainen, liberalistinen ja sosiaalisen vastuun lehdistäteoria. Näin minulle oli opetettu 1970-luvulla Tampereen yliopistossa, missä tutkintovaatimukseen kuului vuosien ajan Fred Siebertin, Theodore Petersonin ja Wilbur Schrammin teos *Four Theories of the Press* (1956).

Ehkä tarkoitukseni oli olla myös hieman ilkeä ja ravistella ”uusliberalistiseksi” kutsutun ajan nuoria opiskelijoita. Aikomukseni oli osoittaa opiskelijoille miten naiivi on liberalistisen lehdistäteorian mukainen ajatus itseään korjaavasta totuudesta, joka mukamas löytyy aatteiden vapaalla markkinapaikalla, kunhan vain valtio ei sekaannu asioihin. Oletin monien muiden tavoin tämän olevan liberalistisen lehdistäteorian pääsisältö. *Four Theories* -kirjan kuuluisan taulukon mukaisesti luulin itseään korjaavan totuuden sekä aatteiden markkinapaikkavertausten olevan peräisin klassisilta liberalistifilosoifeilta, kuten John Miltonilta ja John Stuart Milliltä.

Oriveden opistolla on suhteellisen hyvä kirjasto, mistä menin etsimään aineistoa valmistellessani luentoa. Kuinka ollakaan, kirjahyllystä löytyi Millin kohdalta pieni kirja, joka oli painettu kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapainossa Helsingissä vuonna 1891: *Vapaudesta*, kirjoittanut John Stuart Mill, englantilaisesta ”kansan painoksesta” suomentanut Niilo Liakka.

Menin työhuoneeseeni lukemaan Millin tunnetun teoksen suomennosta, ja hämmästyin. Kirjassa ei mainittu sanallakaan ”aatteiden vapaata markkinapaikkaa”, eikä liioin markkinoita. Kirjan toisessa luvussa puhuttiin ajattelemisen ja keskustelun vapaudesta, mutta jo pikainen tutustuminen tekstiin osoitti kirjoittajan olevan sitä mieltä, että totuus ei ole itseään korjaava. Mill kirjoitti teoksessaan tarkalleen päinvastoin: hänen mielestään ajatus itseään korjaavasta totuudesta on virheellinen ja ”hauska valhe” eli ”*pleasant falsehood*”.

Alkuperäisteoksen *On Liberty* englanninkielisiä versioita löytyi Internetistä useita versioita. Pikainen selaus hakutoiminnoilla tuotti saman tuloksen: käsitteet aatteiden vapaa markkinapaikka sekä itseään korjaava totuus eivät näyttäneet mitenkään liittyvän Milliin – päinvastoin: Mill suorastaan vastusti ainakin jälkimmäistä ajatusta. Lisää ihmetystä aiheutti Millin kuuluisan kirjan suomennos: kuka on kääntäjä Niilo Liakka? Miten hän ja hänen jo vuonna 1891 suomentamansa teos on aikoinaan vaikuttanut Suomessa?

Tästä alkoi opiskelu ja tutkimusretki, jonka lopputulokset on koottu tämän kirjan kansien väliin. Tutkimusmatkani aikana huomasin, että en ole ollut ensimmäinen enkä läheskään ainoa, joka on ihmetellyt liberalismiin ja uusliberalismiin liitettyjä väärinkäsityksiä. Havainnollistan tätä muutamalla esimerkillä suomalaisesta päiväleh-tijulkisuudesta.

Ulkoministeri Erkki Tuomioja kävi pitämässä vappupuheen Kangasalla vuonna 2001. Tällöin hän määritteli uusliberalismin näin: ”1970-luvulla hyvinvointi-sosialidemokratian vetovoima alkoi ehtyä ja sen paikan hallitsevana ideologiana otti uusliberalismi. Se vaati säätelyn purkamista, markkinavoimien vapauttamista, julkisen talouden alasajoa, sosiaaliturvan leikkauksia, yksityistämistä, kilpailuttamista ja tuloerojen kasvattamista.”

Syksyllä 1997 arkkipiispa John Vikström kysyi *Kansainvälinen solidaarisuus ja sosiaali etiikka* -symposiumissa Helsingissä onko uusliberalismin aatteellisessa perinnössä sellaista, jonka sisäinen välttämättömyys johtaa kehitykseen, joka tuo yhteiskunnalle ja ihmisille

myös vahinkoa eikä vain siunausta. Lehdistötiedotteen mukaan arkkipiispa vastasi kysymykseen myönteisesti. Evankelisluterilaisen kirkon tiedotusyksikön lehdistötiedote oli otsikoitu sanoin: *Uusliberalismi rajoittaa ihmisen roolia itsenäisenä vaikuttajana.*

Vasemmistonuorten talouspoliittisessa asiakirjassa vuonna 2005 sanotaan seuraavasti: ”Uusliberalistisen talouspolitiikan tavoite on valtion roolin hävittäminen pelkäksi järjestyksenvalvojaksi. Tämän toteutuessa voidaan lopettaa puhuminen demokraattisesta yhteiskunnasta. Veronalennukset, yksityistäminen sekä vallan ja taloudellisen hyödyn kasautuminen yhä harvemmillä ovat välineitä uusliberalistisen päämäärän saavuttamiseksi. Ideologiana uusliberalismi soti pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan arvoja; demokratiaa, tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta vastaan. Palveluita yksityistettäessä heikoimmassa asemassa olevien kansalaisten hyvinvointi ja palvelujen saanti voi riippua täysin kolmannen sektorin, mm. vapaaehtoisjärjestöjen, antamasta avusta.”

Tällaisia sitaatteja olisi helppo jatkaa syöttämällä Internetissä Google -hakukoneeseen sanat uusliberalismi ja liberalismi. Tuloksena on massoittain vastaavaa tulikiven katkuista vuodatusta etenkin uusliberalismia vastaan. Joukosta voi löytää muutaman kirjoittajan, joka yrittää selvittää liberalismien klassikoiden tarkoittaneen ehkä jotain muuta.

Kari Saastamoinen on julkaissut erinomaisen kirjan, joka on otsikoitu *Eurooppalainen liberalismi* (1998). Siinä käsitellään lähinnä talous- ja sosiaalipolitiikkaa ja siksi esimerkiksi Millin kuuluisa sananvapausteoria jää vaille huomiota. Teoksessaan Saastamoinen oikoo eräitä pahimpia väärinkäsityksiä, jotka liittyvät tunnetuimpiin liberalistifilosofoihin ja taloustieteilijöihin kuten Adam Smithiin ja John Stuart Milliin. Yksi pahimmista virhetulkinnoista on ollut heidän ajattelunsa liittäminen suoraan ja kritiikittä täysin vapaaseen ja sääntelemättömään markkinatalouteen eli ns. *laissez faire* -kapitalismiin. Tässä on aiheellista nostaa esiin eräitä Saastamoisen mainitsemia asioita.

Toki Adam Smith oli nykykäsityksen mukaan yksityisyritteliäisyyteen perustuvan markkinatalouden kannattaja. Mutta samalla hän arvosteli merkantilistisia monopoleja sekä suurkauppiaiden ja teollisuusyrittäjien suosimista pienyrittäjien, perheviljelijöiden ja työläisten kustannuksella. Smith piti epäkohtana, että 1700-luvulla Englannissa työläiset eivät saaneet perustaa etujaan ajavia yhdistyksiä, kun työnantajat samaan aikaan pyrkivät salaisin sopimuksin polkemaan palkkatasoa. Voitoista elävien suuryrittäjien edut saattoivat tällöin olla ristiriidassa yleisen edun kanssa. Smith arvosteli kauppiaita ja industrialisteja ”ahneudesta ja pyrkimyksestä monopoleihin”. Samoin hän oli valmis hyväksymään muun muassa korkosäännöstelyn, jotta korot olisivat alhaisemmat kuin tuotannollisesta toiminnasta saatavat voitot. Muutoin ”...suurin osa lainattavasta rahasta menisi tuhlaareille ja spekulioijille, koska vain nämä olisivat valmiita maksamaan näin korkeaa korkoa [...] jolloin suuri osa kansakunnan pääomasta ei olisi niiden käsissä, jotka todennäköisimmin tekisivät sillä voittoa ja käyttäisivät sitä hyödyllisesti, vaan se heitettäisiin niille, jotka mitä todennäköisimmin tuhlaisivat ja tuhoaisivat sen.”

Myös John Stuart Mill suhtautui kriittisesti *laissez faire* -oppiin sekä monopoleihin. Elämänsä lopulla Mill kirjoitti artikkelisarjan *Chapters on Socialism*, jossa hän pohti kysymystä sosialismista vaihtoehtona työväestön kurjistumiselle sääntelemättömän kapitalismin oloissa. Hän jopa katsoi, että 1800-luvulla syntyneiden suurten osakeyhtiöiden johtajat eivät olleet yksityisten osakkeenomistajien edustajia, vaan valtion virkamiesten kaltaisia byrokraattisen vallan käyttäjiä. Eräissä tapauksissa osakeyhtiöiden johto voi hoitua paremmin valtion virkamiesten käsissä. Lisäksi Mill katsoi, että maantiet ja rautatiet sekä sähkön, kaasun ja veden jakelu voisivat luonnollisina monopoleina olla yhteiskunnan hallussa. Yksityisissä käsissä näiden alojen yritykset voivat olla ”vastuuttomia ja kuuroja”. Mill suhtautui lämpimästi osuustoimintaliikkeeseen ja hyväksyi erällä aloilla valtion yritystoiminnan. (Saastamoinen 1998, 33–150.)

Jo nämä Kari Saastamoisen kirjasta poimitut muutamat seikat osoittavat, että päivittäisessä lehdistökeskustelussa toistuvat väittämät uusliberalismin ja liberalismiin sisällöstä ovat kyseenalaisia. Olisi mielenkiintoista tutkia miten on mahdollista, että uusliberalismista on syntynyt myytti, joka ei keskeisiltä osiltaan muistuta enää lainkaan esikuvaansa klassista liberalismia. Tällaisia ajatusrakennelmia näyttää syntyvän silloin tällöin ja valitettavasti myös yhteiskunnan kannalta hyvin keskeisissä asioissa.

Tässä tutkimuksessa haluan purkaa yhden myytin, joka näyttää asettuneen syvälle niin päivittäiseen lehdistökeskusteluun kuin tieteelliseen kirjallisuuteen. Kysymys on myytistä, jonka mukaan John Stuart Mill olisi keskeisesti ollut muotoilemassa liberalistiseksi lehdistöteoriaksi kutsuttua ajatusrakennelmaa. Sen mukaan itseään korjaava totuus löytyy aatteiden vapaalla markkinapaikalla.

Tutkimuksen kohteita on kolme:

1. Ensimmäinen on John Stuart Millin sananvapausteoria. Mistä se on peräisin ja mitä hän haluaa sillä sanoa?
2. Toisena ovat käsitteet ”aatteiden vapaa markkinapaikka” sekä ”itseään korjaava totuus”. Mistä nämä käsitteet ovat peräisin ja miten ne ovat päätyneet tiedotusopilliseen kirjallisuuteen John Stuart Millin yhteyteen?

Lähtökohtana on hypoteesi, jonka mukaan John Stuart Millin sananvapausteoria ei perustu aatteiden vapaaseen markkinapaikkaan eikä liioin itseään korjaavan totuuden ajatukseen. Näyttäisi siltä, että Milliin liitetään sellaista mitä hän selvästikään ei edusta.

3. Kolmanneksi kysyn mikä on Millin sananvapausteorian suhde liberalistisen lehdistöteorian nimellä tunnettuun lehdistöteoriaan? Voidaanko Milliltä löytää lehdistöteoria sanan tiedotusopillisessa merkityksessä ja millainen se olisi suhteessa kirjallisuudessa esiintyvään teoriaan?

Työ etenee siten, että toisessa luvussa esitellään J.S. Millin elämäkerta ja toimintaympäristö eli 1800-luvun viktoriaaninen Englanti. Kolmannessa ja neljännessä luvussa esitellään Millin pääteoksen *On Liberty*n pääteesit sekä vertaillaan niitä liberalistisen lehdistöteorian nimellä kulkevaan klassiseen tulkintaan. Luvuissa 5, 6 ja 7 Millin sananvapausteoria puretaan ja selvitetään millaisista aineksista se on rakennettu ja mitä sillä oikeastaan halutaan sanoa. Kahdeksannessa luvussa selvitetään miten Alexis de Tocqueville ja katolinen kirkko ovat vaikuttaneet *On Liberty*n syntyyn. Yhdeksännessä luvussa tehdään yhteenveto ja kymmenennessä luvussa Millin sananvapausteoriaa verrataan tarkemmin klassisiin tulkintoihin liberalistisesta lehdistöteoriasta. Luku 11 on vapaamuotoisempi. Siinä tarkastelen Millin ja liberalismien ajankohtaisuutta nykynäkökulmasta ja kysyn onko aika jättänyt liberalismiin? Lopuksi luku 12 sisältää yhteenvedon ja tiivistelmän keskeisistä tutkimustuloksista.

2. John Stuart Millin elämä 1806–1873 kuningatar Viktorian Britanniassa

Britannia oli 1800-luvulla selvinnyt voittajana Napoleonin sodista ja se oli maailman johtava suurvalta. Sen laivasto oli maailman voimakkain. Jyrki Käkönen luonnehtii kuningatar Viktorian aikaa 1800-luvulla, johon suurin osa John Stuart Millin elämästä ajoittui, englantilaisen kolonialismin toisen vaiheen kypsän hegemonian vaiheeksi. Ensimmäinen sykli oli päättynyt laskuun, jonka aiheutti Pohjois-Amerikan siirtokuntien itsenäistymiseen ja irtautuminen brittiläisestä imperiumista 1783. Englanti alkoi toipua menetyksistään ja imperiumi alkoi jälleen laajentua 1800-luvulla. Uusia maita ja alueita liitettiin imperiumiin. Millin työskentely Itä-Intian kauppakompaniassa ajoittui Englannin syklin toisen vaiheen nousuun ja hegemoniaan. Suurimmillaan imperiumi oli 1800-luvun lopulla, jolloin sen pinta-ala oli lähes 40 miljoona neliökilometriä. Asukkaita imperiumissa oli yli 400 miljoonaa eli neljännes maailman väestöstä oli Britanniassa ja sen siirtomaissa. Samalla imperiumi joutui 1800-luvulla yhä lisääntyviin sotiin, ja siirtomaissa puhkesi kapinoita. Oopiumsotia käytiin Kiinan kanssa 1840-luvulta alkaen. Kapinoita siirtomaavaltaa vastaan puhkesi Kanadassa, Intiassa ja Jamaikalla. Krimin sota 1854–56 oli ensimmäinen mediasota, joka toi sodan todellisuuden lehdistön välityksellä englantilaisten tietoisuuteen. Buurisodat 1800-luvun lopulla käänsivät Englannin syklin laskuun ja loivat

pohjaa Yhdysvaltain imperialismin nousulle, mikä vähitellen syrjäytti Englannin johtavan maailmanmahdin paikalta (Käkönen 1986, 207).

2.1. Yksi maa ja kaksi kansaa: ensimmäinen kansa

Maa kehittyi 1800-luvulla pitkälti *laissez faire* -kapitalismin hengessä. Britannian väkiluku nousi 1800-luvun aikana noin kahdeksasta miljoonasta kolmeenkymmeneen miljoonaan. Suurin osa väestönkasvusta johtui nopeasti laajentuneesta työväenluokasta. Muut yhteiskuntaluokat jäivät nopeasti kasvavan luokan varjoon. Englantilainen historioitsija E.P. Thompson kutsuu 1800-luvun alkua kapitalismin vakiintumisen ja modernin työväenluokan synnyn ajankohdaksi. Hän hyödyntää Friedrich Engelsin kirjaa *The Condition of the Working Class in England 1844* (Thompson 1980, 209–, 371, 468).

Sosiaaliset ja luokkaerot olivat jyrkät. *Laissez faire*n oloissa toiset hyötyivät ja rikastuivat teollistumisesta, toiset kärsivät. Työväestön olot olivat kurjat ja palkkataso alhainen. Työpäivät olivat 14–16-tuntisia ja lapsityövoimaa käytettiin yleisesti ilta- ja yötyössä. Sosiaaliturvaa nykymielessä ei ollut. Niinpä työväestö alkoi järjestäytyä perustamalla ammattiyhdistyksiä. Ne yritettiin ensin kieltää. Silti maassa oli lakkoja ja mielenosoituksia parempien olojen puolesta. Tämä aiheutti maan eliitissä huolestuneisuutta, sillä Ranskan vallankumous ja monet kapinat muualla Euroopassa olivat antaneet aiheen pelätä vastaavien tapahtumien toistumista Brittein saarilla.

Britannian eliitti oli valinnut vähäisten myönnötysten tien estääkseen eurooppalaisen vallankumousliikkeen leviämisen saarivaltakuntaan. Kuninkaan valtaa oli rajoitettu tuntuvasti vuoden 1689 Mainion vallankumouksen jälkeen ja parlamentin alahuoneesta oli tullut hallituksen ohella maan kiistaton vallankäyttäjä. Valta pidettiin kuitenkin tiukasti suppean eliitin hallussa rajoittamalla äänioikeutta. Naiset oli kokonaan suljettu äänioikeuden ulkopuolelle, ja miehistäkin vain kaikkein varakkaimmat saivat äänestää, sillä

äänioikeus määräytyi verotettavien tulojen tai vuokranmaksukyvyyn perusteella. Maassa oli kaksi suurpuoluetta eli konservatiivit ja liberaalit, joita kutsuttiin nimillä *toryt* ja *whigit* (nykyinen työväenpuolue labour perustettiin vasta vuonna 1900). Johtavien puolueiden välillä käytiin jatkuvaa köydenvetoa alimmasta äänioikeuteen oikeuttavasta tulorajasta. Liberaalit halusivat nopeammin laajentaa äänioikeutta, kun konservatiivit halusivat vastaavasti nostaa tulorajan mahdollisimman korkealle ja estää näin sivistymättöminä pidettyjen työläisten ja naisten äänestämisen.

Vaikka muutosvastarinta oli kovaa, työväestö sai vähitellen oloihinsa parannuksia 1800-luvun kuluessa. Historioitsija Asa Briggs luonnehtii ajanjaksoa vähittäisten uudistusten ajaksi teoksessaan *The Age of Improvement 1783–1867*. Ammattiyhdistystoiminta sallittiin. Luku- ja kirjoitustaitoista työväestöä tarvittiin teollisuudessa, minkä vuoksi lukutaito yleistyi, vaikkakin hitaasti. Työpäivää lyhennettiin vähitellen. Ensimmäin kiellettiin lasten ja naisten yö- ja pyhätyö raskaissa töissä, kuten maanalaisissa kaivoksissa. Vähitellen 14–16-tuntiset työpäivät lyhenivät 12–14 tunnin mittaisiksi ja vuosisadan lopulla työväestö aloitti kamppailun kahdeksan tunnin työpäivän puolesta. Lapsityövoiman käyttöä alettiin rajoittaa, kun sen tuhoisista vaikutuksista alkoi olla kiistatonta lääketieteellistä näyttöä.

Kuvauksia Britannian kehityksestä 1800-luvulla on runsaasti. Parhaita tutkimuksia 1800-luvun vähittäisistä uudistuksista on Asa Briggsin yhteenveto mainitussa teoksessa *The Age of Improvement* (Briggs 1979, 435–). Samanaikaista siirtomaaimperiumin laajentamista uusien maihin ja alueille on samoin kuvattu monista eri näkökulmista (Lloyd 1984, Kitchen 1996). Britannia oli kuningatar Viktorian aikana jyrkästi kahtiajakautunut maa. Toisaalta sillä oli ”*maailmanlaajuinen imperiumi, jonka alueella Aurinko ei koskaan laske*”, kuten britit ylpeilivät siirtomaajärjestelmästänsä. Tätä imperiumia hallitsi ja siitä hyötyi taloudellisesti pieni ja rikas eliitti, jonka keskeiset henkilöt asuivat ja vaikuttivat Lontoossa Westminsterin kaupunginosassa.

Tämän kääntöpuolena maassa oli nopeasti kasvava työväenluokka, joka sai osakseen muruja imperiumin ja nousevan kapitalismin tuottamasta vauraudesta. Työväestön olot raskaissa tehdastöissä olivat kauhistuttavia. Työviikon pituus oli yli 80 tuntia. Niinpä Britannian pitkäaikainen tory-pääministeri Benjamin Disraeli luonnehti nuoruudenajan romaanissaan *Sybil* maataan kummajaiseksi. Teos ilmestyi 1844. Disraelin mukaan Brittein saarilla asui kaksi kansaa, jotka eivät olleet toistensa kanssa tekemisissä, eivät ymmärtäneet toisiaan ja kielsivät toistensa tavan ajatella ja tuntea. Kahdella kansalla oli omat lakinsa, ja kansat asuivat kuin eri planeetoilla:

"Well, society may be in its infancy," said Egremont slightly smiling; "but, say what you like, our Queen reigns over the greatest nation that ever existed."

"Which nation?" asked the younger stranger; "for she reigns over two."

The stranger paused; Egremont was silent, but looked inquiringly.

"Yes," resumed the younger stranger after a moment's interval. "Two nations; between whom there is no intercourse and no sympathy; who are as ignorant of each other's habits, thoughts, and feelings, as if they were dwellers in different zones, or inhabitants of different planets; who are formed by a different breeding, are fed by a different food, are ordered by different manners, and are not governed by the same laws."

"You speak of --" said Egremont, hesitatingly.

"The rich and the poor." (Disraeli 1980, 96.)

Benjamin Disraelin kuvaus brittiläisen yhteiskunnan syvästä kahtiajasta ei ollut ainoa laatuaan. Samana vuonna kuin *Sybil* ilmestyi, nuori Friedrich Engels julkaisi teoksensa *Työväenluokan asema Englannissa* (Engels 1947, alkuteos 1844). Hän pohti kirjassaan samaa ongelmaa kuin Disraeli, eli Englannin kahden kansan omia lakeja ja tapoja.

Kärjekkäitä yhteenottoja rikkaiden ja köyhien, kapitalistien ja työläisten välillä sattui 1810–1840-luvuilla talouslamojen ja nälän-

hätien aikana, jolloin työväestön asema heikkeni jyrkästi. Olot tehtaissa olivat hirveitä: työviikko oli jopa 80-tuntinen, työpäivät 14–16 -tuntisia, mitään työsuojelua tai sosiaaliturvaa ei ollut. Kapitalistit pyrkivät talouslaman oloissa alentamaan työläisten palkkoja. Työläiset, jotka eivät suostuneet palkkojen alennuksiin, erotettiin ja heidän tilalleen palkattiin rikkureita. Vastustaakseen palkkojen alennuksia ammattiliitot julistivat tehtaisiin lakkoja. Työnantajat pyrkivät murtaamaan lakot ryhtymällä yhteistyöhön kauppiaiden kanssa. Kauppiat kieltäytyivät myymästä lakkoileville työläisille ruokaa. Tavoite oli murtaa lakot näännyttämällä lakkolaiset nälkään ja saada heidät näin suostumaan palkanalennuksiin. Nälkäkuoleman uhatessa lakkolaiset ja tehtaista erotetut työläiset ryhtyivät kostoksi tuhoamaan kapitalistien omaisuutta. Julmimpina työläisten vihollisina pidettyjen työnantajien tehtaita räjäytettiin ja poltettiin. Engels dokumentoi lukuisia tehtaiden tuhoamisia Sheffieldissä, Manchesterissa ja Boltonissa 1840-luvun nälkävuosien aikaan. Sheffieldin lähellä työläiset kokoontuivat riemuitsemaan nähdessään vihaamansa kapitalistin omistaman tehtaan tuhoutumisen. Kahden yhteiskuntaluokan vihamielisyys ei rajoittunut vain omaisuuden tuhoamiseen, vaan yhteenotot johtivat laman oloissa myös henkilökohtaisiin riitoihin. Useita julmina pidettyjä kapitalisteja ammuttiin. Engelsin kirjan perusajatus oli, että työläisten kapinointi riistoa vastaan ilmeni ensi vaiheessa rikollisuutena. Sitä harjoittivat myös työnantajat ja heitä tukeva virkamiehistö. Engels katsoi, että hallitsematon luokkakonflikti oli destruktiivinen eikä edistänyt työväestön asiaa. Teoksensa lopussa Engels asetti työväestön malliksi sotilaallisen kurinalaisesti järjestäytyneen ammattiyhdistyksen järjestämän työtaistelun, jonka avulla kirvesmiehet onnistuivat pakottamaan rakennusurakoitsijat luopumaan vaatimuksesta tehdä vuosittain 144 tuntia ilmaista työtä maksetun työn lisäksi.

Benjamin Disraeli ja Friedrich Engels kiinnittivät molemmat huomiota Britannian kahden yhteiskuntaluokan erilaiseen moraalisiin: rikkaille ja köyhällä oli aivan eri käsitykset lain ja oikeuden noudatta-

misesta. Lakkojen oloissa ammattiliitot maksoivat palkkioita työnantajien surmaamisesta, ja erityisesti palkkioita maksettiin vihattujen lakkorikkureiden surmaamisesta. Skotlannin Glasgowissa kehruutyöläisten ammattiliitolla oli 1830-luvulla salainen komitea, joka maksoi 15 ja 20 punnan palkkioita kapitalistien ja rikkureiden surmaamisesta. Erityisen vihattuja olivat työläiset, jotka eivät liittyneet ammattiliittoihin, vaan tekivät rikkureina lakonalaista työtä. Engels dokumentoi teoksessaan tapauksia, joissa luokkansa pettäjiksi koetut rikkurit otettiin kiinni ja sokaistiin valelemalla heidän kasvonsa rikkihapolla. Joissakin tapauksissa väkivaltaisuuksiin syyllistyneet saatiin kiinni ja heidät tuomittiin pitkiin vankeusrangaistuksiin työsiirtoloissa. Eräissä tapauksissa julmimpien kapitalistien ja rikkureiden surmaajia ei saatu koskaan kiinni. Glasgowissa salainen komitea maksoi paitsi palkkion rikkurin surmaajalle myös laivamatkan Amerikkaan, missä tämä sai elää joutumatta vastuuseen teostaan. (Engels 1947, 7–63.)

Tässä tutkimuksessa kuvataan Britannian toisen kansan edustajaa, sen eliitin jäsentä John Stuart Millia. Kuten elämäkertatiedoista ilmenee, varakkaat vanhemmat antoivat hänelle hyvän koulutuksen yksityisopettajien avulla. Jotta kuvaus ei jäisi vain tämän ”toisen kansan” kuvaukseksi, on aiheellista valaista myös ”ensimmäisen kansan” oloja ja koulutustasoa Viktorian ajan Englannissa. Suomalainen Niilo Liakka¹ kuvasi teoksessaan *Kansansivistystoimesta Englannissa*

1 Kansallisbibliografian mukaan Niilo Liakka (1864–1945) oli ”monipuolinen kansanvalistusmies, joka vaikutti monella alalla 1890-luvulta jatkosodan jälkeiseen aikaan saakka. Hän oli mukana synnyttämässä kansanopistoaatetta, raittius-, nuorisoseura- ja osuustoimintaliikettä, Kansanvalistusseuraa sekä kirjastotoimintaa, ja joillakin aloilla hänen vaikutuksensa tuntuu yhä” (Mäkelä 2005, 112). Alatorniolla syntynyt Liakka kuului ns. ”oululaisten” joukkoon. Hän tunsu henkilökohtaisesti K.J. Ståhlbergin ja Santeri Alkion (vrt. Ståhlberg 1913 ja Alkio 1920). Helsingissä Liakka tutustui myös Väinö Voionmaahan, josta tuli hänen lankonsa (vrt. Voionmaa 1925). Liakka kirjoittautui Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteelliseen osastoon 1883 ja valmistui filosofian maisteriksi 1890. Aikalaisistaan poi-

elävästi 1800-luvun Englannin nousevan kapitalismin nurjaa puolta sinä aikana, kun John Stuart Mill eli ja vaikutti.

Liakan mukaan 1800-luvun alussa Lontoossa oli 120 000 lasta, jotka eivät olleet saaneet minkäänlaista kouluopetusta. Vuonna 1833 ei oltu sen pitemmällä, että Lontoossa, Manchesterissa, Birminghamissa ja Leedsissä vain 2–7% lapsista osasi kunnollisesti lukea. Tiedustelu 17:ssä maan suurimmassa kaupungissa osoitti, että ainoastaan joka 12:s lapsi oli saanut nimellistäkään kouluopetusta. Esimerkkinä Liakka mainitsi, että keksijä George Stephenson, joka oli varallisen työmiehen poika, oppi lukemaan sisältä vasta 18-vuotiaana, kun hän oli kiinnostunut höyrykoneesta ja kuuli siitä olevan tietoja kirjoissa.

E erityisen tuotunut Liakka oli lapsityövoiman käytöstä tehtaissa. Se oli julmaa ”ryöstöviljelystä kansan kalleimmassa taimitarhassa”.

Nuorimmat heistä olivat 6-vuotisia, mutta heidänkin täytyi olla klo 6:sta aamulla klo 7:ään illalla täysikäisten kanssa työssä. Vastata työpäivän päätyttyä ja ilta-aterian jälkeen he rupesivat saamaan opetusta, josta ei siis voinut olla heille suurtakaan hyötyä. Usein he olivatkin koulutuntien aikana niin väsyneitä, että karkailivat

keten hän opiskeli englannin kieltä. John Stuart Millin *On Liberty*n ohella hän suomensi myös Harriet Beecher-Stowen *Setä Tuomon tuvan*, jossa kuvataan Yhdysvaltain neekerierjuutta. Vuosina 1912–43 hän toimi Kansanvalistusseuran toiminnanjohtajana ja sihteerinä mm. toimittaen pitkään Kansanvalistusseuran kalenteria (Järvinen 1993, 1–24). Hän oli maalaisliiton kansanedustaja 1919–22 sekä kolmesti ministeri 1921–24, ensin kirkollis- ja opetusministeri ja sitten sosiaaliministeri. Hän osallistui osuustoiminnallisen Pellervo-seuran johtoon yli 20 vuotta, kuului Alfred Kordelinin säätiön hallitukseen ja Yleisradion hallintoneuvostoon sekä toimi Suomen Nuorison Liiton johtotehtävissä. Liakka oli myös aktiivinen kirjastolaitoksen kehittäjä mm. valtion kirjastotoimikunnassa. Eniten tarmoa Liakka kuitenkin käytti raittiusasiaan sekä toimintaan Kieltolakiliitossa 1919–32. (Länsiluoto 1946, 155–161.) Vuoden 1931 kieltolakikansanäänestyksen selkeä tulos, kun yli 70% äänesti kieltolakia vastaan, oli Liakalle suuri järkytys, josta hän ei toipunut koskaan.

niiltä pois. Robert Owen huomauttaa, että ”useista heistä tuli sittemmin kääpiöitä ruumiiltaan ja hengeltään” (Liakka 1916, 12–13).

Vuoden 1832 tehdaskomissio totesi, että tehtaissa työskentelevät lapset olivat tavallisesti 8–9 vuoden ikäisiä, mutta myös 6–7-vuotiaita lapsia käytettiin yleisesti. Työpäivä oli 14–16 tuntia, lyhyet aterialomat siihen lukien. Työnjohtajat pieksivät ja pahoinpitelivät hentoja apulaisiaan ja isännätkin rääkkäsivät heitä toisinaan. Vuonna 1833 säädettiin laki, joka kielsi käyttämästä yhdeksää vuotta nuorempia lapsia työväkenä tehtaissa. Silti kuusi vuotta lain jälkeen tehdyssä tiedustelussa selvisi, että 419 560 tehtaalaisesta 192 887, siis lähes 46%, oli alaikäisiä. Liakka huomautti vielä, että ikätietoja pidettiin epäilyttävänä. Ne eivät perustuneet virallisiin kirjoihin, vaan tehtailijoiden ilmoituksiin, ja heille oli etua siitä, että lapset ilmoitettiin vanhemmiksi kuin he tosiasiaassa olivat. Kapitalistit palkkasivat tehtaisiinsa lapsia, koska he tekivät työtä halvemmalla ja olivat kilttejä sekä helpommin hallittavissa kuin väkivaltaisuuuteen taipuvaiset aikuiset työmiehet.

Eräässä tehdasyhteiskunnassa oli paljon lapsia, jotka eivät olleet koskaan kuulleet mainittavan Englannin silloisen kuningattaren Viktorian nimeä, vaikka tämä nuori naishallitsija oli jo 6 vuotta istunut valtaistuimella. Eivät he olleet koskaan tulleet kiinnittäneeksi huomiotaan suuren sotapäällikön Wellingtonin nimeen, joka oli Englannin kansallissankari, enempiä kuin myöskään Napoleonin y.m. Paavalista, Mooseksesta tai Salomonista raamatullisen Englannin kansan lapset eivät myöskään tieneet mitään, mutta sitä paremmin he olivat perillä sen aikaisten katurossujen ja muiden pahantekijäin urotöistä. Eräältä 16-vuotiaalta nuorukaiselta oli kysytty, kuka oli Jeesus Kristus, ja hän vasta hõllytti: ”Jeesus Kristus oli hyvin vanhaan aikaan kuninkaana Lontoossa.” Henkiset kyvyt ovat näiltä nuorilta ihmisiltä niin tylsyyneet, että vähät koulutiedot haihtuivat pian perinpohjin. Niinpä eräs 6 vuotta sunnuntai-koulua käynyt nuorukainen selitti, että

”Jesus kuoli ristillä pelastaaksensa meidän Vapahtajamme”. Jotkut tiedustelijat sanovat havainneensa, etteivät lapset aina osanneet edes valittaa tilaansa, he olivat niin tyytyneet kurjaan kohtalonsa. Kysymykseen ”Oletko väsynyt?” ei annettu mitään vastausta, sillä se oli niin kummallinen ja outo, ettei asianomainen sitä ensinkään ymmärtänyt (Ibid., 14).

Vasta vuonna 1876 Englannissa hyväksyttiin laki oppivelvollisuudesta ja luotiin kansallinen koulujärjestelmä. Lukutaito oli tosin jo ennen sitä yleistynyt, mutta Liakan kuvauksen mukaan lasten ja nuorten kyky käyttää lukutaitoa oli kauhistuttava:

Ainoana ilmeisenä seurauksena lukutaidon yleiseksi tulemisesta on määrätön määrä painettua typeryyttä. Kolme neljä toimini-meä lähettää julkisuuteen yksistään päivä- ja viikkolehtiä miljoonia kappaleita, jotka sisältävät paljasta roskaa. Siitä voi korkeintaan antaa sen arvostelun, ettei se turmele, ettei se ole lokaa. Mutta sitä sisältää tuo yhä yltyvä ilmoitustulva ihmelääkkeistä, väkiravintoaineista ja kauneuskeinoista, joissa ilmoituksissa vedotaan niiden ihmisten tyhmyyteen, jotka ovat oppineet lukemaan. Sitten vielä saavat lapset lauluopetusta, ja siitä on ainoana nähtävänä seurauksena, että koko maassa pääkaupungista alkaen syrjäisimpiin maalaiskylään asti vedellään mielettömiä kupletteja ja posetiivinsäveliä (Ibid., 20–21).

2.2. Toinen kansa ja J.S. Mill

Rikkaiden englantilaisten asiat olivat toisin. Englannin toisen kansan edustaja John Stuart Mill syntyi Lontoossa 20. toukokuuta 1806. Isä James Mill oli suutarin poika, joka oli solminut avioliiton varakkaasta perheestä kotoisin olleen Harriet Barrowin kanssa. John Stuartilla oli viisi siskoa ja kolme veljeä.

John Stuartin varhaislapsuuteen sattuivat Ranskan vallankumouksen jälkeiset sodat. Napoleon julisti vuonna 1806 mannermaa-

sulkemuksen, jonka tavoitteena oli Britannian kukistaminen kauppasaarron avulla. Tanska, Ruotsi ja Portugali eivät tulleet mukaan saartoon. Seuraavana vuonna 1807 orjuus kiellettiin Englannissa.

Vuonna 1809 James Mill tapasi ensi kerran Jeremy Benthamin, josta sittemmin tuli nuoren John Stuartin kummisetä. Pian huomattiin, että yksi perheen lapsista, John Stuart vaikutti poikkeuksellisen lahjakkaalta. Pojan vanhemmat päättivät yhdessä kummisedän kanssa, että poika saa yksityisopetusta. Kreikan opinnot alkoivat kolmi-vuotiaana. Seitsemän iässä John Stuart luki Platonia alkuperäiskielellä ja vuotta myöhemmin latinankielisiä kirjoja. Yhdentoista iässä hän tutustui Newtonin matematiikkaan ja 12-vuotiaana filosofian logiikkaan sekä korkeampaan matematiikkaan.

Mill tutustui 15-vuotiaana Adam Smithin ja David Ricardon pääteoksiin. Klassisista ja aikalalaisfilosoifeista ja kirjailijoista hänelle tulivat sittemmin tutuiksi Bentham, Locke, Bacon, Hobbes, Berkeley, Helvetius, Condillac, Cicero, Homeros, Sofokles, Sokrates, Euripides, Aristoteles, Shakespeare, Milton ja Carlyle. Elämäkertatutkijat ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että Hegelin tuotannosta Mill tunsi vain yhden teoksen.

Yksityisopetuksen takia John Stuartilla ei koskaan ollut akateemista tai muuta tutkintoa. Hänelle tarjottiin useaan otteeseen opiskelupaikkaa Cambridgen yliopistosta vuosina 1818–1823. Isä James Mill ja kummisetä Jeremy Bentham torjuivat tarjoukset. Heillä itsellään oli akateeminen koulutus, mutta he suhtautuivat hyvin kielteisesti uskontoon eivätkä halunneet lähettää nuorta poikaa yliopistoon, jossa anglikaanisella kirkolla oli laaja vaikutus opetuksen sisältöön. Englannin kuuluisat yliopistot Oxford ja Cambridge olivat ensisijaisesti teologien kouluttamista varten, eivätkä muut tieteet olleet vielä vakiinnuttaneet asemaansa. Pakolliseen opetukseen kuului jumalanpalveluksia ja uskollisuudenvaloja kirkolle.

Vuonna 1812 Napoleonin sotaretki Venäjälle epäonnistui. Samaan aikaan puhkesi Yhdysvaltain ja Britannian välinen sota, joka päättyi 1815. Yhdysvallat yritti vallata Kanadan, mutta britit torjuivat yrityksen saatuaan lisäjoukkoja Euroopasta Napoleonin armeijan

tuhouduttua Venäjällä. Sodan aikana amerikkalaiset polttivat Toronton (silloisen Yorkin) 1813 ja britit puolestaan polttivat Washingtonin 1814. Vuoden 1815 rauhassa raja jäi suunnilleen ennalleen. Samana vuonna Napoleonin toinen, sadan päivän keisarikunta kukistui Waterloon taistelussa.

Napoleonin sotien ja mannermaasulkemuksen aikana säädetty viljatullit (*corn law*) jäivät sotien jälkeen voimaan Britanniassa pitäen viljan hinnan keinoitekoisen korkeana. Protektionistiset ja pientä maa-aatelia rikastuttaneet viljatullit vaikuttivat sittemmin syvästi Millin käsityksiin taloudesta.

Vuonna 1818 James Mill julkaisi teoksensa *History of British India*. Seuraavana vuonna 1819 tapahtui Englantia järkyttänyt Peterloon verilöyly. Poliisi avasi tulen nälkäisiä mielenosoittajia vastaan, jotka vaativat äänioikeuden laajentamista ja viljatullien kumoamista leivän hinnan laskemiseksi. Yksitoista ihmistä kuoli ja 400 haavoitutti, suurin osa oli naisia ja lapsia.

Vuosina 1819–23 James Mill julkaisi teoksia, joilla oli suuri vaikutus myös poikaansa: *Essay on Government, Liberty of the Press, Jurisprudence, Education* ja *Prisons and Prison Discipline* ilmestyvät *Encyclopaedia Britannican* liitteinä.

Vuosina 1822–1825 Millit perustivat utilitaristisen seuran Benthamin suojeluksessa ja toimivat sen organisoijana runsaan kolmen vuoden ajan.

Kun opiskelupaikka Cambridgessä oli torjuttu isän ja kummisedän päätöksin, John Stuart aloitti 1823 työn Itä-Intian kauppakompaniassa, missä isä James oli ollut pitkään töissä. Vaihtoehtona oli myös journalistin ura, mutta Mill valitsi uran kauppakomppanian tarkastajana (examiner) £100 vuosipalkalla. Myöhemmin hän yleni raporttoijaksi (despatcher). Palkka nousi vähitellen ollen £2000 ennen kauppakomppanian lakkauttamista 1858. Työura kesti 35 vuotta. Sen aikana hän isänsä tavoin ei koskaan käynyt Intiassa.

Samana vuonna 1823 Mill julkaisi ensimmäiset lehtikirjoituksensa *Morning Chronicle* -lehdessä. Nimimerkillä ”Wickliff” julkaisi-

tut artikkelit käsitteivät keskustelun vapautta. Vielä vuoteen 1823 mahtui merkittävä surutapaus: Millien perhetuttava, taloustieteilijä David Ricardo kuoli.

Vuonna 1824 perustettiin the *Westminster Review* -lehti, josta sittemmin tuli John Stuartin tärkein julkinen foorumi lähes 50 vuoden ajaksi. Lehden taustalla olivat James Mill sekä Jeremy Bentham, joita John Stuart myöhemmin luonnehti liberaalipuolueen radikaalifilosoifeiksi. Pääasiallinen motiivi lehden perustamiselle olivat viljattullit (*corn law*), joita radikaalifilosofit vastustivat vapaakaupan hengessä. Lehden myyntiluvut olivat alussa hyviä, mutta myöhemmin WR ajautui taloudellisiin vaikeuksiin.

Vuosista 1826–1830 elämäkertatutkijat puhuvat Millin henkilökohtaisesta kriisistä. Puhutaan sekä filosofisesta että psykologisesta kriisistä. Mill kuvaili yksityisopettajilta saamaansa koulutusta isänsä suunnittelemaksi. Hän alkoi ottaa etäisyyttä isäänsä. Hän jätti sekä utilitaristisen seuran että Lontoon keskustelukerhon ja osallistui pitkään keskusteluihin vain lehdistön ja julkaisujensa välityksellä. Kriisinsä aikana Mill tutustui William Wordsworthiin sekä John Sterlingiin ja utopistisocialisti Henry Saint-Simonin tuotantoon. Mill alkoi pohtia köyhyyden ongelmaa sekä naisten alistettua asemaa Britanniassa.

Merkittävä käännekohta ja eräänlainen ”kriisin” päätös oli vuosi 1830, jolloin Mill tapasi ensi kerran Harriet Taylorin, tulevan puolisonsa, joka oli naimisissa John Taylorin kanssa. Nuoret rakastuivat. Syntyi skandaali, jota sittemmin on luonnehdittu ”vuosisadan rakkaustarinaksi”. Taylorit kokeilivat vuodesta 1833 asumuseroa, mutta lopputuloksena oli erikoislaatuinen kolmen henkilön ”säädyllinen kompromissi”. Lontoossa alkoi vuosia jatkunut kuiskuttelu ja huhumylly Millin ja Taylorien ympärillä. James Mill yritti saada poikansa luopumaan suhteesta, tuloksetta.

The *Westminster Review* -lehden omistajaksi oli tullut vuonna 1829 Sierra Leonen entinen kuvernööri, eversti Perronet Thompson. Hän sijoitti lehteen £10 000 seuraavan seitsemän vuoden aikana.

Useimmilla brittiläisillä mielipideaikakauslehdillä oli 1800-luvulla taustatukenaan vastaavia mesenaatteja.

Mill kirjoitti vuonna 1831 maailmankatsomuksellisesta valinnastaan kirjeen John Sterlingille. Hänestä oli tullut liberaalien eli whig-puolueen kannattaja.

Practical Toryism simply means, being in, and availing yourself comfortable position inside the vehicle without minding the poor devils who are freezing outside. [...] Such Toryism is essentially incompatible with any large and generous aspirations.

Samaan aikaan Yhdysvalloissa ja Kanadassa tapahtui asioita, jotka myöhemmin vaikuttivat syvästi John Stuartin ajattelun. Vuonna 1831 Alexis de Tocqueville ja Gustave de Beaumont saapuivat Ranskan valtion tukemalle tutkimusmatkalle Yhdysvaltoihin. Tocqueville ja Beaumont tutustuivat maan edustukselliseen demokratiaan ja vankeilalaitokseen sekä intiaaneihin mm. New Yorkissa, Connecticutissa, Ohiossa, Michiganissa ja Louisianassa. He palasivat Ranskaan seuraavana vuonna. Tutkimusmatkan jälkeen Alexis de Tocqueville julkaisi pääteoksensa *De la démocratie en Amérique* (Demokratia Amerikassa) vuonna 1835. Mill kirjoitti siitä mairittelevan arvion the *London Review* -lehteen. Seuraavana vuonna Tocqueville vieraili Britanniassa sekä uudelleen vuonna 1838 tavaten henkilökohtaisesti Millin. He aloittavat kirjeenvaihdon, joka kesti Tocquevillen kuolemaan saakka 1859.

Tultaessa 1830-luvulle restauraatio oli alkanut tulla tiensä päähän. Vallankumousliikehdintä oli alkanut uudelleen lukuisissa Euroopan maissa. Vatikaani aloitti näkyvän liberalismien vastaisen kampanjoinnin 1832, kun Paavi Gregorius XVI julkaisi ensyklian, jossa tuomittiin valistus, omantunnonvapaus ja sananvapaus.

Samana vuonna Millien perhetuttava ja John Stuartiin syvästi vaikuttanut valistusfilosofi Jeremy Bentham kuoli.

Vuosina 1833–1835 Britanniassa säädettiin orjuuden kieltäviä lakeja, jotka koskevat myös siirtomaita. Vuonna 1834 Espanjassa lak-kautettiin viimeinen toiminnassa ollut inkvisitiotuomioistuin.

Samana vuonna John Stuart Mill päätti kokeilla siipiään lehti-miehenä. Hän perusti uuden lehden yhdessä Sir William Moleswort-hin kanssa: the *London Review* alkoi ilmestyä.

Vuonna 1836 Mill osti yhdessä William Molesworthin kanssa the *Westminster Review* -lehden ja ryhtyi sen kustantajaksi ja päätoi-mittajaksi yhdistäen siihen samalla the *London Reviewin*. Lehti ilmes-tyi neljän vuoden ajan 1836–40 nimellä the *London and Westminster Review*. Nuori Mill ehti olla vain puoli vuotta päätoimittaja, kun hä-nen isänsä James Mill kuoli tuberkuloosiin kesäkuussa 1836.

Kesäkuussa 1837 kuningas Vilhelm IV kuoli. Hänen seuraa-jakseen kruunattiin Viktoria Britannian kuningattareksi. Hän oli valtaistuimella 63 vuotta vuoteen 1901, pitempään kuin yksikään hallitsija kuningaskunnan historiassa, Millin koko aikuisuuden ajan loppuun asti.

Samana vuonna 1837 Mill tutustui Auguste Comten tuotan-toon. Myöhemmin hän aloitti kirjeenvaihdon Comten kanssa. Ta-paamiset eivät onnistuneet, vaikka Mill kävi usein Ranskassa. Mill kirjoitti ensin Comtea ylistäviä arvioita the *London and Westminster Reviewiin*. Kirjeenvaihto Comten kanssa päättyi myöhemmin opilli-seen välirikkkoon.

Vuosina 1837–1838 Kanadassa puhkesi kapinoita Britannian siirtomaavaltaa vastaan. Millin toimittama the *London and Westmins-ter Review* herätti huomiota siirtomaapolitiikkaa kritisoidulla kirjoit-telullaan. Samaan aikaan Kanadan kapinoinnin kanssa Britannian talous ajautui syvään taloudelliseen lamaan. *The hungry forties* (nä-lkäinen nelikymmenluku) koetteli saarivaltakuntaa 1838–1846.

Laman aikana 1839 Kiinassa puhkesi ensimmäinen oopium-sota. Sodan syynä oli Kiinan pyrkimys rajoittaa Itä-Intian kaupp-a-komppanian oopiumkauppaa Kiinassa. Sota päättyi 1842 Kiinan tappioon. Nanjingin rauhassa Kiina luovutti Britannialle mm.

Hongkongin ja kauppakomppania sai monopolin Kiinan oopiumkauppaan.

Vuonna 1840 Mill myi the *London and Westminster Reviewin* ja luopui päätoimittajuudesta. Uudeksi päätoimittajaksi tuli lääkäri William Hickson, joka oli Charles Darwinin ystävä.

Mill oli hoitanut lehden päätoimittajuutta sivutoimisesti päätoimen ollessa Itä-Intian kauppakomppaniassa. Luopuminen päätoimittajuudesta mahdollisti keskittymisen julkaisutoimintaan. Muutaman vuoden sisällä ilmestyi kolme merkittävää teosta: 1843 *A System of Logic*, 1844 *Essays on Some Unsettled Questions of Political Economy* sekä tuhatsivuinen poliittisen taloustieteen pääteos 1848 *Principles of Political Economy, with Some of their Applications to Social Philosophy*. Mill suunnitteli teoksen omistamista Harriet Taylorille, joka oli osallistunut kirjoittamiseen eräänlaisena epävirallisena tutkimusapulaisena, mutta John Taylor esti hankkeen. Teoksesta tuli tavattoman suosittu ja siitä ilmestyi Millin elässä kaikkiaan seitsemän painosta. Vuoden 1857 jälkeisissä painoksissa on lisää Harriet Taylor-Millin kanssa tehtyjä muutoksia.

Itä-Intian kauppakomppanian virkamiehenä Mill vietti 1840-luvun laman oloissa turvattua elämää. Vuonna 1845 Irlannissa puhkesi nälänhätä. Perunarutto oli levinnyt saarelle Amerikasta ja aiheutti vuoteen 1851 kestäneen nälänhädän (*potato famine*). Britannian tory-hallitus jatkoi samaan aikaan viljan vientiä. Kansallisuusaate alkoi voimistua Irlannissa ja siirtolaisuus Amerikkaan kiihtyi.

Lopulta konservatiivinen pääministeri Peel taipui ja viljatullit (*corn law*) kumottiin 1846. Tullit olivat olleet voimassa yli 30 vuotta.

Taluskriisi huipentui vuoteen 1848, josta on käytetty nimitystä ”Euroopan hullu vallankumousvuosi”. Ranskassa kuningasvallan kukistuttua presidentiksi nousi Napoleonin veljenpoika Ludvig Napoleon. Paavi Pius IX pakeni Vatikaanista Gaetaan. Roomaan julistettiin tasavalta, jonka ranskalaiset kukistivat. Pius IX palasi Vatikaaniin Ranskan Ludvig Napoleonin sotajoukon tuella 1850. Ranskalainen miehitysarmeija piti paavia vallassa Kirkkovoaltiossa 20 vuotta.

Vallankumousliikkeiden takia Lontooseen tulvi pakolaisia kaikkialta Euroopasta.

Karl Marx saapui Lontooseen 1849 tutustuen pian henkilökohtaisesti Milliin. Alkoi erikoinen 20-vuotinen tuttavuus. Marx kirjoitti Millistä, mutta Mill lähes vaikenä Marxista.

Samana vuonna 1849 Harriet Taylorin puoliso John Taylor kuoli syöpään. Kaksi vuotta myöhemmin Mill avioitui Harriet Taylorin kanssa. Mill keskittyi perhe-elämään ja työhönsä Itä-Intian kauppakomppaniassa. Kirjallinen tuotanto väheni merkittävästi vuosina 1851–1858. Elämäkertatutkijat luonnehtivat vuosia yksityiselämälle omistautumiseksi. Mill osallistui vain poliittisen taloustieteen keskustelukerhon kokouksiin.

John Chapmanista tuli the *Westminster Reviewin* päätoimittaja ja omistaja vuonna 1851. Samana vuonna Ludvig Napoleon teki vallankaappauksen Ranskassa. Seuraavana vuonna hän kruunautti itsensä keisari Napoleon III:ksi.

Vuosina 1853–1856 käytiin Krimin sota. Mill ja Harriet Taylor-Mill viettivät sen aikana pitkiä aikoja Ranskassa.

Joulukuussa 1854 Paavi Pius IX julisti opin Neitsyt Marian perisynnittömästä sikiämisestä, *Conceptio Immaculata*. Dogmin mukaan Maria on ikuinen neitsyt: ennen Kristuksen syntymää, sen aikana ja myös sen jälkeen: *ante partum, in partu et post partum Christi*. Jo kesällä 1854 Millin tuberkuloosi oli pahentunut. Lääkärit onnistuivat kuntouttamaan hänet ja suosittelevat ulkomaanmatkaa Välimeren raiikkaaseen ilmastoon. Terveysmatkallaan Mill saapui Roomaan ja Vatikaaniin, kun kaikkialla katolisessa maailmassa juhliittiin paavin julistamaa oppia Neitsyt Marian perisynnittömästä sikiämisestä. Mill näki Pyhän Pietarin kirkossa paavi Pius IX:n². Hän päätti saattaa päätökseen aloittamansa teoksen nimeltä *On Liberty*.

2 Paavi Pius IX (Giovanni Maria Mastai-Ferretti, 1792–1878) oli paavina vuosina 1846–1878. Häntä on luonnehdittu yhdeksi kaikkein konservatiivisimmista paaveista. Vatikaani on julistanut hänet autuaaksi.

Krimin sota ei ollut ainoa sota, mihin Englanti imperiuminsa kera joutui 1800-luvulla. Kiinassa puhkesi 1856 toinen oopiumsota, joka kesti vuoteen 1860 ja päättyi toistamiseen Kiinan tappioon. Jamaikan saarella kapinoitiin 1865. Eniten ongelmia aiheutti suurin siirtomaa Intia, jossa puhkesi sepoy-kapinan nimellä tunnettu liike 1857. Sitä pidetään nykyään Intian kansallisen heräämisen ja itsenäisyystaistelun alkuna. Englantilaisilta kului yli vuosi kapinan kukistamiseen. Verisen kapinan jälkiselvittelyissä Intian hallinto oli järjestettävä uudelleen. Itä-Intian kauppakomppania lakkautettiin ja Intia alistettiin suoraan Britannian hallintoon. Kauppakomppanian johtaville työntekijöille taattiin hyvät eläkkeet. Mill sai £1500 eläkkeen loppuelämänsä ajaksi. Mill vastusti kauppakomppanian lakkauttamista perustellen kantaansa mm. oopiumkaupan merkittäväällä rahallisella tuotolla.

Vuoteen 1858 sattui Millin elämässä eläkkeelle siirtymisen lisäksi toinen suuri käänne. Sekä Mill että puoliso Harriet sairastivat tuberkuloosia. He olivat matkalla Ranskan kautta Italiaan, mutta Lyonissa Harrietin sairaus paheni äkillisesti vilustumisen seurauksena ja johti nopeaan kuolemaan. Harriet Taylor-Mill haudattiin Avignoniin. Mill osti pienen talon kaupungista, missä hän vietti jatkossa pitkiä aikoja käyden päivittäin puolisonsa haudalla.

Millistä oli yhtäkkiä tullut eläkkeellä oleva leski. Hänellä oli nyt runsaasti aikaa, mikä näkyi julkaisutoiminnan kiihtymisenä ja osallistumisena politiikkaan. Yksityiselämälle omistettujen hiljaisten vuosien jälkeen ilmestyivät ”kypsän Millin” tärkeimmät julkaisut: 1859 *On Liberty*, 1861 *Utilitarianism*, 1861 *Considerations on Representative Government*, 1865 *Examinations of Sir William Hamilton's Philosophy*, 1865 *Auguste Comte and Positivism*, 1869 *The Subjection of Women*, 1873 *Autobiography*, 1874 *Three Essays on Religion* (Helen Taylorin toimittama, postuumi), 1879 *Chapters on Socialism* (Helen Taylorin toimittama, postuumi).

Mill itse luonnehti näistä tärkeimmäksi *On Liberty*n. Monet elämäkertatutkijat ovat nimenneet sen hänen pääteoksekseen ja

eräänlaiseksi filosofiseksi testamentiksi. Mill teki monien teostensa uusintapainoksiin muutoksia ja korjauksia. Täten esimerkiksi poliittisen taloustieteen oppikirjasta on useita eri versioita, samoin Auguste Comtea ja positivismia käsittelevästä teoksesta. *On Liberty*³ on vain yksi versio, joka ilmestyi 1859. Mill ei tehnyt kirjaan mitään muutoksia³, kun se oli kerran painettu, vaikka hän eli vielä 14 vuotta sen ilmestymisen jälkeen.

Ilmestyessään *On Liberty* jäi hieman varjoon, sillä lähes samaan aikaan ilmestyi Charles Darwinin *On the Origin of Species*, jonka aiheuttama kohu ja julkinen väittely täytti lehdet ja keskustelukerhot. *The Westminster Review* tuki ja kannusti Darwinia alusta lähtien teoksen saadessa muualla nurjaa tai murskaavaa kielteistä kritiikkiä.

Yhdysvaltain sisällissota alkoi vuonna 1861. Britit ja Eurooppa jakautuivat kahtia suhtautumisessa sodan osapuoliin. Mill tuki kiihkeästi pohjoisvaltioita, paavi Pius IX puolestaan rukoili etelän Konfедераation puolesta. Sisällissota päättyi 1865 pohjoisvaltioiden voittoon. *The Westminster Review* ja Mill olivat riemuissaan sodan lopputuloksesta. Mill käytti voitosta ilmausta ”anti-slavery revolution”.

Samaan aikaan Vatikaanissa kiihdytettiin liberalismiin vastaista kampanjointia. Vuonna 1864 Paavi Pius IX julkaisi *Syllabus Errorum*. Asiakirjassa lueteltiin 80 erehdystä, joiden joukossa olivat valistus, moderni rationalismi, valtion koulut, kirkon ja valtion erottaminen sekä sananvapaus ja moderni liberalismi.

Eläkeläinen Millillä oli aikaa osallistua myös politiikkaan. Britanniassa järjestettiin vaalit 1865 ja Mill asettui liberaalin whig-puolueen ehdokkaaksi Westminsterin vaalipiirissä voittaen toryjen vastaehdokkaan. Parlamentissa Mill kannatti sekä välillisiä että välittömiä veroja, hyväksyi interventiot ulkomailla, kannatti vahvaa armeijaa ja kuolemanrangaistusta. Samalla hän kannatti äänioikeuden laajenta-

3 Millin koottujen teosten selitysosana mukaan kustantaja korjasi Millin elinaikana ilmestyneistä versioista vain 18 vähäistä painovirhettä (CWM XIX, 657).

mista sekä naisten aseman parantamista, tietyin ehdoin laajempaa autonomiaa siirtomaille sekä ympäristönsuojelua.

Vuonna 1867 parlamentin käsitellessä äänioikeusuudistusta Mill teki esityksen, jonka mukaan lakitekstin sanan ”man” tilalle vaihdetaan sana ”person”. Mill piti parlamentissa puheen naisten äänioikeuden puolesta. Esitys herätti laajaa julkista huomiota ja keskustelua. Millin muutosesitys hävisi äänin 196–73. Mill piti myöhemmin esitystään naisten äänioikeudesta tärkeimpänä tekonaan parlamentissa. Siellä Mill myös ystävystyi pitkäaikaisen liberaali-pääministerin William Gladstonen kanssa.

Vaikka naiset eivät saaneet äänioikeutta, miesten äänioikeuteen oikeuttavaa tulo rajaa laskettiin ja maahan tuli kerralla 1,5 miljoonaa uutta äänioikeutettua. Uuden äänioikeuslain mukaiset vaalit pidettiin 1868. Mill hävisi paikkansa konservatiivien ehdokkaalle W.H. Smithille, joka oli kirjakauppias ja kirjankustantaja, mm. Millin kustantaja. Mill itse piti tappionsa synnä äänioikeusuudistusta. Se oli antanut äänioikeuden miehille, joista suuri osa oli uskonnollisesti ajattelevia. Mill ei asettunut enää uudelleen ehdokkaaksi, mutta osallistui politiikkaan julkisen keskustelun kautta. Ystävyys Gladstonen kanssa jatkui.

Parlamentista pudottuaan Mill vietti jatkossa suurimman osan ajastaan Ranskan Avignonissa. Tappiollisten vaalien jälkeen ilmestynyt kirja *The Subjection of Women* sai hänen muista julkaisuistaan poiketen kielteisiä arvosteluja. Mill ystävystyi Harriet Taylor-Millin tyttären Helen Taylorin kanssa.

John Stuart Millin elämän loppuvuosilta kannattaa vielä mainita Italian yhdistyminen sekä liberaalien ja katolisen kirkon oppiriidan huipentuma. Vuonna 1870 kirkolliskokous Vatikaanissa antoi paavi Pius IX:n johdolla julistuksen, jonka mukaan paavi voi antaa erehtymättömiä lausuntoja. Kirkolliskokous ja sitä edeltänyt *Syllabus Errorum* saivat aikaan kiivasta kirjoittelua the *Westminster Review* -lehdessä.

Vain kolme kuukautta kirkolliskokouksen päättymisen jälkeen Italia yhdistyi yhdeksi valtioksi. Toteutui *Risorgimento*, jota Mill ja liberaalit olivat kannattaneet lämpimästi. Paavi Pius IX ei tunnustanut Italian valtiota, vaan vetäytyi ”vapaaehtoiseen vankeuteen Vatikaaniin”. Paavien ”vankeutta” kesti lähes 60 vuotta, kunnes Rooman kysymys ratkesi Italian valtion kanssa solmittujen lateraanisopimusten myötä 1929.

Mill kuoli 7. toukokuuta 1873 kuumesairauteen Avignonissa, minne hänet haudattiin vaimonsa viereen.

J.S. Millin 33-osainen koottujen teosten julkaisutyö saatiin päätökseen 1994. Julkaisematonta materiaalia on silti edelleen. (Brady 1977, Berlin 1992, O’Rourke 2001, Capaldi 2004.)

3. *On Liberty* n perusteet ja paikka Millin tuotannossa: suunnitelma ihannevaltiosta

Tutkimuksen päätehtäväksi asetettiin liberalistiseksi lehdistöteoriaksi kutsutun konseptin vertaaminen John Stuart Millin näkemyksiin lehdistön tehtävistä yhteiskunnassa. Tässä ja seuraavassa luvussa tarkastellaan yleisesti ensin Millin käsitystä lehdistöstä. Sen jälkeen selvitan liberalistisen lehdistöteorian syntyä ja teoriaan kirjattuja näkemyksiä lehdistön funktioista yhteiskunnassa. Luvuissa 5–7 erittelen yksityiskohtaisesti *On Liberty* -teoksen rakennetta ja esittelen syntyhistorian sekä sananvapausteoriaan vaikuttaneet henkilöt ja tapahtumat suunnilleen kronologisessa järjestyksessä. Luvussa 8 tehdään yhteenveto, johon on koottu Millin sananvapausteorian yksityiskohtainen sisältö ja pääargumentit. Yhdeksännessä luvussa vertaan tuloksia konseptioon, joka tunnetaan kirjallisuudessa liberalistisen lehdistöteorian nimellä.

Millin vuonna 1859 ilmestyneessä *On Liberty* -teoksessa on esitetty tiettyjä näkemyksiä lehdistöstä, sananvapaudesta ja totuudesta. Fred S. Siebert ja Theodore Peterson pitivät kirjan ajatuksia liberalistiseksi lehdistöteoriaksi kutsumansa konseptin yhtenä peruskivenä (Siebert, Peterson & Schramm 1956, 45–47). Denis McQuail toteaa, että normatiiviset lehdistöteoriat selvittävät mikä on tiedotusvälineiden sosiaalinen funktio yhteiskunnassa. Lehdistöteorian tarkoitus on selvittää, *mitä* joukkotiedotusvälineiden pitäisi tehdä yhteiskunnassa, tai mitä niiden *pitäisi* tehdä (ought,

should) (McQuail 1994, 121). Klassikkoteoksen *Four Theories of the Press* kirjoittajat Siebert ja Schramm määrittivät lehdistöteorian varsin samoin: sen tarkoitus on selvittää lehdistön funktio sosiaalisessa järjestelmässä, jolloin lehdistöllä on jokin päätarkoitus, *chief purpose* (Siebert, Peterson & Schramm 1956, 2, 7).

Tarkasti ottaen *On Libertyssä* ei esitetä lehdistöteoriaa eikä ainakaan siinä muodossa kuin McQuail, Siebert, Peterson ja Schramm määrittelevät lehdistöteorian. Lehdistön sosiaalisia funktioita ja suhdetta valtioon, talouteen ja kansalaisjärjestöihin ei kirjassa käsitellä kovinkaan paljon. *On Liberty* käsittelee ensisijaisesti yksilön ja valtion suhdetta ja tämän erityistapauksena *tiedon funktioita yhteiskunnassa*. Tietoa levittävät monet muutkin instituutiot kuin lehdistö, kuten koulut ja yliopistot, kirkko, teatterit, elokuvat, kirjallisuus, puolueet, kansalaisjärjestöt, kirjastot ja nykyään Internet. Mill pohtii missä määrin valtiolla on oikeus rajoittaa yksilön oikeutta saada tietoa em. instituutioiden avulla. Tästä hän johtaa sananvapausteoriaansa.

On Libertyn keskeinen ajatus on tiivistettävissä yhteen lauseeseen: John Stuart Millin *tärkein ajatus on vastustaa tiedon salaamista ja pimittämistä perustuvaa hallitsemistapaa*. Näkemys liittyy siis tiedon funktioihin yhteiskunnassa, eikä suoranaisesti vain lehdistöön. Sama asia voidaan ilmaista myös kääntäen: Millin tuotannosta piirtyy kuva ihannevaltiosta, jossa tietoa on vapaasti ja kenenkään sensuroimatta mahdollisimman monen, mieluiten kaikkien ihmisten saatavilla. Tällaisessa ”tietoyhteiskunnassa” parlamentarismi ja edustuksellinen demokratia voivat toimia optimaalisesti tuottaen hyötyä ja onnea mahdollisimman suurelle määrälle ihmisiä. Taustalla on Jeremy Benthamilta omaksuttu utilitarismioppi, jonka mukaan lainsäädännön ja talouden tehtävä on tuottaa mahdollisimman paljon hyötyä ja onnellisuutta mahdollisimman monille ihmisille. Mill siirsi tämän ajatuksen sananvapauteen ja julkisuuteen.

On Libertyssä on tämän lisäksi kaksi muuta tärkeää väittämää, joilla pääväitettä tuetaan. Ensimmäistä voisi kutsua *sananvapausteoriaksi*. Se on esitetty kirjan toisessa luvussa. Siinä korostetaan totuu-

den löytämistä asettamalla vastakkain erilaisia näkemyksiä. Kaikilla aatteilla ja ajatuksilla tulee olla oikeus päästä julkisuuteen. Millään taholla ei ole oikeutta estää julkisuuteen päästyä. Tämän jälkeen seuraa neljä perustelua totuuden löytämiseksi:

1. Sensuurin kohteeksi joutunut ajatus voi olla oikea. Totuuden tukahduttaminen on ihmiskunnalta ja tulevilta sukupolvilta varastamista ja erehtymättömäksi julistautumista.
2. Väärä käsitys voi pitää sisällään totuuden aineksia. Ehdotonta totuutta tai valhetta ei ole.
3. Totena pidetyn käsityksen on alistuttava kritiikin kohteeksi. Muutoin se voi taantua ennakkoluuloksi, jolloin yksilöt eivät tunne totuuden perusteluja.
4. Ennakkoluuloksi muuttunut totuus menettää elinvoimaisuutensa. Jo löydettyjen totuuksien kohdalla myös harhauskominen on sallittava. Totuus vahvistuu taistellessaan valhetta vastaan. Kaiken on päästävä julki, myös pahuuden ja kärsimystä aiheuttavien asioiden ja tapahtumien. Totuus löytyy parhaiten asettamalla vastakkain erilaisia ja tarvittaessa vastakkaisia mielipiteitä (Mill 1891, 24–88).

Nämä väittämät käsittelevät samoin tietoa ja sen totuudellisuutta, eivät niinkään lehdistöä ja sen funktioita yhteiskunnassa. Kokonaisuutta voi kutsua Millin *sananvapausteoriaksi*, koska se perustuu ajatuksen ettei totuutta voi löytää ilman täydellistä sananvapautta ja sensuurin kieltoa.

Teoksen toinen väittäjä liittyy *yksilöllisyyteen*. Lyhyesti tiivistettynä *On Liberty*n kolmannessa luvussa kehitetään ajatusta yksilöstä ja yksilöllisyydestä yhteiskuntaa eteenpäin vievänä voimana. Individualismi, *yksilöllisyys on edistystä ja kehitystä liikkeellepaneva voima*. Yhteiskunta taantuu ja rappeutuu, jos jokin rajoittaa yksilön oikeutta saada vapaasti tietoa ja muodostaa sen avulla vapaasti pohtien ja valikoiden oma järjellinen maailmankatsomus. Pakottaminen saman-

kaltaisuuteen salaamalla tietoa tai estämällä tiedon leviäminen kaikille yksilöille aiheuttaa yhteiskunnan taantumista (Ibid., 89–120).

Tässäkään väittämässä ei tarkastella lehdistön funktioita yhteiskunnassa, vaan tiedon tai sen puutteen eli sensuurin vaikutusta yhteiskuntaan.

Mill ei siis määrittele yksityiskohtaisesti *On Liberty*ssä miten lehdistö toimisi tai sananvapaus toteutettaisiin hänen ihanneyhteiskunnassaan. Siksi on kysyttävä miten *On Liberty* sijoittuu Millin kokonaistuotannossa ja löytyykö muualta hänen julkaisuistaan tarkempia kuvauksia lehdistöteorioiden edellyttämistä lehdistön sosiaalisista funktioista?

Jos katsotaan *On Liberty*n sijoittumista Millin tuotantoon aikajanalla sekä sisällöllisesti, sen voi sanoa edustavan tärkeää lisäystä Millin suureen yleissuunnitelmaan, joka on pitänyt sisällään kokonaisen ihannevaltion toimintaperiaatteet. Sen talouselämän periaatteet Mill esitti poliittisen taloustieteen oppikirjassaan. Ihannevaltion poliittinen hallinto puolestaan perustuu edustukselliseen demokratiaan sekä valtiollisella että paikallistasolla. Edustuksellisen demokratian toimintaperiaatteet Mill esitti valtio-opillisessa pääteoksessaan *Considerations on Representative Government*.

Tässä teoksessaan Mill näyttäisi selvimmin piirtäneen kuvan lehdistön funktioista yhteiskunnassa ja esittävän siis lehdistöteorian hahmotelman. Yhdistämällä *Considerations* -teoksen ja *On Liberty*n ajatuksia saadaan kohtuullinen käsitys ”Millin lehdistöteoriasta”. Se ei ole monimutkainen. Se on antiikin Agora modernisoituna säännöllisesti pidettävillä vaaleilla, jotka toteutetaan yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden periaatteella. Agora oli antiikin Ateenassa tori, jonne vapaat miehet, filosofit ja sofistit kokoontuivat keskustelemaan ja väittelemään. Kun erilaiset näkemykset olivat julkisesti kohdanneet, oli päätöksenteon aika. Lehdistö on tietenkin modernissa korvannut Agoran torin, mutta *Considerations* -teoksen tärkeä huomautus koskee lehdistön toimintaa vaalien *jälkeen*. Vaaleja ei käytännöllisistä syistä voida pitää kuin 2–6 vuoden välein. Vaalien välillä lehdistön

tulee toimia Agoran torina ja pitää vallanpitäjien tekemiset jatkuvan suurenuslasin alla sekä luoda toimiva vuorovaikutussuhde kansalaisyhteisön ja vallankäyttäjien välille. Tämä tapahtuu ylläpitämällä lehdistössä alati keskustelua relevanteista sosiaalisista kysymyksistä. Vallanpitäjien on tultava Agoran torille eli julkisuuteen myös vaalien välillä käsiteltäessä vaikeita ja hankalia asioita, kuten päätöksiä sotaan lähdestä, verojen korottamisesta, hallitusmuodon muuttamisesta jne.

Millin *Considerations* -teoksesta nousee selkeästi esiin klassinen näkemys, jonka mukaan *lehdistö on vallan vahtikoira*. Kun tutkitaan tarkemmin Millin omia käytäntöjä lehtimiehenä ja poliitikkona, sanat tarkoittivat hänelle vahtikoiraa, joka tarvittaessa voi haukkua ja murista. Se voi jopa purra, kuten Mill itse teki toimiessaan the *Westminster Reviewin* päätoimittajana. Vahtikoira on eri asia kuin pieni puudeli, joka häntää heiluttaen syö sponsorin tarjoaman keksin.

Considerations on Representative Government -teoksen toisen luvun otsikko on *The Criterion of a Good Form of Government* (Hyvän hallitusmuodon kriteerit). Parasta hallitusmuotoa ei ole säädetty jotakin määrättyä valtioletua tai yleistä näkökohtaa silmälläpitäen. Varoittavina esimerkkeinä Mill mainitsee järjestyksen ja edistyksen. Hyvä hallitusmuoto tekee joustavasti mahdolliseksi moninaisten tarkoituksien toteutumisen päiväjärjestykseen sekä myös niiden toteutumisen. Se sallii sellaisenkin ottamisen agendalle, mikä saattaa olla vasta tulevaisuuden asia. Alkumääritelmästä Mill kehittää edelleen opin kansanedustuksesta, jonka avulla kansalaisilla ja kansalaispiireillä on tilaisuus valvoa etujaan ja oikeuksiaan (Mill 1991, 26–55).

Hallitusmuodon joustavuuden edellytys on vapaa tiedonkulku. Myös oppositiossa olevien ja vähemmistöjen on saatava äänensä kuuluville. Totuus saadaan selville asettamalla julkisesti vastakkain erilaisia näkemyksiä. Mikäli tätä ei sallita, seurauksena on despotia. Aito oppositio, vähemmistöt ja toisinajattelijat ovat demokratian peruskivi toimiessaan vallanpitäjien vastakohtana ja kriitikkona. Varoittavana esimerkkinä päinvastaisesta Mill mainitsee 1800-luvun latinalaisen Amerikan maat jatkuvine vallankaappauksineen. Ne olivat pysyvissä

sisällissotien ja vallankaappausten kierteessä, koska kaappauksella valtaan nousseet uudet vallanpitäjät pyrkivät systemaattisesti estämään opposition ja kilpailijoiden osallistumisen päätöksentekoon ja julkisuuteen (Ibid., 84–85).

Edustuksellisessa demokratiassa johtajilla on vapaissa vaaleissa kansalta saatu valta eli oikeus tehdä kaikkia sitovia päätöksiä. Se perustuu kuitenkin luottamukseen, jossa lehdistö toimii linkkinä kansalaisten ja johtajien välillä. Vapaa ja sensuroimaton lehdistö kertoo mitä johtajat tekevät, mutta samalla se välittää johtajille tietoa päätöksenteon perustaksi sekä kertoo miten kansalaiset reagoivat johtajien aloitteisiin ja tekemisiin. Suhde kansalaisten ja johtajien välillä on vuorovaikutuksellinen, ei yksisuuntainen. Ihannevaltiossa päätöksenteko perustuu tietoon, luotettavimpaan saatavilla olevaan tutkimustietoon. Tätä tietoa lehdistö sekä riippumattomat yliopistot ja tutkimuslaitokset hankkivat vertailemalla erilaisia ja tarvittaessa vastakkaisiakin näkemyksiä.

Yhteenvedon lehdistön tehtävistä Mill tekee teoksen XI luvussa, jossa hän pohtii vaalikauden pituutta ja lehdistön tehtäviä vaalien välillä:

Where, on the contrary, democracy is the ascendant power, and still tends to increase, requiring rather to be moderated in its exercise than encouraged to any abnormal activity; where unbounded publicity, and an ever present *newspaper press*, give the representative assurance that his every act will be immediately known, discussed, and judged by his constituents, and that he is always either gaining or losing ground in their estimation -- while by the same means, the influence of their sentiments, and all other democratic influences, are kept constantly alive and active in his own mind; less than five years would hardly be a sufficient period to prevent timid subserviency (Ibid., 230, kursivointi JM).

Sitaatissa huomio kiintyy kahteen asiaan. Ensimmäinen on lehdistöltä edellytettävä *aktiivisuus*. Tekstissä esiintyvät painotetusti eng-

lanninkieliset sanat *alive* ja *active*. Lehdistön tulee pitää vallanpitäjiä koko ajan suurennuslasin alla, raportoida heidän tekemisistään vaalipiirin äänestäjille sekä vastaavasti kertoa vallanpitäjille miten kansalaiset ja äänestäjät arvioivat lakiesityksiä ja jo tehtyjä päätöksiä. Suhde vaalien välillä on korostetusti vuorovaikutuksellinen. Se ei ole yhden-suuntaista tiedotusta ylhäältä alas. Toinen seikka on huomion kiinnittäminen paikallistasoon, vaalipiiriin ja sen äänestäjiin. *Considerations* -teoksessa on laaja luku XV, jossa korostetaan vallan hajauttamisen tärkeyttä. Valtion keskushallinto ei voi tietää eikä se edes kykene tietämään millaisia päätöksiä on tarpeen tehdä paikallistasolla, kuten kunnan koululaitoksessa, palotoimessa, veden ja kaasun jakelussa tai rakennustoiminnassa. Siksi valtaa pitää hajauttaa, ja toimivaa edustuksellista demokratiaa täydentää edustuksellinen paikallishallinto.

Sen on oltava yhtä lailla julkisen arvioinnin kohteena. Koska valtakunnallinen lehdistö ei kykene kirjoittamaan paikallishallinnon asioista kuin korkeintaan satunnaisesti, tarvitaan myös paikallislehdistö. Tämä vaatimus nousee teoksen XV luvusta, vaikka Mill samalla arvioi ettei paikallinen hallinto ja paikallislehdistö ollutkaan 1800-luvun Englannissa yhtä korkeatasoista kuin Lontoon keskushallinto ja valtakunnan päälehdet. Ajan kuluessa ja väestön koulutustason noustessa pääkaupungin ja alueiden eroavuudet kaventuvat (Ibid., 302–303).

Aidon vuorovaikutuksellisen edustuksellisen demokratian ja sitä tukevan lehdistöjulkisuuden vaatiminen 1800-luvun Viktorian ajan Englannissa on ollut radikaali teko, eikä Millin ajatus ole menettänyt ajankohtaisuuttaan esimerkiksi tämän päivän Suomessa. Juhon Rahkonen tutki väitöskirjassaan Suomessa käytyä Nato-keskustelua vuosina 2003–04. Hän ihmetteli lehdistöjulkisuuden yksisuuntaisuutta. Käytännössä lehdistöjulkisuus on sitä, että eliitti levittää näkemyksiään lehdistön välityksellä. Kansalaisten näkemys tulee esiin korkeintaan gallupeissa tai yleisönosastokirjoituksissa. Vuorovaikutusta päättäjien ja kansalaisten välillä ei ole, ei ainakaan vaalien välillä. Rahkonen löysi tutkimusaineistostaan vain yhden (1) artikkelin, jos-

sa puolustusministeri Jan-Erik Enestam osallistui yleisökeskusteluun helsinkiläisen yleisönohastokirjoittajan kanssa (Rahkonen 2006, 281).

On syytä korostaa *Considerations* -teoksesta esiin nousevaa lehdistön *aktiivista* tehtävää. Sama ajatus toistuu *On Liberty*ssä, jossa Mill painottaa, että totuus ei löydy itsestään, vaan edellyttää aktiivista ja aloitteellista toimintaa. John Miltonilla, jonka Siebert, Peterson ja Schramm samoin liittävät liberalistiseksi kutsumaansa lehdistöteoriaan, on sama ajatus pääteoksessa *Kadotetussa paratiisissa*. Paratiisin pysähtyneisyys päättyi, kun Eeva teki aktiivisen teon ja söi hedelmän kielletystä Tiedon puusta. Siitä alkoi kehitys ja edistys. Tämä on tärkeää, sillä sekä Milton että Mill on usein liitetty negatiiviseen sananvapauskäsitykseen, jossa sananvapaus nähdään ensisijaisesti riippumattomuutena valtiosta (perustulkinta on mm. Siebert, Peterson & Schramm 1956, 93–94). Tarkasti ottaen tämä tulkinta on kyseenalainen: pelkkä riippumattomuus valtiosta ei takaa sananvapautta. Vastasen aktiivinen käyttäminen saa aikaan yhteiskunnallista keskustelua ja sen myötä kehitystä ja edistystä. Mill siis edustaa positiivista sananvapauskäsitystä. Tässä esitetty tulkinta ei ole ainutlaatuisen. Tunnettu Mill-tutkija ja Millin koottujen teosten toimitustyöhön osallistunut John Gray on samoin korostanut, että Millin sananvapauskäsitys ei palaudu negatiiviseen sananvapaustulkintaan, vaan se perustuu positiiviseen, aktiiviseen toimintaan. (Gray 1986, 57–61, katsoo Millin tässä lähestyvän Hegeliä.)

Yksisilmäinen tuijottaminen negatiiviseen sananvapauskäsitykseen voi aiheuttaa journalismiin sovellettuna ongelmia. Lehdistö voi tyytyä passiivisen altavastaajan rooliin, ja vallan kriittisen vahtikoiran tehtävä jää sivuun. Pahimmillaan yhdistettynä kireisiin liikeloudellisiin tulostavoitteisiin tuloksena voi olla viestintätoimistojen tuottamien lehdistötiedotteiden kopioimista – enemmästä ei tarvitse välittää, sillä totuushan löytyy kuitenkin itsestään aatteiden vapaalla markkinapaikalla. Näin syntyvää ongelmaa on Suomessa tarkastellut Tuija Pulkkinen. Hänen mukaansa Suomessa on tarjolla sanan-

vapautta, mutta sitä ei käytetä. Toimittajat ovat passiivisia ja vähään tyytyviä puudeleita (Pulkkinen 1996, 205–208).

Edellä kuvatun perusteella on tehtävissä yhteenveto John Stuart Millin käsityksestä lehdistön tehtävistä yhteiskunnassa. Näin voidaan muodostaa eräänlainen ”Millin lehdistöteoria”. Hänen ihanneyhteiskunnassaan *tärkeintä oli vastustaa tiedon salaamiseen perustuva hallitsemistapaa*. Valtio ja muut tahot eivät puuttuneet yksilön oikeuteen saada tietoa. Ihanneyhteiskunnassa on siksi sensuroimaton, aktiivinen ja kriittinen lehdistö sekä riippumaton opetuslaitos, jotka toiminnallaan edesauttavat ja mahdollistavat edustuksellisen demokratian toiminnan kaikkina aikoina. Tiedonkulku on avointa ja vapaata ja päätöksenteko perustuu luotettavimpaan saatavilla olevaan tietoon. Tässä yhteiskunnassa voi toteutua aito individualismi, yksilöllisyys, joka on edistystä ja kehitystä liikkeellepaneva voima. Vastaavasti yksilöiden pakottaminen samankaltaisuuteen aiheuttaa yhteiskunnan taantumista. Kansalaisten alistaminen passiiviseen alamaisuuteen (*passive obedience*) rajoittamalla tai sensuroimalla saatavilla olevan tiedon määrää ja sisältöä lehdistössä tai opetuslaitoksessa johtaa yhteiskunnan taantumiseen. Ihmisestä voi kasvaa sivistynyt ja valistunut yksilö vain, jos tietoa on vapaasti ja rajoituksetta saatavilla.

Yksilön kasvun ehtona on oikeus ja mahdollisuus löytää totuus. Se löytyy asettamalla vastakkain erilaisia näkemyksiä. Siksi kaikilla aatteilla ja ajatuksilla tulee olla oikeus päästä julkisuuteen. Tästä seuraavat kuuluisat neljä perustelua totuuden löytämiseksi: 1. Sensuurin kohteeksi joutunut ajatus voi olla oikea. Totuuden tukahduttaminen on ihmiskunnalta ja tulevilta sukupolvilta varastamista ja erehtymättömäksi julistautumista. 2. Väärä käsitys voi pitää sisällään totuuden aineksia. 3. Totena pidetyn käsityksen on alistuttava kritiikin kohteeksi. 4. Jo löydettyjä totuuksia on aina oltava oikeus epäillä ja kyseenalaistaa. Kaiken on päästävä julki, myös pahuuden ja epämiellyttävien asioiden. Totuus voidaan löytää asettamalla julkisesti vastakkain mahdollisimman erilaisia näkemyksiä.

Lehdistö toimii ihannedemokratiassa vallan kriitikkona, niin taloudellisen kuin poliittisen vallankäytön kriitikkona, joka aktiivisesti etsii ja löytää uutisia ja ongelmia, myös vaalien välillä ja hyvinä aikoina. Se tietää, että totuus ei löydy itsestään, vaan sen löytämiseksi on toimittava aloitteellisesti.

4. Liberalistinen ja muut lehdistöteoriat

Lehdistöteorioiden historiaa selvittellyt Denis McQuail on päätenyt toteamaan, että ne syntyivät tarpeesta selvittää mikä on tiedotusvälineiden sosiaalinen funktio yhteiskunnassa. Hänen mukaansa lehdistöteorian tarkoitus on selvittää, *mitä* joukkotiedotusvälineiden pitäisi tehdä yhteiskunnassa, tai mitä niiden *pitäisi* tehdä (ought, should) (McQuail 1994, 121). Lehdistöllä tarkoitetaan tällöin laajasti yleisölle suunnattuja tiedotusvälineitä, ei siis vain painettuja sanomalehtiä, vaan lehdistöä kokonaisuudessaan, mukaan lukien sähköiset mediat. Termi ”lehdistöteoriat” (englanniksi ”theories of the press”) on tiedotusopissa vakiintunut viittaamaan niihin oppirakennelmiin, jotka määrittelevät lehdistön asemaa ja tehtäviä yhteiskunnassa (ks. esim. Vehmas 1970, 13–19).

Lehdistöteorioiden klassikkoteoksen *Four Theories of the Press* kirjoittajat Fred S. Siebert, Theodore Peterson ja Wilbur Schramm määrittivät lehdistöteorian hyvin samalla tavalla: sen tarkoitus on selvittää lehdistön funktiot sosiaalisessa järjestelmässä. Teorian mukaan lehdistöllä on tällöin jokin päätarkoitus, *chief purpose* (Siebert, Peterson & Schramm 1956, 2, 7).

Määritelmän mukaisia lehdistöteorioita ei ollut ennen toista maailmansotaa. Toki lehdistön toimintaa oli tutkittu jo 1800-luvulla ja tiedotusopin historia tuntee 1930-luvun radiotutkimukset. Mutta tutkimuksen kohteena oli enemmän kysymys siitä *miten* tiedotusvälineet vaikuttavat. Laajemmin normatiivinen kysymys siitä, *mitä*

median *pitäisi* tehdä suhteessa muihin yhteiskunnallisiin instituutioihin, asetettiin vasta II maailmansodan jälkeen.

Tämä tapahtui Yhdysvalloissa, kun Chicagon yliopiston kanslerin Robert Maynard Hutchinsin johtama komissio asetettiin tutkimaan maan lehdistön tilaa. Kyseessä ei ollut valtiollinen komitea, vaan sen toiminnan rahoitti yksityinen *Time* -aikakauslehtiyhtiö johtajanaan Henry R. Luce. Hän sijoitti komiteaan 200 000 dollaria, mikä kanavoitiin Chicagon yliopiston kautta. Komission johtaja Robert Hutchins sai päättää rahojen käytöstä ja valita jäsenet. Komissioon tuli 13 jäsentä, joista kuuluisimpia olivat professorit Harold Lasswell (1902–78) sekä Arthur M. Schlesinger (1888–1965) – viimeksi mainittu oli tunnettu historioitsija ja liberalismiin oppihistorian tuntija Harvardista. Muut jäsenet edustivat monipuolisesti eri tieteitä, kuten oikeustiedettä, kansainvälistä politiikkaa, filosofiaa, taloustieteitä ja teologiaa. Riippumattomuus valtiosta, asiantuntevat jäsenet sekä itsenäinen toiminta saivat aikaan sen, että esimerkiksi kustantajien julkaisu *Editor & Publisher* kehui ylenpalttisesti komissiota sen aloitettua työnsä vuonna 1944. Komissio työskenteli kolme vuotta ja luovutti mietintönsä *A Free and Responsible Press* vuonna 1947 (Blanchard 1977, 11–17).

Komissio katsoi, että perinteinen liberaali sananvapaus ei enää toiminut Yhdysvalloissa. Mainonta oli muuttunut etenkin lehdistön ja radion tärkeimmäksi rahoitusmuodoksi, jolloin tilaajamaksujen osuus oli laskenut ja samalla ostavan yleisön mahdollisuus vaikuttaa markkinoihin. Se totesi, että sanomalehtien määrä Yhdysvalloissa oli kääntynyt laskuun huippuvuodesta 1909 alkaen. Tuolloin lehtiä oli 2600, kun vuonna 1947 niitä oli enää 1750 ja näistäkin 40% ilmestyi markkina-alueellaan ilman kilpailevaa lehteä. Aikakauslehti- ja kirjankustannusalalla oli tapahtunut vastaava kehitys: viisi suurkustantamoja hallitsi markkinoita. Paikallisena alkanut radiotoiminta oli nopeasti ketjuuntunut valtakunnallisen mainonnan takia, minkä seurauksena 80% maan radioasemista kuului johonkin neljästä suuresta ketjusta (ABC, CBS, NBC, Mutual). Elokuvateollisuus oli samoin

keskittynyt ja markkinoilla oli enää kahdeksan merkittävää toimijaa (MGM, RKO, Warner, Paramount, 20th Century Fox, Columbia ja Universal). Pahin tilanne oli alueilla, missä paikallinen sanomalehti omisti myös paikallisen radioaseman. Tätä komitea kutsui paikalliseksi uutismonopoliksi. Sen oloissa muutama omistaja ja keskeinen mainostaja pystyivät päättämään mitä ihmisille kerrotaan. (A Free and Responsible Press 1947, 30–51.)

Komitea päätyi esittämään ”vapaalle ja vastuulliselle” lehdistölle viittä tehtävää. Median tuli tarjota päivittäin totuudenmukainen, kattava ja mielekäs selvitys tai arvio päivän tapahtumista. Sen tuli toimia julkisen keskustelun ja kritiikin foorumina sekä päästää erilaiset yhteiskunnalliset toimijat, ryhmittymät ja vähemmistöt edustavasti mukaan mielipiteenvaihtoon. Samalla median tuli tarkastella erilaisia yhteiskunnassa esiintyviä arvoja ja päämääriä sekä tarjota riittävästi tietoa päivän tapahtumista. (Ibid., vrt. Nerone 2002, 185–193).

Mielenkiintoista on, että komitea ei esittänyt voimassa olleista antitrustilaeista poikenneita kansallistamis- tai vastaavia toimia monopolien purkamiseksi. Itse asiassa hyvinkin ”milliläisessä hengessä” se esitti reformeja, joilla vapaa kilpailu ja monipuolinen yhteiskunnallinen keskustelu taattaisiin, jotta jokin tai jotkut tahot eivät pääsisi sensorin asemaan päättämään mikä pääsee julkisuuteen. Toimiluvanvaraisessa viestinnässä, kuten radiossa, toimilupia ei tulisi myöntää vanhoille toimijoille, kuten lehtiyhtiöille, vaan kilpailua tuli lisätä myöntämällä uudet luvat uusille yrittäjille. Lupia voitaisiin myöntää myös muille kuin viestintäyhtiöille, ja esimerkkinä sopivasta yhteisöstä komissio mainitsi New Yorkin kaupungin, jonka omistuksessa oli radioasema WNYC¹. Hutchins-komissiota voikin pitää Yhdysvaltain julkisen radion NPR:n (National Public Radio) ensimmäisenä johdonmukaisena perusteluna. Komission muihin ehdotuksiin kuuluivat viestintäalan koulutuksen tason nostaminen, itsesääntely

1 WNYC on itse asiassa vanhempi kuin useimmat Euroopan julkiset radioyhtiöt. Se perustettiin kesäkuussa 1922, puoli vuotta ennen Englannin BBC:tä. Lähteykset alkoivat kesällä 1924.

(self-regulation), journalismikritiikin merkityksen alleviivaaminen sekä toimittajien eettinen harkinta juttuja ja uutisia kirjoitettaessa, jotta erilaiset tarvittaessa myös vastakkaiset näkemykset pääsisivät julkisuuteen. Komissio korosti aivan erityisesti vähemmistöjen oikeutta päästä julkisuuteen riippumatta siitä ovatko ne mielipiteinen oikeassa vai väärässä. Tämän takaamiseksi komissio ehdotti vastine- ja oikaisuoikeutta kirjattavaksi niin lakeihin kuin eettisiin normeihin. Pisimmälle meni ehdotus puolivirallisesta lehdistöneuvostosta (*The Commission*), joka perustettaisiin hallituksen, yleisön ja lehdistön lahjoitusvaroin. Se toimisi kymmenen vuotta kerrallaan ja sen tehtävänä olisi ollut sananvapauden toteutumisen valvonta Yhdysvalloissa. Tätä varten neuvosto olisi harjoittanut tutkimustoimintaa, antanut oikeusapua lehdistössä syrjityille, seurannut lehdistön väärinkäytöksiä, valvonut valtion toimia lehdistön suhteen sekä ylläpitänyt julkista keskustelua sananvapauden tilasta maassa. (A Free and Responsible Press 1947, 6, 79–133.)

Hutchinsin komission loppuraportti sai ristiriitaisen vastaanoton sodan jälkeisessä Yhdysvalloissa. Yhtäältä sitä kiitettiin julkisen yhteiskunnallisen keskustelun edistämisestä sekä pyrkimyksestä parantaa erilaisten vähemmistöjen ja yhteiskunnallisen kritiikin mahdollisuuksia päästä julkisuuteen. Toisaalta Yhdysvaltain sanomalehtien kustantajajärjestö ANPA arvosteli komissiota pyrkimyksestä oikeuttaa valtion sekaantuminen tiedotusvälineiden toimintaan. Yksi komitean jäsen, John M. Clark (University of Columbia) oli tunnettu presidentti Franklin D. Rooseveltin neuvonantaja tämän sosialistihenkiseksi väitetyssä New Deal -politiikassa. Komissiota arvosteltiin myös liiasta liberalismista, koska useimmat sen jäsenet olivat akateemisia englantilaissyntyisiä protestantteja. Kaikki sanomalehdet eivät kuitenkaan hyökänneet komissiota vastaan, vaan osa myönsi sen tunnistamien ongelmien olemassaolon. Väittelyä käytiin millä menetelmillä esimerkiksi omistuksen keskittymisen ja kaupallistumisen haitat voidaan poistaa tai ainakin rajata niitä. Siksi komissiota arvosteltiin vastuullisuuden käsitteen epämääräisestä muotoilusta. Liberalistista

lehdistöteoriaa komissio ei esittänyt, mutta sen sanottiin tulkinneen liberalismia (vrt. Blanchard 1977, 1–28, vrt. Blevins 1997).

Tultaessa 1950-luvulle Yhdysvalloissa käynnistettiin projekti, jonka tarkoituksena oli systematisoida lehdistöteoriat. Fred Siebert, Theodore Peterson ja Wilbur Schramm toteuttivat kirkollisella tuella tutkimusprojektin², jonka loppuraportti julkaistiin nimellä *Four Theories of the Press*.

Tässä teoksessa mainitaan selkeästi liberalistinen lehdistöteoria ja kuvataan sen lisäksi kolme muuta: autoritaarinen, marxilainen ja sosiaalisen vastuun lehdistöteoria. Näistä kaksi ovat perusteorioita: autoritaarinen ja liberalistinen, kun marxilainen ja sosiaalisen vastuun lehdistöteoriat ovat kahden ensin mainitun muunnelmia.

Havainnollinen taulukko Siebertin, Petersonin ja Schrammin kirjasta selventää teorioiden väliset erot:

2 Projektin toimeksiantaja oli *Department of the Church and Economic Life of the National Council of the Churches*. Asia mainitaan teoksen Siebert, Peterson & Schramm (1956) sisäkannessa.

Taulukko 1.

Lehdistöteorioiden pääpiirteet

FOUR RATIONALES FOR THE MASS MEDIA

	AUTHORITARIAN	LIBERTARIAN	SOCIAL RESPONSIBILITY	SOVIET-TOTALITARIAN
Developed	in 16th and 17th century England; widely adopted and still practiced in many places	adopted by England after 1688, and in U.S.; influential elsewhere	in U.S. in the 20th century	in Soviet Union, although some of the same things were done by Nazis and Italians
Out of	philosophy of absolute power of monarch, his government, or both	writings of Milton, Locke, Mill, and general philosophy of rationalism and natural rights	writing of W.E. Hocking, Commission on Freedom of Press, and practitioners; media codes	Marxist-Leninist-Stalinist thought, with mixture of Hegel and 19th century Russian thinking
Chief purpose	to support and advance the policies of the government in power; and to service the state	to inform, entertain, sell – but chiefly to help discover truth, and to check on government	to inform, entertain, sell – but chiefly to raise conflict to the plane of discussion	to contribute to the success and continuance of the Soviet socialist system; and especially to the dictatorship of the party
Who has right to use media?	whoever gets a royal patent or similar permission	anyone with economic means to do so	everyone who has something to say	loyal and orthodox party members
How are media controlled?	government patents, guilds, licensing, sometimes censorship	by "self-righting process of truth" in "free market place of ideas," and by courts	community opinion, consumer action, professional ethics	surveillance and economic or political action of government
What forbidden?	criticism of political machinery and officials in power	defamation, obscenity, indecency, wartime sedition	serious invasion of recognized private rights and vital social interests	criticism of party objectives as distinguished from tactics
Ownership	private or public	chiefly private	private unless government has to take over to insure public service	public
Essential differences from others	instrument for effecting government policy, though not necessarily government owned	instrument for checking on government and meeting other needs of society	media must assume obligation of social responsibility; and if they do not, someone must see that they do	state-owned and closely controlled media existing solely as arm of state

(Siebert, Peterson & Schramm 1956, 7, vrt. Nordenstreg 1995, 52.)

Autoritaarinen lehdistöteoria on näistä vanhin. Sen juuret olivat itsevaltiudessa, jossa kuningas tai keisari hallitsi valtiota despoottin tavoin. Lehdistö sai tällaisessa järjestelmässä olla omistukseltaan sekä yksityistä että valtiollista, mutta julkaisutoiminta oli luvanvaraista ja kaikkea valvottiin tiukan sensuurin avulla. Hallituksen ja itsevaltiaan arvostelu oli kiellettyä. Järjestelmä perusteltiin monarkin absoluutteisella vallalla, jonka alkuperä johdettiin uskonnosta.

Marxilainen lehdistöteoria syntyi Siebertin, Petersonin ja Schrammin mukaan autoritaarisen lehdistöteorian jatkeeksi. Siksi se muistuttaakin pitkälti autoritaarista järjestelmää: itsevaltiat korvattiin kaikkivaltiaalla puolueella, mutta lehdistön omistus rajattiin valtioon ja eräisiin kansalaisjärjestöihin. Lehdistön päätehtävä oli puolueen vallan tukeminen. Hallitsevan puolueen kritiikki oli käytännössä kielletty sensuurin avulla. Puolueen erityisasema turvattiin lailla, joka oli kirjattu hallitusmuotoon samaan tapaan kuin itsevaltiaan asema autoritaarisissa oloissa.

Liberalistinen lehdistöteoria syntyi Fred Siebertin mukaan autoritaarisen kritiikkinä Englannin vuoden 1688 mainion vallankumouksen jälkeen. Sen filosofisia perustanlaskijoita olivat John Milton, John Locke ja John Stuart Mill, mutta se sai vaikutteita valistus- ja rationalistifilosoifeilta. Lehdistön tehtäviä olivat informoiminen, viihdyttäminen ja myyminen, mutta samalla lehdistö pyrki löytämään totuuden ja valvomaan hallitusta. Oikeus perustaa lehtiä ja tiedotusvälineitä oli jokaisella, jolla oli riittävästi varoja. Sensuuri oli tässä järjestelmässä kielletty ja lehdistön valvonta tapahtui aatteiden vapaalla markkinapaikalla, missä voitiin myös löytää itseään korjaava totuus. Tämä oli Siebertin mukaan liberalistisen lehdistöteorian ydinsisältö (Siebert, Peterson & Schramm 1956, 7, 39–71, vrt. Nordenstreng 1995, 52).

Sosiaalisen vastuun lehdistöteoria syntyi liberalistisen kritiikistä. Kun vuoden 1947 Hutchins-komission loppuraportissa korostettiin median vastuullisuutta, sitä on usein pidetty sosiaalisen vastuun lehdistöteorian perustana. Nimen muotoili komission loppuraportin

perusteella Theodore Peterson, joka antoi sille kuitenkin kovin erilaisen sisällön kuin Hutchins-komissio, jota Nerone on pitänyt sosiaalisen vastuun lehdistöteorian perustana.

Theodore Peterson katsoi, että valistukseen perustuva klassinen liberalismi oli menettänyt merkityksensä teollisen ja teknologisen vallankumouksen myötä. Sen tilalle muotoutuneessa uusliberalistisessa järjestelmässä omistus oli keskittynyttä ja lehtiparonit pyrkivät palvelemaan ensisijaisesti kuluttajia liiketaloudellista voittoa tavoitellessaan. Liiketaloudellisen pyrkimyksen korostuessa moraalit jäi taka-alalle. Siksi Peterson päätteli:

Freedom of expression is a moral right with an aspect of duty about it, according to the social responsibility theory. The theory thus differs from libertarian theory on the nature of the right. For under libertarian theory, freedom of expression was a natural right, a right which man was born with, although its exercise might be temporarily be prevented. (Siebert, Peterson & Schramm 1956, 96, vrt. Blevins 1997.)

Uusliberalistisessa yhteiskunnassa oli siis tapahtunut talouden ja teknologian kehityksen takia siirtymä, jossa sananvapaus luonnonoikeutena oli korvautunut sananvapaudella moraalisen oikeutena. Siksi tarvittiin uusi lehdistöteoria, jossa sananvapaus legitimoitiin moraalisesti. Lehdistölle asetettiin löyhiä, väljiä ja ehdollisia velvoitteita ja oikeuksia ja siirryttiin samalla positiiviseen sananvapauskäsitykseen. Lehdistölle asetettavien moraalisten velvoitteiden tarkoitus oli avata sananvapaus mahdollisimman monille loukkaamatta samalla pienen omistajaryhmittymän laillisia oikeuksia.

Peterson päätteli näin edelleen, että sosiaalisen vastuun lehdistöteoriassa tämä tehdään asettamalla moraalisiin perustein lehdistölle kuusi tavoitetta:

- 1) Lehdistö tukee julkista poliittisen päätöksentekoa tarjoamalla tietoa, keskustelufoorumeja ja keskustelua julkisista asioista.

- 2) Lehdistö valistaa yleisöä (enlightenment), jotta se kykenee itsehallintoon.
- 3) Se suojelee yksilöitä väärinkäytöksiltä toimimalla valtion (government) vahtikoirana.
- 4) Se palvelee talouselämää ja markkinoita tuomalla mainonnan avulla julkisuuteen myyjien tuotteita potentiaalisten ostajien arviotavaksi.
- 5) Lehdistö tarjoaa viihdettä.
- 6) Se varmistaa taloudellinen omavaraisuutensa, jotta erilaiset painostusryhmittymät eivät pystyisi vaikuttamaan. (Siebert, Peterson & Schramm 1956, 74.)

Lehdistöteorioita on kehitelty lisää sitten Siebertin, Petersonin ja Schrammin neljän teorian jälkeen. Raino Vehmas mainitsi jo vuoden 1970 *Lehdistöopissa* objektiivisen teorian. Siinä korostettiin tiedon ja sen oikeellisuuden itseisarvoa eikä oltu niinkään kiinnostuneita omistuksen tyyppisistä asioista. Tämä teoria oli lähinnä muunnelma sosiaalisen vastuun teoriasta (Vehmas 1970, 16–17). Kaarle Nordenstreng on maininnut amerikkalaisen William Hachtenin, joka kehitti lähinnä kehitysmaita ajatellen vallankumoukselliset ja kehitykselliset teoriat ja niiden vastapainoksi ”läntisen mallin”. Amerikkalainen Robert Picard on kehitellyt sosiaalidemokraattisen lehdistöteorian yhdistelemällä pohjoismaisissa oloissa sosiaalisen vastuun ja liberaalisen teorian piirteitä. Englantilainen Raymond Williams esitteli jo 1960-luvulla oman näkemyksensä neljästä lehdistöteoriasta. Hänen mukaansa niitä olivat autoritaarinen, paternalistinen, kaupallinen ja demokraattinen lehdistöteoria. Hollannissa vaikuttava Denis McQuail on kehitellyt kehitysmediateorian sekä demokraattis-osalistuvan lehdistöteorian. Suomessa kehitettiin 1960-luvulla jaottelu, jonka mukaan on olemassa kolmenlaista lehdistöä: tunnustuksellista, kaupallista ja informatiivista (Nordenstreng 1995, 58–60). Tutkimus ja kehittäely jatkuvat. Amerikkalaiset Geneva Oberholser ja Kathleen

Hall Jamieson ovat toimittaneet laajan kirjan, jossa esitellään viittä näkemystä lehdistön funktioista: lehdistö aatteiden markkinapaikkana, päiväjärjestyksen rakentajana, vallan vahtikoirana, yleisön tiedonvälittäjänä ja kansalaisten osallistumisen organisoijana. Teorioiden kehittelijöinä ovat mm. James Curran, Robert Schumul sekä Robert Picard (Oberholser & Jamieson 2005, 115–220). Nordenstreng mainitsee uusimmassa artikkelissaan lehdistön neljä normatiivista roolia: seuraaja, myötävaikuttaja, järkyttävä, avustaja (Nordenstreng 2006, 38–39).

Uudempien lehdistöteorioiden erittely ei kuulu tämän tutkimuksen piiriin, mutta nyt on mahdollista tehdä väliarvio ja pohtia mitä lähimmäksi klassisista lehdistöteorioista John Stuart Millin käsitys lehdistön funktioista yhteiskunnassa tulisi. Tällöin joudutaan toteamaan, että Fred S. Siebertin tulkinta liberalistisesta lehdistöteoriasta ja Theodore Petersonin tulkinta sosiaalisen vastuun lehdistöteoriasta ja liberalistisesta lehdistöteoriasta ovat varsin ongelmallisia, jopa harhaanjohtavia.

Näyttäisi nimittäin siltä, että vuoden 1947 Hutchins-komission käsitys lehdistön tehtävistä demokraattisessa yhteiskunnassa on lähimpänä John Stuart Millin vastaavaa näkemystä. Jos Milliiä pidetään liberalistina, kuten usein on tapana, voisi sanoa Hutchins-komission siirtäneen Millin sananvapaus- ja lehdistökäsityksen nykyaikaan. Jos Hutchins-komission loppuraporttia pidetään sosiaalisen vastuun lehdistöteorian manifestina, Mill olisi siis tarjonnut sille perustelut. Tunnetun amerikkalaisen liberalistin Arthur Meier Schlesingerin osallistuminen komission työskentelyyn antaisi viitteitä tähän suuntaan, ja komissiossa oli muitakin tunnettuja liberaaleja.

Sen sijaan Fred S. Siebertin ja Theodore Petersonin tulkinnoissa on useita kohtia, jotka ovat ristiriidassa niin Millin ajattelun kuin Hutchins-komission luoman sosiaalisen vastuun nimellä tunnetun lehdistöteorian kanssa. Perustelen näkemykseni seuraavin argumenttein:

- 1) Petersonin tulkinta negatiivisesta sananvapaudesta on väärä. Mill edusti positiivista sananvapauskäsitystä ja tämä taas esiintyy ”mililäisessä” muodossa Hutchins-komission loppuraportissa.
- 2) Millin *On Liberty* -teoksessa ei esiinny markkinoita eikä markkinapaikkaa, ja hän suhtautui erittäin kriittisesti kaupalliseen journalismiin. John Miltonilla on vain löyhiä ja välillisiä viittauksia markkinoihin. Mill korosti vähemmistöjen ja toisinajattelijoiden rikastavaa, myönteistä merkitystä julkisuudelle ja demokratian kehitykselle. Vähemmistöjen työntäminen pois julkisuudesta esimerkiksi kaupallisin perustein oli hänelle sananvapauden rajoittamista.
- 3) Sen paremmin John Stuart Mill kuin John Milton eivät edustaneet itseään korjaavan totuuden periaatetta. Mill vastusti itseään korjaavan totuuden konseptiota, ja Miltonilta se voidaan löytää vain yhdestä *Areopagitan* lauseesta, kun hänen pääteoksessaan *Kadotetussa paratiisissa* totuus löytyi aktiivisten, aloitteellisten tekojen avulla.

5. Millin sananvapausteorian ainekset: antiikista 1800-luvun politiikkaan

Tämän tutkimuksen ensimmäinen kohde oli John Stuart Millin sananvapausteoria, joka on esitetty *On Liberty* -teoksessa. Kysyin mistä se on peräisin ja mitä hän haluaa sillä sanoa?

Asiaa selvitettiin käyttämällä lähteinä John Stuart Millin kootujen teosten 33-osaista laitosta sekä Millistä laajasti kirjoitettua historiallis-filosofista ja tiedotusopillista kirjallisuutta. Varsin pian ilmeni, että Millin käsityksiin julkisuudesta ja sananvapaudesta on vaikuttanut myös hänen oma toimintansa lehtimiehenä ja poliitikkona. Mill toimi päätoimittajana ja kustantajana 1835–1840 sekä kansanedustajana 1865–68. Lehtimieskokemus vaikutti *On Liberty*ssä esitettyihin ajatuksiin ja näkyvä poliittinen toiminta parlamentissa *The Subjection of Women* -teokseen. Tässä tutkimuksessa päädytään näkemykseen, että vuonna 1869 ilmestynyt *The Subjection of Women* on eräänlainen *On Liberty*n jatko-osa.

Siksi tässä tutkimuksessa on mukana Millin toimittamien lehtien sisällönanalyysi. Sitä varten tutkittiin *the Westminster Review* sekä *the London and Westminster Review* -lehtien vuosikertoja 1835–1889. Otannan painotus oli vuosilla 1836–1840, jolloin Mill oli kustantaja ja päätoimittaja. Vertailun vuoksi käytiin läpi myös vuosikerrat 1835, 1841 sekä 1859 ja 1870, jolloin lehdellä oli eri päätoimittaja. Otanta-ajankohtana lehdessä oli 12 123 sivua. Sisältö jaettiin 13 aihepiiriin. Sisällönanalyysissä pyrittiin löytämään lehden journalistiset toimitusperiaatteet.

Millin toimintaa parlamentissa tutkittiin käyttämällä hyväksi historia- ja naistutkimuksen tietoja The *Subjection of Women* -teoksen synnystä.

Millin sananvapausteorian ja *On Liberty* -teoksen syntyyn vaikuttaneita tekijöitä löytyi näin kahdeksan. Ne on tutkimuksen seuraavissa luvuissa jaettu neljään ryhmään:

- Vaikutteet antiikista ja Milliiä edeltäneeltä ajalta (Cicero, John Milton ja Wilhelm von Humboldt).
- Aikalaisvaikuttajat (isä James Mill, puoliso Harriet Taylor-Mill, Alexis de Tocqueville).
- Millin journalistinen ja poliittinen toiminta päätoimittajana ja kansanedustajana.
- Katolisen kirkon ja liberaalien oppiriita 1800-luvulla, jonka pääkysymys oli kiista paavin erehtymättömyydestä.

Luvuissa 5, 6 ja 7 käydään vaikutteet läpi kronologisessa järjestyksessä antiikista lehtimiesuraan. Kahdeksannessa luvussa tarkastellaan Alexis de Tocquevillen enemmistön tyrannian käsitettä kansanedustajuuden ja naiskysymyksen yhteydessä sekä tehdään katsaus katolisen kirkon ja liberaalien oppiriitaan, joka ulottui koko Millin elämän läpi. Kun sananvapausteorian ainekset on purettu, ne kootaan yhdeksännessä luvussa.

5.1. Agora ja Cicero

John Stuart Millin ei koskaan opiskellut yliopistossa tai korkeakoulussa, vaan varakkaat vanhemmat kustansivat yksityisopettajien antaman koulutuksen. Tähän kuului laaja antiikin Kreikan ja Rooman tuntemus. Mill osasi sekä kreikkaa että latinaa. Täten hän tunsikin keskeisten antiikin filosofien pääteokset, kuten Platonin ja Aristoteleen.

Millin muotoileman sananvapausteorian kannalta keskeisiä periaatteita voidaan siksi löytää jo antiikin Kreikasta. Yksi tällainen peruseriaate on erilaisten ja tarvittaessa vastakkaisten ajatusten vertailu totuuden löytämiseksi. Se tunnettiin jo Kreikassa tiedonhankintamenetelmänä.

Mill tunsi hyvin 200 vuotta ennen häntä eläneen John Miltonin teoksen *Areopagitica*. Jo vuonna 1833 Mill julkaisi *Monthly Repository* -lehdessä artikkelin, joka oli otsikoitu *Writings on Junius Redivivus*¹. Kirjoituksessa vertailtiin John Miltonia ja Platonia (CWM I, 370). Neljä vuotta myöhemmin Mill kirjoitti the *Westminster Review* -lehdessä laajemman arvion Miltonin sananvapautta puolustaneesta teoksesta (CWM XX, 165).

Miltonin kirjan nimi *Areopagitica* on kreikkaa ja tulee sanasta areopagus. Se oli ateenalainen tuomioistuin, joka kokoontui antiikin aikana Ares-jumalan mukaan nimetyllä kukkulalla Akropolisesta luoteeseen. Tuomioistuimessa kuultiin erilaisia ja tarvittaessa vastakkaisia näkemyksiä ennen tuomion julistamista.

Samaa periaatetta sovellettiin muussakin päätöksenteossa. Ateenassa oli Agoran tori, jossa vapaat miehet pitivät kokouksia. Kun erilaiset näkemykset oli kuultu, oli päätöksenteon aika. Mill näki mielellään julkisuuden eräänlaisena Agoran kaltaisena paikkana, jossa päätökset tehdään rationaalisesti tietoon perustuen julkisen keskustelun ja väittelyn jälkeen. Itse asiassa 1800-luvun Englannissa jäljiteltiin antiikin Agoraa. Gentlemannit kokoontuivat iltaisin keskusteluklubeihin, jossa joku piti alustuksen. Aiheena saattoi olla kansanedustajan parlamentissa pitämä puhe tai sanoma- tai aikakauslehdessä ilmestynyt artikkeli, jota alustaja referoi ja kommentoi. Tämän perusteella pyrittiin tekemään johtopäätöksiä käsiteltävästä aiheesta. John Stuart Millin koottuihin teoksiin on koottu muutamia esityksiä,

1 *Junius Redivivus* oli poleeminen nimimerkkikirjoittaja 1800-luvun Englannissa. Nimimerkin takana oli rautatieinsinööri William Bridges Adams (1797–1872)(CWM I, 368).

jotka on tehty muistiinpanojen perusteella hänen esityksistään *London Debating Society*ssä ja *The Athenaeum Club*issa².

Jos antiikista halutaan löytää filosofi, joka erityisesti on vaikuttanut Milliin ja tämän sananvapausteoriaan, hän ei ole kreikkalainen, vaan roomalainen konsuli ja asianajaja Marcus Tullius Cicero (106–43).

Mill tunsi erittäin tarkoin Ciceron tuotannon. Millin henkilöhtainen kirjasto siirrettiin hänen kuolemansa jälkeen Oxfordiin Sommerville Collegen tiloihin, missä se on edelleen. Kokoelmassa on lukuisia Ciceron teoksia, joita oli runsaasti saatavilla 1800-luvun Englannissa. Millin koottujen teosten selityksessä todetaan Ciceron kohdalla: ”Many editions of Cicero are in JSM’s library, Sommerville College” (CWM XXXIII, 131).

Mill on tuntenut toistakymmentä Ciceron teosta, sekä kirjeitä, puheita että filosofisia tekstejä. Tärkeimmät ovat olleet kirjeet Attikukselle ja Brutukselle, keskeisimmät oikeus- ja poliittiset puheet sekä filosofiaa ja retoriikkaa käsittelevät teokset *De Oratore*, *Brutus* (suom. Brutus), *Orator* (suom. Puhujasta) ja *Cato Maior de Senectute* (suom. Vanhenemisesta).

Tätä taustaa vasten ei ole yllättävää, että esimerkiksi *Principles of Political Economy*n ja *On Liberty*n rakenne noudattavat melko täsmälleen Ciceron *Brutuksessa* esitettyjä retoriikan oppeja (vrt. Haapanen 1990, 20–38).

Siten *On Liberty*n kirjoittajat ovat huolellisesti erottaneet invention ja disposition: ensin on arvioitu kenelle puhutaan ja millaiset ovat asian, tilanteen, yleisön ja puhujan väliset suhteet (inventio). Ciceron oppia ei kuitenkaan sovelleta ahtaasti, vaan invention kohdalla

2 Vuonna 1827 valmistunut klubirakennus ja keskustelukerho ovat edelleen Lontoossa osoitteessa 107 Pall Mall. Millin lisäksi Athenaeumin jäseniä ovat olleet mm. Charles Dickens, Charles Darwin, James Clerk Maxwell, Michael Faraday, Robert Peel, Winston Churchill, Thomas Carlyle, Rudyard Kipling, Cecil Rhodes ja Samuel Wilberforce. Keskustelukerholla on verkkosivut osoitteessa www.athenaeumclub.co.uk.

oivalletaan, että painettu filosofinen kirja 1800-luvulla ei ole sama asia kuin suullinen puhe oikeudenkäynnissä tai Rooman senaatissa Julius Caesarin aikana. Vaikka *On Liberty*n yksi tarkoitus oli paavin erehtymättömyyden arvostelu, teoksen ensisijainen tarkoitus ei ollut hyökätä paavia vastaan henkilökohtaisesti. Teos on retorisesti suunnattu oman aikakauden ja tulevaisuuden valtio-oppineille, filosofeille, teologeille, kirjailijoille, poliitikoille ja sivistyneille kansalaisille. Tätä kohdeyleisöä *On Liberty* puhuttelee varoittaen paavillisen tai vastaavan erehtymättömän opin rappeuttavasta ja tuhoavasta vaikutuksesta ja nostaa sille vaihtoehdoksi yksilön ja lehdistön vapauden. Tämä yksilöllisyys toimii modernissa yhteiskunnassa eteenpäin vievänä ja kiihottavana voimana. *On Liberty*n retoriikka on tältä osin tarkoin harkittua: Mill on syvästi sisäistänyt Ciceron opin, jonka mukaan puhuja herättää vain vihaa ja halveksuntaa, jos hän nousee liian voimakkaasti kuulijoidensa arvostuksia vastaan. Siksi *On Liberty* sisältää kohtia, joissa korostetaan myös kristinuskon myönteistä vaikutusta yhteiskunnalliseen kehitykseen. Näin Mill pyrkii lähestymään myönteisessä hengessä ihmisiä, jotka kenties suhtautuvat positiivisesti uskontoon ja esimerkiksi paaviin³.

Poliittisen taloustieteen oppikirjassa Mill ei joko miettinyt inventiota loppuun tai ottanut huomioon mahdollisuutta, että kirkolliset piirit saattaisivat suuttua kritiikistä ja ryhtyä vastatoimiin. Teoksessa oli kiivas hyökkäys katolista kirkkoa vastaan. Mill syytti sitä Espanjan ja Portugalin taannuttamisesta Euroopan takapajuloiksi. Maat olivat kerran olleet Euroopan johtavia kauppa- ja merenkulkumaita, mutta viimeisen 200 vuoden aikana ne olivat jääneet muun Euroopan kehityksestä pahasti jälkeen katolilaisen kirkon sensuurin ja inkvisition takia:

3 Esimerkki retorisesti poikkeuksellisen tökeröstä uskonnonvastaisesta hyökkäyksestä voisi olla talvella 2005–06 huomioita herättänyt tanskalaisen Jyllands-Postenin ”pilapiirrostarja” islamista. Lehti teki Millin ja Ciceron näkökulmasta katsottuna retoriikan perusvirheet julkaistessaan islamia häpäisevät kuvat.

There cannot be a more decisive example than Spain and Portugal, *for two centuries after the Reformation*. the decline of those countries in national greatness, and even in material civilization, while almost all the other nations of Europe were uninterruptedly advancing, has been ascribed to various causes, but there is one which lies at the foundation of them all: the Holy Inquisition, and the system of mental slavery of which it is the symbol (CWM III, 935).

Katolisen kirkon vastaus oli tyrmäävä. Millin *Principles of Political Economy* julistettiin Vatikaanin kiellettyjen kirjojen luetteloon *Index Librorum Prohibitorum*in vuonna 1856 (Pollard 2005, 24, vrt. Ekholm 2006).

Kolme vuotta myöhemmin ilmestynyt *On Liberty* on kirjoitettu retorisesti taitavammin. Teos sisältää katolisen kirkon kritiikkiä, mutta retorinen inventio ja kielenkäyttö on niin harkittua, että teosta ei voi syyttää jumalanpilkasta eikä katolisen kirkon halveksimisesta. Espanjan ja Portugalin sijasta *On Liberty*ssä käytetään Kiinaa esimerkkinä despoottisen sensuurin ja tiedon salaamiseen perustuvan hallitsemistavan yhteiskuntaa tuhoavasta ja taannuttavasta vaikutuksesta.

Kun teoksen inventio on selvillä, Ciceron mukaan seuraava vaihe oli löydettyjen aineiden järjestäminen puheeksi eli dispositio. Tämä noudattaa viisivaiheista kaavaa: aloitus (*exordium*), tapahtuman kerronta (*narratio*), käytettävän todistelun jäsenitys (*partitio*), käsittely- ja todisteluosa (*tractatio, argumentatio*) sekä lopetus (*peroratio*). Viisivaiheisesta kaavasta ja sen yksityiskohdista on retoriikassa hieman erilaisia muunnelmia ja tulkintoja (vrt. Haapanen 1990, 24, Puro 2006, 38–41).

On Liberty etenee rakenteellisesti Ciceron retorisen kaavan mukaisesti. Niinpä teoksessa on viisi lukua. Ensimmäinen luku on johdanto, jossa asetetaan ongelma: kuinka paljon valtiolla, hallitsijalla tai uskonnolla saa olla valtaa yli yksilön henkilökohtaisen vapauden? Tämän jälkeen seuraa teoksen toinen ja laajin luku Ajattelemisen ja keskustelun vapaudesta, jonka alussa esitetään kuuluisa sananvapaus-

teoria. Kaikilla aatteilla ja ajatuksilla tulee olla oikeus päästä julkisuuteen. Valtiolla tai muilla tahoilla ei ole oikeutta estää tai sensuroida mielipiteitä. Tätä Mill perustelee tunnetun neljän argumenttinsa avulla, minkä jälkeen nousee ajatus totuuden löytämisestä asettamalla julkisesti vastakkain erilaisia ja vastakkaisia näkemyksiä. (Mill 1891, 24–88, vrt. Siebert 1956, 46, Tingsten 1969, 55.)

Valtiolla, hallitsijalla tai uskonnolla ei saa olla mitään erioikeutta sensuroida tai rajoittaa sananvapautta. Luku varoittaa erehtymättömyydestä ja ehdottomista totuuksista. Totuus löytyy asettamalla vastakkain erilaisia ja tarvittaessa vastakkaisia mielipiteitä. Esimerkiksi katolinen kirkko julisti ihmisiä pyhimyksiksi tilaisuudessa, jossa ”perkeleen asiamies” esitti vastaväitteitä. Näin haluttiin saada selville mitä perivihollinen ajatteli asiasta. Samalla Mill mainitsee nimeltä Ciceron, joka käytti samaa menetelmää ja pyrki ymmärtämään vastapuolen ajattelua oikeudenkäynneissä. Luku sisältää varoituksia vapaan keskustelun ja tiedon vapaan saatavuuden puuttumisen turmiollisista vaikutuksista ja päättyy kertaukseen, jossa sananvapausteoria tiivistetään tunnettuun nelikohtaiseen malliin (Mill 1891, 33, 58, 84).

Kirjan kolmas luku on otsikoitu Yksilöllisyydestä yhtenä menestyksen aineksena. Siinä nostetaan esiin klassinen valistusajattelu ja sivistys, *Bildung*, yhteiskunnan kehityksen liikkeellepanevana voimana. Ajatus on suoraan Wilhelm von Humboldtilta, ja niin luku sisältääkin pitkiä Humboldt-sitaatteja. Yhteisö taantuu, jos valtio, hallitsija tai uskonto puuttuvat yksilön vapaaseen sivistymiseen ja yrittävät pakottaa kaikki elämään yhden ja saman mallin tai muotin mukaisesti. Varoittavana esimerkkinä Mill mainitsee Kiinan: maa, joka aikoinaan oli sivistyksen kärjessä, on yksilönvapautta rajoittavan despoottisen hallintonsa takia taantunut ja jäänyt jälkeen läntisen Euroopan maista. Hallitsijalla tai uskonnolla ei ole oikeutta ”kääpiöidä tai kutistaa” ihmisolentoja aloitekyvyttömiksi alamaiseksi (Ibid., 100, 117). *On Liberty*n neljäs luku alkaa tehdä kertausta aikaisemmasta ja vastaa jo johdannossa esitettyyn kysymykseen: Rajoista yhteiskun-

nan vallalle yksilön yli. Vastaus on yksinkertainen. Yksilöllä on oltava täydellinen vapaus omiin tekoihinsa niin kauan, kuin niistä ei aiheudu haittaa muille. Jos yksilön käytös haittaa muita, yhteisöllä on oikeus puuttua asiaan. Jos ihmiset ovat sivistyneitä, he osaavat toimia vahingoittamatta toisiaan. Yhteiskunta voi auttaa yksilöitä sivistymään koulutuksen avulla. Näin yleinen etu edellyttää koululaitoksen perustamista. Kun sellainen perustetaan, valtiolla, hallitsijalla tai uskonnolla ei saa olla erivapautta vaikuttaa opetuksen sisältöön. Koululaitoksessa ja yliopistoissa tulee olla opetuksen ja tutkimuksen vapaus. Tätä edesautetaan, jos valtiolla ei ole koulutusmonopolia (Ibid., 122–123, 151). *On Liberty* päättyy viidenteen lukuun, joka on otsikoitu Sovellutuksia. Luvussa toistetaan, että yksilöllä on oltava täydellinen vapaus omiin tekoihinsa niin kauan, kuin niistä ei aiheudu haittaa muille. Jos yksilön käytös haittaa muita, yhteisöllä on oikeus puuttua asiaan. Jos ihmiset ovat sivistyneitä, he osaavat toimia vahingoittamatta toisiaan. Tämän jälkeen Mill puolustaa vapaakauppaa ja asettuu samanaikaisesti vastustamaan kieltolakeja. Alkoholin laajamittainen käyttö aiheuttaa yhteiskunnalle vahinkoa ja taloudellisen toimeliaisuuden alenemista, joka tulee korvata tekemällä sen valmistuksesta ja myynnistä luvanvaraista ja verotettavaa toimintaa. Valtiointervention tarve nousee jälleen yleisen edun käsitteestä. Sen sijaan kieltolait – kuten Yhdysvaltain Mainen osavaltiossa – eivät tule toimimaan, vaan ne joudutaan enemmän tai myöhemmin lakkauttamaan. *On Libertystä* voidaan löytää pohjoismaisen alkoholipolitiikan perustelut. Luku päättyy yksilön vapauden korostamiseen ja kertoo jo esitetyn perusväitteen: yhteiskuntaa taantuu, jos valtio, hallitsija tai uskonto sekaantuvat yksilön vapaaseen sivistymiseen ja yrittävät pakottaa yksilöt elämään yhden ja saman mallin tai muotin mukaisesti. Täten omistuksen ja vallan keskittäminen yhteen paikkaan, esimerkiksi valtiolle, johtaa rappeutumiseen. Mill mainitsee uudelleen varoittavana esimerkkinä Kiinan: se oli kerran sivistyksen kärjessä, mutta on yksilönvapautta rajoittavan despoottisen hallintonsa takia taantunut ja jäänyt jälkeen läntisen Euroopan maista (Ibid., 180–188).

On Liberty ei ole vain rakenteellisesti Ciceron kaavan mukainen. Ciceron ajattelusta Milliin näyttää myös vaikuttaneen Ciceron kärsivällinen pyrkimys selvittää vastapuolen käyttäytymisen syyt. Cicero kysyi aina miksi oikeudenkäynnissä tai senaatissa syytetty tai arvostelun kohteena ollut käyttäytyi juuri siten kuin teki? Ciceron voitot oikeudenkäynneissä ja poliittisissa väittelyissä Rooman senaatissa perustuivat kykyyn tutkia ja ymmärtää aidosti vastustajan toimia. Cicero rakensi loistavat puheensa tuntien vastustajansa vahvat ja heikot puolet ja tiesi näin mihin heikkoon kohtaan ja miten piti iskeä, jotta tuomarit ja lautamiehet antaisivat hänelle suosiollisen päätöksen. Mill ei suotta ylistä Ciceroa *On Liberty*ssä:

[H]än aina tutki vastustajansa asian yhtä suurella, jollei suuremmalla tarkkuudella kuin omansa. Samaa keinoa, jota Ciceron oli tapana käyttää onnistuakseen oikeudenistunnoissa, vaatii noudattaa jokaisen, joka tutkii jotakin asiaa aikomuksena päästä totuudesta perille (Mill 1891, 58).

Cicerosta on joskus sanottu, että hänen ensisijainen tavoitteensa oli retorinen pyrkimys vakuuttaa kuulijat kaunopuheen avulla, jopa totuudellisuuden kustannuksella. Jukka-Pekka Puro kuitenkin korostaa, että nokkeluus ja kaunopuheisuus eivät olleet Cicerolle ensijainen asia. *Orator* -teoksessa Cicero pohti nimittäin laajasti totuudellisuuden merkitystä onnistuneen puheen rakentamisessa: puhujan vakuuttavuus lisääntyy, kun hän tietää olevansa oikeassa (Puro 2006, 36–37). Tämä käy yksiin Millin kanssa. Hän pyrki voittamaan vastustajan tiedon ja totuuden avulla.

Vastustaja oli Millille usein pahuus, *evil*. Siksi sana esiintyy usein ja toistuvasti hänen teksteissään. *On Liberty*ssä se esiintyy 49 kertaa ja poliittisen taloustieteen oppikirjassa *evil* tulee esiin 110 kertaa. *On Liberty*ssä useimmin esiintyviä pahuuksia ovat sensuuri tai sensori, joka estää tiedon pääsyn julkisuuteen, sekä vaara enemmistön tyranniasta. Teoksen loppupuolella pahoja ovat myös juopottelevat perheenisät, jotka laiminlyövät perheensä, sekä valtio, jos sille kasau-

tuu liikaa valtaa. Poliittisen taloustieteen oppikirjan selvästi useimmin toistuvat pahuudet ovat orjuus ja köyhyys, mutta pahoja ovat myös sodat, rutto, epäoikeudenmukainen tulonjako, väestön liikkasvu, valuuttakeinottelu, liikatuotanto, tasaverotus, ylikireä verotus, valtion velkaantuminen, monopolit ja hintakartellit sekä vapaata kilpailua vastustavat sosialistit. Valtio-opillisessa teoksessa *Considerations on Representative Government* paha eli *evil* esiintyy 71 kertaa. Yleisin paha on despotia, mutta pahoja ovat myös rikolliset, absoluuttinen monarkia, köyhien ja rikkaiden välinen kiulu, väestön alhainen koulustaso sekä siitä seuraava enemmistön tyrannian vaara.

Ciceron tavoin Mill tutki ja analysoi pahuutta saadakseen selville mistä se on tullut, miksi se toimii tietyllä tavalla, mikä on sen logiikka, mihin paha pyrkii ja mitkä ovat sen vahvat ja heikot puolet. Täydellistä pahuutta ja hyvyttä ei ole. Hyvässä saattaa olla huonoja puolia, vaikka se näyttäisi ensi silmäyksellä viattomalta. Vastaavasti pahassa voi olla hyviä ja vahvoja puolia. Usein Mill myös kokeili miten pahuus, *evil*, reagoi, kun sitä ärsytetään. Hän saattoi kirjoittaa artikkelin, jossa otettiin kantaa pahuuteen, tai liberaalipoliitikko teki lakialoitteen, joka vaikutti sen toimintaan. Pahuus voi olla esimerkiksi orjakauppias tai rautatiemonopoli. Jos lainsäädännössä oli aukko, joka mahdollisti edelleen orjakaupan, oli tehtävä kansainvälisiä sopimuksia aukkopaikkojen tukkimiseksi, tai rautateillä piti ottaa käyttöön hintasäännöstely ja edullinen matkustusluokka, jotta köyhät ja työläisetkin pääsivät matkustamaan junissa.

Poliittinen toimenpide, laki tai julkinen kirjoitus suunnattiin pahan heikoimpaan kohtaan, jolloin sen mahdollisuudet puolustautua heikkenivät. Vahvoihin ja myönteisiin puoliin ei tullut iskeä. Miljoonat katolilaiset uskoivat vilpittömästi paaviin. Jumalanpilkka ja paavin henkilökohtainen arvostelu olivat silloin tehoton ja väärä lähestymistapa. Sen sijaan kritiikkiä voi esittää katolilaisesta hallitsemistapaa vastaan, kun se perustui tiedon salaamiseen ja sensuuriin ja yritti taivuttaa ihmiset sokeaan uskoon ilman tietoa uskon perusteista.

Suhtautumisessa Ciceroon Mill noudatti samaa kuin suhteessa esimerkiksi John Miltoniin, Wilhelm von Humboldtiin tai Harriet Taylor-Milliin: hän luki, kuunteli ja omaksui ajatuksia sekä arvioi niitä. Joitakin ajatuksia hän ihaili ja arvosti, toisia arvioi uudelleen ja jotain taas työnsi sivuun, mutta koskaan hän ei soveltanut eikä käyttänyt mitään kopioiden eikä kritiikittömästi. Ciceroilta Mill on omaksunut teoksen retorisen rakenteen sekä ajatuksen huolellisesta perehtymisestä myös hänen kanssaan eri mieltä olevien ajatteluun ja tapoihin. Edellisen ajatuksen Mill siirsi ylistäen *On Libertyyn*, jonka rakenne on cicerolainen sillä erotuksella, että Cicero opetteli puheensa ulkoa puhuakseen yleisölle senaatissa tai oikeussalissa, kun Mill taas kirjoitti painetun kirjan 1800-luvulla.

5.2. John Milton: *Areopagitica* ja *Kadotettu paratiisi*

Toinen J.S. Millin sanavapausteoriaan vaikuttanut merkkihenkilö on ollut englantilainen kirjailija ja runoilija John Milton (1608–1674).

Millin tuotannosta käy ilmi, että hän tunsi molemmat sananvapauden kannalta keskeiset Miltonin teokset, jotka ovat *Areopagitica* ja *Paradise Lost* (*Kadotettu paratiisi*, Yrjö Jylhän suomennos 1933). Klassisen koulutuksen saanut Mill joutui lukemaan tai sai lukea teokset jo nuorena. Monien muiden esikuvien tapaan Mill omaksui Miltonilta paljon, mutta teki tästä samalla kokonaisarvion ja myös kritisoi Miltonia kovin sanoin.

Protestantti John Miltonin *Areopagitica* ja runoteokselta vaikuttava *Kadotettu paratiisi* ovat paitsi julistuksia sananvapauden puolesta ennen kaikkea kiivaita hyökkäyksiä katolilaisuutta ja katolisen kirkon harjoittamaa sensuuria vastaan. Jälkimmäisessä teoksessa ei itse asiassa ole muusta kysymyskään kuin totuuden taistelusta valhetta vastaan ja siitä miten totuus voi voittaa, jos ihmiset ovat rohkeita ja pelottomia.

John Milton vaikutti Englannissa myrskyisällä 1600-luvulla, jolloin kuningas mestattiin ja maasta tuli kymmenen vuoden ajaksi tasavalta.

Jo 1534 kuningas Henrik VIII oli avioerohalujensa takia irrottanut Englannin anglikaanisen kirkon roomalaiskatolisesta kirkosta. Englanti suuntautui kohti protestanttista reformaatiota, jonka Martti Luther oli käynnistänyt 1500-luvun alussa. Brittein saarilla oli silti pitkään katolilaisten ja protestanttien välisiä yhteenottoja. Ne heijastuivat hallitsijan kiistoissa parlamentin kanssa, jotka kärjistyivät Jaakko I:n ja Kaarle I:n kaudella. Itsevaltaista politiikkaa harjoittanut Kaarle I joutui sotaan skotlantilaisten kanssa nujertaakseen hänen kirkollisia uudistuksiaan vastustaneen skottipresbyteerien kansanliikkeen. Saadakseen varoja käännyttämissotaansa Kaarlen piti koota uusi parlamentti yhdentoista vuoden tauon jälkeen. Kuninkaan ja parlamentin välit kiristyivät nopeasti sillä parlamentti, joka myöhemmin sai lisänimen pitkä parlamentti, ei totellutkaan kuninkaan määräyksiä. Päinvastoin, se vangitutti kuninkaan neuvonantajia ja kumosi kesällä 1641 sensuurin lakkauttamalla sensuurilakien toimeenpanoa valvoneen *Star Chamber* -oikeusistuimen. Seurauksena oli propagandasota kuninkaan ja parlamentin välillä. Kuningas puolestaan yritti vangita alahuoneen parlamenttiedustajia (Talvensaari 2004, 27–30).

Talous, uskonnolliset erimielisyydet sekä parlamentin vaatimus kuninkaan oikeudesta kumota parlamentin päätökset johtivat lopulta sisällissotaan vuonna 1642. Sota päättyi vuonna 1646 kuninkaan antautumiseen. Kuninkaan paettua vankilasta ja yritettyä uudelleen käynnistää sisällissodan, Kaarlelle järjestettiin oikeudenkäynti vuonna 1649, jonka jälkeen hänet teloitettiin.

Sodan voittaneiden tasavaltalaisten keskuudessa käytiin valтатаistelua, jonka voitti jo sodassa taitavuutensa osoittanut Oliver Cromwell. Hänestä tuli tasavallan lordiprotektori vuonna 1653 ja hän hallitsi Brittein saaria kuolemaansa saakka 1658.

Englannin sisällissotaa on usein sanottu myös vallankumoukseksi, koska valtiomuoto muuttui ja maasta tuli 10 vuoden ajaksi

tasavalta. E.P. Thompsonin mukaan 1600-luvun sisällissota liittyi kapitalismin läpimurtoon Englannissa (Thompson 1980, 24–26). Toisaalta Oliver Cromwellin kuoleman jälkeen kuningas kutsuttiin takaisin Englantiin. Vuonna 1649 teloitetun kuninkaan Kaarle I:n poika Kaarle II, joka oli paennut sodan aikana Ranskaan, palasi valtaistuimelle laillisena vallanperijänä vuonna 1660. Maa palasi kunin-gasvaltaan. Kuningasta hyvitetiin teloittamalla Kaarle I:n kuoleman-tuomion allekirjoittajat, mutta kostotoimet tasavaltalaisia kohtaan jäivät lopulta melko vähäisiksi.

John Milton syntyi protestanttiseen perheeseen vuonna 1608 Lontoossa. Hän valmistui maisteriksi Cambridgen Christ Colleges-ta vuonna 1632, mutta ei ottanut pappisvihkimystä, vaan ryhtyi va-paaksi kirjailijaksi. Milton oli asenteiltaan puritaani, eikä hyväksynyt uskonnollisia asenteita, joihin Englannin kirkkoa yritettiin pakottaa uskonnollisten ja poliittisten ristiriitojen repimässä maassa Kaarle I:n aikana.

Milton oli aikanaan laajasti sivistynyt ja tunsikin *Magister Artium*-tutkintonsa ansiosta hyvin historiaa ja kirjallisuutta. Hän oli erit-tään kielitaitoinen ja osasi ajan eurooppalaisten sivistyskielten lisäk-si latinaa, kreikkaa ja hepreaa. Miltonin sivistys ei rajoittunut vain kirjallisuuteen ja kaunotaiteisiin, vaan ajan varakkaiden lukeneiden tapaan hän täydensi opintojaan ulkomaanmatkalla eli *grand touril-la* 1638–39. Pariisissa hän tapasi oikeusfilosofi Hugo Grotiuksen (1583–1645) sekä Firenzessä vuonna 1638 tähtitieteilijä Galileo Gal-ilein (1564–1642). Tapaaminen Grotiuksen kanssa ja tämän para-tiisista karkottamista kuvaava näytelmä *Adamus Exul* vuodelta 1601 on eräiden tulkintojen antanut Miltonille idean *Kadotetun paratiisiin* kirjoittamiseen (Smeds 2004, 9).

Galileo Galilein ja Miltonin tapaaminen mainitaan tähtitieteen historiassa, mutta viestintätieteissä se on jäänyt tutkimatta. Miltonin teoksista voidaan päätellä Galilein vaikuttaneen sekä *Areopagiticaan* että *Kadotettuun paratiisiin*.

Tiedot Galileo Galilein kaukoputkihavainnoista sekä tuesta Nikolaus Kopernikuksen (1473–1543) aurinkokeskiselle maailmanse-
litykselle olivat levinneet ympäri Eurooppaa, myös Englantiin. Gali-
lein kuuluisin teos *Sidereus Nuncius* (Tähtien sanansaattaja) oli ilmes-
tynyt jo 1610, joten Milton tunsu tämän teoksen⁴, sekä myös Galilein
toisen teoksen *Dialogo sopra i due massimi sistemi del mondo* (Dialogi
kahdesta maailmanjärjestyksestä), joka oli ilmestynyt 1632.

Galilei rakensi kaukoputkia ja suuntasi ne taivaalle vuosina
1609–1610. Hän teki havaintoja, jotka olivat ristiriidassa maakes-
kisen selitysmallin kanssa. Galilei löysi Jupiterin neljä kuuta sekä ha-
vainnoi Venuksen vaiheita. Jupiterin kuut näyttivät selvästi kiertävän
Jupiteria, joten oli siis olemassa taivaankappaleita, jotka eivät kierrä
Maata. Venuksen vaiheet puolestaan osoittivat, että planeetta kiertää
Aurinkoa. Kaukoputkihavaintojensa perusteella Galilei asettui tuke-
maan Kopernikuksen maailmanselitystä yhdessä Johannes Keplerin
(1571–1630) kanssa: planeetat ja Maa kiertävät Aurinkoa. Selitys
oli ristiriidassa katolisen kirkon virallisen opin kanssa. Oppinsa takia
Galileita kiellettiin vuonna 1616 opettamasta aurinkokeskistä maail-
manselitystä.

Galilei säikähti kieltoa ja oli muutaman vuoden hiljaa, sillä
muistissa oli Giordano Brunon polttaminen roviolla vuonna 1600.
Vuonna 1623 paavi kuitenkin vaihtui. Uudeksi paaviksi valittiin
kardinaali Maffeo Barberini eli Urbanus VIII (1568–1644). Hän oli
ollut Galilein ihailija ja puolustanut tätä vuonna 1616. Niinpä Gali-
lei rohkaistui ja julkaisi 1632 merkittävän kirjansa *Dialogo sopra i
due massimi sistemi del mondo*. Se julkaistiin paavin luvalla, johon si-
sälyti kaksi ehtoa. Paavi pyysi, että teoksessa esitetään argumentteja
aurinkokeskisen järjestelmän puolesta ja sitä vastaan, ja lisäksi siinä
piti tulla esiin hänen oma näkemyksensä. Galilei täytti vain toisen

4 Ennen tekijänoikeuslainsäädännön kehittymistä laittomat kopiot man-
nermaalla alun perin julkaistuihin kirjoihin olivat tavallisia Englannissa. Eng-
lannissa levitettiin Venetsiassa 1610 painetusta *Sidereus Nunciuksesta* piraatti-
kopiota, jonka kuvat olivat huonolaatuisia (Smeds 2004, 99).

ehdon. Dialogi perustui vuoropuheluun, jossa uutta kopernikaanista maailmanjärjestystä puolustaa akateeminen Salviati vastaväittäjänään ptolemaioslainen kaavamainen ja tyhmänoloinen Simplicio. Paavin näkemyksen Galilei sijoitti Dialogissa yksinkertaisen Simplicion repeliikiksi, ja tästä Urbanus VIII loukkaantui.

Tämän seurauksena käynnistyi varsinainen inkvisitio-oikeudenkäynti. Vuonna 1633 Galilei pakotettiin allekirjoittamaan papeeri, jossa hän tunnusti, että kopernikaaninen maailmankuva oli harhappisuutta, eikä hän enää opettaisi sitä.

Galilei tuomittiin elinkautiseen vankeuteen, mutta vaikutusvaltaisten ystävien avulla hänet armahdettiin sillä ehdolla, että hän olisi koko loppuelämänsä kotiarestissa. Hän ei saanut opettaa yliopistossa eikä julkaista mitään. Tieteellinen ura katkaistiin.

John Miltonin ja Galileo Galilein tapaaminen vuonna 1638 osui Galilein kotiarestin aikaan, jolloin tähtitieteilijä oli 74-vuotias ja sokeutunut vuotta aikaisemmin (Lehti 1999, Galilei 1999). Tapaaminen järjestettiin Villa Arcterissa lähellä Firenzeä. Erikoinen tapahtuma on sittemmin kirvoittanut monien mielikuvitusta. Siitä on kirjoitettu näytelmiä ja maalattu tauluja. Annibale Gatti maalasi aiheesta 1800-luvun jälkipuoliskolla kuuluisan taulun, jota säilytetään Galilein jäämistön yhteydessä Luonnontieteen historian museossa Firenzessä. Toinen tunnettu taiteilija Tito Lessi maalasi aiheesta useita tauluja.

Annibale Gattin maalaus: Milton ja Galilei. (IMSS, Firenze 2006.)

Varmaa tietoa tapaamisen sisällöstä on vaikea saada. Täydellistä varmuutta ei ole siitäkään tapasiko Milton todella henkilökohtaisesti Galilein. Milton-tutkijoiden keskuudessa on aiheesta kaksi koulukuntaa. Toisten mukaan on riittävästi dokumentteja tapaamisen tueksi (Wood 2001, 50–52). Toisten mukaan tapaamisesta ei ole riittävästi dokumentteja. Milton kyllä kävi Italiassa ja Firenzessä, mutta tapaamisesta ei jäänyt luotettavia dokumentteja, joten se on saattanut olla Miltonin rehentelyä tai ainakin liioittelua hänen maineensa lisäämiseksi Englannissa (Butler 2005, 132–139). Uusimmassa tutkimuksessaan Maurice Finocchiaro kertoo Galilein tavanneen arestiaikanaan parikymmentä merkittävää henkilöä, mm. englantilainen Thomas Hobbes (1588–1679) kävi tapaamassa häntä 1635. Finocchiaro näyttäisi tukevan käsitystä, jonka mukaan Galilein kotiaresti oli lopulta suhteellisen muodollinen. Hänen mukaansa Galilei oli Firenzessä arestiaikanaan jopa eräänlainen epävirallinen turistinähtävyys, jonka useimmat kaupungissa kävijät halusivat ainakin nähdä.

John Miltonin kanssa tapaamisesta on dokumentti vain toiselta puolelta, mutta tapahtumalla oli luonteestaan riippumatta Finocchiaron mukaan kauaskantoiset seuraukset (Finocchiaro 2005, 76–77).

Tässä ei ole tarpeen ratkaista millainen tapaaminen oli, mitä siellä puhuttiin ja kenties näkikö Milton vain Galilein keskustelematta tämän kanssa. Galileo Galilein vaikutus Miltoniin on selvä ja kiistaton sekä *Areopagiticassa* että *Kadotetussa paratiisissa*. Milton on tuntenut Galilein kirjoista ainakin *Sidereus Nunciuksen* sekä todennäköisesti myös *Dialogin kahdesta maailmanjärjestyksestä* (Miltonin ja Galilein tapaamisesta lähemmin ks. Mäntylä 2006, 36–39).

Areopagiticassa Milton puolustaa sananvapautta ja katsoo sensuurin olevan katolisen kirkon keino tukahduttaa reformaatio. Katolilaisuus perustuu ihmisten hallitsemiseen salaamalla ja pimittämällä tietoa. Galilein inkvisitio-oikeudenkäynti hidasti tieteen kehitystä. Nämä väitteet Milton julkisti *Areopagiticassa* ja niistä muodostui nopeasti protestanttisissa maissa yleinen tapa tulkita Galilein inkvisitio-

oikeudenkäyntiä. Tämä oli Miltonin Galilei-kontaktin tärkein ja pitkäaikaisin vaikutus, joka ulottui John Stuart Milliin asti (Finocchiaro 2005, 77).

Näin Milton kuvaa tapaamistaan Galileo Galilein kanssa:

There it was that I found and visited the famous Galileo, grown old, a prisoner to the Inquisition, for thinking in astronomy otherwise than the Franciscan and Dominican licensers thought (Milton 1644).

Kadotetussa paratiisissa viitataan useissa kohdissa Galilein tähtitieteellisiin havaintoihin ja mainitaanpa hänen kaukoputkensäkin. Tapaaminen Galilein, inkvisition kotiarestiin tuomitseman sokean 74-vuotiaan vanhuksen kanssa näyttää lisänneen Miltonin katolilaisuuden vastaisuutta, suorastaan yllyttäneen vihaan katolista inkvisitiota ja sensuuria kohtaan. Sensuurin pyrkimys tukahduttaa totuuden ja uuden tiedon pääsy julkisuuteen on keskeinen teema Miltonin kahdessa teoksessa, jotka eivät ole pelkästään kaunokirjallisia tai poliittisia julkistuksia, vaan merkittäviä myös sananvapauden kehityshistoriassa.

Milton herätti huomiota runoillaan ja soneteillaan jo nuoruudessaan. Merkittävimmät teoksensa hän kirjoitti 1600-luvun puolivälissä eli sisällissodan ja Cromwellin tasavallan aikana sekä sen jälkeen. Milton oli innokas tasavaltalaisten kannattaja, joidenkin mielestä opportunistiin saakka. Hän työskenteli Oliver Cromwellin tasavallan hallinnon palveluksessa kääntäjänä. Hänen merkittävin työnsä tänä aikana oli vastauksen kirjoittaminen Claudius Salmasiuksen vuonna 1649 ilmestyneeseen kirjaan *Defensio Regia*, jossa Englannin vallankumous ja kuninkaan teloittaneet tasavaltalaiset tuomittiin ankarasti. Salmasius puolusti kuninkuutta vedoten kuninkaan vallan jumalalliseen alkuperään. Miltonin vastaus Salmasiukselle *Defensio pro Populo Anglicano* eli Englannin kansan puolustus ilmestyi 1651 herättäen mannermaan kuningaskunnissa laajaa huomiota. Claudius Salmasius oli puolustanut kuninkaan valtaa pitäen valtaa Jumalan antamana – siksi kapinointi kuningasta vastaan ja kuninkaan teloitus olivat hyök-

käys Jumalaa vastaan. Miltonin kirjassa ivattiin ja pilkattiin taitavin sanakääntein Salmasiusta, joka oli kirjoittanut kirjansa maksusta. Pääasiallinen argumentti Salmasiusta vastaan oli demokratia: kansalla on oikeus kapinoida tyrannimaista kuningasta vastaan. Kansan hyvä menee kuninkaan edun edelle: *salus populi suprema lex esto* eli periaate, jonka mukaan kansan hyvä olkoon korkein laki, oikeutti Miltonin mukaan kuninkaan teloituksen. (Salmensaari 2004, 79–80.)

Oliver Cromwell kuoli 1658 ja kuningasvalta palautettiin 1660, kun Kaarle II kutsuttiin takaisin valtaistuimelle. Kymmenvuotisen tasavallan jälkeen sanottiin, että kaksi asiaa oli kohentanut tasavallan asemaa: Cromwellin voitot ja Miltonin lentokirjaset. Milton pidätettiin hetkeksi Stuartien valtaanpaluun yhteydessä, mutta hänet armahdettiin pian (Railo 1933, VIII).

Milton oli kolmesti naimisissa, joka kerta huomattavasti itseään nuoremman naisen kanssa. Kaksi ensimmäistä vaimoa kuoli synnytykseen. Ensimmäinen puoliso vuonna 1643 oli 16-vuotias Mary Powell. Hän kuoli 1653 synnytykseen. Toisen avioliiton Milton solmi 1656 Katharine Woodcockin kanssa, joka kuoli jo seuraavana vuonna samoin lapsivuoteeseen. Kolmas puoliso vuonna 1663 oli 25-vuotias Elisabeth Minshull. Avioliiton solmimisen aikaan Milton oli sokea, mutta silti liitto kesti Miltonin kuolemaan saakka vuonna 1674. Minshull kuoli 1727. Milton oli siis elämänsä viimeiset vuodet sokea ja mm. *Kadotetun paratiisin* teksti on saneltu tyttärelle.

Miltonin kirjallinen tuotanto on laaja. Kaksi teosta nousee sananvapauden ja liberalistisen lehdistöteorian kannalta muita ylemmäksi. Ne ovat vuonna 1644 ilmestynyt *Areopagitica, a Speech for the Liberty of Unlicensed Printing* sekä vuonna 1667 julkaistu *Paradise Lost* (*Kadotettu paratiisi*, suom. Yrjö Jylhä 1933). Molemmissa teoksissa tutkitaan ja arvioidaan sensuuria, sananvapautta, tietoa sekä totuuden ja valheen välistä taistelua.

Areopagitan ilmestyessä vuonna 1644 Englannissa ei ollut lehdistöä sanan nykyisessä merkityksessä. Julkista keskustelua käytiin pamflettimaisten kirjojen välityksellä. Keskustelukirjojen julkaisu-

tahti kiihtyi huomattavasti, kun ”pitkä parlamentti” (*long parliament*) oli lakkauttanut sensuuria valvoneen tuomioistuimen vuonna 1641. Ilo jäi kuitenkin lyhyeksi, sillä vuonna 1643 ”pitkä parlamentti” käytännössä palautti sensuurin eli kirjojen julkaisemisen luvanvaraisuuden ja valtion harjoittaman painokoneiden valvonnan.

Miltonin noin 40-sivuisella *Areopagitica* -lentokirjasella oli kaksi tarkoitusta.

Ensimmäinen oli Miltonin suunnitteleman avioeron puolustaminen. Avioliitto 17 vuoden ikään ehtineen Mary Powellin kanssa oli ajautunut kriisiin vaimon valittaessa miehen vähäistä kiinnostusta häntä kohtaan. Mies kirjoitteli runoja ja osallistui yhteiskunnalliseen keskusteluun laiminlyöden vaimoaan. Niinpä vaimo jätti Miltonin ja muutti kotiinsa. Milton vaati julkisesti avioeroa naisesta, joka oli jättänyt hänet. Kirjan toinen tarkoitus oli hyökätä kirjojen lisensointiin perustuvaa ennakkosensuurijärjestelmää vastaan, jonka parlamentti oli palauttanut edellisenä vuonna.

Teos on kaunokirjallisesti vaikuttava ja taitavasti kirjoitettu. Siinä käytetään klassisen retoriikan tehokeinoja. Julkaisu herättikin jonkin verran huomiota niin Englannissa kuin ulkomailla. Joidenkin mielestä se oli irstauteen kannustava julkaisu. Avioero oli sallittu protestanttisessa kirkossa, mutta sitä paheksuttiin silti suuresti, ja katolisille avioero oli synti. Katolisia loukkasi syvästi myös Miltonin väite, että systemaattinen sensuuri sai alkunsa katolisen kirkon piiristä reformaation torjumiseksi.

Väite piti paikkansa, ja liittyy Miltonin tapaamiseen Galileo Galilein kanssa. Saadakseen luvan *Sidereus Nuncius* -teoksen julkaisemiselle Galilein piti saada painatuslupa ns. kymmenen neuvostolta ja sen jumalanpilkkaa torjuvalta virastolta (*Uffiso degli Esecutori contro la Bestemmia*), joka luki ja sensuroi Venetsiassa kaikki käsikirjoitukset ennalta. Virasto oli perustettu reformaation vastustamisen yhteydessä vuonna 1537 ja sen ensisijainen tehtävä oli kerettiläisyyden torjuminen. Galilei joutui muokkaaman käsikirjoitustaan siten, että teksti

menisi sensuuriviraston tarkastuksen läpi⁵ (Lehti 1999, 193). Milton oli tietoinen tästä katolisesta sensurointijärjestelmästä.

Areopagitica herätti siis ilmestyessään huomiota, mutta jäi lopulta vaille näkyvää vaikutusta, kenties siksi, että sen argumentit sananvapauden puolesta ovat lopulta hyvin yleisluontoisia. Milton vastusti sensuuria sekä kirjojen julkaisemisen luvanvaraisuutta, ja lisäksi hän kehotti lukemaan paljon ja monipuolisesti. Sensuurin vastapainoksi Milton korosti monipuolisen lukemisen välttämättömyyttä totuuden ja moraalisen ymmärryksen tavoittelussa. Tämä on teoksen tärkein viesti. (Talvensaari 2004, 72. Smeds 2004.)

Sen sijaan *Areopagiticasta* on jokseenkin mahdotonta löytää ajatusta aatteiden vapaasta markkinapaikasta tai itseään korjaavaa totuutta. Teoksessa on kaksi kohtaa, joissa Milton ylipäättänsä tulee lähelle taloutta. Ensimmäinen kuuluu seuraavasti:

Truth and understanding are not such wares as to be monopolized and traded in by tickets and statutes and standards.

Toinen kohta on seuraava:

...the incredible loss and detriment that this plot of licensing puts us to; more than if some enemy at sea should stop up all our havens and ports and creeks, it hinders and retards the importation of our richest merchandise, truth (Milton 1644).

5 Painatusluvassa sanotaan: *Vastaanotettuaan Padovan Yliopiston Herrojen Reformaattoreiden valallisen todistuksen molempien tähän valtuutettujen esittämänä, nimittäin korkea-arvoisen Isä Inkvisiittorin sekä Senaatin huolellisen sihteerin Gio. Maraviglian, että SYDEREUS NUNCIUS &cet. nimisessä Herra Galileo Galilein kirjassa ei ole mitään Pyhän Katolisen Uskon, Esivallan eikä hyvien tapojen vastaista, vaan se on painattamisen arvoinen, allekirjoittaneet korkeasti kunnioitetut korkean kymmenen neuvoston päämiehet myöntävät luvan, että sen saa tässä kaupungissa painattaa. [nimiä] 1610, maaliskuun 8. päivänä, merkitty rekisterikirjan sivulle 39, Ioan. Baptista Breatto Jumalanpilkkaa valvovan viraston toimitsija.*

Vertaukset ovat ristiriidassa keskenään. Kummassakaan ei käytetä sanoja markkinat tai markkinapaikka. Edellisessä varoitetaan ymmärtämisestä totuus kauppavarana, jota voidaan ostaa ja myydä. Jälkimmäisessä verrataan sensuuria satamien sulkemiseen, jotta kauppaa ei voitaisi käydä tärkeimmällä hyödykkeellä eli totuudella. Pahin mitä voi tapahtua on, että estetään sensuurin avulla jonkin ajatuksen tai aatteen pääsy yleiseen keskusteluun.

Tämän lähemmäksi markkinoita tai markkinapaikkaa Milton ei pääse *Areopagitica*ssa. Aatteiden vapaata markkinapaikkaa näistä ei synny ainakaan helpolla. John Neronen mukaan Milton näkee julkisuuden pikemminkin kirkkona, josta rahanvaihtajat on ajettu pois (Nerone 1995, 46). John D. Peters puolestaan toteaa, ettei kahden markkinoita väljästi sivuavan kohdan perusteella voi väittää Miltonin olevan *laissez faire* -kapitalismin kannalla. Yhtä hyvin Milton voitaisiin silloin kutsua suurten mediayhtiöiden pitkälle lounaalle. ”Kutsukaa häntä radikaaliksi, puritaaniksi tai tasavaltalaiseksi, mutta hän ei ole (uus)liberaali”, kirjoittaa tuohtunut Peters (2005, 72).

Usein on sanottu, että ainakin itseään korjaava totuuden ajatus olisi peräisin Miltonilta (esim. Siebert, Peterson & Schramm 1956). Altschulin mielestä seuraava ja usein siteerattu kohta pitää sisällään itseään korjaavan totuuden:

And though all the winds of doctrine were let loose to play upon the earth, so Truth be in the field, we do injuriously, by licensing and prohibiting, to misdoubt her strength. Let her and Falsehood grapple; who ever knew Truth put to the worse, in a free and open encounter? (Milton 1644, vrt. Altschull 1990, 40.)

John D. Petersin mukaan tässä ei väitetä, että totuus löytyisi itsestään. Miltonin keskeisin huoli on se, että sensuurin eli julkaisemisen luvanvaraisuuden avulla estetään jonkin ajatuksen pääsy julkisuuteen. Milton haluaa, että erilaiset oppisuunnat ja opinkappaleet, totuus ja valhe ottavat yhteen. Ihminen ei löydä totuutta ellei hän aseta erilaisia oppeja ja väittämiä toisiaan vastaan. Tämä ei tapahdu itsestään,

vaan edellyttää aktiivista toimintaa. Sensuuri, julkaisemisen luvanvaraisuus, estää tämän toiminnan (vrt. Peters 2005, 69–70). Jonkin ajatuksen julkaisuuteen pääsyn estäminen on Miltonin mielestä murhaan verrattavissa oleva rikos:

Who kills a man kills a reasonable creature, God's image; but he who destroys a good book, kills reason itself, kills the image of God, as it were in the eye. (Milton 1644.)

John D. Peters kirjoittaa, ettei Miltonilla ollut selkeää käsitystä erilaisten oppisuuntien ja mielipiteiden vastakkainasettelusta totuuden löytämiseksi (Ibid., 70). *Areopagiticassa* ajatus ei olekaan selkeä eikä erityisen johdonmukainen.

Sen sijaan Miltonin toisessa tunnetussa ja kaunokirjallisessa pääteoksessa *Kadotettu paratiisi* (Paradise Lost, 1667) se on kantava idea. *Kadotettu paratiisi* on päällisin puolin tulkinta Raamatun luomiskertomuksesta ja paratiisista. Runomuotoinen teos päättyy vedenpaisumukseen, Aatamin ja Eevan karkottamiseen paratiisista sekä protestanttishenkiseen sovitukseen ja syntien anteeksiantoon.

Tosiasiassa Miltonin pääteos on tutkielma totuuden ja valheen taistelusta sekä ihmisen kyvystä löytää *tietoa* kokeilemalla ja tutkivalta (Peters 2005, 81, tulkitsee teosta samoin). Tiedon hankinta ja sen siirtäminen sukupolvelta toiselle saa aikaan ihmisen kehityksen kulttuurioientona. Tieto ei löydy itsestään, vaan aktiivisten ja harkittujen tekojen tuloksena.

Kadotetussa paratiisissa Saatana nousee kapinaan Jumalaa vastaan aseinaan synnit ja kuolema. Ensimmäinen yhteenotto päättyy Saatanan tappioon ja se ajetaan apureineen Helvettiin. Siellä pahan voimat kokoontuvat neuvonpitoon ja päättävät rakentaa Pandemoniumin suuren linnan, johon pahuus asettuu asumaan. Siitä tulee pahuuden tyyssija, Helvetin pääkaupunki. Neuvotteluissaan pahuuden voimat päättävät uudelleen nousta kapinaan Jumalaa vastaan. Ne päättävät käyttää uudessa hyökkäyksessään apunaan viekkautta iske-

mällä Jumalan luoman maailman heikoimpaan kohtaan eli paratiisiin, missä asuu kaksi ihmistä, Aatami ja Eeva.

Runomuotoisen teoksen toinen näytös on sijoitettu paratiisiin, jossa asuvat onnellisina Aatami ja Eeva. Saatana houkuttelee heidät tekemään syntiä. Kierreltyään aikansa Maata Saatana palaa usvapilvennä paratiisiin ja ryömii nukkuvaan käärmeeseen ottaen sen hahmokseen. Ensin Saatana tarkkailee paratiisia.

Aatami ja Eeva ovat olleet yhdessä paratiisissa, mutta nyt Eeva alkaa ehdottaa, että he ahertaisivat eri paikoissa. Aatami vastustelee ensin, koska pelkää Saatanan juonia, mutta suostuu lopulta. Eeva jää hetkeksi yksin.

Saatana huomaa tilaisuutensa tulleen ja luikertelee käärmeen hahmossa Eevan luokse aloittaen keskustelun hänen kanssaan. Saatanan on aluksi lumoutunut Eevan kauneudesta, mutta antaa vihan johdattaa toimiaan⁶:

*Ja Eevan taivaallinen muoto – aivan
kuin enkelin, mut paljon hempeämpi –
viattomuus ja puhdas olemus,
jok’ainut ele, liike lumos Käärmeen,
pois riisti hältä suloisesti aseet
ja lauhdutteli vihanliekit kuumat.*

*”On jumalaisen ihana tuo nainen,
mut peljättävä ei, vaikk’ ihanuus
ja rakkaus tuo pelon, jollei vastaan
käy viha väkevämpi – niinkuin tässä,
kun ystävyyden vaippaan kätken vihan.”*

(Milton 1933, IX 457, 489, lyh. JM.)

⁶ Kaikki tässä käytetyt *Kadotetun paratiisin* suomennokset ovat Yrjö Jylhän (WSOY 1933).

Miltonin analyysi pahuudesta on syvälinen. Viha voittaa kauneuden ja rakkauden, mutta paha kykenee *näyttelemään* ystävyyttä ja kauneuden ymmärtämistä. Saatana tulee näin Eevan luokse pyrkien saavuttamaan tämän luottamuksen ystävyyden ja myönteisen suhtautumisen avulla. Ensin Saatana imartelea Eevan naisellista kauneutta. Näin Saatana saavuttaa keskusteluyhteyden Eevan kanssa:

*"Sä kauniin Luojas kaunein kuvajainen,
kaikk' elolliset, lahjoitetut sulle,
sun taivaallinen ihanuutes hurmaa;
sua täällä palvotaan – mut korkeamman
ihailun ansaitset. Näät täällä, missä
sun aita ympäröi ja eläinkunta
niin älytön, ett' ei se kauneuttas
läheskään tajua – ken muu kuin miehes
sua täällä huomais? Mitä yks on sitten?
Jumalten joukkoon jumalattarena
sä kuulut, missä enkelit sua palvoisi!"*

*Noin imarrellen Kiusaaja pääs alkuun.
Tien Eevan sydämeen löys puhe, vaikka
hän ääntä kovin kummeksui; ja viimein
hän lausui hämmennystään salaamatta:*

*"Mut mitä tää on? Ihmiskielin haastaa
suu eläimen, ja ihmisaivoituksin!*

*Mut toista tämä ihme, kerro, kuinka
sun mykkä kieles puheen sai ja miksi
mua koftaan olet ystävällisempi
kuin toiset eläimet, joit' aina tapaan:
näin suuri ihme huomiota vaatii."*

(IX 538–567, lyh. JM.)

Saatana luikertelee käärmeen hahmossa paratiisiin. Gustave Dorén kuvitusta 1800-luvulla painettuun *Kadotettuun paratiisiin*.

Kun Saatana on saavuttanut luottamuksellisen keskusteluyhteyden Eevan kanssa, tämä käyttää saavutettua luottamusta manipuloidakseen Eevaa lisää. Käärmeen hahmossa oleva Saatana kertoo saaneensa oudon puhekykynsä *tiedon* avulla – syötyään hedelmän kielletystä Tiedon puusta.

Vetoaminen tietoon ja sen ihmeitä tekevään vaikutukseen alkaa kiihottaa Eevaa.

Eeva lähtee Käärmeen hahmossa olevan Saatanan kanssa kielletyn Tiedon puun luokse. Puun luona Saatana kehuu sen hedelmien ihmeitä tekevää vaikutusta. Eeva kuitenkin huomaa, että tämä on Jumalan kieltämä puu. Näin Eeva joutuu ristiriitatilanteeseen, jossa on tarjolla kahdenlaista vastakkaista tietoa. Saatana sanoo saaneensa Tiedon puusta voimaa, viisautta ja puhekyvyn. Tätä vastassa on Luoja antama tieto, jonka mukaan Tiedon puun hedelmän syöminen on syntiä ja johtaa turmioon. Houkutus kahteen vastakkaiseen suuntaan on voimakas, ja Eeva käy pitkään sisäistä kamppailua:

*"Hedelmät kaikki sallittu on meille;
mut tästä puusta, tarhan keskimmästä,
näin sanoo Jumala: 'Sen hedelmiin
jos koskette, niin kuoltava on teidän'!"*

Käärme vastaa:

*"Oi pyhä Puu. Oi viisauden lähde
ja tiedon äiti! Selvästi nyt tunnen
sun voimas valtavan – en ainoastaan
nää asioitten syntyä, vaan huomaan
myös korkeimmatkin vaikutteet ja aiheet.
Maailman Kuningatar! Älä usko,
kun kuololl' uhataan. Et kuole sinä.
Tuon hedelmäkö aikaan sais? Se sulle
suo tiedollisen elon. Uhkaajasko?"*

*Mua katso: maistoin puusta, enkä kuollut,
vaan korkeamman elämän, kuin minkä
sain Kohtalolta, uskallus toi mulle.*

*Hyvästä oikeus on tietää; pahaa
jos on, sen kuinka vältän, jollen tunne?*

Süs poimi, Jumalatar, nauti!”

(IX 679–699, lyh. JM.)

Käärmeen tehokkain vaikutuskeino on vetoaminen ihmisen uteliaisuuteen ja tiedonjanoon. Miten voi tietää mikä on pahaa, ellei pahaa tunne? Uteliaisuus, halu saada tietoa murtaa lopulta Eevan vastarinnan.

*”On suuri voimas, hedelmistä jaloin,
vaikk’ ihmiseltä kielletty; teit ihmeen,
kun kauan hyljittynä hetken tullen
eläimen mykän kielen kirvoitit
ja opetit sen ylistämään voimaas.”*

*Näin lausuin murheenhetkellä hän kättään
ojensi, poimi hedelmän ja söi.
Maa tuskaa tunsi, Luonnon istuimelta
nous syvä huokaus sen merkiks, että
on kaikki kadotettu.*

(IX 745–785.)

Käänteentekevän tapahtuman jälkeen Miltonin *Kadotettu paratiisi* etenee eri tavoin kuin raamatullinen kertomus. Raamatussa Jumala rankaisee Eevaa ja Aatamia karkottamalla heidät paratiisista, tekeillä heidät kuolevaisiksi. Naisen hän määrää miehen alamaiseksi ja kivulla synnyttämään. Miehen pitää hankkia elantonsa otsa hiessä työtä tehden.

Miltonin kertomuksessa Tiedon puun hedelmän syöminen johtaa päinvastaiseen tapahtumaketjuun. Seuraa hyviä asioita.

Aatami palaa Eevan ja Tiedon puun luokse ja huomaa Eevan syöneen kielletyn hedelmän. Ensin Aatami epäröi ja moittii Eevaa, mutta rakkaus voittaa. Aatami ei jätä Eevaa, vaan päättää olla tälle uskollinen elämänsä loppuun asti:

*"... Jos sinun kanssa kuolen,
se kuolema kuin elämä on mulle;
niin vahvoin sitein sydäntäni luonto
suo kohden vetää – itseäni kohden
sinussa: mitä oletkin, on minun.
Kuin k' eroisimme? Olemmehan yhtä;
myös itseni sun kanssa kadottaisin."*

(IX 953–959.)

Rakkauden takia Aatami päättää uhmata kuolemaa ja nauttia myös hedelmän kielletystä Tiedon puusta.

*Syleillen miestään ilosta [Eeva] itkä,
kun puolisonsa rakkauden huomasi
niin jaloks, että hänen eestään kärsisi
se vihat Jumalan ja kuolemankin.
Sen palkaks [...] hän otti puusta
hedelmän kiehtovan ja miehelleen
soi auliisti sen. Epäröimätt' Aadam
söi vastoin tuntoaan – ei petettyinä,
vaan lumoomana naisen tenhovoiman.
Kivusta vavahtivat uudelleen
maan uumenet, taas Luonto ääneen voihki:
soi ukkosjyly..."*

(IX 990–1003, lyh. JM.)

Sekä Eeva että Aatami ovat syöneet hedelmän kielletystä Tiedon puusta. Raamatussa seuraa Jumalan rangaistus, mutta John Miltonin *Kadotetussa paratiisissa* tapahtuu aivan toisia asioita.

*Niin sanoen hän lemmentuokseihin, katsoin
toi ilmi kiihkönsä; ja hyvin huomasi
sen Eeva silmissään myös sama välke.
Kädestä pitäin Aadam hänet ohjasi
luo töyrään, jonka yllä kaartui vehryt
ja tiuha lehvisistö: ja verhonaan
hyasintit, orvokit ja keltanot
maan vuode pehmein, räikkäin vartos heitä.
He siellä rakkauttaan tyydyttäin
nyt hekumoivat merkiksi syyllisyyden
ja perisyntiin lohdukkueeksi, kunnes uupuin
he raukenivat uneen kasteiseen.*

(IX 1035–1045.)

Tähän asti kertomuksen sankari on ollut Eeva. Nyt Aatami on astunut näyttämölle ja laukaisee todellisen filosofisen pommin. Lasten tuoma ilo korvaa synnytysskivut ja työn tulokset korvaavat työn aiheuttaman hien ja vaivannäön. Mitä olisi elämä ilman lapsia ja työntekoa? Aatami tekee yhteenedon:

*”... mut sen sijaan sulle
vain raskauden vaivat määrättiin
ja synnytyksen kivut, jotka korvaa
pian ilo kohtaus hedelmästä; säästän
mua kohtaus kirjous; mun ansaittava
on raatain leipäni: siit onko haittaa?
Ois joutilaisuus pahempaa, työ tukee
ja voimistaa; ”*

(X 1050–1056.)

Paratiisi on tylsä paikka – alas joutilaisuus ja vetelehtiminen! Ihmisen tehtävä on nauttia Tiedon puun hedelmistä, kehittyä ja kasvaa työtä tehden niin biologisesti kuin tiedollisesti. Tiedon puun hedelmät eli tieto tulee siirtää tuleville sukupolville, lapsille. Näin syntyvät kulttuuri ja sivistys.

John Miltonin pohdiskelu tiedon merkityksestä ihmisen kehityksessä ei *Kadotetussa paratiisissa* rajoitu vain Aatamin ja Eevan tekemisten tarkasteluun. Nimittäin myös Miltonin tapaaminen vuonna 1638 Galileo Galilein kanssa näkyy teoksessa. Se on saanut puritानी Miltonin pohtimaan omaa suhdettaan kirkon oppeihin. Niinpä teoksessa on kahden vastakkaisen totuuden asetelma sekä kirjailijan epävarmuutta ja pohdintaa ristiriitaisten näkemysten kanssa. Vastakkain ovat kirkon tuhat vuotta opettama Ptolemaioksen maakeskinen järjestelmä, jonka mukaan Kuu, Aurinko, planeetat ja tähdet kiertävät liikkumattoman Maan ympäri. Näin Milton kirjoittaa *Kadotetun paratiisin* kahdeksannessa kirjassa ennen Aatamin ja Eevan syntiinlänkeemusta eli Tiedon puun hedelmien nauttimista:

*... Aurinko on ehkä
maailman keskus, jota ympäröiden
sen vetovoimasta ja omastaan
muut tähdet tanhuavat radoillansa.
Näät niitä kuus, kun milloin ylös, alas
tai eespäin, taapäin, milloin seisahtuin
ne vaeltavat – seitsemäs kenties
on maa: ei hievahtavan näytä tosin.*

(VIII 121–129.)

Ptolemaioksen maailmanselitys kyseenalaistui, kun Aatami ja Eeva olivat saaneet tietoa. Auringon ja planeettojen kiitoradatkin muutuivat, kun Galilein kaukoputkihavainnot otetaan huomioon:

Maan navat, arvellaan, hän käskei kääntää
 kaakskymment' astetta ja enemmän
 pois akselista auringon; maapallon
 työn' enkeljoukko viistoon; joku usko
 ett' aurinko sai käsken kääntää tiensä
 tasolta päiväntasaajan päin Härkää,
 luo Seulasten ja Kaaksoistähden nousta
 niin Kravun piiriin; sieltä alas kaartaa
 päin Jalopeuraa, Neitsyttä ja Vaakaa,
 luo Kauriin vaihuin – kaikkiin yöhykkeihin
 se vuodenaikain kierton toi.⁷ Maan päällä
 ikuinen kevät sitä ennen kukki
 öin päivin samanlaisina; vaille jäivät
 vain napapiirit, joissa lakkaamatta
 himersi päivä, koska aurinko [...] kiersi
 sill' aina näköpiiriä – ei itää
 se tuntenut tai länttä; vaille lunta
 Estotimaa jäi, samoin etelässä
 myös Magellan. Niin syönte hedelmän
 kuin Atria Thyesteen⁸, Auringon
 radaltaan käänsi.

(X 668–690.)

7 Teoksessaan *Dialogo sopra i due massimi sistemi del mondo* (Dialogi kahdesta maailmanjärjestyksestä) Galilei selitti Nikolaus Kopernikukseen nojautuen, että vuodenaikojen vaihtelut johtuvat Maan kierrosta Auringon ympäri Maan akselin ollessa 23 asteen kaltevuuskulmassa.

8 Thyestes oli Pelopsin poika, joka vietteli veljensä Atreuksen puolison, koska veli kieltäytyi ottamasta häntä rinnakkaishallitsijakseen Argogkseen. Atreus kosti karkottamalla puolisonsa ja kutsui Thyesteen juhla-aterialle, missä syötti hänelle oman poikansa lihaa. Teko oli niin julma, että Aurinko muutti rataansa vältyäkseen näkemästä hirmutekoa. Vertauksella *Thyesteen ateriaan* Milton viittaa Kopernikuksen maailmanjärjestykseen, jonka Galilein kaukoputkihavainnot vahvistivat muuttaen taivaankappaleiden väitetyjä ratoja.

Tiedon puun hedelmä siis muutti koko maailmanjärjestyksen John Miltonin *Kadotetussa paratiisissa*. Teos on niin selkeästi ristiriidassa katolisen kirkon opetusten kanssa, että se on ollut vuodesta 1758 Vatikaanin kiellettyjen kirjojen luettelossa *Index Librorum Prohibitorumissa* (Ekholm 2006).

Raamatussa ihminen saa rangaistuksen rikottuaan Jumalan käskyn olla syömättä hedelmiä kielletystä Tiedon puusta. *Kadotetussa paratiisissa* Eevan ja Aatamin teot – siis tiedon hankkiminen – eivät johtaneet kadotukseen, vaan hyvään, inhimilliseen kasvuun ja kehitykseen. Tiedon hankkimisessa voidaan, ja usein pitääkin tehdä aktiivisia tekoja ja rikkoa tarvittaessa sääntöjä ja määräyksiä. Paratiisi oli filosofisessa mielessä järjetön, passiivinen ja staattinen olotila, jossa kehitys oli pysähtynyt. Pahuuden tulo paratiisiin lopetti pysähtyneen tilan. Ihmisen elämä kulttuuriolentona alkoi vasta paratiisista lähdön jälkeen, kun ihminen alkoi tehdä työtä ja siirtää työnsä tulokset kulttuurin muodossa tuleville sukupolville, jotka jalostavat näin saamaansa tietoa edelleen. John Miltonin teoksessa Aatami ja Eeva poistuvat paratiisista viisastuneina, ylpeinä ja rohkeina, valmiina ottamaan vastaan elämän haasteet. Aatami toteaa:

*"Ken kärsii vooksi totuuden,
hän korkeimman saa voiton,
ja hurskaat elämään vie kuolonportti –
sen esimerkist' itse Vapahtajan,
iankaikkisesti siunatun, nyt tiedän."*

*Ja Enkeli nyt viime kerran lausui:
"Sen tietäissäs sait viisauden kaiken;
et enempää saa ..."*

(Milton 1933, XII, 569–576.)

Lopulta edessä on Aatamin ja Eevan lähtö paratiisista, outoon ja suureen maailmaan:

Klassinen katolilainen tulkinta karkotuksesta paratiisista. Aatami ja Eeva ovat lyötyjä ja häpeävät tekoaan, Eeva itkee ja Aatami peittää kasvonsa. Tommaso Masaccion (1401–1428) maalaus. (Web Gallery of Art, Unkari.)

*Taa katsoivat he, nähden itämuurit
tuon Paratiisin, heidän onnelansa,
nyt loimuun hehkuun jääneen; tuimat kasvot
ja julmat aseet sulkiivat sen portin.
Nous kyynel silmään, pois jo pyyhittiin;
maailma suuri asunnoksi heille
maat monet tarjos, Kaitselmus heit' ohjas.
Niin käsityksin, arkailten ja verkkaan
kautt' Eedenin he vaelsivat tietään.*

(Ibid., XII, 641–649, lyh. JM.)

John Miltonin Aatami ja Eeva eivät olleet lyötyjä eivätkä murhemiehin, kuten karkotus paratiisista usein kuvataan katolilaisessa kirjallisuudessa ja taiteessa. *Kadotetusta paratiisista* kumpuaa protestanttisen työetiikan ajatus ja teos päättyy uusitamentilliseen sovitukseseen ja syntien anteeksiantoon.

Tämä on John Miltonin pääviesti, jolla hän kirjoitti nimensä maailmankirjallisuuden historiaan. Sitä on mahdotonta sovittaa ajatukseseen itseään korjaavasta totuudesta, vaikka yhden *Areopagitan* lauseen voi löyhästi tulkita näin. Markkinapaikkaa Miltonin tuotannosta on samoin hyvin vaikea löytää. Miltonin käsitys sananvapaudesta on kovin toisenlainen. John D. Peters toteaa, että jos John Milton olisi ollut paratiisissa, hän olisi oitis syönyt Tiedon puun hedelmän. Sen jälkeen Milton olisi kirjoittanut lentokirjansen, jossa puolustelisi tekoaan ja kirjoittaisi, että paratiisissa pitää olla sananvapaus (Peters 2005, 78).

John Stuart Mill tunsi sekä *Areopagitan* että *Kadotetun paratiisin*. Samoin hän tunsi Galileo Galilein sekä inkvisitio-oikeudenkäynnin, jonka uhriksi Galilei joutui. Mill mainitsee Galilein ainakin kolmessa tekstissä. Ensimmäinen on 21-vuotiaan Millin puhe lontoolaisessa keskustelukerhossa *London Debating Societyssä* vuonna 1827. Kirjoitetussa puheessa Mill ihaili Galileita, joka joutui kestämän inkvisition piinan (CWM XXVI, 396). Toinen Galilei-maininta

löytyy *Coleridge* -artikkelista vuodelta 1840. Tässä tekstissä Mill toteasi Galilein joutuneen ahdasmielisen ja taikauskaisen raamatuntulkinnan uhriksi (CWM X, 144). Kolmas ja tarkin Millin Galilei-tulkinta löytyy filosofisesta teoksesta *Auguste Comte and Positivism*. Auguste Comte ihaili suunnattomasti Galileo Galileita ja piti tätä Descartesin ja Baconin ohella tieteellisen positivismin perustajana (Comte 1975, 76, 122–123). Mill arvioi omassa laajassa teoksessaan tätä Comten näkemystä ja pohdiskeli missä määrin tähtitieteen luonnontieteellinen menetelmä on sovellettavissa sosiaalisiin suhteisiin (CWM X, 266, 287).

John Miltonin *Areopagiticassa* julkistettiin ensimmäisen kerran näkyvästi protestanttisissa maissa sittemmin vakiintunut tulkinta katolilaisesta sensuurista ja Galilein inkvisitio-oikeudenkäynnistä. *Kadotetun paratiisin* keskusajatus on tiedon korostaminen inhimillisen kulttuurin kehityksessä. Perustellusti voi kysyä vaikuttiko tämä 200 vuotta myöhemmin Millin sananvapausteoriaan?

Areopagitan kohdalla vastaus on selkeä. Mill oli lukenut sen ja luonnehti sitä sanoen, että hänen aikanaan 200 vuotta ilmestymisensä jälkeen teos ymmärretään eri tavoin kuin ilmestymishetkellä. Tämän arvon Mill kirjoitti arvioidessaan the *Westminster Review* -issä Thomas Carlylen teoksen Ranskan vallankumouksen historiasta (CWM XX, 165). Lyhyestä kommentaarista voi päätellä Millin pitäneen teosta aikaansa sidottuna ja julkisuuden muuttuneen merkittävästi teollistumisen ja sanomalehdistön syntymisen myötä. Täten *Areopagitan* vaikutus Milliin näyttäisi osittain välittyneeltä. *Areopagitan* kiihkeä sensuurin vastustaminen, kehotukset laajaan ja monipuoliseen lukemiseen sekä kriittisyys katolista kirkkoa kohtaan ovat selviä Milliä ja Miltonia yhdistäviä tekijöitä. Selvin todennettava yhteinen piirre on katolilaisen erehtymättömyyden arvostelu. Milton kirjoittaa näin erehtymättömydestä:

Besides another inconvenience, if learned men be the first receivers out of books and dispreaders both of vice and error, how shall the licensers themselves be confided in, unless we can confer upon them, or they assume to themselves above all others in

the land, the grace of *infallibility* and uncorruptedness? (Milton 1644, kursivointi JM.)

Mill puolestaan kirjoittaa erehtymättömydestä seuraavalla tavalla *On Liberty* keskeisessä sananvapausteoriaa käsittelevässä kohdassa:

All silencing of discussion is an assumption of *infallibility* (CWM XVIII, kursivointi JM).

Sekä Miltonille että Millille sensuuri on ilmaus erehtymättömyydestä: sensuurin harjoittaja kuvittelee olevansa erehtymätön (vrt. Capaldi 2004, 289–290).

Nicholas Capaldi löytää *Areopagitan* perusteella neljä yhtäläisyyttä Miltonin ja Millin välille: 1. Erehtymättömyyden (*infallibility*) arvostelu ja kiistäminen – ihminen ei voi olla erehtymätön. 2. Sensuurin vastustaminen sillä perusteella, että tukahdutettu mielipide voi olla tosi tai ainakin siinä voi olla tosia aineksia. 3. Totuus ei löydy uskoen, vaan tietoon perustuen. Ulkoaopittu usko ilman tietoa uskon perusteista ei ole kestävä. 4. Sokeasta uskosta aiheutuva yhdenmukaisuus ja pakottaminen samankaltaisuuteen rappeuttaa ja taannuttaa yksilöä ja yhteiskuntaa. (Capaldi 2004, 289–290.) Capaldin luettelo menee pitemmälle kuin muilla. Ainakin Capaldin neljännessä kohdasta voi esittää epäilyksiä, sillä yksilöllisyyden ajatuksen Millille toivat selvemmin esiin James Mill ja Wilhelm von Humboldt. Samoin Capaldilta jää huomaamatta tärkeä Milliä ja Miltonia yhdistävä asia: pahuus kuuluu maailmaan. Paratiisin pysähtyneisyys päättyi vasta, kun pahuus luikerteli sinne käärmeen hahmossa ja houkutteli Eevan syntiin. Ihminen voi kasvaa kulttuuriolennoksi vain tuntemalla pahuden. Sen kieltäminen johtaa seisautumiseen ja rappeutumiseen.

Kadotettu paratiisi jatkoi ja kehitti Milton näkemyksiä tiedosta ja totuudesta 33 vuotta *Areopagitan* jälkeen. Teoksen tärkein väittäjä on, että totuus löytyy aktiivisten ja harkittujen tekojen avulla. Milton edustaa Millin tavoin positiivista sananvapauskäsitystä. Näin saatu tieto rikastaa ja kehittää ihmistä. Radikaalilla, sääntöjä rikko-

valla teolla voi siis olla myönteisiä vaikutuksia. Minkäänlainen käsky tai määräys ei saa toimia sensuurin välineenä tai esteenä tiedon hankkimiselle.

Miltonin *Kadotetussa paratiisissa* totuus ei löytynyt itsestään, vaan totuuden ja valheen vastakkainasettelussa. Eeva teki sankariteon syödessään hedelmän kielletystä Tiedon puusta. Kahden erilaisen ja tarvittaessa vastakkaisen näkemyksen tarkoituksellinen vastakkainasettelu totuuden selvittämiseksi on Millin sananvapausteorian kovaa ydintä. *Kadotetussa paratiisissa* tiedon hankkimisesta tällä menetelmällä seurasi neljä myönteistä asiaa: 1. Aatami päätti rakastaa Eevaa ja olla uskollinen tälle elämänsä loppuun. 2. Aatami ja Eeva menivät rakastelemaan paratiisiin sammalvuoteelle. 3. Aatami laukaisi filosofisen pommin:

*”... mut sen sijaan sulle
vain raskauden vaivat määrättiin
ja synnytyksen kivut, jotka korvaa
pian ilo kohtus hedelmästä; säästän
mua kohtas kirjous; mun ansaittava
on raatain leipäni: siit onko haittaa?
Ois joutilaisuus pahempaa, työ tukee
ja voimistaa; ”*

(Milton 1933, X 1050–1056.)

Lasten tuoma ilo korvasi naiselle synnytystuskat. Työ tekijäänsä palkitsi, paratiisin joutilaisuus ja pysähtyneisyys oli taannuttava tila. Aatami julisti protestanttisen työetiikan ajatuksen. 4. Protestanttinen sovitus ja syntien anteeksianto, minkä jälkeen karkotus paratiisista aloitti uuden, oikean elämän.

Näitä ajatuksia Mill on omaksunut John Miltonilta kehittään niitä edelleen sananvapausteoriassaan. Millin kuoleman jälkeen julkaistut henkilökohtaiset kirjeet ovat osoittaneet, että hän on tehnyt perusteellisen ja huolellisen arvion 200 vuotta aikaisemmin elänees-

tä maanmiehestään. Mahdollisesti välttääkseen tarpeetonta julkista polemiikkia Mill ei julkisesti koskaan arvostellut John Miltonia, joka William Shakespearen ohella oli noussut kansalliskirjailijan asemaan 1800-luvun Englannissa. Millin yksityiskirjeenvaihdosta löytyy kuitenkin myös armotonta kritiikkiä John Miltonia kohtaan. Mill kunnioitti Miltonin kaunokirjallista tuotantoa ja toimintaa sananvapauden puolesta, mutta inhosi ja suorastaan vihasi hänen poliittista opportunistiaan. Tasavaltalaisena esiintynyt John Milton työskenteli pitkään Oliver Cromwellin tasavallan ulkoasianhallinnon palveluksessa⁹. Tänä aikana Milton siunasi Cromwellin tyrannian ja julmuuden, muun muassa Irlannin pahamaineiset Droghedan ja Wexfordin joukkomurhat¹⁰. Nämä 1600-luvun tapahtumat loivat perustan irlantilaisten vihalle brittiläistä siirtomaavaltaa kohtaan, mikä lopulta 1800-luvun Irlannin nälänhätien aikana antoi motiivin maan itsenäisyysliikkeelle. Vuonna 1851 ilmestyneessä kirjassaan *Defensio pro Populo Anglicano* Milton hyökkäsi suorasanaisesti irlantilaisia vastaan oikeuttaen Cromwellin julmuudet englantilaisten hallitsemalla saarella (Talvensaari 2004, 80, 88 ym.).

Tämä näyttää inhottaneen Milliä. Kirjeessään John Lanorille vuonna 1852 Mill luonnehti John Miltonia ”...tasavaltalaiseksi, jolla on fanaatikon, despootin ja tyrannin sielu” (CWM XIV, 91, kirje nro 79). Tekstistä saa sen kuvan, että Mill olisi mielellään nähnyt Britannian pysyvän tasavaltana vielä Oliver Cromwellin jälkeen, mutta Cromwellin heikot johtajantaidot ja tyrannia johtivat kuningasvallan palauttamiseen eli restauraatioon vuonna 1660. Tähän samaan Miltonin ristiriitaiseen toimintaan on kiinnittänyt huomiota myös John D. Peters (2005, 73–74).

Tämän tutkimuksen valossa Millin suhtautuminen John Miltoniin näyttää samanlaiselta kuin monen muun häneen vaikuttaneen

9 Virkanimike oli *secretary of foreign tongues*.

10 Oliver Cromwellin sotajoukot tuhosivat nämä kaksi irlantilaista kaupunkia ja surmasivat lähes kaikki asukkaat vuonna 1649, arvioiden mukaan n. 7000 irlantilaista.

filosofin tai ajattelijan: Mill saattoi ihailla tai omaksua heidän ajatuksiaan, mutta ei koskaan sellaisenaan eikä kritiikittömästi. Hän otti heiltä joitain ajatuksia ja ideoita, mutta myös arvosteli kaikkea lukemaansa. Ne ajatukset, jotka Mill omaksui muilta, eivät siirtyneet Millin käsitteistöön sellaisenaan, vaan tavalla tai toisella täydennettyinä ja muokattuna.

5.3. Wilhelm von Humboldt ja kantilainen *Bildung*

Ciceron ja John Miltonin ohella kolmas John Stuart Millin *On Liberty* -teoksen sisältöön keskeisesti vaikuttanut henkilö on epäilemättä ollut saksalainen filosofi ja yliopistopedagogi Wilhelm von Humboldt (1767–1835).

Humboldt tunnetaan nykyään parhaiten Berliinin Humboldtyliopiston perustajana sekä opettajana ja diplomaattina. Hän tunsi henkilökohtaisesti mm. J.W. Goethen ja Friedrich Schillerin. Humboldt toimi Preussin opetusministerinä ja edusti maataan erilaisissa diplomaattisissa neuvotteluissa Napoleonin sotien aikana, jolloin Preussi oli liitossa Englannin, Itävallan ja Venäjän kanssa Ranskaa vastaan. Humboldt oli lisäksi merkittävä kielitieteilijä. Hän tutki Espanjan baskien kieltä sekä muinaisindonesialaista kawi-kieltä, jota puhuttiin Jaavan saarella (Humboldt 1988).

Humboldtin suhde Preussin valtioon ei ollut lainkaan ongelmaton, vaikka hän oli sen palveluksessa. Opetusministerinä toimiessaan hän totesi autoritaarisen valtion määräysvallan ja puuttumisen opetukseen pitäen sitä sietämättömänä ja vahingollisena. Samoin Preussissa oli ankara lehdistösensuuri, jota Humboldt ei voinut hyväksyä. Hegelin filosofian noustessa vähitellen eräänlaiseksi Preussin viralliseksi valtionfilosofiaksi Humboldt jättäytyi 1819 pois politiikasta ja keskittyi elämänsä loppuvuosina kielitieteellisiin ja filosofisiin tutkimuksiin.

Vuonna 1792 hän kirjoitti kirjan nimeltä *Ideen zu einem Versuch, die Grenzen der Wirksamkeit des Staates zu bestimmen*. Sensuu-

rin pelossa Humboldt ei kuitenkaan uskaltanut julkaista sitä, vaan se jäi pöytälaatikkoon. Teos ilmestyi postuumina vasta vuonna 1851 ja käännettiin pian englanniksi (Humboldt 1851).

John Stuart Mill on tuntenut tämän teoksen, ja se on tehnyt häneen suuren vaikutuksen. Mahdollisesti Mill on tuntenut alkupe-
räisen saksankielisen kirjan, mutta ainakin vuonna 1854 ilmestyneen
englanninkielisen käännöksen. Sen julkaisi Joseph Coulthardin kus-
tantamo nimellä *The Sphere and Duties of Government*.

Mill itse kuvasi teoksen vaikutusta omaelämäkerrassaan:

[A] remarkable American, Mr Warren, had framed a System of Society, on the foundation of "the Sovereignty of the individual," had obtained a number of followers, and had actually commenced the formation of a Village Community (whether it now exists I know not), which, though bearing a superficial resemblance to some of the projects of Socialists, is diametrically opposite to them in principle, since it recognizes no authority whatever in Society over the individual, except to *enforce equal Freedom of development for all individualities*. As the book which bears my name claimed no originality for any of its doctrines, and was not intended to write their history, the only author who had preceded me in their assertion, of whom I thought it appropriate to say anything, was *Humboldt*, who furnished the motto to the work; although in one passage I borrowed from the Warrenites their phrase, *the sovereignty of the individual*. It is hardly necessary here to remark that there are abundant differences in detail, between the conception of the doctrine by any of the predecessors I have mentioned, and that set forth in the book (CWM I, 260–261, kursivointi JM).

Sitaatista käy ilmi miten Mill on omaksunut individualismin ajatuk-
sen Humboldtilta, sekä jossain määrin täydentänyt sitä amerikkalais-
sen utopistin Warrenin ideoilla. Kyseessä on Humboldtin teoksen
kantava ajatus eli *yksilöllisyys edistyksen ja kehityksen liikkeellepaneva-
na voimana*. Sellaiset maat taantuvat, joissa yksilöllisyys kielletään

ja ihmiset yritetään kasvattaa samankaltaisiksi jonkin uskon tai opin mukaisesti. Toisaalta, kuten Ciceron, John Miltonin ja James Millin kohdalla John Stuart Mill ei omaksunut mitään sellaisenaan ja kritiikkittä, vaan käytti edeltäjiensä ajatuksia harkitusti ja muokaten. Näin myöskään Wilhelm von Humboldtin ajatuksia ei ole sellaisenaan siirretty *On Libertyyn*, vaan tarkan harkinnan jälkeen.

Wilhelm von Humboldtin teoksen päätarkoitus on antaa yksilölle mahdollisimman suuri autonomia ja vapaus kehittyä oppimisprosessissa, johon ulkopuoliset, kuten valtio ja uskonto puuttuvat mahdollisimman vähän. Humboldtin teos on täten eräänlainen vastalause Preussin valtion pyrkimyksille yhdenmukaistaa kansaa puuttamalla kouluissa ja yliopistoissa annetun opetuksen sisältöön. Hegelin filosofiaa lähes pakkosyötettiin Preussin kouluissa ja oppilaitoksissa.

Siksi Humboldtin teoksen ensimmäisessä luvussa pohditaan valtion ja yksilön välistä rajaa, missä määrin valtio voi ja sen tulee taata kansalaistensa hyvinvointi (Humboldt 1851, 1–9). Toisessa luvussa verrataan antiikin valtioita nykyajan moderneihin kansallisvaltioihin. Kolmannessa luvussa Humboldt toteaa itsevaltiuden uskonnollisine perusteluineen olevan ristiriidassa yksilön vapauden kanssa. Tästä Humboldt tekee johtopäätöksen, että valtion ja kirkon tulee pysyä erossa toistensa asioista. Sama koskee opetusta ja tutkimusta. Aito yksilöllinen vakaumus ja maailmankatsomus voi syntyä vain aitoihin valintoihin perustuvan oppimisprosessin tuloksena, kun yksilö saa kenenkään estämättä pohtia ja punnita erilaisia vaihtoehtoja. Kyseessä on Immanuel Kantilta omaksuttu ajatus, jonka mukaan valistus eli *Bildung* on oman järjen käyttämistä ilman ulkopuolisten auktoriteettien pakkoa. Tähän vapaaseen prosessiin sen paremmin valtion kuin uskonnon ei tule puuttua. Valtiolla on oikeus säätää lakeja ja toimia sen puolesta, että mainittu yksilön vapaus toteutuu mahdollisimman laajasti (maanpuolustus, rikoslait, terveydenhuolto, sosiaalipolitiikka). Tätä varten valtio voi myös verottaa kansalaisia ja yrityksiä (Ibid., 100–162). Teoksensa päätösluvussa Humboldt hahmottaa kuvan eräänlaisesta ”yövärtijavaltiosta”, joka keskittyy tarkkailemaan,

että yksilöiden vapaata kehitystä rajoitetaan mahdollisimman vähän. Erityisesti Humboldt¹¹ varoittaa ja toistaa, että valtio ei saa puuttua opetuksen eikä koulutuksen sisältöön. Valtion koulut ja oppilaitokset ovat erityisessä vaaravyöhykkeessä, ja Humboldt puhuukin yksityisen opetuksen puolesta (Ibid., 177, vrt. Capaldi 2004, 269).

Tämän Humboldtin ajatuksen yksilöllisyydestä kehityksen ja edistyksen liikkeelle panevana voimana John Stuart Mill siirsi *On Liberty* -teokseen. Yksilöllisyyden vastakohtaa eli ihmisten pakottamista samankaltaisuuteen valtion väkivallan, opetuksessa tapahtuvan ulkooppimisen, uskonnon avulla tai estämällä ihmisiä saamasta jotain tietoa Humboldt ja Mill pitivät taantumuksena.

Millillä ajatukseen johdattaa *On Liberty* n toinen luku, jossa esitetään kuuluisa sananvapausteoria. Monet valitettavasti lopettavat kirjan lukemisen tähän huomaamatta, että teoksen varsinainen kova ydin onkin sen kolmas luku, joka on otsikoitu *Yksilöllisyydestä yhtenä menestyksen aineksena*. Edellisessä luvussa esitetty sananvapausteoria pohjustaa *On Liberty* n varsinaista pääväittämää. Toista ei voi ymmärtää ilman toista (vrt. Siebert 1956).

Teoksen kolmas luku on hengeltään myös kaikkein ”humboldt-ilaisin” sisältäen pitkiä sitaatteja Wilhelm von Humboldtin vuonna 1851 ilmestyneestä kirjasta. Samalla Humboldtin ideaa viedään eteenpäin ja kehitellään.

On Liberty n kolmannen luvun idea on Humboldtin tavoin nostaa yksilöllisyys yhteiskuntaa kehittäväksi ja eteenpäin vieväksi voimaksi. Toisinajattelu, poikkeavat mielipiteet ja vähemmistöt ovat

11 Humboldtin teoksen englanninkielisessä käännöksessä sana *individual* esiintyy 122 kertaa. Saksankielisessä alkuperäistekstissä sana *Individuen* esiintyy huomattavasti harvemmin. Sen tilalla on saksankielisiä ilmauksia, kuten *Bürger*, *Privatleben*, *die Freiheit des Privatlebens* ja *Menschen*. Englanninkielisessä käännöksessä nämä on usein korvattu sanalla *individual*. Teoksen tärkeän toisen luvun otsikko *Betrachtung des einzelnen Menschen, und der höchsten Endzwecke des Daseins desselben* on käännetty englanniksi muotoon *Of the individual man, and the highest ends of his existence*.

yhteiskunnan kehitykselle dynaaminen ja kehittävä voima. Eriäviä mielipiteitä ja yhtenäisyyden puutetta ei pidä säikähtää eikä paheksua, sillä ne ovat hyviä ja myönteisiä asioita. Sen sijaan ihmisten pakkottaminen samankaltaisuuteen, noudattamaan jonkin auktorin antamia täsmälleen samoja sääntöjä johtaa yhteiskunnan taantumiseen ja rappeutumiseen. Mill kutsui tätä ihmisten kutistamiseksi ja kääpiöimiseksi. Katkelma vuoden 1891 suomennoksesta:

Moni ihminen epäilemättä vakavasti ajattelee täten kutistuneitten ja kääpiöityjen ihmisolentojen olevan semmoisia, kuin luoja heidät määräsi olemaan; aivan kuin monen mielestä puut ovat paljon kauniimpia leikeltynä pallon tahi eläimen muotoon, kuin sellaisina miksi luonto ne teki (Mill 1891, 100).

Varoittavana esimerkkinä alistamisen ja samankaltaistamisen vaikutuksesta Mill mainitsee kirjansa kolmannen luvun lopussa Kiinan. Itämainen despotia, jossa yksilöt alistettiin täydellisesti keisarin alamaiseksi, johti Kiinan taantumiseen. Se oli kerran ollut tieteen ja taiteen johtava maa, mutta tullessa 1800-luvulle se oli jäänyt pahasti jälkeen Euroopasta, missä puolestaan ihmisten yksilöllisyys ja aloitteellisuus oli johtanut voimakkaaseen tieteelliseen ja taloudelliseen edistykseen (Ibid., 117–119).

Tässä yhteydessä voi vertailun vuoksi todeta, että Millin ajatukset itämaisesta despotiasta ovat pitkälle identtisiä Karl Marxin kanssa. Marx pohti myös itämaiden jälkeenjääneisyyttä Euroopasta ja päätyi aivan samaan käsitykseen: kansalaisten alistaminen despoottien valtaan tukahdutti taloudellisen luovuuden ja kehityksen sekä taannutti Iranin, arabimaat, Intian ja Kiinan eurooppalaisen siirtomaavallan alaisuuteen. Syynä oli yksityisen maanomistuksen kielto ja hallitsija, jonka vallassa olivat keinokastelujärjestelmät. Tämä omistusjärjestely antoi despoottille täydellisen vallan alamaisiinsa, hän pystyi päättämään ketkä saivat vettä ja miten paljon. ”Tämä on avain jopa itämaiseen taivaaseen”, Marx kirjoitti Engelsille 1853 (Fedosejev et al. 1979, 294, vrt. McLellan 1990, 263–264).

Millin varsinainen kova väittäjä on kuitenkin se, että katolinen kirkko toimii itämaisen despoottin tapaan:

Se on pääasiallisesti passiivisen tottelevaisuuden oppia; se teroittaa mielen alistumista kaikelle olevalle esivallalle, jota tosin ei tule aktiivisesti totella, mutta jota ei saa vastustaa, tehköön se mitä tahansa vääryyttä ihmisille (Mill 1891, 79).

Millin toisesta tärkeästä teoksesta, *Principles of Political Economy* (1848), löytyy vielä kärkevämpää katolisen kirkon kritiikkiä: Espanja ja Portugali olivat Euroopassa varoittavia esimerkkejä katolisen kirkon rappeuttavasta vaikutuksesta. Nämä kaksi maata olivat 1500–1600-luvuilla Euroopan johtavia kaupp- ja merenkulkumaita, mutta viimeisen 200 vuoden aikana ne olivat taantuneet Euroopan takapajuloiksi katolisen kirkon sensuurin ja inkvisition takia (Mill 1994, 322).

Katolisen kirkon taannuttava ja rappeuttava vaikutus aiheutui Millin mukaan sen alistavasta ihmiskäsityksestä. Mill käytti tästä usein englanninkielistä ilmausta *passive obedience*, passiivinen kuuliaisuus. Katolilaisissa maissa hallitseminen perustuu tiedon salaamiseen ja pimentämiseen. Vain pieni ja rajattu eliitti saa päätösten tekoon tarvittavan tiedon. Kuuliaisille alamaisille siitä jaetaan vain murusia – ja nimenomaan sellaisia murusia, jotka edesauttavat vallan pysyvyyttä ja paikoillaan pysymistä. Alamaisilta pyritään salaamaan kaikki sellainen, mikä saattaisi aiheuttaa heidän keskuudessaan levottomuutta ja keskustelua. *On Liberty* keskeinen kohta on seuraava:

Katolisella kirkolla on oma tapansa kohdella tätä mutkallista probleemia. Se tekee tarkan erotuksen niiden välillä, joiden voidaan sallia omistaa oppinsa vakaumuksesta, ja niiden, joiden täytyy hyväksyä se luottamuksesta. Tosin ei kenenkään ole sallittu valita, mitä hän tahtoo hyväksyä; mutta papit, ainakin ne, joihin voi täydellisesti luottaa, saavat luvalla ja omaksi ansiokseen tutustua vastustajain todistuksiin, ja saavat siis lukea väärooppisia kirjoja; maallikot eivät ilman erityistä, vaikeasti saatavaa lupaa. Tämä oppi tunnustaa vihollisen asian tuntemisen hyödylliseksi

opettajille, mutta keksii oppinsa mukaisesti keinoja millä kieltää sen muulta maailmalta: antaen siten ”eliitille” (valituille) enemmän hengen viljelystä, vaikka ei enemmän hengen vapautta, kuin se sallii suurille joukoille. (Mill 1891, 61–62, käännöstä korjattu JM.)

Sitaatti oli pitkäkö, mutta se kannattaa lukea tarkoin. Siinä on *On Libertyn perusväittäjä*, jota vasten kirjan toisessa luvussa esitetty sananvapausteoria vasta avautuu oikeassa kontekstissa.

John D. Peters kiinnittää samoin huomiota siihen, että kirjan toinen luku ei avaudu oikein ellei ymmärretä kolmannen luvun sisältöä (Peters 2005, 127). Sananvapausteoria on epäilemättä tärkeä ja keskeinen osa Millin tuotantoa. Kuitenkin *On Libertyn* varsinainen ***kantava ajatus on vastustaa hallitsemistapaa, joka perustuu tiedon salaamiseen ja pimittämiseen***. Ihmisiä voidaan toki hallita estämällä heitä saamasta oleellista tietoa, mutta tämä on ”ihmiskunnalta varastamista”. Jos tietoa jää vain suppean eliitin haltuun esimerkiksi poliittisista, uskonnollisista tai taloudellisista syistä, tämä tieto ei tavoita yksilöitä, jotka osaisivat käyttää sitä paremmin omaksi ja yhteiskunnan eduksi. Näin tiedon sivistävä ja kehittävä vaikutus jää saavuttamatta tai ainakin vajavaiseksi. Taustalta löytyy tunnistettava yleisen edun käsite: tiedon salaaminen ja sen pitäminen vain suppean ihmisryhmän yksityisomaisuutena on haitallista, sillä se rajaa pois suuren joukon potentiaalisia tiedon hyväksikäyttäjiä ja edelleen kehittäjiä. Tässä suuressa joukossa voi kuitenkin olla ja on usein ollutkin ihmisiä, jotka osaavat käyttää tietoa paremmin hyväkseen kuin suppea eliitti. Tähän perustuu Millin väite, jonka mukaan salaamiseen perustuva hallitsemistapa johtaa yhteiskunnan rappeutumiseen ja taantumiseen. Vastaavasti avoimet yhteiskunnat, joissa tietoa on vapaasti ja sensuroimatta kaikkien yksilöiden saatavilla, kehittyvät ja edistyvät nopeammin kuin suljetut ja autoritaariset yhteiskunnat. Tosin yhden poikkeuksen Mill teki sääntöönsä: jos itsevaltiainen tai despootti on valistunut ja pyrkii kansansa sivistämiseen, autoritaarinen hallinto voidaan hyväksyä tilapäisenä olotilana.

John Gray katsoo tunnetussa kommentaarissaan, että *On Liberty*n pääväittäjä sitoo teoksen samalla utilitarismioppiin: kun tietoa on mahdollisimman vapaasti mahdollisimman monien saatavilla, se tuottaa samalla suurinta mahdollista hyötyä ja onnea mahdollisimman monille (Gray 1996, 119–129). Vastaavasti sensuuri ja tiedon rajaaminen pienen ihmisjoukon käyttöön rajoittaa samalla tiedon tuottaman hyödyn suppean joukon etuoikeudeksi.

Millin kirja on hyökkäys katolilaista tai mitä tahansa autoritaarista ihmiskuvaa vastaan, ihmisten kääpiöimistä ja tiedollista alistamista vastaan. Sen tilalle hän tarjoaa kaikille yksilöille sensuroimatonta tietoa ilman, että jokin taho estää sen pääsyn julkisuuteen. Siinä on inhimillisen kasvun ja sivistyksen avain.

Mill siis siirsi Humboldtin ajatuksen yksilöllisyydestä kehityksen ja edistyksen liikkeelle panevana voimana *On Liberty* -teokseen. Mutta hän ei tehnyt sitä kritiikittä eikä harkitsematta, vaan yhdisti Humboldtin kantilaishenkiseen yksilön kasvuprosessiin sveitsiläisen kasvatopedagogin Johann Heinrich Pestalozzin (1746–1827) näkemyksiä. Omaelämäkerrassaan Mill ihaili Pestalozzia ja mainitsi tämän Wilhelm von Humboldtin ohella merkittävästi *On Liberty*n syntyyn vaikuttaneena henkilönä:

[I]t is distinctly contained in the vein of important thought respecting education and culture spread through the European mind by the labours and genius of *Pestalozzi*. The unqualified championship of it by *Wilhelm von Humboldt* is referred to in the book: but he by no means stood alone in his own country (CVM I, 260).

Pestalozzin vaikutus näyttäisi ilmenevän *On Liberty*ssä kahdella tavalla: teoksen rajauksessa sekä Kantin ja Humboldtin filosofisena täydentämisenä.

Pestalozzi näki ihmisen kasvun kolmivaiheisena prosessina: ensin ihminen on luonnon tuote, sitten hän on ihmissuvun tuote eli maailman teelmä sekä lopuksi oman itsensä tuote. Lapsena ihminen

on luonnon tuote. Kasvaessaan aikuiseksi hän sosiaalistuu ja kohtaa nuorena myöhemmin yhteiskunnan pahuuden ja julmuuden. Hänellä on kuitenkin muisto lapsuuden luonnontilan kauneudesta. Jos kasvatus onnistuu, hän osaa suhteuttaa sosiaalisen olemisensä lapsuuden luonnontilaan, ja tällöin hän on oman itsensä tuote, sivistynyt ihminen. Lapsuus on siten erityistapaus ihmisyydessä (Pestalozzi 1997, 67–70, 120–121). Se on kaunis ja turvallinen tila, jossa ei ole syntiä. Tätä kaunista ja viatonta luonnontilaa ei tule turmella liian aikaisin, jotta ihmisellä olisi siitä aikuisena muisto. Lapsella on siten oltava oikeus turmeltumattomaan lapsuuteen. Siksi Mill rajasi lapset pois kirjoittaessaan *On Libertyn* ”kypsyneille aikuisille” – lain tarkoitamassa merkityksessä täysi-ikäisille, jotka ovat jo kykeneviä ottamaan vastaan julkisuuden kautta kotiin mahdollisesti tulvivan pahuuden (Mill 1891, 15).

Nicholas Capaldi painottaa voimakkaasti Wilhelm von Humboldtin ja Immanuel Kantin vaikutusta Milliin ja erityisesti *On Liberty* -teokseen. Hän vetää suoran yhtäläisyysmerkin Kantin romanttishenkisen *Bildungin* ja Humboldtin yksilön autonomian välille. Capaldi väittää, että yhdistäessään kantilaisen deontologian ja Humboldtin Mill tekee hegeliläisen synteetin ja kieltää samalla Auguste Comten altruismin (Capaldi 2004, 252–254).

Epäilemättä Mill olikin vuoteen 1859 mennessä selvittänyt välinsä Auguste Comten kanssa. Aatteellinen välieriko oli itse asiaansa tapahtunut jo aikaisemmin ja sitä joudutti Harriet Taylor-Mill. Capaldilta jää kuitenkin huomaamatta Johann Pestalozzin vaikutus Milliin. Englantilaisen empiristin oli helpompi hyväksyä Pestalozzin käsitys ihmisen kasvusta kuin Kantin näkemykset puhtaista, kaikesta aistikokemuksista riippumattomista järjen periaatteista¹².

Vaikka Mill on selvästikin ihailnut Wilhelm von Humboldtia, suhtautuminen häneen on samantapaista kuin moniin muihin vaikut-

12 Kantin ja Pestalozzin ajattelun eroon kiinnittää huomiota Kari Saastamoinen esipuheessaan teoksessa *Tutkimukseni luonnonkulusta ihmisisuvun kehityksessä* (Pestalozzi 1997, iii).

tajiin: Mill omaksui heiltä joitakin ajatuksia, usein tärkeitäkin, mutta ei mitään kritiikittä eikä automaattisesti. Niinpä Mill on täydentänyt Humboldtia Pestalozzilla. Mill ei myöskään varoitellut julkisen koulutus- ja opetuslaitoksen vaaroista yhtä painokkaasti kuin Humboldt, jonka nuoruudenteoksesta kumpuaa pelonomainen suhtautuminen valtion koululaitosta kohtaan. Humboldt pelkäsi, että valtio tai kirkko aivopesevät koululaitoksen avulla lapsia ja nuoria. Humboldtin huoli oli ehkä perusteltu 1700-luvun lopun autoritaarisessa Preussissa, mutta yhteiskuntien muuttuessa ja demokratisoituessa Preussikin muuttui. Millin aikana 1800-luvun puolivälin jälkeen Englannissa oli jo nähtävissä, että yksityisten halu ja edellytykset oppilaitosten perustamiseen ja niiden ylläpitoon oli rajallinen verrattuna valtioon ja kuntiin. Demokraattisessa yhteiskunnassa on myös mahdollista perustaa riippumattomia valtiollisia ja kunnallisia oppilaitoksia, joissa opetus ei ole sidottu valtion tai kirkon ideologiaan. Siksi Millille riitti se, että yksityisillä on *oikeus* perustaa oppilaitoksia yhtä lailla kuin valtiolla ja kunnilla.

6. Aikalaisvaikutteet

Viktoriaaninen Englanti oli vilkkaan taloudellisen ja poliittisen toiminnan aikaa. Monet edelleen elossa olevat aatesuuntauokset saivat nykyisen sisältönsä 1800-luvulla, kuten liberalismi, konservatismi ja sosialismi.

John Stuart Mill oli aktiivinen toimija ja julkisuuden henkilö Viktorian ajan Englannissa. Hän antoi vaikutteita toisille ja sai ideoita ja ajatuksia aikalaisiltaan. Vuorovaikutus tapahtui henkilökohtaisesti sekä julkisen poliittisen ja lehtimiestoiminnan välityksellä.

Kaksi englantilaista vaikutti muita enemmän häneen toimintaansa ja ajatteluunsa. He olivat isä James Mill sekä puoliso Harriet Taylor-Mill. Kolmas Millin sananvapaus- ja julkisuuskäsitykseen syvästi vaikuttanut henkilö oli ranskalainen Alexis de Tocqueville.

Seuraavassa luvussa käsitellään James Millin ja Harriet Taylor-Millin vaikutusta Millin käsityksiin sananvapaudesta ja julkisuudesta. Seitsemännessä luvussa tarkastellaan hänen journalistista ja poliittista toimintaansa. Alexis de Tocquevillen vaikutusta arvioidaan *The Subjection of Women* -teoksen yhteydessä.

6.1. James Mill: *Liberty of the Press*

John Stuart Millin suhde isäänsä James Milliin on aiheuttanut keskustelua ja kysymyksiä tutkijoiden keskuudessa. Yhtä mieltä useimmat ovat olleet siitä, että James Millin vaikutus poikaansa on ollut poikkeuksellisen suuri. Laajan Mill-elämäkerran kirjoittanut Nicho-

las Capaldi tekee yleisimmän yhteenvedon: nuoren Millin henkilökohtainen kriisi 1826–30 oli seurausta pojan tarpeesta selvittää suhteensa omaan isäänsä, eräänlainen itsenäistymistaistelu ja kasvu aikuisuuteen (Capaldi 2004, 55–85). Filosofisesti ja poliittisesti kriisi ja masennus olivat myös irtiotto benthamilaisuudesta ja utilitarismista, mitkä nuori Mill oli ilmeisen kritiikittömästi omaksunut isältään ja kummisedältään.

Capaldi jakaa J.S. Millin elämän viiteen vaiheeseen: 1) Varhaislapsuus ja lapsineron kotikasvatus 1806–1820, 2) Siirtyminen Itä-Intian kauppakomppanian palvelukseen ja nuoruuden iloinen propagandismi, maailmankatsomuksen muotoutuminen 1821–1826, 3) Kriisi ja masennus 1826–1830, 4) Romantismi 1830–1840, 5) Siirtymävaiheen jälkeen kasvu aikuisuuteen, 1841–1873. Capaldi katsoo, että noin 1840-luvun puolivälin jälkeen Mill ei enää merkittävästi muuttanut taloustieteellisiä perusnäkömystään eikä muutakaan ajatteluaan. Perustavia näkömystään hän kyllä täsmensi ja oikoi joitakin kohtia, mutta esimerkiksi sananvapausteorian aineksia oli jo koossa tähän mennessä. Niitä täydennettiin ja ne kirjattiin yksiin kansiin systematisoiden vuonna 1859 ilmestyneessä *On Libertyssä*. Teoksen perusajatuksia voidaan kuitenkin löytää jo 1848 *Principles of Political Economy* -teoksesta sekä the *Westminster Review* -lehdessä julkaistusta artikkelista ja muista tuohon mennessä ilmestyneistä teksteistä (vrt. Capaldi 2004, 198).

James Millin vaikutus ulottui poikaansa koko tämän elämän läpi. Niinpä hän pohti tätä ongelmaa laajasti postuumisti ilmestyneessä omaelämäkerrassaan (*Autobiography*) 1873. Se on viimeistelty parlamenttivuosien jälkeen, jolloin Mill yli 60-vuotiaana asui suurimman osan ajastaan Ranskan Avignonissa. Teoksen kahdessa versiossa, joiden yhteinen pituus on 291 sivua, Mill mainitsee oman isänsä 416 kertaa. Äitinsä Mill mainitsee muistelmissaan yhden kerran käsikirjoituksen kohdassa, joka poistettiin lopullisesta julkaistusta versiosta.

James Millin vaikutus poikansa sananvapausteoriaan on siten kiistatta ollut huomattava. Tässä yhteydessä on aiheellista tarkastel-

la James Millin kirjallista tuotantoa ja etenkin sitä mitä hän kirjoitti lehdistöstä.

James Mill julkaisi jo 1821 *Encyclopaedia Britannica*n liitteenä laajan artikkelin *Liberty of the Press*. Se oli Napoleonin ja Wienin kongressin jälkeisen restauraation aikana ensimmäisiä näkyviä artikkeleita, jossa puolustettiin valistusta ja rationalismia sekä vaadittiin täydellistä lehdistönvapautta. Artikkelissa tarkasteltiin oikeudellisesta näkökulmasta yksilön suhdetta lehdistöön ja tilannetta, jossa sanomalehti loukkaa yksilön mainetta. Erityistapauksesta James Mill päätyi yleisemmin arvioimaan lehdistön merkitystä yhteiskunnassa. Kantavana ajatuksena oli hahmotelma ihannedemokratiasta, jossa päätöksenteko perustuu varmimpaan ja todenmukaisimpaan saatavilla olevaan tietoon. Se edellyttää rajoittamatonta lehdistönvapautta. Rationaalinen päätöksenteko ei ole mahdollista, jos jokin taho salaa asioita tai estää ja rajoittaa tiedon pääsyä julkisuuteen. Tällaisia tahoja voivat olla valtion lisäksi katolilainen tai islamilainen uskonto. Vapaassa keskustelussa ja mielipiteenvaihdossa esiin tuleva erimielisyys ei ole pahasta, vaan yhteiskuntaa kehittävä ja eteenpäin vievä voima. Kriittikki ja hallituksen arvostelu ovat myönteisiä asioita. Pahin tilanne on, jos valtio tai uskonto tukahduttaa kritiikin ja pakottaa kansalaiset passiiviseen alamaisuuteen ja samankaltaisuuteen:

Unless a door is left open to resistance of the government, in the largest sense of the word, the doctrine of passive obedience is adopted; and the consequence is, the universal prevalence of misgovernment, ensuring the misery and degradation of the people (James Mill 1992, 111).

James Millin artikkelin keskeisin kohta varoittaa passiivisen alistumisen (passive obedience) ja samankaltaistamisen vaarasta. Hän katsoi, että tämä periaate kuuluu uskontoon, mutta se ei voi olla demokraattisen yhteiskunnan toimintaperiaate (Ibid., 111, 121, 135).

Nuorempi Mill käytti myöhemmin jopa samoja sanoja kuvaessaan *On Liberty*ssä miten yhteiskunta rappeutuu ja taantuu, jos yk-

silöllisyys kielletään ja ihmisolennot ”kääpiöidään tai kutistetaan” (degradation) aloitekyvyttömiksi ja passiivisiksi alamaisiksi (Mill 1891¹, 100, 117). Ihanedemokratiassa lehdistö toimi linkkinä hallitsijoiden ja kansan välillä. Lehdistö kertoi kansalle mitä tehdään, mutta sivistyneellä kansalla tuli yhtä lailla olla oikeus kritisoida hallitusta ja hallitsijoita kenenkään estämättä. Suhde oli vuorovaikutuksellinen. Jos se muuttuu yksipuoliseksi ja kansan oikeus kritiikkiin tukahdutaan, ajaudutaan despotiaan.

James Mill vihjasi jo vuoden 1821 artikkelissaan valtion ja kirkon eroon ja katsoen, että lehdistöllä tuli olla oikeus arvostella kaikkea valtiollista toimintaa. Jos kirkko on valtion osa, sananvapaus ei ole täydellinen, jos kirkolliset asiat suljetaan sananvapauden ulkopuolelle. (James Mill 1992, 95–135, erit. 108, 123, 135.)

Liberty of the Press -artikkelin lisäksi sananvapausteorian yhteydessä kannattaa mainita toinen James Millin artikkeli *Education*, joka ilmestyi samoin 1823 *Encyclopaedia Britannica*n liitteenä. Artikkelin perusidea oli kansalaisten kouluttamisen ja sivistämisen eron tarkastelu. James Mill päätteli, että esimerkiksi rikollisuus johtui huonosta koulutuksesta ja kasvatuksesta. Mutta hyvään lopputulokseen päästiin vasta, jos yhteiskunnan kansalaiset ovat paitsi koulutettuja myös sivistyneitä. Kriittiset ja sivistyneet kansalaiset ovat demokraattisen yhteiskunnan kulmakivi. Lehdistö voi toiminnallaan edistää sivistymistä (James Mill 1992, 139–194). Nuorempi Mill palasi tähän ajatukseen ensimmäisessä toimittamassaan the *London and Westminster Review* -lehden artikkelissa, joka oli otsikoitu *Civilization* (LWR April 1836, 7–28).

James Millin artikkeleista löytyvät siten nuoremman Millin sananvapausteorian perusteet. Isän ja pojan ajattelussa on kuitenkin myös eroja. Huomattava on systemaattisen sananvapausteorian puuttuminen. James Mill puhuu vain yleisesti sensuurin vastustamisesta, mutta hänellä ei ole poikansa nelikohtaista systemaattista teoriaa to-

1 Englanninkielisessä painoksessa käytetään sanoja *passive obedience* ja *degradation*.

tuuden löytämiseksi, mikä muodostaa *On Liberty*n toisen luvun. Samoin James Milliltä puuttui enemmistön tyrannian ongelma, jonka nuorempi Mill omaksui Alexis de Tocquevilleltä. James Mill ei pohtinut kysymystä voivatko enemmistön tyrannian takia valhe ja vääryys päästä voitolle yhteiskunnassa. Edelleen, James Millin artikkelissa ei ole humboldtilaista käsitystä yksilöllisyydestä ja sivistyksestä, mikä taas oli hänen pojalleen *On Liberty*n kulmakiviä.

Ehkä kaikkein suurin eroavuus isän ja pojan välillä koski tasa-arvoa ja naisten äänioikeutta. James Mill kirjoitti näin:

On thing is pretty clear, that all those individuals whose interest are indisputable included in those of other individuals, may be struck off without inconvenience. In this light may be viewed all children, up to certain age, whose interests are involved in those of their parents. In this light, also, women may be regarded, the interest all of whom is involved in that of their fathers or in that of their husbands (James Mill 1992, 27).

Naisten tuli siis jäädä isiensä ja miesten holhouksen alaisiksi. Nuorempi Mill totesi isästään, että tämä oli ”huonointa mitä hän koskaan kirjoitti” (Ball 1992, xxii). Naisasiassa poika lähti kokonaan eri teille kuin isänsä. Jo nuoruuden töissään hän kannatti naisten tasa-arvoa miesten kanssa ja 1869 hän julkaisi kuuluisan teoksena *The Subjection of Women*. James Millin naisia alentava kirjoitus antaisi aiheen pohtia missä määrin nuoremman Millin suhde ja myöhempi avioliitto aikansa suffragetin ja naisaktivistin Harriet Taylorin kanssa oli kapinointia isää vastaan. John ei luopunut Harriet Taylorista, vaikka isä yritti painostaa poikaansa lopettamaan suhteen naimisissa olevaan naiseen.

Isän vaikutus John Stuart Milliin on ollut huomattava myös sananvapausteorian osalta. Silti isän vaikutus näyttää samanlaiselta kuin monen muun Milliin vaikuttaneen filosofin tai ajattelijan: hän saattoi ihailta tai omaksua heidän ajatuksiaan, mutta ei koskaan sellaisenaan eikä kriittikittävästi. Hän omaksui heiltä joitakin ajatuksia ja

ideoita, mutta myös arvosteli kaikkea lukemaansa. Mill omaksui ajatuksia muilta, mutta ne eivät koskaan siirtyneet hänen käsitteistöönään sellaisenaan, vaan tavalla tai toisella täydennettynä ja muokattuna, ja osan edeltäjiensä ajatuksista Mill hylkäsi – kuten esimerkiksi isänsä ajatuksen miesten ja naisten eriarvoisuudesta.

Tässä yhteydessä voidaan kyseenalaistaa Capaldin tulkin-
ta, jonka mukaan Millin kehityksessä voidaan erottaa viisi vaihetta. Nuoruuden masennuksen ja kriisin jälkeisen romantiikan ja kypsän vaiheen ero ei ole selvä, ja ainakin voidaan kysyä kykenikö Mill lopulta koskaan irtautumaan isänsä ja Jeremy Benthamin utilitarismio-
pista. Vuonna 1861 ilmestynyt *Utilitarianism* -kirja oli itse asiassa yritys paikata Jeremy Benthamilta peräisin ollutta utilitarismia lisäämällä siihen nautintojen hierarkia. Utilitarismin perusongelmia se ei pois-
tanut, kuten Suomessakin on huomautettu (Kari Saastamoisen jälki-
sanat teoksessa Mill 2004, vrt. Gray 1996).

6.2. Harriet Taylor-Mill ja kysymys ”kahdesta Millistä”

Puoli vuotta John Stuart Millin kuoleman jälkeen ilmestyi postuumina hänen omaelämäkertansa *Autobiography*. Englantilaisissa aikakauslehdissä herättivät huvittunutta kritiikkiä teoksen kohdat, joissa Mill kuvasi suhdetta vaimoonsa Harriet Taylor-Milliin. *The British Quarterly Reviewin* kriitikko totesi englantilaisen kuivasti:

Millillä ei ollut varsinaista uskoa Jumalaan. Sen sijaan hän uskoi sokeasti jumalattareensa (Mineka 1972, xxiii).

Ulkopuolisten silmin Millin kritiikittömältä vaikuttanut suhde puolisoonsa herätti sittemmin vakavaa keskustelua hänen kirjallisen tuotantonsa alkuperästä. Koottujen teosten toimittajat joutuivat sata vuotta myöhemmin arvioimaan mikä oli Harriet Taylor-Millin osuus ja mikä oli John Stuartin kirjoittamaa. Kovasanaisimmat Millin krii-

tikit vaativat jopa tiettyjen kohtien poistamista hänen tuotannostaan, jotta Harriet Taylor-Millin ”vääristävä” vaikutus ei pilaisi John Stuar- tin mainetta vakavasti otettavana filosofina (Ibid.).

Keskustelua Harriet Taylor-Millin osuudesta on käyty kii- vaimmin kahden teoksen ympärillä. Ankarin kritiikki on koskenut teosta *Principles of Political Economy, with Some of their Applications to Social Philosophy*. Kyseessä on Millin taloustieteellinen pääteos. Se oli aikoinaan tavattoman suosittu ja siitä otettiin Millin eläessä perä- ti seitsemän painosta (Riley 1994, xviii). Lisäksi Mill suunnitteli jo vuonna 1848 teoksen omistamista ensimmäisen painoksen julkista- misen yhteydessä Harriet Taylorille. Hän oli osallistunut massiivisen teoksen kirjoittamiseen eräänlaisena epävirallisena tutkimusapulaise- na. Puoliso John Taylor esti omistushankkeen. Ongelma on se, että kirjan eri painosten välillä on eroja. Ne koskevat lisäksi nykyaikana- kin sensitiivisiä aiheita, kuten valtiointerventiota talouteen, ammatti- yhdistystoimintaa, tekijänoikeutta ja sosialismia. Yleisin argumentaa- tio kriitikoilla on ollut sen suuntainen, että Harriet Taylor-Mill ikään kuin käänsi Milliä radikaalimpaan suuntaan ja vasemmalle. Siksi hän teki poliittiseen taloustieteen pääteokseensa muutoksia, jotka siirsivät Milliä irti ”oikeasta” liberalismista kohti eräänlaista sosiaaliliberalis- mia. Tätä kantaa on edustanut selvimmin ruotsalainen historioitsija Herbert Tingsten (1966, 289, yhteenveto ”kahden Millin” teoriasta on myös Gray 1979).

Tässä yhteydessä on aiheellista tarkastella *Principles of Political Economy* -teosta niiltä osin kuin se sivuaa lehdistöä ja viestintää. Mil- lin lähtökohta poliittisen taloustieteen oppikirjassa oli selkeästi yksi- tyinen yritteliäisyys ja yksityisomistuksessa oleva talousjärjestelmä. Valtion tuli mahdollisimman vähäisessä määrin sekaantua talouselä- mään: *Laissez-faire, the general rule* (CWM III, 944).

Teoksessa on kuitenkin laajoja lukuja, joissa Mill pohti valtio- intervention mahdollisuutta ja laajuutta sekä osuustoiminnallisen yri- tystoiminnan ongelmia ja mahdollisuuksia. Teoksen näissä luvuissa Mill hyväksyi valtiolliset ja osuustoiminnalliset yritykset mitä moni-

naisimmilla aloilla – kunhan niillä ei ollut monopolia. Valtiollisten ja osuustoiminnallisten yritysten tuli kilpailla markkinoilla yksityisten kanssa. Vaikka Mill suositti talouden päämuodoksi *laissez fairea*, hän myönsi, ettei se aina tuottanut parasta tulosta. Siksi valtiointerventiot olivat tietyissä tilanteissa hyväksyttäviä, mutta niiden piti olla poikkeuksia yleisestä peruseriaatteesta.

Esimerkkeinä valtiollisesta yritystoiminnasta voivat olla valtiollinen keskuspankki ja liikepankki, posti sekä julkiset sairaalat. Mutta jos joku haluaa perustaa yksityisen pankin tai sairaalan, se oli sallittava. Koulutuksen Mill katsoi soveltuvan ensisijaisesti yhteiskunnan ja säätiöiden hoidettavaksi, mutta yksityisillä tuli tarvittaessa olla oikeus perustaa oppilaitoksia. Korkeakouluopetus, kuten yliopistot ja tutkimuslaitokset, soveltuivat Millin mielestä parhaiten julkiseen omistukseen ja rahoitukseen – mutta valtiolla ei saanut olla koulutusmonopolia. Jos joku halusi perustaa yksityisen yliopiston, se oli sallittava (CWM III, 947–950).

Sen sijaan valtiolla ei ollut oikeutta sekaantua ammattiliittojen toimintaan. Kun työläiset perustivat Englannissa ja Ranskassa 1700-luvulla ensimmäisiä ammattiliittoja puolustaakseen oikeuksiaan, ne kiellettiin lailla. Kapitalistit argumentoivat, että ammattiliitot ovat vapaakauppa-aatteen vastaisia työvoiman myyntikartelleja. Lisäksi kapitalistit pelkäsivät, että ammattiliittoihin pesiytyy Ranskan vallankumouksen mallin mukaisesti kumouksellisia, jotka tähtäävät yhteiskuntajärjestyksen kaatamiseen. Ensimmäinen ammatillisen järjestäytymisen kieltänyt laki säädettiin 1799 ja sitä täydennettiin 1800 (*An Act to prevent Unlawful Combinations of Workmen* eli *Combination Acts*). Siksi Britannian ammattiliitot joutuivat aloittamaan toimintansa maanalaisuuden oloissa. Ammattiliittotoiminnan kieltävät lait kumottiin osittain 1825 työläisten sinnikkään lakkoliikkeen takia ja 1830-luvulla alkoi laajamittainen ammatillinen järjestäytyminen Britanniassa (ks. esim. Thompson 1980, 543–569).

Mill ei hyväksynyt valtiointerventiota, joka tähtäsi liberaalin ihmisoikeuden eli kokoontumis- ja järjestäytymisvapauden rajoit-

tamiseen kieltämällä ammattiliitot. Päinvastoin, hänen mielestään ”...this would be a thing not be punished, but to be welcomed and rejoiced at.” (CWM III, 929.) Valtiolla siis ei ollut oikeutta kieltää ammattiliittoja, vaan työläisillä tuli olla oikeus ammatilliseen järjestäytymiseen etujensa puolesta. Kapitalistien vaatimuksesta säädettyjä ammattiliittojen kieltä Mill vertasi *Principles of Political Economy* -teoksessa peiteltyyn orjanomistukseen:

Such laws exhibit the infernal spirit of the slave master, when to retain the working classes in avowed slavery has ceased to be practicable (Ibid.).

Kääntäen, Mill taas hyväksyi valtiointervention tekijänoikeuslainsäädännön kohdalla:

[A]s well as in the closely analogous one of Copyright, it would be immorality in the law to set everybody free to use a person's work without his consent, and without giving him an equivalent². (Ibid.)

Tekijänoikeuslakien ohella valtiolla oli oikeus säätää lakeja, joilla säännellään työaika, lasten käyttöä työelämässä ja eläimiä. Lapsityön haitallisista vaikutuksista oli 1800-luvulla jo niin luotettavaa lääketieteellistä tietoa, että Mill piti lapsityövoimaa moraalittomana. Hän katsoi, että vanhempien suostumus lasten työssäkäyntiin ei riittänyt, vaan valtiolla oli oikeus säädellä lasten käyttöä työelämässä lainsäädännön avulla. Samoin hän oli sitä mieltä, että maataloudessa ja liikenteessä hyödynnettäviä eläimiä tuli kohdella hyvin³.

Kysymyksen naisten osallistumisesta työelämään Mill näki hieinan toisin Englannin erikoislaatuisten tilanteen takia. Naisten pääsy

2 Patenttilainsäädännön kohdalla Millin kanta oli lievempi: patentit voivat olla vain lyhytaikaisia ja tilapäisiä ja niiden perusteella voidaan periä vain pienehkö maksu.

3 Ajatuksen eläintensuojelusta Mill lienee omaksunut Jeremy Benthamin teoksesta *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation* (1781).

korkeampaan opetukseen ja lukuisiin ammatteihin oli kielletty erilaisten lakien avulla. Siksi Mill vaati naisasiassa päinvastoin valtionintervention vähentämistä eli naisia syrjivän lainsäädännön poistamista, jotta naisten tasa-arvoinen osallistuminen koulutukseen ja työelämään mahdollistuisi (Ibid., 953).

Erittäin ongelmallisiksi Mill näki ns. luonnolliset monopolit, kuten maantiet, rautatiet, kanavat sekä veden ja kaasun jakelun. Yksityisessä omistuksessa ne olivat monopoleja, jotka antoivat omistajalleen tosiasiallisen verotusoikeuden. Kilpailun puuttuessa ne antoivat omistajalle orjanomistajan kaltaisen aseman suhteessa orjaan. Ratkaisuksi Mill näki julkisen omistuksen täydennettynä demokratialla. Esimerkiksi vedenjakelu sopi hänen mielestään hyvin kunnallisen demokratian toimiessa kunnan tai sen organisoiman elimen hoidettavaksi⁴.

Siteeraan yhden katkelman *Principles of Political Economy* -teoksen vuoden 1870 laitoksesta, joka antaa jonkinlaisen yleiskuvan Millin käsityksestä julkisen ja yksityisen omistuksen rajoista:

At some times and places, there will be no roads, docks, harbours, canals, works of irrigation, hospitals, schools, colleges, *printing-presses*, unless the government establishes them; the public being either too poor to command the necessary resources, or too little advanced in intelligence to appreciate the ends, or not sufficiently practised in joint a action to be capable of the means. This is true, more or less, of all countries inured to despotism, and particularly of those in which there is a very wide distance in civilization between the people and the government: as in those which have been conquered and are retained in subjection by a more energetic and more cultivated people. In many parts of the world, the people can do nothing for themselves which requires large means and combined action: all such things are left undone, unless done

⁴ *The Regulation of the London Water Supply*. 15.2.1851. Artikkelissa Mill kirjoittaa: “[T]he possession of the monopoly by individuals constitutes not freedom but slavery.” Vedenjakelun Mill ehdotti annettavaksi elimelle, jota hän kutsuu nimellä Waterworks Board.

by the state. In these cases, the mode in which the government can most surely demonstrate the sincerity with which it intends the greatest good of its subjects... (Ibid., 970, kursivointi JM).

Julkisen sektorin yritystoiminta oli siis hyväksyttävissä, jos se tähtäsi yleiseen hyvään, kuten sivistämiseen, eivätkä yksityiset kyenneet organisoimaan vastaavaa toimintaa. Jos ajatusta sovelletaan viestintään, BBC:n tai Yleisradion kaltaisen julkisen yleisradioyhtiön perustaminen ei olisi ollut Millille ongelma – etenkin, jos näillä julkisilla yhtiöillä on kansalaisia sivistäviä päämääriä. Mutta jos ja kun yhteiskunta kehittyy ja menee eteenpäin, kansalaisten koulutus- ja sivistystaso nousee, julkisella painotalolla tai yleisradioyhtiöllä ei saanut olla monopolia markkinoilla. Julkinen tai osuustoiminnallinen yritystoiminta niin viestintäteollisuudessa kuin muuallakin voi olla perusteltua, mutta ei monopoli-asemassa, vaan kilpailussa vapailla markkinoilla yksityisten yritysten kanssa.

Keskustelua on pitkälti käyty siitä missä määrin nämä *laissez faire* -periaatteen poikkeukset poliittisen taloustieteen oppikirjassa ovat Millin itsensä muotoilemia ja miten paljon Harriet Taylor-Mill on niihin vaikuttanut.

Principles of Political Economy -teoksen osalta voi todeta, että Harriet Taylor-Millillä on epäilemättä voinut olla radikalisoiva vaikutus esimerkiksi kysymyksissä, jotka koskivat naisten ja lasten asemaa sekä koulutusta ja sosiaalipolitiikkaa. Toisaalta on nähtävissä, että kirjan viimeisen painoksen ilmestyessä vuonna 1870 Harriet Taylor-Millin kuolemasta oli kulunut jo 12 vuotta. Vaikka puolisoilla on ollut vaikutusta, Millillä oli teoksen viimeisen painoksen ilmestyessä ollut runsaasti aikaa miettiä ja harkita sanottavaansa. Lisäksi voidaan huomata, että *Principles of Political Economy* poikkeamiseen *laissez faire* -periaatteesta eivät ole ainutlaatuisia. Samat ajatukset naisen asemasta, koulutuksesta, ammattiliitoista ja osuustoiminnasta esiintyvät monessa muussakin Millin teoksessa, kuten *Chapters on Socialism* ja *Considerations on Representative Government*. Samat ajatukset

löytyvät useista eri vuosikymmenillä julkaistuista teoksista hieman eri näkökulmista tarkasteltuna, mutta varsin samansisältöisinä. Tämä osoittaa, että käsitteiden käyttö on tarkoin mietittyä ja harkittua eikä esimerkiksi pikaisen rakastumisen ja ihastumisen tulosta.

Toinen keskustelun kohteena ollut teos on 1859 ilmestynyt *On Liberty*. Missä määrin Harriet Taylor-Mill on vaikuttanut tämän teoksen sisältöön? Kysymys on perusteltu, sillä teos on selkeimmin kirjoitettu yhdessä Harriet Taylor-Millin kanssa. Puolisot lukivat teoksen käsikirjoitusta toisilleen saadakseen käsityksen miltä sen kuulostaa, ja Mill itse luonnehti sitä kaikkein huolellisimmin kirjoitetuksi teoksekseen. Useimmat Mill-tutkijat luonnehtivat sitä myös Millin pääteokseksi ja eräänlaiseksi testamentiksi. Esimerkiksi Brady (1977, lv) luonnehtii sitä sanoilla ”genuine and unamended testament” (vrt. Tingsten 1966, 285).

Harriet Taylor-Millin vaikutus on epäilemättä ollut huomattava ja mitä ilmeisimmin radikalisoiva. Samaa hengenvetoon *On Libertystä* voi kuitenkin sanoa samaa kuin poliittisen taloustieteen perusteista, sosialismi-pamfletista ja edustuksellista demokratiaa käsittelevästä teoksesta: siellä esiintyvät melko samanlaiset käsitykset sananvapaudesta, äänioikeudesta, naisen asemasta ja koulutuksesta – tarkastelunäkökulma vaihtelee. Ovatko käsitteet siis Milliltä vai hänen puolisoltaan?

Siteeraan katkelman omaelämäkerrasta:

There are two main regions of thought: one is the region of ultimate aims, the constituents of the highest realizable ideal of human life; the other is that of the immediately useful and practically attainable. In both of these departments I have learnt more from her than from all other persons taken together. And to say truth, it is in these two extremes that the only real certainty lies (CWM I, 197).

Lainauksen perusteella puolison vaikutus on siis ollut suuri, mutta ei dominoiva eikä yksisuuntainen. Tekstissä todetaan selvästi missä

asioissa vaikutusta on ollut. Rajaus ei ole suuren suuri, mutta osoittaa, että Mill oli pysähtynyt miettimään asiaa. Selvennyksenä voi pohtia millaiseksi Mill itse näki aviopuolisoiden ihanteellisen suhteen. Vastaus löytyy *The Subjection of Women* -teoksesta. Siinä nostettiin ihanteelliseksi aviopuolisoiden väliseksi suhteeksi tasa-arvoinen kumppanuus. Mill piti huonoina sellaisia suhteita, missä mies dominoi ja alistui naista, mutta yhtä lailla hän halveksi miehiä, jotka alistuivat naisen määräysvaltaan. Epätasapainoinen suhde johtaa enemmän tai myöhemmin vaikeuksiin. Siksi ihanteellinen suhde on sellainen, jossa puoliset avoimesti ja tasa-arvoisesti kuuntelevat toisiaan vapaina yksilöinä pyrkimättä alistamaan toista osapuolta jollain tavoin (Mill 1910, 55 ym.).

Täten voidaan sanoa, että *On Liberty* on viime kädessä John Stuart Millin nimissä julkistettu teos, vaikkakin kirjoitettu yhdessä Harriet Taylor-Millin kanssa. Se on kahden vapaan ja autonomisen ihmisen yhteinen teksti, jonka aiheena on yksilön vapaus suhteessa yhteiskuntaan ja toisiin ihmisiin. Mill ei ole ollut sokeana ”jumalattarensa” edessä, kuten the *British Quarterly Reviewin* kriitikko väitti ivallisesti. Nicholas Capaldi näyttäisi tarkimmin perehtyneen aiheeseen todetessaan, että puolisoltaan Mill sai ajatuksen avioliitosta kahden vapaan ja autonomisen ihmisen tasa-arvoisena kumppanuutena. Sen sijaan ajatuksen yksilön autonomiasta Mill oli löytänyt jo nuoruudessaan ennen kuin tapasi Harriet Taylor-Millin seurapiirikutsuilla. Yksilöllisyyden idean Millille kirkasti Wilhelm von Humboldt (Capaldi 2004, 250–257, vrt. Tingsten 1966, 290).

Vastaavasti *On Liberty* ja *The Subjection of Women* -teosten tasa-arvoa ja naisen asemaa käsittelevät ajatukset ovat pitkälti peräisin Harriet Taylor-Millin artikkelista *Enfranchisement of Women*, joka ilmestyi the *Westminster Review* -lehden heinäkuun numerossa 1851 (Taylor-Mill 1851, 289–311). Artikkelin kirjoittajan myöhemmin paljastuttua se julkistettiin Millin kokoelmassa *Dissertations and Discussions*, mihin kirjoittamassaan esipuheessa Mill toteaa omasta osuu-

destaan: "... [M]y share in it being little more than that of an editor and amanuensis."

Nicholas Capaldi esittää samoin, että Harriet Taylor-Millin vaikutus mieheensä on koskenut nimenomaan naiskysymystä. Hänen mukaansa Millin filosofinen välirikko Auguste Comten kanssa liittyi keskeisesti naisasiaan. Vielä 1840-luvulla Mill ihaili Comtea ja tämän positivismifilosofiaa. Samoin vuonna 1855 Mill lähetti puolisolleen kirjeen, jossa suunniteltiin *On Liberty* -teoksen kirjoittamista ja Auguste Comten ajatusten sisällyttämistä siihen muodossa tai toisessa (CWM XIV, 291, kirje nro 212 14.1.1855). Lopullisessa vuonna 1859 ilmestyneessä teoksessa Comtea ei kuitenkaan mainita lainkaan. Capaldin mukaan tämä johtui Comten myöhemmin omaksumista autoritaarisista asenteista, joihin liittyi halveksiva suhtautuminen naisiin. Comte väitti, että älykkyys riippuu aivojen koosta. Siksi naiset olivat Comten mielestä älyllisesti heikompia kuin miehet, koska naisten aivot ovat keskimäärin miesten aivoja pienemmät. Tätä ajatusta Mill ja tämän puoliso eivät mitenkään voineet hyväksyä (Capaldi 2004, 171–173). Comte kuoli 1857, kaksi vuotta ennen *On Libertyn* ilmestymistä. Millin ja Comten kirjeenvaihto oli päättynyt jo 1847 Comten autoritaaristen ajatusten takia.

7. Poliittisen ja journalistisen toiminnan vaikutus Milliin

John Stuart Mill oli aikoinaan arvostettu julkisuuden henkilö Englannissa. Hänen maineensa perustui paitsi taloudellis-filosofiseen kirjoitteluun myös pitkäaikaiseen toimintaan lehtimiehenä ja poliitikkona.

Siksi on perusteltua tarkastella millainen oli Millin lehtimiesura, jota on tutkittu yllättävän vähän. Oliko Millin journalistisilla kokemuksilla vaikutusta vuonna 1859 *On Liberty* -teoksessa esitettyyn sananvapausteoriaan? Vastaus kysymykseen on myönteinen. *On Libertyssä* on runsaasti ajatuksia ja ideoita, joita Mill pohti ja joista hän kirjoitti jo lehtimiesaikanaan.

Asian ymmärtämiseksi on aiheellista tarkastella lähemmin Millin kokemuksia journalismista sekä arvioida hänen kirjallista ja julkista toimintaansa 1800-luvun Englannissa.

Sanoma- ja aikakauslehdet sekä kirjat olivat tuohon aikaan käytännössä ainoat julkisuuden muodot. Radiota ja televisiota ei ollut olemassa, ja lehdistö oli jyrkästi kahtiajakautunut: toisaalta oli sanoma- ja aikakauslehtiä, joita lehtihistoriassa luonnehditaan eliittilehdiksi ja niiden vastapainona alkoi 1830-luvulta alkaen syntyä työväenluokalle suunnattuja ns. pennilehtiä. Britannian lehdistö heijasti 1800-luvulla maan jyrkkää luokkajakoa.

Suuri osa kansasta oli luku- ja kirjoitustaidotonta. Yleistä oppivelvollisuutta ja koululaitosta ei ollut. Vain kaikkein varakkaimmilla oli mahdollisuus käydä kouluja. Pahiten sivistyksen ulkopuolella oli Benjamin Disraelin ”ensimmäinen kansa”, työväenluokka ja naiset. Teollistumisen myötä lukutaidon oli kuitenkin pakko yleistyä. Kas-

vavan työväenluokan lukemisharrastusta tyydyttämään syntyi pennilehdistö 1830-luvulta alkaen. Vuonna 1851 arvioitiin, että 2/3 miehistä ja puolet naisista oli luku- ja kirjoitustaitoisia (Asquith 1978, 102).

John Stuart Mill ei ollut kiinnostunut työväenluokkaisista pennilehdistä, vaan hänen toimintansa ja aktiviteettinsa suuntautui lähes yksinomaan eliittilehdistöön. Valtaapitävä eliitti, Benjamin Disraelin ”toinen kansa”, joka julkaisi myös lehtiä ja kirjoja, oli 1800-luvun Britanniassa erittäin suppea. Mill mainitsee omaelämäkerrassaan (CWM I), että Britanniassa oli tuolloin muutamia satoja sukuja, jotka omistivat maan ja talouselämän perusyksiköt ja suuryhtiöt sekä pitivät määräysvallassaan keskeisiä valtion virkoja, ministeriöitä, korkeakouluja ja armeijaa. Hallitsevaan eliittiin kuului tuolloin korkeintaan muutamia kymmeniä tuhansia ihmisiä, jotka olivat lähes poikkeuksetta miehiä. Britannian väkiluku nousi 1800-luvun aikana noin kahdeksasta miljoonasta kolmeen kymmeneen miljoonaan.

Eliittilehdistön aikakaudella lehtien levikit olivat pieniä. Liberaalipuoluetta lähellä ollut ja aikoinaan hyvin arvostettu *Morning Chronicle* saavutti parhaimmillaan 7000 kappaleen levikin vuonna 1810. Lehti ilmestyi vuosina 1789–1862. Vielä 1800-luvun puolivälissä suurimpienkin lehtien levikit mitattiin kymmenissä tuhansissa. Vasta tämän jälkeen lukutaidon yleistyminen, ankarien ”tietoverojen” poistaminen 1853 ja 1855 (Advertisement Duty, Newspaper Stamp Duty) sekä paperiveron kumoaminen 1861 (Paper Duties) käänsivät lehtien lukumäärän sekä levikit nopeaan nousuun. Sadan tuhannen ja miljoonan levikit ylittyivät nopeasti vuosisadan lopulla (Lee 1978).

7.1. John Stuart Mill lehtimiehenä: the *Westminster Review*

John Stuart Milliin ja hänen isänsä James Milliin oli tehnyt suuren vaikutuksen *Edinburgh Review* -lehti, joka oli perustettu skottilaisen

valistuksen jälkimainingeissa vuonna 1802. Se oli Brittein saarilla aikakautensa merkittävä ja vaikutusvaltainen liberaalia whig-puoluetta lähellä ollut aikakauslehti, joka saavutti parhaimmillaan 13 500 kappaleen levikin vuonna 1818. Lehti lakkasi ilmestymästä vuonna 1929.

Kaikki eivät kuitenkaan olleet tyytyväisiä *Edinburgh Reviewiin*. Lontoossa oli muodostunut Jeremy Benthamin ja James Millin ympärille uusi liberaalifilosofien piiri, joka katsoi the *Edinburgh Reviewin* etäännyneen skottilaisen valistuksen ihanteista. He halusivat radikaalimman lehden julkisuusfoorumikseen. Omaelämäkerrassaan (CWM I, 113) John Stuart Mill mainitsee, että nimenomaan filosofiryhmittymän näkemyserot whig-puolueen kanssa johtivat uuden lehden syntyyn, ja kun rahoittaja löydettiin, the *Westminster Review* näki päivänvalon vuonna 1824.

Lehti sai alusta alkaen myönteisen vastaanoton. Siitä tuli myöhemmin Millin tärkeä julkisuusfoorumi. Hän kirjoitti siihen artikkeleita ja osallistui toimitustyöhön koko elämänsä ajan. Kirjoittamisen lehteen hän aloitti vuonna 1830. Edellisenä vuonna sen pääomistajaksi ja kustantajaksi oli tullut eversti Perronet Thompson, joka oli luonut uransa kuninkaallisen laivaston upseerina. Omaisuutensa hän oli luonut britti-imperiumin palveluksessa Sierra Leonen kuvernöörinä 1808–1810.

Mill kirjoitti the *Westminster Reviewiin* ja osallistui sen toimitustyöhön elämänsä loppuun saakka. Vuonna 1834 hän perusti yhdessä William Molesworthin (1810–1855) kanssa kilpailevan the *London Review* -lehden, mutta vuonna 1836 Mill ja Molesworth ostivat the *Westminster Reviewin* ja liittivät siihen the *London Reviewin*. Kauppahinta oli tuhat puntaa, minkä Molesworth maksoi edelliselle omistajalle eversti Perronet Thompsonille. Lehti ilmestyi vuosina 1836–1840 nimellä the *London and Westminster Review*.

Uudet nuoret omistajat olivat innoissaan ja suunnittelivat kauden varmistuttua hetken jopa päivälehden perustamista (Millin kirje Henry Chapmanille, nro 163, helmikuu 1836, CWM XII, 295–296).

Hankkeesta kuitenkin luovuttiin pian ja voimat päätettiin keskittää yhteen kunnolla tehtyyn aikakauslehteen.

Mill oli neljän vuoden ajan 1836–1840 lehden päätoimittaja sekä kustantaja ja omistaja William Molesworthin kanssa. He luopuivat lehden päätoimittajuudesta ja omistuksesta vuonna 1840. Lehden seuraaviksi omistajiksi ja päätoimittajiksi tulivat Henry Cole ja William Hickson. Hickson (1803–70) oli tunnettu Charles Darwinin ystävä¹. Vuonna 1852 lehti siirtyi lääkäri John Chapmanin (1822–1894) omistukseen, joka myöhemmin tuli samoin tunnetuksi Charles Darwinin ystävänä. Millin vaikutusvalta oli kuitenkin suuri ja the *Westminster Review* julkaisi usein hänen kirjoituksiaan, joissa muista poiketen olivat lopussa toisinaan nimikirjaimet J.S.M. Mill osallistui myös lehden taloudelliseen tukemiseen sekä antoi arvioita ja lausuntoja lehdessä julkaistavista artikkeleista elämänsä loppuun asti.

Lehden tekemiseen osallistui Millin aikana satoja ihmisiä, jotka olivat enemmän tai vähemmän kiinteästi sidoksissa whig-puolueen radikaalisiinpien. Eversti Perronet Thompsonin jäämistöstä sekä sittemmin julkistetusta Millin kirjeenvaihdosta John Chapmanin ja William Hicksonin kanssa voidaan päätellä, että lehti oli keskeisesti näiden neljän miehen aatteellisen innostuksen ja taloudellisten ponnistusten tulos. He toimittivat lehteä lyhyitä katkoja lukuunottamatta yhteensä 65 vuoden ajan. Thompson kuoli 1869, Hickson 1870 ja Mill 1873, minkä jälkeen lehti alkoi poliittisten suhdanteiden myötä kääntyä konservatiivisempaan suuntaan (Hampton 2001, 218, Turner 2001). Millin henkilökohtainen ystävä John Chapman kuoli 1894 ja pitkäaikainen pääministeri William Gladstone vuonna 1898. Ensimmäisen maailmansodan aikana whig-puolue ajautui hajaannukseen sekä kärsi raskaan vaalitappion 1918.

The *Westminster Review* lakkasi ilmestymästä vuonna 1914. Se oli aikoinaan hyvin merkittävä lehti. Siinä julkaisivat kirjoituk-

1 Hicksonin ja Darwinin kirjeenvaihto on Cambridgen yliopiston kirjastossa, joka on hiljattain julkaissut aineiston sähköisessä muodossa: <http://darwin.lib.cam.ac.uk/>

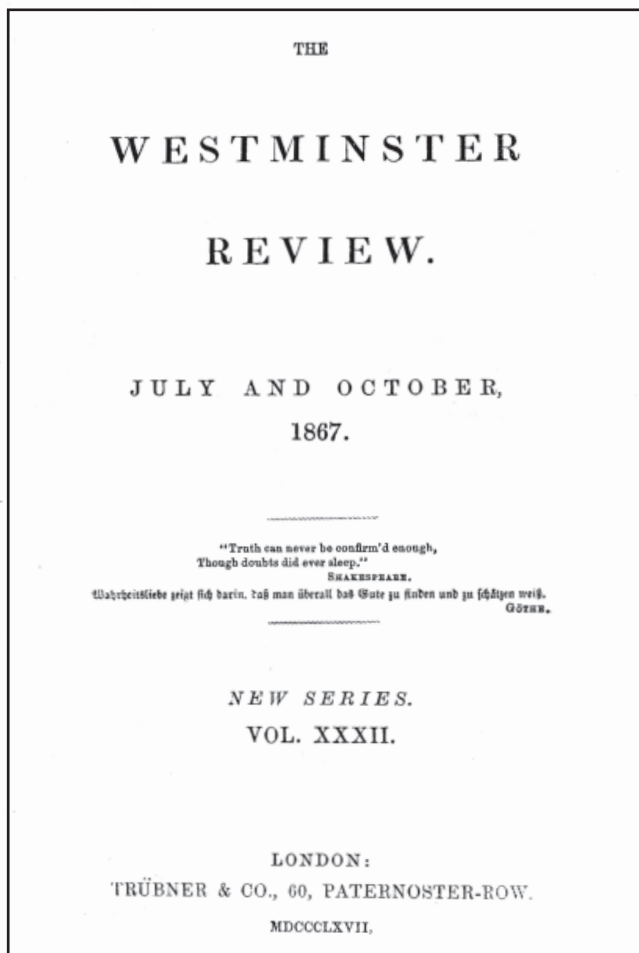
siaan James ja John Stuart Millin ohella Jeremy Bentham sekä Thomas Malthus. Lehdessä tuettiin ja arvioitiin mm. Herbert Spenceriä, T.H. Huxleytä sekä David Ricardoa. Erityistä huomiota lehti herätti 1850-luvun lopulla tukemalla avoimesti Charles Darwinin *Lajien synty* -teosta, joka muutoin sai ilmestyessään kielteisen tai hyvin tylyn vastaanoton.

Millainen lehti the *Westminster Review* oli aikoinaan? Miten sitä voisi luonnehtia nykyajan näkökulmasta?

Lehti siis syntyi liberaalien whig-puolueen sisäisten erimielisyyksien tuloksena. Sen perustajat olivat radikaalista liberalismista ja utilitarismista innostuneita lontoolaisia nuoria filosofeja, jotka pitivät *Edinburgh Reviewiä* vanhanaikaisena. Lehden tärkeimmät erimielisyydet politiikan alueella koskivat äänioikeustaistelua, viljatulleja sekä utilitarismifilosofiaa. Nuoret liberaalit halusivat laajentaa äänioikeutta alempiin yhteiskuntaluokkiin, ja radikaalein heistä eli Mill kannatti naisten ihmisoikeuksien tunnustamista. Vapaakaupan hengessä nuorliberaalit vastustivat viljatulleja, joilla pyrittiin pitämään kotimaisen viljan hinta korkealla. Poliittisella tasolla viljatullit (*corn law*) olivat ehkä keskeisin lehden perustamiseen johtanut tekijä. Muita motiiveja olivat orjuuden vastustaminen, köyhäinhoidon kehittäminen sekä siirtomaaimperiumin arviointi.

The *Westminster Review* oli eräänlainen monitieteellinen aikakauskirja. Se ilmestyi neljä kertaa vuodessa 200–300 sivun laajuisena ja käsitteli lähes kaikkia mahdollisia yhteiskuntaelämän aloja, kuten uskontoa ja teologiaa, kirjallisuutta, musiikkia, filosofiaa, poliittista taloustiedettä, maantiedettä ja luonnontieteitä sekä historiaa. Jonkinlaisen käsityksen lehdestä saisi, jos suomalaiset Poliitiikka, Sosiologia, Kansantaloudellinen Aikakauskirja, Sotilasaikakauslehti ja Historiallinen Aikakauskirja yhdistettäisiin fysiikan, biologian ja tähtitieteen alan lehtiin. Lisäksi tämä monitieteellinen lehti olisi löyhästi puoluepoliittisesti orientoitunut pyrkien tukemaan jotain puoluetta. Lehteä julkaistaisiin varakkaan mesenaatin tuella ja se leviäisi kansanedustajille, ministeriöihin sekä valtion ja kuntien hallintoelimiin

sekä merkittävien yritysten johtohenkilöille. Tämän monitieteellisen aikakauslehden lisäksi olisi myös kilpailevia vastaavasti toimitettuja julkaistuja, joiden tavoite ja kohderyhmät olisivat samat. Kaikkien toimituksellinen idea olisi sama: perustella omia poliittisia tavoitteita ja käytäntöjä tieteellisen argumentoinnin avulla.

Merkittävin ero nykyaikaisiin tieteellisiin aikakauskirjoihin oli artikkeleiden anonymiteetti. Artikkelit julkaistiin harvinaisin poikkeuksin nimettöminä. Tästä käytännöstä lehti luopui vasta vuonna 1886, jolloin lehden ilmestymiskertoja samalla lisättiin (Mason 1978, 290–293). Lehden käyttämästä referee-tyyppisestä artikkeleiden arviointijärjestelmästä ja arvioijista joko ei ole säilynyt yksityiskohtaisia tietoja tai sitä ei ole tutkittu. Artikkelit ovat joka tapauksessa käyneet läpi arviointiprosessin ennen julkaisemista. John Stuart Mill on ollut yksi arvioija ainakin vuodesta 1836 alkaen elämänsä loppuun saakka. Tämä käy ilmi Millin julkaistusta kirjeenvaihdosta William Hicksonin ja John Chapmanin kanssa (ks. esim. kirje nro 36 William Hicksonille 10.3.1851, CWM XI, 56). Mill ei silti ollut lehden toimituksessa missään erityisasemassa, vaan hänen omat artikkelinsa kävivät läpi vastaavan arviointiprosessin sinäkin aikana, kun Mill itse oli lehden päätoimittaja. Tämä käy ilmi mm. kirjeestä Henry Chapmanille helmikuussa 1836 (kirje nro 162, CWM XII, 294–295).

Britanniassa 1800-luvun eliittilehdistön kaudella tällaisia julkaisuja oli paljon, eivätkä the *Westminster Review* tai *Edinburgh Review* olleet siis ainoita laatuaan. Niinpä konservatiivien eli toryjen eri ryhmittymillä oli omat lehtensä ja äänenkannattajansa. Toryjen päälehti oli *Quarterly Review*², jonka Mill usein nimesi oman lehtensä päävastustajaksi. Julkaisujen, tai oikeammin aikakauskirjojen tarkoituksena oli toimia eliitin sisäisen mielipiteenvaihdon ja valtataistelunkin välineenä. Näiden lehtien tavoite oli tieteellisen argumentoinnin avulla vakuuttaa eliitin jäsenet oman suuntauksen ja mielipiteen oikeellisuudesta, jotta parlamentin ratkaisevissa äänestyksissä ja muussa päätöksenteossa olisi tarjolla mahdollisimman paljon tietoa käsiteltävistä asioista eri näkökulmista.

Lehtien kirjoittelun perusteella käytiin Viktorian ajan Englannissa julkista keskustelua paitsi päivälehtien palstoilla iltaisin lukuisis-

2 *Quarterly Review* ilmestyi vuosina 1809–1967. Lehden perusti Sir Walter Scott.

sa keskustelukerhoissa. *Conversation clubeja*³ oli Lontoossa ja Westminsterissä parhaimmillaan satoja. Whigien suosima keskustelukerho oli St. James's Coffee House kun toryt puolestaan suosivat Ozindaa. Muita tunnettuja keskustelukerhoja olivat The Athenaeum Club, The United Service, The Traveller's ja The Union. Näihin kokoontuivat iltaisin Lontoon ja Westminsterin gentlemannit vaihtamaan mielipiteitä ajankohtaisista aiheista – vaikkapa siitä mitä the *Westminster Review* tai *Quarterly Review* olivat viimeksi kirjoittaneet Imperiumin toimista Intiassa tai Kanadan konfедераatiossa tai mitä pääministeri Benjamin Disraeli oli sanonut äänioikeusuudistuksesta. Keskustelukerhot olivat syntyneet 1600-luvulla ja ne nousivat kukoistukseensa 1800-luvun alussa Napoleonin sotien aikana, jolloin kaikki kynnelle kykenevät halusivat niihin kuullakseen viimeiset uutiset ja arviot Euroopan tilanteesta. Olojen rauhoituttua myöhemmin 1800-luvulla *conversation clubit* muuttuivat yleisemmän keskustelun foorumeiksi, joihin pyrittiin vaikuttamaan lehdistökirjoittelun avulla. Keskustelukerhot ja niihin liittynyt eliittilehdistö muodosti Britannian hallitsevan eliitin keskuudessa oman sisäisen alakulttuurinsa. Fyysisesti tämä eliitti eli ja vaikutti Lontoon Westminsterin kaupunginosassa. Se oli kuningatar Viktorian aikana 1800-luvulla maailmanlaajuisen imperiumin valtakeskus hieman samaan tapaan kuin sittemmin ovat olleet Capitol Hill Yhdysvalloissa ja Kreml Venäjällä. The *Westminster Review*, sen toimittajat ja avustajat olivat britti-imperiumin sydämessä osa sen julkisuutta alakulttuureineen.

Nykyajan näkökulmasta voi todeta, että tällaisten lehtien ja vastaavan journalismin merkitys on vähentynyt. Aika on osittain kulkenut tällaisen julkisuusmuodon ohitse. Niinpä suurin osa näistä 1800-luvulla perustetuista brittilehdistä ja niiden ulkomaisista jäljitteijöistä on lakannut ilmestymästä. Toki on edelleen olemassa pienilevikkisiä aikakauslehtiä, joilla on samantyyppinen funktio kuin the

3 J.S. Mill osallistui isänsä James Millin tavoin The Athenaeum Clubin toimintaan. James Mill oli sen perustaja ja rakennuttaja, ja nuorempi Mill pääsi jäseneksi isänsä suosituksesta (Capaldi 2004, 84).

*Westminster Review*llä. Ehkä tunnetuin vastaava ja edelleen ilmestynvä lehti on Britannian Labour-puoluetta lähellä oleva *New Statesman*. Lehden perustivat vuonna 1913 tunnetut suffragetit Sidney ja Beatrice Webb, ja tällä lehdellä on edelleen jonkin verran vaikutusvaltaa. Toinen vastaava julkaisu voisi olla edelleen ilmestynvä *New Left Review*. Suomessa jollain tavoin vastaava julkaisu voisi olla *Kanava*.

Vaikka näitä lehtiä on edelleen olemassa, tämän tyyppinen poliittinen debatti on siirtynyt päivälehdistöön sekä nykyaikana erityisesti televisioon, josta on muodostunut mielipiteenmuodostuksen kannalta huomattavasti aikakauslehtiä ja keskustelukerhoja tärkeämpi julkisuusfoorumi. Tieteellistyyppisten aikakauslehtien merkitystä päätöksenteossa on tämän lisäksi vähentänyt ehkä vielä enemmän nykyaikainen tehokas tutkimukseen perustuva tiedotus- ja lobbaustointi.

7.1.1. Lehden sisältö aihepiireittäin

Tämän tutkimuksen yksi keskeinen tavoite oli selvittää mistä the *Westminster Review* kirjoitteli Millin aikana. Kysymykseen vastaamiseksi käytiin läpi the *Westminster Review*- sekä the *London and Westminster Review* -lehtien vuosikertoja 1835–1889. Otannan painotus on vuosilla 1836–1840 jolloin Mill omisti lehden ja toimi sen päätoimittajana. Vertailun vuoksi olen käynyt läpi myös vuosikerrat 1835, 1841 sekä 1859 ja 1870, jolloin lehdellä oli eri päätoimittaja. Näinä vuosina lehti julkaisi Millin omien kirjoitusten ohella arviot sananvausteorian kannalta tärkeistä teoksista *On Liberty* sekä *The Subjection of Women*. Tutkimuksen loppuvaiheessa päätin käydä läpi vertailun vuoksi vielä kaksi vuosikertaa Millin kuoleman jälkeiseltä ajalta. Valitsin tutkimuskohteeksi vuodet 1879 sekä 1889 testatakseeni Hamptonin ja Dibbleen väitettä julkisuuden rakennemuutoksesta Viktorian ajan lopun imperialististen sotien yhteydessä (Hampton 2001, 218, Dibblee 1913, 97–98).

Muilta vuosilta olen selaillut satunnaisesti lehtiä. Joidenkin vuosikertojen saannissa oli vaikeuksia, sillä mm. vuosikerrat 1851–1862 puuttuivat Kansalliskirjaston kokoelmista⁴.

Oheinen taulukko osoittaa lehden sivumäärät otantaan valittuina vuosina.

Taulukko 2.

The Westminster Review ja the *London and Westminster Review*, sivumäärät tutkimusajankohtana.

Vuosikerta	Sivuja
1835	1215
1836	1150
1837	1056
1838	1109
1839	605
1840	968
1841	923
1859	1280
1870	1144
1879	1311
1889	1362
Yhteensä	12 123

Kaiken kaikkiaan käytiin siis läpi 11 vuosikertaa, joissa oli yhteensä 12 123 sivua.⁵

Lehden sivumäärää ja sen muutoksia tarkasteltaessa on otettava huomioon kolme seikkaa. Vuosikerrasta 1841 puuttui yksi numero Kansalliskirjaston kokoelmista. Vuosikerta 1859 saatiin mikrofilminä Göteborgin yliopistosta. Vuosien 1839–1841 sivumäärän laskua voi

4 Lehden tulon katkeaminen voi liittyä Venäjän ja Britannian välillä käytyyn Krimin sotaan 1854–56.

5 Mukaan on luettu myös mainosliitteet, joiden sivukoko oli ajoittain vaihteleva. Mainoksia ei esiintynyt enää vuonna 1859 ja sitä seuraavissa vuosikerroissa.

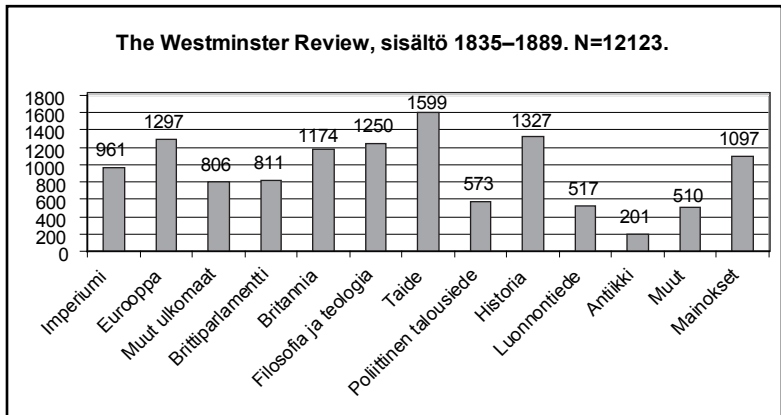
selittää Britanniaa vuosina 1837–40 sekä 1842–49 koetellut syvä taloudellinen lama. Ajanjakso tunnetaan Britannian historiassa nimellä *hungry forties*⁶ sekä jälkimmäinen Irlannissa nimellä *potato famine*. Mill sai lehden toimitettavakseen taloudellisen noususuhdanteen huippuvuonna, mutta välittömästi tämän jälkeen maan talouselämään iski syvä kriisi, millä sanalla Briggs (1979, 294–295) luonnehtii tapahtumasarjaa.

Lehden sisällön ja sen muutosten selvittämiseksi turvauduttiin sovellettuun sisällön erittelyyn (V. Pietilä 1976). Kun muutamiin vuosikertoihin oli tutustuttu, osoittautui mielekkääksi jakaa sisältö kolmeentoista aihepiiriin. Nämä olivat: brittiläinen imperiumi, Eurooppa, muut ulkomaat, Britannian parlamentti, Britannian sisäpolitiikka, filosofia ja teologia, taide, poliittinen taloustiede, historia, luonnontieteet, antiikki, muut ja mainokset.

Tutkimusajankohdan 12 123 sivua jakautuivat seuraavasti:

Kuvio 1.

Sivumäärät aihepiireittäin.

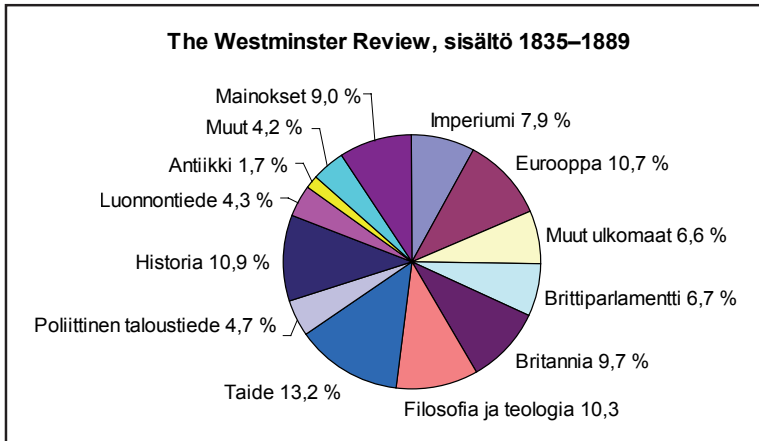
⁶ Britannian 1840-luvun taitteen talouslamasta on jäänyt kirjallisuuteen lentävä lause: ”No Work. No Bread. No Hope.”

Vaikka sivumäärä otanta-ajankohtana oli suuri, artikkeleiden määrä neljä kertaa vuodessa ilmestyneessä aikakauslehdessä oli pienehkö. Siksi kovin tarkkoihin tilastollisiin analyyseihin ei ollut mahdollisuutta, vaan tutkimusote on enemmän kuvaileva.

Toinen kuvio esittää lehden sivumäärän jakautumisen prosentteina kokonaissivumäärästä.

Kuvio 2.

Sisältö prosentiosuuksina kokonaissivumäärästä.

Luonnehdin aluksi kutakin aihepiiriä tutkimusajankohtana. Lehden imperiumia käsittelevässä kirjoittelussa tuli selkeästi esiin tietty journalistinen linja, joka toistuu jokseenkin säännöllisesti ja systemaattisesti muissakin sisältöluokissa. Siksi lehden sisällön arviointi on mielekästä aloittaa imperialismikirjoittelusta.

7.1.1.1. Brittiläinen imperiumi

Brittiläinen imperiumi muodosti the *Westminster Reviewin* kirjoittelussa laajan ja säännöllisen osaston. Tutkimusajankohtana lehti uhrasi aiheen käsittelylle lähes tuhat sivua. Britannia oli kuningatar Vikto-

rian aikana maailman johtava imperialistinen suurvalta. Se alkoi toupua ensimmäisestä menetyksestään eli Yhdysvaltain itsenäistymisestä 1776 ja nousi siirtomaiden pinta-alalla sekä asukasluvulla mitaten johtavaksi maailmanmahdiksi. Britit ylpeilivät imperiumilla, ”jonka alueella Aurinko ei koskaan laske.” Kuninkaallinen laivasto, joka oli siirtomaiden hallinnan keskeinen väline, oli maailman suurin.

Britti-imperiumilla oli silti myös ongelmia. Alusmaista kantautui Westminsteriin tietoja kapinoinnista siirtomaavaltaa vastaan. Kilpaileva suuri siirtomaaimperiumi oli lähes romahtanut, kun latinalaisen Amerikan maat onnistuivat vapautumaan Napoleonin sotien heikentämän Espanjan vallasta. Argentiina, Bolivia, Chile, Uruguay, Paraguay, Peru, Ecuador, Kolumbia ja Venezuela vapautuivat monissa kapinoissa ja vapaussodissa 1809–1828. Meksiko itsenäistyi 1821. Brasilia julistautui itsenäiseksi Portugalin siirtomaavallasta 1822.

Yhdysvaltain menetyksen ja espanjalaisen imperiumin romahduksen jälkeen myös Lontoossa jouduttiin pohtimaan mikä on oleva brittiläisen imperiumin tulevaisuus ja kohtalo. *The Westminster Review* osallistui keskusteluun imperiumin tulevaisuudesta valottamalla aihetta hyvin erilaisista näkökulmista. Lehti seurasi erittäin tarkasti taloutta ja politiikkaa sekä mielialoja brittiläisessä imperiumissa sekä muiden siirtomaavaltujen tapahtumia. Se olikin tässä asiassa näköalapaikalla, sillä Mill itse oli Itä-Intian kauppakomppanian palveluksessa. Edellinen omistaja ja rahoittaja eversti Perronet Thompson oli entinen Sierra Leonen kuvernööri sekä lukuisat avustajat ja kirjoittajat olivat erilaisia imperiumin toimihenkilöitä.

Lehden kirjoittelua imperialismista voi perustellusti kuvata tarkoituksellisen ristiriitaiseksi. Se julkaisi aiheesta keskenään jopa täysin vastakkaisia mielipiteitä ja näkemyksiä edustavia artikkeleita. Yhdessä kirjoituksessa saatettiin asettaa kyseenalaiseksi koko siirtomaajärjestelmän mielekkyys ja osoitettiin taloudellisten laskelmien perusteella, että imperiumin ylläpitäminen tuli itse asiassa Englannille kalliimmaksi kuin niistä saatava taloudellinen hyöty. Mill ja hänen ympärillään ollut radikaalifilosofien joukko oli valmis lieventämään

siirtomaavaltaa ja antamaan siirtomaille aikaa myöten laajempaa itsehallintoa. Samaan aikaan lehti osoitti myös ymmärtämystä niitä kohtaan, jotka halusivat pitää tiukasti kiinni siirtomaista. Siksi joissakin numeroissa ja artikkeleissa pyrittiin osoittamaan siirtomaiden asukkaat sivistymättömiksi barbaareiksi, jotka eivät ole kypsiä hallitsemaan maitaan. Näin Englannilla on velvollisuus pitää hallussaan valtiollinen valta näissä maissa.

Artikkelissa *Free Labour in Puerto Rico* (WR Jan 1835, 123–130) tarkasteltiin Puerto Ricon saaren asemaa. Espanjan siirtomaaimperiumin hajoamisen jälkeen se oli jäänyt Espanjan haltuun ja muodosti orjakaupan keskuksen Keski-Amerikassa aina vuoteen 1873. *The Westminster Review* ja sen takana olleet radikaaliliberaalit vastustivat jyrkästi orjakauppaa ja pohtivat miten Puerto Ricon asema vaikeuttaa orjuuden vastaista taistelua. Saaren kautta kuljetettiin orjia Afrikasta Keski-Amerikan sokeriruokoviljelmille sekä Yhdysvaltain etelävaltioihin. Lehti palasi Puerto Ricossa ja Kuubassa harjoitettuun orjakauppaan viisi vuotta myöhemmin kesäkuun numerossaan 1840 (WR June 1840, 125–166). Tämä oli lehdelle ominaista: se tutki samoja aiheita muutaman vuoden välein nähdäkseen mitä muutoksia tai kehitystä jossain asiassa oli tapahtunut.

Kesänumerossaan 1835 *the Westminster Review* tarkasteli imperiumin leviämistä Australian eteläosiin otsikoilla *Colonization of South Australia* (WR Jun–Oct 1835, 213–240). Artikkeliksi *Colonial Policy of the Ancients* syysnumerossa 1835 (WR Oct 1835, 387–410) oli kirja-arvostelu, jonka keskeinen aihe oli miten hallinto oli järjestetty Aleksanteri Suuren valtakunnassa. Kirjoituksen ilmeinen tavoite oli löytää antiikin Kreikasta virikkeitä brittiläisen imperiumin hallinnon kehittämiseksi.

Vuoden 1837 kesänumerossa *the Westminster Review* kirjoitti Grönlannin historiasta otsikolla *Lost Colonies of Greenland*. Kirjoituksessa pohdittiin britti-imperiumin epäonnistumista Grönlannissa sekä miten Tanska onnistui viemään potentiaalisesti arvokkaan siir-

tomaan englantilaisten nenän edestä Kielin sopimuksella 1814 (LWR July 1837, 141–165).

The *Westminster Reviewin* tammikuun 1838 numerossa oli laaja artikkelikokonaisuus, jossa arvioitiin Kanadassa vuonna 1837 puhjennutta kapinointia brittiläistä siirtomaavaltaa vastaan (LWR January 1838). Kirjoituksessa pohdittiin kapinoinnin syitä sekä tarkasteltiin Britannian parlamentille aiheesta tehtyjä suosituksia ja toimenpideehdotuksia. Vuonna 1839 lehti kirjoitti aiheesta uudelleen, kun kapinointi Kanadassa oli toistunut. 28-sivuinen artikkeli oli otsikoitu *The Bubbles of Canada* (LWR Apr 1839, 426–454). Kanadaa käsittelevissä kirjoituksissaan lehti asettui tukemaan lordi Durhamin raporttia (oik. John Lambton, “Radical Jack” 1792–1840), jonka kirjoittaja oli Kanadan kuvernööri. Durham ehdotti Kanadan itsehallinnon laajentamista puolittaiseen itsenäisyyteen asti, mikä sai kiivaimmat britti-imperialistit suuttumaan. Millin elämäkerran kirjoittaja Nicholas Capaldi mainitsee, että liiallinen suvaitsevaisuus siirtomaiden itsenäistymispyrkimyksiä kohtaan johti the *Westminster Reviewin* levikin laskuun (Capaldi 2004, 129, vrt. Kitchen 1996, 25, joka toteaa, että asiallisesti the *Westminster Review* oli oikeassa).

Vuonna 1869 lehti julkaisi 53 sivun artikkelin Etelä-Afrikasta otsikolla *South Africa*. Kirjoituksessa pohdittiin Etelä-Afrikan asemaa brittiläisessä imperiumissa sekä suhdetta hollantilaissyntyisiin buureihin ja neekeriorjuuteen Transvaalissa (WR Jan–Apr 1869, 307–360). Seuraavassa numerossa lehti julkaisi artikkelin *Indian Railway Reform*, jonka aiheena oli rautateiden rakentaminen Intiaan. Kirjoitus perustui Intian rautateiden englantilaisen johtajan laatimaan raporttiin.

Lehden systemaattinen journalistinen linja niin siirtomaa-asioissa kuin kaikessa muussa oli aiheiden tarkastelu mahdollisimman erilaisista näkökulmista, usein tarkoituksellisesti täysin vastakkaisten näkemysten tuominen julkisuuteen.

Niinpä lehdessä ilmestyi vuonna 1836 kaksi artikkelia, joka oli otsikoitu *The Colonial Expenditure* sekä *The Timber Monopoly*. Kirjoitusten johtopäätös oli, että tosiasiaa siirtomaat tuottavat Britanni-

alle taloudellista tappiota. Tilastoaineisto käsitteli puutavaran tuontia Kanadasta sekä Pohjoismaista ja Baltiasta. Koska Kanada kuului imperiumiin, sieltä tuotu puutavara oli Britannian markkinoilla edullisempaa kuin Pohjoismaista tuotu puutavara, etenkin rakennusteollisuudelle tärkeä mäntysahatavara. Pohjoismaat ja Baltia eivät kuuluneet imperiumiin ja siksi sieltä tuotavaa puutavaraa verotettiin ankarasti tuontitullien avulla. Täten paljon kauempaa Atlantin yli Kanadasta tuotu puutavara oli Britannian markkinoilla edullisempaa kuin pohjoismainen kilpailijansa. Ilman suojatulleja pohjoismainen puutavara olisi ollut selvästi kanadalaista edullisempaa. Tämän todettuaan kirjoittaja tai kirjoittajat olivat laskeneet, että puutullien tuotto valtion kassaan oli vähäinen. Se oli selvästi pienempi kuin kalliista puutavarasta aiheutuva rakennus- ja asumiskustannusten nousu sekä tästä seuraava lisäkustannus kansantaloudelle. Näin päädyttiin johtopäätökseen, että siirtomaiden ylläpitäminen ja niiden tuotteiden suojaaminen erilaisin protektionistisin tullein aiheutti Britannialle jatkuvia taloudellisia tappioita. (LWR Jan 1836, 1–30, LWR Oct 1836, 107–139.)

Toinen vastaava artikkeli ilmestyi Millin päätoimittajakaudella kesällä 1836 otsikolla *The White Man's Grave*, Valkoisen miehen hauta. Artikkelissa tarkasteltiin siirtomaavallan aiheuttamaa tuhoa ja kuolemaa Sierra Leonessa Afrikassa. Kirjoittaja totesi, että valkoisen miehen lahjoja afrikkalaisille ovat olleet orjakauppa, alkoholi ja tuliasheet:

The spirits wherewith they are intoxicated, the fire-arms wherewith they destroy each other, – the only gifts of the white man, – are curious instruments of seeming pleasure, but of real pain, and tend to the augmentation of human suffering (LWR, July 1836, s. 331).

Artikkelinsa lopussa kirjoittaja totesi, että vastaavaa tapahtuu muissakin siirtomaissa. Pohjois-Amerikassa tapetaan joka tunti intiaaneja ja Australian Uudessa Etelä-Walesissa tuhotaan järjestelmällisesti aboriginaaleja.

Wherever we appear, we raise temples to the worship of Devil; and in mock atonement, we lavish thousands upon a church without congregation (Ibid., 332).

Siirtomaaimperialismi sai siis lehdessä osakseen ankaraa kritiikkiä. Toisaalta lehti julkaisi aiheesta myös täysin vastakkaisia kirjoituksia. Tällaisten kirjoitusten määrä lisääntyi 1800-luvun loppupuolella. Niissä korostettiin siirtomaiden asukkaiden sivistymättömyyttä. Britteillä oli oikeus pitää valtiollista valtaa hallussaan, koska barbaarikan-
sat olivat kykenemättömiä vallan käyttöön. Imperiumilla oli lehden mielestä sivistävä vaikutus. Tämä tuotiin selkeästi esiin vuonna 1870 julkaistussa 28-sivuisessa artikkelissa, jonka otsikko oli *The Future of the British Empire*. Artikkelissa varoitettiin siirtomaiden itsenäistymisen vaaroista:

Were her colonies to drift away from England the cause of liberty would sustain incalculable damage; for the basis of well-ordered liberty is power and prestige, and these attributes none of these colonial communities can yet boast. They need British rule in order that their immature political constitutions may gain from strength, firmness and maturity; they need it to save them from anarchy, confusion, and possibly from despotism; they need it to give them breathing time ere they are called upon to discharge the onerous responsibilities of supreme power (WR, July–Oct 1870, 74).

Kilpailevien siirtomaavaltioiden tekemisiä lehdessä seurattiin tarkoin. Espanjan siirtomaajärjestelmän luhistumista Etelä-Amerikassa lehti arvioi eri näkökulmista. Venäjän laajeneminen etelään ja itään herätti englantilaisissa huolta, sillä Lähi-idän alueella tsaarien pyrkimykset törmäsivät brittiläiseen siirtomaavaltaan.

Vaikka the *Westminster Reviewin* toimituksellisena periaatteena oli kunkin aiheen tarkastelu eri näkökulmista, Venäjästä ja sen imperiumin laajenemisesta lehden oli vaikea löytää mitään myönteistä. Aiheesta ilmestyi lehdessä useita artikkeleita.

Yksi on kirjoitettu Charles Bullerin kanssa ja käsitteli Kaukasusta otsikolla *The Vixen and Circassia*. Se julkaistiin *Reviewissä* vuonna 1837 Millin ollessa lehden päätoimittaja. Millin koottujen teosten tekijät tunnistivat sittemmin kirjoittajat toimituksen Caroline Foxille lähettämästä kirjeestä, jossa tekijät mainitaan. Mill on kirjoittanut artikkelin johdannon ja johtopäätökset, kun matkakuvauus Kaukasukselta perustuu Charles Bullerin tekstiin (CWM XXXI, 345). Artikkelin johdannossa verrattiin Britanniaa ja Venäjää siirtomaavaltoina. Kun brittiläinen siirtomaavalta oli luonteeltaan sivistävää, venäläinen siirtomaavalta oli sisällöltään taantumuksellinen ja rappeuttava. Venäläisten henkinen taso ei riittänyt alusmaiden sivistykselliseen ja taloudelliseen kehittämiseen, vaan Venäjä alisti valtaamansa alueet suuren kokonsa, väkivallan ja sotilaallisen voiman avulla:

[T]he political influence of Russia is in many respects detrimental, and most seriously detrimental, to the European freedom and civilization; and that its designs of aggrandisements are of a most extensive and pernicious nature (LWR April 1837, 196–198).

Venäjä valtasi nykyisen Kaukasuksen sotien avulla 1800-luvulla. Läntinen Mustanmeren puoleinen osa oli kuulunut ottomaanien valtakuntaan ja Kaspianmeren puoleinen osa Persiaan. Alueet liitettiin virallisesti Venäjään Gulistanin ja Adrianopoliksen sopimuksilla 1813 ja 1829. Venäjällä oli heti vaikeuksia hallita alueita, minkä britit tiesivät kaupankäynnin ja tutkimusmatkojensa perusteella. Islamilaisten asukkaiden vastarinta oli kiivasta Mustanmeren Abhasiasta aina Dagestaniin Kaspianmerelle. Osaa alueista Venäjän tsaari ei saanut koskaan valvontaansa, sillä venäläiset sotilaat eivät yksinkertaisesti uskaltaneet mennä syrjäisimpiin vuoristokyliin. Venäjä pyrki tukahduttamaan vastarinnan suoran väkivallan avulla sekä vaikeuttamalla uskonnon harjoittamista.

Millin ja Bullerin artikkelin mukaan vaarallisinta venäläisille oli tshetsheenien ja letzgien fanaattinen uskonnollisuus. Sitä täydensi pakanuudesta omaksuttu vuosisatainen verikoston periaate, jolle

löydettiin tukea Koraanista. Tuloksena oli ”barbaarista venäläisvastaisuutta”. Artikkelissa kuvattiin yksityiskohtaisesti venäläisvihan syntyhistoriaa Kaukasuksella sekä islamilaisen verikostoperinteen vaikuttimet. Mill ja Buller varoittivat artikkelissaan vuonna 1837, että Venäjän tsaari on saanut Kaukasukselta hankalia alamaisia. (Ibid., 196–209.) Artikkelissa itse asiassa ennakoitiin Venäjän ja Britannian etujen yhteentörmäys, mikä johti 1850-luvulla Krimin sotaan.

Vuoden 1864 Venäjää käsittelevissä artikkeleissaan the *Westminster Review* jakoi maan kolmeen osaan: Euroopan puoleiseen Venäjään, Siperiaan sekä Venäjän Amerikkaan eli Alaskaan. Imperiumi oli alkanut kasvaa Euroopan puoleisesta osasta ja valtasi vähitellen uusia alueita paitsi etelän ja lännen suunnasta pian myös Aasiasta ja Amerikasta. Vuoden 1864 *Russia* -artikkelissa lehti pohti mistä Venäjän imperiumin sivistymätön ja taantumuksellinen ominaisluonne oli peräisin. Miksi Venäjän valtaamat alueet eivät kehittyneet, vaan jopa taantuivat? Artikkelin kirjoittajan mukaan taustalla oli Venäjällä pitkään jatkunut maaorjuus. Sen seurauksena Venäjän imperiumin valtaamalla alueilla sovellettiin uusiin alamaisiin maaorjuuden kaltaista väkivaltaista alistamista, mikä tukahdutti henkilökohtaisen vapauden ja yksilöllisyyden sekä näin pysäytti henkisen kehityksen tai jopa taannutti oloja.

Venäjän despoottisuus oli seurausta yksityisen maanomistuksen puuttumisesta. Keisari omisti maan ja talonpojat. Euroopan talonpoikaiskapinat olivat olleet varoittava esimerkki Venäjän keisareille ja lopulta Aleksanteri II allekirjoitti vapautusmanifestin vuonna 1861. Reformissa talonpojat saivat henkilökohtaisen vapauden, jolloin muuttorajoitukset poistettiin. Vapautus koski n. 52 miljoonaa talonpoikaa. Käytännössä talonpojat olivat reformin jälkeenkin sidottuja kyläyhteisöön vaikka heillä muodollisesti oli vapaus muuttaa. Talonpojat eivät kyenneet kerralla lunastamaan maataan, joten valtio tuli väliin antamalla lainaa, jonka maksuaika oli 49 vuotta. Talonpoikaisreformi oli luonteeltaan juridinen eikä taloudellinen. Juridisesti-kaan tasa-arvo ei täysin toteutunut, koska talonpojat jäivät edelleen

tapaoikeuden alaisiksi ja maksoivat pää- eli henkiveroa. (WR Jan–Apr 1864, 198, vrt. Vuorikoski 2006.)

The *Westminster Review* katsoi artikkelissaan vuoden 1861 talonpoikaisreformin jääneen puolitiehen, koska talonpojat eivät oikeasti vapautuneet. Siksi lehti pohtikin mihin suuntaan Venäjän kehitys kulkee. Kirjoittaja valitteli liberalismiin ja vapauden aatteiden puuttumista Venäjältä kutsuen maata Euroopan suurimmaksi despotiaksi. Sen suuri ongelma oli sivistyneen ja vapaudenhaluisen keski- luokan puuttuminen.

’The Russian,’ says M. Ivan Golovin, ‘is a despotic animal’. Every village and every family has a self-imposed Czar, who rules despotically over his submissive subjects (WR January–April 1864, 200).

Puolittain epäonnistuneen talonpoikaisreformin jälkeen pessimistinen the *Westminster Reviewin* kirjoittaja arvioi vallankumouksen mahdollisuutta takapajuisessa maassa. Hän piti selvänä, että Venäjällä puhkeaa jonkinlainen vallankumous enemmän tai myöhemmin. Maaorjuuden leimaama väkivaltainen hallinto sorti alamaisia niin julmasti, että vastareaktio oli tulossa – mutta millainen? Artikkelin yhteenveto ja päätös oli synkkä:

One thing...is clear – that a revolution, if it really and seriously breaks out, can only degenerate into a jacquerie; for there are no popular grievances in Russia but such as are founded on purely material wants.

[I]f free institutions always bring moral happiness in the train of material wealth, Russia, under a firm but discerning ruler, may yet be saved the disgrace of becoming either the soulless tool of an autocrat, or the home of socialism in its worst and most repulsive form (Ibid., 202, 203, lyh. JM).

Artikkelin julkaisuvuosi oli siis 1864 – kuusi vuotta ennen V.I. Leninin syntymää.

The *Westminster Review* ei nähnyt Venäjällä kuin pieniä valopilkkuja. Vain Venäjän kirjallisuutta käsittelevässä artikkelissa vuonna 1841 lehti mainitsi muutamia kirjailijoita, joka yksi on huomion arvoisen myös länsimaissa: Aleksandr Puškin (WR July 1841, 35–58).

Lehden kirjoittelu Venäjästä sivuaa sikäli Suomea, että Suomi oli tuohon aikaan osa Venäjää, autonominen suuriruhtinaskunta. Suomella oli toki autonomia eikä Suomen torpparilaitos ollut venäläisen maaorjuuden jäljitelmä. Toisaalta lähes 110-vuotinen suuriruhtinaskunta voi osaltaan selittää Hannu Niemisen esiin nostamaa ongelmaa suomalaisen julkisuuden synnyn erilaisuudesta verrattuna moniin muihin Länsi-Euroopan maihin. Nieminen pohtii miksi Suomessa kansalaisten ja eliitin suhde on ollut alusta alkaen erilainen kuin anglosaksisissa maissa; miksi ”kansaa ja kansalaiset olivat kohteita, yleisöjä, jotka kutsuttiin tilanteen mukaisesti kulloinkin tarjolla oleviin rooleihin?” (Nieminen 2006, 200.) The *Westminster Reviewin* näkemyksen mukaan Venäjä siirsi autoritaarisen, viime kädessä vain väkivaltaan perustuvan hallitsemistapansa valtaamilleen alueille ottaen mallia omasta julmasta maaorjuudestaan. Tässä hallitsemistavassa kansalaisia ei voitu nähdä mitenkään muutoin kuin hallinnan kohteina – ja näissä oloissa lehdistö ja julkisuus syntyivät Suomessa 1800-luvun lopulla. Suuriruhtinaskunnan virkamiehistö joutui, kuten Veikko Pietilä toteaa, myötäilemään ja välittämään tämän hallitsemistavan Suomeen (V. Pietilä 2006, 106–109). Vuoden 1918 kansalaissota jatkoi Suomen autoritaarista hallitsemistapaa. Esimerkiksi kieltolakifanatismi, Itsenäisyyden liitto ja Suomalaisuuden liitto pakkoliputuksineen edustivat kansan näkemistä kohteena, jonka piti ottaa vastaan tarjottu rooli (Tepora 2004, vrt. Klinge 1968a, 125, joka mainitsee J.S. Millin suomentajan Niilo Liakan roolin fennomaanien keskuudessa). Tämän näkökannan mukaan 1920- ja 30-lukujen kiihkoisänmaallisuus pakkosuomalaistamispyrkimyksineen jatkoi itsenäisyyden oloissa tsaarinnan ajan autoritaarista hallitsemistapaa. Matti Klinge on kuvannut tätä autoritaarisuutta ja Hannu Niemisen mainitsemää ”kansan näkemistä kohteena ja yleisönä” värikkäästi ja mo-

nipuolisesti (Klinge 1968b, 123–189). Kun kieltolakiaktivistit Niilo Liakan tapaan ajattelivat, että ”kohdeyleisö” saadaan lopettamaan alkoholin käyttö kieltolain avulla, niin ylioppilaat näyttävät ajatelleen vastaavasti, että ruotsinkielinen ”kohdeyleisö” voidaan samoin pakottaa puhumaan suomea muuttamalla Helsingin yliopisto vain suomenkieliseksi.

7.1.1.2. Eurooppa

Britti-imperiumin ja muiden siirtomaavaltujen erittelyn lisäksi the *Westminster Review* käytti huomattavasti palstatilaa Euroopan asioiden erittelyyn. Yksittäisistä maista selvästi eniten huomiota kiinnitettiin Ranskaan. Ranskasta taas eniten kiinnostusta herättivät Ranskan vallankumous, sen syyt ja seuraukset sekä erityisesti Napoleon. Lukuisissa artikkeleissaan lehti pohti miten tasavallaksi muuttunut Ranska päätyi lyhyessä ajassa Napoleonin diktatuuriin ja sotiin, jotka uhkasivat vuosien ajan myös Britanniaa. Kirjoitusten pääsisältö oli ymmärtää tapahtumia ja näin löytää keinoja, joiden avulla vastaavan toistuminen Britanniassa voitaisiin estää. Esimerkiksi kesänumerossa 1837 lehti julkaisi 36-sivuisen arvostelun Thomas Carlylen massiivisesta teoksesta *The French Revolution* (LWR July 1837, 17–53).

Napoleonin jälkeen Ranska nousi uudelleen näkyvästi esiin lehden kirjoittelussa vuoden 1848 vallankumousvuoden tapahtumien ja jälkiselvittelyjen yhteydessä. The *Westminster Review* arvioi toistuvasti ja useissa artikkeleissa vuoden 1848 tapahtumia Ranskassa. Tässä yhteydessä lehti kiitti Lontoossa asuvaa herraa Karl Marxia, jonka teoksesta *Das achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte* oli otettu uusintapainos Hampurissa vuonna 1869. Lehden arvioija piti Marxin analyysia Louis Bonaparten vallankaappauksesta Ranskassa eloisana ja loistavana (”lively, or indeed brilliant”)(WR Jan–Apr 1870, 271–272). Muutoin Marx oli esillä lehdessä erittäin harvoin, vaikka tämä asui Lontoossa osallistuen aktiivisesti julkiseen keskusteluun niin lehdissä kuin omin julkaisuin.

The *Westminster Review* seurasi tarkoin Italian ja Saksan yhdistymistä. Lehti tuki Italian yhdistymistä eli *Risorgimentoa* todeten paavin ja Kirkkovaltion olevan keskeinen yhdistymistä vaikeuttava ja hidastava tekijä (ks. tarkemmin luku liberaalien ja katolisen kirkon oppiriidasta 1800-luvulla). Saksan kehitystä arvioidessaan lehti kiinnitti huomiota työväenliikkeen samanaikaiseen nousuun maassa. Talvella 1852 lehti arvioi kommunistien käännytystyötä Saksassa sekä vuoden 1848 vallankumousliikehdinnän päättymistä työväenliikkeen tappioon. Syynä oli pätevien johtajien puute. Tosin lehti mainitsi yhden poikkeuksen: Karl Marx olisi ollut kyvykäs johtaja Saksan kommunisteille. Haluistaan huolimatta hän ei kuitenkaan ollut päässyt Saksan työväenliikkeen johtoon. Lehti katsoi, että ilman päteviä johtajia Saksan työväenliike ei ole vakavasti otettava tekijä yhdistyvässä maassa. Maanpakoon ajetun Marxin tilalle kommunistit eivät olleet löytäneet kyvykästä seuraajaa (WR Jan 1852, 457).

Kreikan vapaussotaa ja itsenäistymistä ottomaanien valtakunnasta lehti tervehti iloiten. Kreikan ohella muitakin Euroopan pienempiä maita seurattiin. Lehden avustaja oli käynyt Sveitsissä ja artikkelissa *Excursions in Switzerland* tarkasteltiin maan oloja (LWR Oct 1836, 155–174). Keväällä 1839 lehti arvioi vain muutamia vuosia aikaisemmin perustetun Belgian kuningaskunnan syntyhistoriaa ja tulevaisuutta. Kirjoitus oli otsikoitu *Leopold and the Belgians*. Hollannin ja Ranskan välissä sijainnut alue oli vuorotellen kuulunut eteläiselle tai pohjoiselle suuremmalle vallalle ja siitä oli käyty lukuisia sotia. Lopulta alue päätettiin erottaa omaksi liittovaltiokseen, jonka valtaistuimelle kutsuttiin vuonna 1831 englantilaisten myötävaikutuksella Saksasta kuningas Leopold I. Englantilaisten arvioiden mukaan ulkopuolelta tuotu kuningas voisi liittovaltiossa tasapainottaa ranskan- ja flaaminkielisen väestönosan vuosisataisia ristiriitoja. The *Westminster Review* pohti kirjoituksessaan miten kestäväällä pohjalla pienen maan puolueettomuus oli Euroopan suurten maiden puristuksessa. Entä kun idässä Saksa oli yhdistymässä ja muodostamassa uuden, entisiä voimakkaamman naapurin Belgialle? Lehti esitti epäi-

lyjä uuden, keinotekoisesti luodun kuningaskunnan tulevaisuudesta ja arvioi, että jonkinlainen uusi sopimus maan positiosta täytyy tehdä ennemmin tai myöhemmin (LWR Apr 1839, 357–405).

Tammikuun numerossa 1837 oli 32-sivuinen kirja-arvostelu Norjasta otsikolla *Norway: Journal of a Residence in Norway, during the years 1834, 1835 and 1836; made with a view to inquire into the Moral and Political Economy of that Country, and the condition of its Inhabitants*. Arvostelussa katsottiin, että kirjan kirjoittaja Samuel Laing oli Arthur Youngin ja Alexander Humboldtin veroinen tutkimusmatkailija. Kirjoituksessa oltiin samaa mieltä Laingin kanssa siitä, että 1,1 miljoonan asukkaan Norja oli sivistynyt maa, jolla oli edellytykset itsenäistymiselle. Personaaliunioni Ruotsin kanssa eli yhteinen hallitsija arvioitiin tilapäiseksi olotilaksi.

Maassa oli toimiva parlamentti, Stortinget, yliopisto sekä tyydyttävällä tasolla oleva koululaitos. Aivan erityisesti kiitettiin lehdistönvapauden hyvää tilaa Norjassa. Sananvapaus oli maassa taattu perustuslailla. Maan kehittyneisyyttä edesauttoi sekularisoitunut protestanttinen kirkko, joka ei katolisten maiden kirkkojen tapaan sekaantunut valtion, lehdistön ja talouselämän toimintaan (LWR Apr–July 1837, 164–195).

Suomi-nimistä valtiota ei tuohon aikaan ollut olemassa, mutta nykyinen Suomen alue vilahti muutamassa artikkelissa, kuten mainituissa puutavaramonopolia ja Venäjää käsittelevissä jutussa.

7.1.1.3. Muut ulkomaat

Euroopan ulkopuolisista maista the *Westminster Review* seurasi tarkimmin Yhdysvaltoja – olihan kyseessä ensimmäinen britti-imperiumista irtautunut ja täyden itsenäisyyden saavuttanut maa. Lehden kirjoittelu Yhdysvalloista muuttui vuosikymmenien kuluessa. Varhaisemmissa numeroissa lehti yritti Englannin mukana toipua kapinaan nousseesta siirtokunnasta ja pohdiskeli sen tulevaisuutta. Lehti jopa asetti vasta itsenäistyneiden siirtokuntien tulevaisuuden kyseenalaiseksi ja perusteli olettamustaan maan sivistyslaitoksen heikolla tilalla.

Yhdysvalloissa ei ollut 1800-luvun ensimmäisellä puoliskolla lähellekään Oxfordin ja Cambridgen taseisia yliopistoja.

J.S. Millin tultua lehden päätoimittajaksi vähättelevä asenne Yhdysvaltoja kohtaan katosi. Jo ensimmäisessä hänen toimittamassaan numerossa oli laaja artikkeli *Civilization*, joka sittemmin on osoittautunut Millin itsensä kirjoittamaksi⁷. Kirjoituksessa siteerattiin Alexis de Tocqueville ja hänen edellisvuonna ilmestynyttä teostaan *De la Démocratie en Amérique* (Demokratia Amerikassa). Ranskankielentaitoinen Mill oli lukenut Tocquevillen laajan raportin tutkimusmatkalta Yhdysvaltoihin vuosina 1831–32 (LWR April 1836, 7–28). Mill kehui sekä Tocquevillea että hänen kirjaansa, joka vaikutti sittemmin Millin omaan tuotantoon, muun muassa pääteokseen *On Liberty*.

Vuoden 1840 kesänumerossa the *Westminster Review* pohdiskeli miten ratkaistaan Yhdysvaltojen ja Kanadan välille kehittynyt rajariita. Mainen osavaltion ja Kanadan New Brunswickin metsäisellä raja-alueella Aroostok-joen laaksossa oli 31000 neliökilometrin laajuinen alue, jonka omistus oli epäselvä (WR June 1840, 202–237). Aluekiista oli johtaa sotaan, mutta se onnistuttiin välttämään vuoden 1842 sopimuksella, jolla alue jaettiin.

Yhdysvaltain sisällissodan aikana 1861–65 the *Westminster Review* kuten myös John Stuart Mill olivat kiihkeästi pohjoisvaltioiden puolella. Britit jakautuivat asiassa kahtia, eikä jakolinja kulkenut puolueiden eli whigien ja toryjen mukaan, vaan syvä linja repi sisäpuolelta molempia puolueita⁸. Vaikka lehti yritti ymmärtää myös etelävaltioiden kannattajia, toimittajien jo nuoruudessa omaksuma jyrkkä orjuudenvastainen asenne näkyi selkeästi. Niinpä sisällissodan päättymisvuonna 1865 lehti julkaisi riemuitsevan artikkelin, joka

7 Teksti on allekirjoitettu ”A”. Kirjoittaja saatiin myöhemmin selville yksityiskirjeenvaihdosta.

8 Paavi Pius IX tuki etelän Konfederaatiota ”koska siellä oli enemmän katolilaisuutta” (Blakiston 1962).

oli otsikoitu *The Anti-Slavery Revolution in America* (WR July 1865, 43–).

Lehti seurasi Yhdysvaltain tapahtumia tarkoin myös sisällissodan jälkeen. Maa toipui sodastaan yllättävän nopeasti ja 1880-luvulla Yhdysvalloissa koettiin ennennäkemättömän voimakas talouskasvun aika. Sen seurauksena maa voimistui myös sotilaallisesti. Tämä ei herättänyt briteissä enää pelkästään myönteisiä tunteita. Niinpä vuoden 1889 lehdessä oli Cecil Logsdailin artikkeli *United States Army*. Kirjoittaja oli huolissaan etenkin Yhdysvaltain laivaston nopeasta kasvusta, joka uhkasi siihen asti maailman suurinta Britannian kuninkaallista laivastoa (WR July–Dec 1889, 427–).

Vuonna 1839 Britannian ja Kiinan välille puhkesi sota, joka myöhemmin sai nimen oopiumsota. Sodan syynä oli Itä-Intian kaupakomppanian Kiinassa käymä huumekauppa. Englantilaiset toivat oopiumia Kiinaan Intiasta, missä kasvin viljely ja jalostus oli laillista. Kiina yritti kieltää kaupan, joka rappeutti ja demoralisoi sen väestöä. Kiina syytti englantilaisia kansalaistensa myrkyttämisestä. Englantilaisten oopiumin vienti Kiinaan viisinkertaistui 1830-luvulla. Maassa oli yli kaksi miljoonaa oopiumriippuvaista. *The Westminster Review* julkaisi heti sodan puhjettua 25-sivuisen artikkelin otsikolla *China: its Early History, Literature, and Language; Mis-translation of Chinese Official Documents; Causes of the Present War*. Artikkelissa pahoiteltiin syntynyttä tilannetta ja arvioitiin sen johtuvan virallisten dokumenttien käännösvirheistä sekä kiinalaisten halusta estää vapaakauppa. Englantilaiset katsoivat olevansa oikeutettuja myymään oopiumia vapaakaupan hengessä Kiinassa ilman hallituksen rajoituksia tai kieltoja. Artikkelin kirjoittaja nimimerkki PPT vaati, että kiinalaisten takavarikoima oopium on korvattava kauppiaille ja kaupankäynti on päästävä aloittamaan uudelleen. Lehden mukaan kauppa perustuu luottamukseen, ei pelkoon. Kirjoittaja perusteli näkemystään sillä miten Kiinan yhteiskunta ja talous olivat kaupankäynnin ansiosta kehittyneet viimeisen Qing-dynastian aikana (WR Sept 1840, 261–287).

Oopiumsota päättyi kiinalaisten tappioon ja englantilaiset valtasivat sodan kuluessa Hongkongin. Nanjingin sopimuksella 1842 Kiina joutui antamaan briteille oikeuden vapaakauppaan viidessä satamassa, Hongkongista tuli brittiläinen tukikohta ja lisäksi Kiina maksoi sotakorvauksia briteille.

7.1.1.4. Britannian parlamentti

The *Westminster Review* seurasi siis hyvin tarkkaan ulkomaiden tapahtumia – niin brittiläisessä imperiumissa kuin muitakin maita. Yhteensä 25,2% lehden sisällöstä oli omistettu ulkomaille otanta-ajankohtana vuosina 1835–1889.

Lehti ei silti jättänyt kotimaan asioita vaille huomiota. Britannian kotimaan⁹ tapahtumat ja parlamentin asiat saivat tutkimusajankohtana osakseen 16,4% lehden palstatilasta.

Jatkuvan tarkastelun kohteena lehdessä olivat eri aikoina parlamentissa tekeillä olleet äänioikeusuudistukset, äänestyskäyttäytyminen sekä vaalien järjestämiseen liittyneet ongelmat. Vuoden 1832 äänioikeusuudistus todettiin aikansa eläneeksi.

Artikkeleita äänioikeuden perusteista sekä vaaleista löytyi lehdestä säännöllisesti eri vuosikymmeninä. Selvä piikki kirjoittelussa oli kuitenkin 1860-luvun puolivälissä, jolloin alettiin valmistella vuoden 1867 suurta äänioikeusuudistusta. Vuoden 1865 tammi–huhtikuun numerossa julkaistiin 30-sivuinen artikkeli *Parliament and Reform*. Kirjoituksessa vertailtiin äänioikeudesta kirjoitettuja kirjoja, mm. William Molesworthin tutkimusta äänioikeusuudistusten historiasta sekä J.S. Millin teosta *Considerations of Representative Government*. Vastakkain asetettiin kaksi periaatetta: yleinen ja yhtäläinen äänioikeus sekä Britanniassa käytössä ollut vuokran- ja veronmaksukykyyn eli tuloihin perustuva äänioikeus. Lehti pohdiskeli miten eri puolueet eli whigit ja toryt hyötyisivät äänioikeuteen oikeuttavan

9 Mukaan on luettu Irlanti, joka oli 1800-luvulla osa Britanniaa. Sieltä valittiin kansanedustajia suoraan Westminsterin parlamenttiin.

tulorajan alentamisesta tai sen poistamisesta kokonaan. Loppupäätelmänään kirjoittaja katsoi, että minimireformi edellyttää äänioikeuteen oikeuttavan tulorajan nopeaa alentamista, sillä liian paljon kyvykkäitä brittejä on äänioikeuden ulkopuolella:

... [T]here are too many intelligent people excluded from franchise, and because the machinery which was suitable in 1832 is naturally obsolete in 1865 (WR Jan–April 1865, 532).

Vuoden 1867 äänioikeusuudistuksen lähestyessä ja ratkaisevien äänestysten aikana the *Westminster Review* käsitteli joka numerossaan lakiesitykseen tehtyjä muutosesityksiä ja niistä käytyä keskustelua. Artikkelit oli otsikoitu mm. *The Ladies' Petition*, *The Hopes and Fears of Reformers* (WR Jan–Apr 1867), *The Future of the Reform* (WR July–Oct 1867).

Vaikka äänioikeusuudistuksen yhteydessä kirjoittelua oli paljon, the *Westminster Review* seurasi tarkoin parlamentin toimintaa ja siellä käsitellyssä olleita lakeja. Miesten holhouksen alaisuudessa eläneiden naisten oikeus omaisuuteen¹⁰ oli lehdessä jatkuvan tarkastelun kohteena. Heinä–lokakuun numerossa 1868 aikakauskirja julkaisi aiheesta laajan katsauksen otsikolla *The Property of Married Women*. Lehti päätyi tukemaan naisten oikeutta omaisuuteen.

Vaalien jälkeen the *Westminster Review* analysoi tarkoin äänestystulokset. Esimerkiksi heinäkuun numerossa 1841 lehti julkaisi täydellisen 65-sivuisen tilastoyhteenvedon, jossa oli vaalipiirikohtaiset ja valtakunnalliset taulukot äänimääristä sekä puolueiden ja ehdokaiden saamat äänet parlamenttivaaleissa vuoden 1832 äänioikeusuudistuksen jälkeen (WR July 1841, 167–232). Artikkelissa sivuttiin myös lahjonnan ongelmaa vaaleissa. Koska äänioikeus määräytyi tulojen perusteella, äänioikeutettuja oli erittäin vähän ja joissakin pienissä vaalipiireissä jopa vain muutamia satoja. Kun monissa vaalipiireissä syntyi tasapainotilanne, valinta parlamenttiin saattoi enemmistövaalitavan takia ratketa vain muutamien kymmenien äänten tai

10 Perheen omaisuus ja lapset kuuluivat Britanniassa 1800-luvulla miehelle.

jopa alle kymmenen äänen enemmistöllä. Tällöin ehdokkaille saattoi tulla ja usein tulikin houkutus lahjoa joitakin kymmeniä äänestäjiä ja varmistaa näin paikka Westminsterissä. Lahjukset kannatti maksaa, sillä paikka parlamentissa toi poliittista valtaa ja hyvät tulot.

Lahjonta vaaleissa oli 1800-luvulla ilmeisen yleistä. *The Westminster Review* käsitteli ongelmaa usein todeten, että näyttöjä lahjonnasta oli tietenkin vaikea saada, vaikka asia oli julkinen salaisuus Viktorian ajan Britanniassa. Heinäkuun numerossa 1836 Millin päätoimittajakauden alussa lehti julkaisi 28-sivuisen artikkelin otsikolla *Bribery and Intimidation at Elections* (LWR July 1836, 485–514). Artikkelissa tarkasteltiin vaalituloksia nimenomaan niissä vaalipiireissä, joissa oli epäilty lahjontaa.

Julkisesta kritiikistä huolimatta ongelma kuitenkin jatkui vaaleista toiseen. Asia oli niin kiusallinen ja yleisesti tiedetty, että John Stuart Mill puuttui siihen henkilökohtaisesti erillisessä pamfletissa *Thoughts on Parliamentary Reform* (1859):

Wherever these petty constituencies are not under the thralldom of some one individual, every fresh contested election becomes more and more an affair of mere money. This is a growing mischief, even in the large constituencies; from the very small ones it is almost inseparable... (CWM XIX, 316).

Kirjoituksessaan Mill katsoi, että pääsyy lahjontaan oli vuoden 1832 huono vaalilaki, jota oli uudistettava. Äänioikeusuudistuksen vastustajia Mill arvosteli halusta jatkaa lain aiheuttamaa tosiasiallista lahjontakäytäntöä. Ratkaisuksi hän tarjosi äänioikeuden laajentamista, jolloin lahjonta vaikeutuisi äänestäjien määrän lisääntyessä. Toinen Millin ehdotus oli julkinen äänestäminen kansankokouksissa kättenostolla, jolloin lahjonta samoin vaikeutuisi (Ibid., 337–339).

The Westminster Reviewin parlamenttikirjoittelusta kannattaa mainita vielä yksi aikakauden hengestä poikkeava ja kriittinen artikkeli. Se ilmestyi J.S. Millin päätoimittajakaudella otsikolla *The House of Peers*. Kyseessä oli kirja-arvostelu radikaalin kansanedustaja J.A.

Roebuckin teoksesta *Of What Use is the House of Lords?* Otsikon mukaisesti kirjoituksessa pohdittiin mihin Britannia tarvitsee parlamentin ylähuonetta, kun varsinainen lainsäädäntövalta on kuitenkin vaa-leilla valitulla alahuoneella (LWR Jan 1836, 47–78, vrt. Briggs 1979, 268, 389).

7.1.1.5. Britannian sisäpolitiikka

Britannian parlamentin ohella kansallinen sisäpolitiikka oli yksi lehden laajimmin käsitellyjä aiheita. Artikkeleiden aiheet olivat monipuolisia ulottuen köyhäinhoidosta kuninkaallisen laivaston ongelmiin. Tutkimusajankohtana keskeisiä sisäpoliittisia ongelmia olivat viljatullit, rautateiden rakentaminen ja tariffit sekä postimaksu-uudistus.

Näkyvä kirjoittelun aihe etenkin tutkimusajankohdan alkupuolella olivat tietenkin the *Westminster Reviewin* perustamiseen vaikuttaneet viljatullit (*corn law*). Ne vahvistettiin Napoleonin sotien loppuvaiheessa 1815 ja olivat voimassa vuoteen 1846. Sota-ajan omavaraisuuden turvaamiseksi säädetyt poikkeuslait jäivät voimaan pitkäksi aikaa ja hyödyttivät suuresti pientä maa-aatelia, joka pystyi niiden avulla pitämään viljan hinnan korkealla pelkäämättä ulkomais-ta kilpailua.

Hyvinä aikoina viljatulleja siedettiin, mutta taloudellisten vaikeuksien ilmaannuttua kritiikki niitä kohtaan kasvoi. Tällainen taloudellinen kriisi sattui juuri siihen aikaan, kun John Stuart Mill toimi the *Westminster Reviewin* päätoimittajana. Kriisi alkoi taantumana 1837, mutta syveni nopeasti lamaksi ja oli pahimmillaan 1842. Alkoi ajanjakso, josta käytetään Britannian historiassa nimitystä *hungry forties*, nälkäinen nelikymmenluku (Briggs 1979, 294–304). The *Westminster Reviewin* taustalla ollut ryhmittymä alkoi laman oloissa vaatia viljatullien kumoamista, jotta ruoan hinta saataisiin laskuun edullisen tuontiviljan avulla. Konservatiivinen maa-aateli vastusti kiivaasti tullien poistamista. Vaikeana lamavuonna 1841 lehti julkaisi useita artikkeleita, joissa osoitettiin viljatullien vahingollisuus Britannian ta-

loudelle ja etenkin köyhille. Artikkelit oli otsikoitu: *The Hand-Loom Inquiry, and the Corn Laws, Letters on the Corn Laws ja Statements Illustrative of the Corn Laws* (WR July 1841, 87, 167–). Ensimmäisessä artikkelissa oli muun muassa laskettu kuinka paljon viljan hinta laskisi, jos tullit poistettaisiin.

Talouselämä yltyi Irlannissa 1840-luvun puolivälissä nälänhädäksi, jolloin the *Westminster Reviewin* ympärille ryhmittyneet viljatullien vastustajat kiihdyttivät toimintaansa tullien kumoamiseksi. Irlannin tilannetta pahensi saarelle levinnyt perunarutto, joka tuhoisi useana vuonna perunasadon. Aikakausi muistetaan siksi edelleen nimellä *potato famine*. Tory-pääministeri Robert Peelin oli viimein pakko säätää 1846 laki, joka kumosi tullit (*Importation Act*). Lain säätäminen repi pahoin konservatiivisen tory-puolueen rivejä. Nuori tory-poliitikko Benjamin Disraeli nousi avoimesti vastustamaan pääministeri Peeliä. Tory-puolueesta repesi Peelin lain seurauksena väkeä whigeihin, ja se johti lopulta myös William Gladstonen siirtymiseen liberaalien riveihin.

Asa Briggs kuvaa laman ja nälänhädän oloissa käytyä poliittista taistelua viljatullien lakkauttamisesta pakon sanelemaksi kompromissiksi, joka oli tehtävä maa-atalin vastustuksesta huolimatta laajan yhteiskunnallisen konfliktin välttämiseksi. Tilanne oli sietämätön: viljaa vietiin maasta nälänhädän oloissa ja samaan aikaan suojatullit vaikeuttivat edullisemmän ulkomaisen viljan tuontia. Valinta tehtiin Peelin ja Disraelin välillä, ja Peelin voitto saattoi pelastaa Britannian väkivaltaiselta yhteenotolta. Vuoden 1819 Peterloon verilöyly oli tuoreessa muistissa ”nälkäisellä nelikymmenluvulla”. Väkivaltaiseen yhteenottoon johtanut tapahtuma Peterloossa liittyi mielenosoitukseen, jossa köyhät ja työttömät vaativat viljatullien kumoamista viljan hinnan laskemiseksi¹¹.

11 Poliisi avasi tulen mielenosoittajia vastaan Peterloon kaupungissa 16.8.1819, jolloin 11 ihmistä kuoli ja 161 haavoittui vaikeasti, suurin osa oli naisia ja tyttöjä (Thompson 1980, 754).

Tämän muistaen pääministeri Peel valitsi pienemmän pahan asettuessaan maa-aatelia vastaan tavalla, jonka hän tiesi repivän omaa puoluettaan¹².

Asa Briggs katsoo, että viljatullien vastainen ryhmittymä oli maan ensimmäisten ammattiliittojen ohella ainoa merkittävä ulkoparlamentaarinen painostusryhmittymä, joka onnistui vaikuttamaan viljatullien kumoamiseen. Hän mainitsee tässä yhteydessä the *Westminster Reviewin* kustantajan ja omistajan Perronet Thompsonin viljatullien vastaisen liikkeen kärkihahmona (Briggs 1979, 312–325, 332). Pääministeri Peel taipui viljatullien kumoamiseen ankaran painostuksen edessä. Jälkeenpäin on huomautettu, että päätös tuli liian myöhään. Irlannin väkiluku oli vuonna 1841 tehdyn väestölaskennan mukaan 8 miljoonaa. Nälänhädässä 1845–51 kuoli arvioiden mukaan puolesta miljoonasta miljoonaan ihmistä ja noin kaksi miljoonaa irlantilaista lähti maanpakoon Yhdysvaltoihin, Kanadaan ja Englantiin. Nälkävuosien jälkeen Irlannin väkiluku kääntyi laskuun yli sadan vuoden ajaksi ja siirtolaisuuden seuraukset näkyvät edelleen Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Englannissa. Irlannin ja Pohjois-Irlannin yhteenlaskettu väkiluku on nykyään noin 7,6 miljoona asukasta, joten saaren väkiluku ei vielääkään ole saavuttanut vuoden 1841 tasoa (vrt. Thompson 1980, 470–485, Hyam 1993, 24, esittää varsin samanlaisia lukuja).

The *Westminster Review* oli aikoinaan riemuissaan vihattu- jen viljatullien kumoamisesta. Saavutettu voitto oli lehden mielestä täydellinen ja loistava:

The struggle of eight years has been crowned by victory – a victory singularly complete, glorious, full of consequences, and wholly stainless – a victory equally beneficial to victors and to

12 Peel kuvasi maa-aatelin vastustusta myöhemmin yksityiskirjeessään: ”Kuinka aatelistet voivat käsittää missä vaarassa maa on, kun he vain kuluttavat aikaansa ketunmetsästyksessä ammuskellen, syöden ja juoden?” (Briggs 1979, 332, lyh. JM.)

P-2388

THE
WESTMINSTER
AND
FOREIGN QUARTERLY
Review.

N^o. XC.—OCTOBER, 1846.

CONTENTS.

1. PRINCIPLES OF TAXATION: M'CULLOCH.—2. THE MICROSCOPE AND ITS REVELATIONS.—3. ARCHITECTURAL STUDY, &c., (WITH ILLUSTRATIONS).—4. FREE-TRADE PROSPECTS: REPEAL OF THE CORN LAWS.—5. DAVID HUME.—6. THE WATER CURE.—7. NATIONAL EDUCATION: DR HOOK AND THE DISSIDENTS:—ORIGIN OF INFANT SCHOOLS.—8. PATRONAGE: THE POOR LAW AND RAILWAY TERMINI COMMISSIONERS.

Foreign Literature and Correspondence:—

TSCHUDI'S SKETCHES OF PERU—QUINET'S 'VACANCES EN ESPAGNE'—JACQUEMONT—
'THE NEW REVUE ENCYCLOPEDIQUE'—BRIEFE VON UND AN GOETHE'—MUSIC IN
INDIA—INTELLIGENCE FROM CANADA, HAMBURG, FRANCE, &c.

Critical and Miscellaneous Notices.

LONDON: G. LUXFORD, WHITEFRIARS STREET.
EDINBURGH: ADAM AND CHARLES BLACK.
NEW YORK: WILEY AND PUTNAM.
PARIS: GUILLAUMIN, 14 RUE RICHELIEU.

vanquished. The struggle has been, in many of its features, the most remarkable in our history (WR October 1846, 119).

Vaikka the *Westminster Reviewin* artikkelit olivat yleensä englantilaisten gentlemannien tapaan hillittyjä ja maltillisia, viljatullien kumoaminen näyttää innostaneen lehden kirjoittajan aivan ylimitoitettuun riemuun. Artikkelissa *Free-Trade Propects: Repeal of the Corn Law* odotetaan lähes taivasten valtakunnan tuloa vapaakaupan myötä: maatalous alkaa kukoistaa, viljan ja ruoan hinta laskee, elintaso nousee, teollisuustuotannon kasvu kiihtyy, suhteet ulkovaltoihin paranevat ja rauha sekä hyvinvointi leviävät Brittein saarille (Ibid., 120–131).

Nykynäkökulmasta katsoen lehden arvio oli ylioptimistinen. Irlannin ongelmat eivät poistuneet vuonna 1846, eivätkä englantilaiset ole tähän päivään mennessä kyenneet ratkaisemaan Irlannin kysymystä.

Viljatullien ohella toinen merkittävä keskustelun aihe the *Westminster Reviewissä* oli 1830-luvulla pitkään valmisteltu postiuudistus. Postin kulku oli epäsäännöllistä ja maksujärjestelmä sekava. Tavallisesti vastaanottaja maksoi kirjeen postinkantajalle saadessaan sen, ja maksut olivat vaihtelevia riippuen kuljetusmatkan pituudesta ja postilähetysten painosta. Osa postilinjoista oli yksityisiä ja siksi hinnat vaihtelivat huomattavasti paikkakunnittain – täten siis eri paikkakunnilla asuvat olivat eriarvoisessa asemassa postikuljetusten suhteen. Artikkelissa *First Report from the Select Committee on Postage* the *Westminster Review* kävi havainnollisten taulukkojen avulla läpi sekavaa postimaksuviidakkoa 1700-luvulta alkaen (WR April 1838, 225–). Lehti päätyi esittämään yhtenäistä postimaksujärjestelmää ja pohti pitäisikö kaikki postin kuljetus keskittää valtiolliselle postilaitokselle. 1830-luvun lopulla taloudellisen laman syventyessä esitettiin ajatuksia postilaitoksen keskittämisestä valtiolliseen omistukseen, jotta yksityiset eivät pääsisi keinottelemaan laman oloissa postikuljetusten hinnoilla.

Kiivas väittely postiuudistuksesta jatkui vuoteen 1839, jolloin parlamentti säätö viimein asiaa koskevan lain. Ratkaisuksi sekavaan postikuljetusten hinnoitteluun tuli valtion hintasäännöstely, jonka symboliksi tuli postimerkki. Lain mukainen maailman ensimmäinen postimerkki eli ”Musta Penny” julkistettiin 1840. Kuningatar Viktorian kuvalla varustettu yhden pennin hintainen merkki takasi kirjekuoreen liimattuna, että lähetys on kuljetettava mihin tahansa paikkaan Brittein saarilla. Maksun maksoi kirjeen lähettäjä. Hinta oli sama, asui vastaanottaja parin korttelin päässä Lontoossa tai vaikkapa Skotlannissa. Postimerkki syntyi siis valtion hintasäännöstelyn symboliksi (vrt. Fyson 1992 & Hill 1940).

The *Westminster Review* esitteli ylepanä postiuudistusta kevätnumerossaan 1840. Kirjoittaja totesi, että vanhan sekavan järjestelmän aiheuttamat loputtomat riidat postin hinnoista ovat mennyttä aikaa. Lisäksi taiteilijat pääsevät näyttämään kykyjään suunnitellesaan kauniita postimerkkejä:

The idea of calling in the powers of art as auxiliary to the philanthropic agency of the Penny Post is a happy one (LWR April 1840, 504).

Nousevan kapitalismin oloissa Britanniassa rakennettiin teollisuusyhteiskunnan infrastruktuuria. Luotettava postilaitos oli sen yksi osa. Muita, joiden syntyyn ja kehittymiseen the *Westminster Review* osallistui keskustellen, olivat rautatie- ja koululaitos.

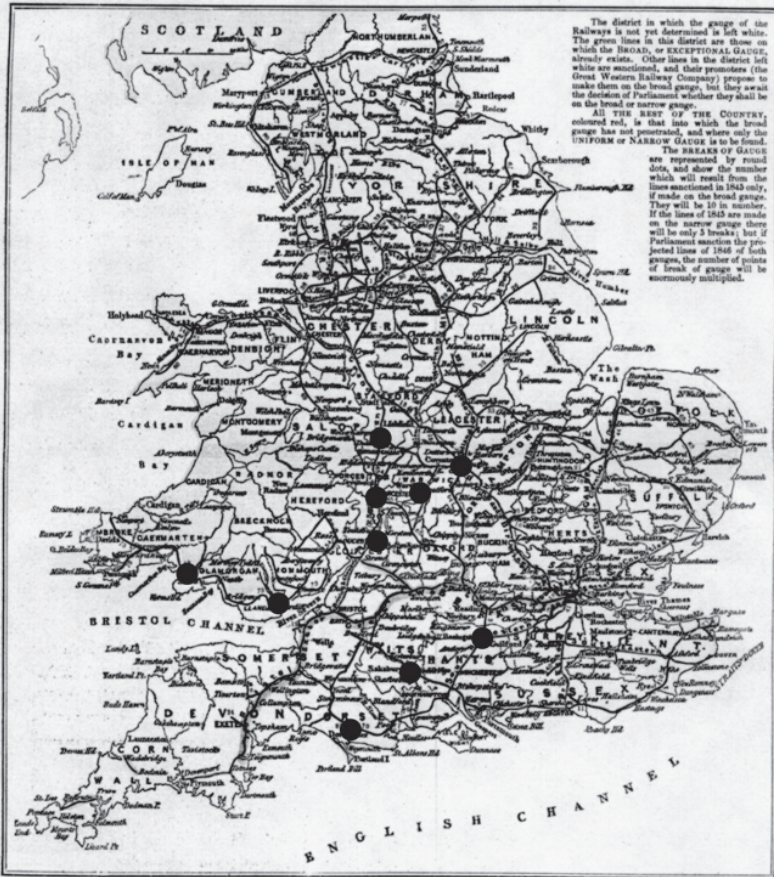
Rautateiden rakentaminen alkoi 1820-luvulla paikallisella tasolla. Luvat rautatielinjojen rakentamiseen myönsi hallitus, mutta muutoin toiminta oli yksityistä ja vahvan *laissez faire* -hengen mukaista. Koska toiminta osoittautui kannattavaksi, 1830-luvulla alkoi suuri radanrakennusboomi, joka tunnetaan Britannian historiassa nimellä *railway mania*. Parlamentti joutui säätämään sadoittain rautatielakeja. Tultaessa 1840-luvun lamavuosiin rautatiet olivat ainoa kohde, johon kapitalistit sijoittivat rahaa (Briggs 1979, 296–). Tällöin jouduttiin myös keskustelemaan siitä onko *laissez faire* oikea tapa

MAP OF THE DISTRICTS
OCCUPIED BY BROAD AND NARROW GAUGE RAILWAYS RESPECTIVELY,

SHOWING ALSO THE BREAKS OF GAUGE,

Where Passengers and Goods must be shifted from one Carriage to another.

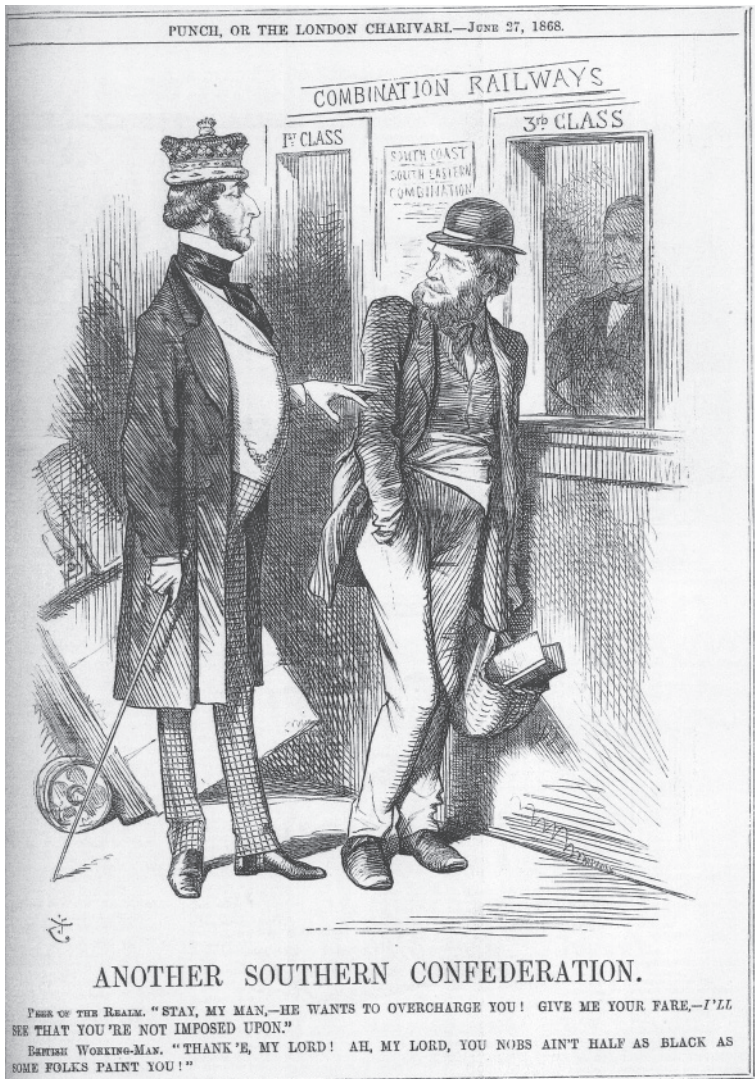
[Reprinted, by permission, from the Railway Chronicle.]

Rautateiden rakentaminen *laissez faire* -periaatteella loi Britanniaan kaksi rataverkkoa, joissa oli seitsemän ja neljän jalan raideleveys. Lontoon länteen suuntautunut liikenne oli seitsemän jalan rautateillä, kun muualla raideleveys oli neljä jalkaa. Eri leveyden radat kohtasivat kymmenellä asemalla, missä tavarat ja matkustajat siirrettiin junasta toiseen. Matkustaminen hidastui ja kustannukset nousivat. (Kartta: the Westminster Review, 1846.)

hoitaa rautateiden rakentaminen. Säätelämättömästä toiminnasta oli myös huomattavia ongelmia. Niistä kaksi nousi yli muiden. Ensimmäinen koski raideleveyttä. Koska mitään säätelyä ei ollut, maahan rakennettiin neljän jalan ja seitsemän jalan levyisiä rautateitä. Junat eivät voineet liikkua eri raideleveyksillä, minkä vuoksi valtakunnallisen rataverkon luominen näytti mahdottomalta. Matkustajat ja tavarat piti siirtää junasta toiseen vaihtoasemilla, joissa eri leveyksien radat kohtasivat. Tämä hidasti ja vaikeutti matkustamista sekä nosti kustannuksia. Toinen ongelma koski rautateitä luonnollisina monopoleina. Ei ollut mielekästä eikä usein mahdollistakaan rakentaa kuhunkin kaupunkiin kuin yksi rautatie. Taloudellisen laman oloissa, kuten 1840-luvulla, yksityisen rautatiemonopolin omistajat käyttivät monopoliasemaansa hyväkseen. Niin yritysten kuin ihmisten oli pakko maksaa monopolihinnat, sillä rautatiet olivat ylivoimainen kulkuväline aikana, jolloin ei ollut autoja eikä lentokoneita.

The *Westminster Review* osallistui rautatiekeskusteluun, jossa tunteet kävivät kuumana. Toiset halusivat jatkaa *laissez faire* -linjaa, kun toiset olivat rautateiden kansallistamisen kannalla. Kansallistamista kannatti mm. William Gladstone. Keskustelua käytiin siitä miten ja kuinka paljon rautatiekapitalisteille pitäisi maksaa, jos radat ostetaan valtion haltuun. Tuloksena oli samantapainen kompromissi kuin postilaitoksen kohdalla: valtiointervention muodoksi tuli raideleveyden säätely ja hintasäännöstely. Parlamentti sääti 1846 lain (*Gauge Act*), jolla raideleveydeksi määrättiin neljä jalkaa ja 8,5 tuumaa (1435 mm). Kolmannen matkustusluokan vaunujen tasoa nostettiin ja rautatieyhtiöt velvoitettiin tarjoamaan ”kaikille edullinen matkustaminen”. Ratkaisu ei ollut helppo, sillä kaikki rautatieyhtiöt eivät suostuneet kuljettamaan kolmannen luokan vaunuja samoissa junissa missä oli ensimmäisen ja toisen luokan matkustajia. Aateliset vaativat kolmannen luokan vaunujen liittämistä juniin, joissa kuljettiin eläimiä ja tavaroita. Rautateillä edelleen käytettävä matkustajien luokkakako on peräisin tästä Englannissa käydystä keskustelusta (vrt. McLean 2002).

Ensimmäisen ja kolmannen luokan matkustajien kuljettaminen samoissa junissa kiinnosti *Punch* -lehteä 1868.

Rautateiden ja postilaitoksen ohella the *Westminster Review* seurasi tarkoin koulutuspolitiikkaa. Lehti julkaisi useissa numeroissaan – etenkin Millin päätoimittajakaudella – artikkeleita, joissa arvioitiin eri Euroopan maissa käytössä olleita koulutusjärjestelmiä. Jo ensimmäisessä Millin toimittamassa numerossa oli artikkeli *German Universities* (LWR Jan 1836, 102–123), jossa tarkasteltiin saksalaista yliopistolaitosta ja teologikoulutusta. Seuraavassa numerossa oli sittemmin Millin itsensä kirjoittamaksi osoittautunut laaja kirjoitus *Civilization* (LWR April 1836, 1–27). Kirjoituksessaan Mill vertaili englantilaisia yliopistoja saksalaisiin ja ranskalaisiin sekä arvioi yleisesti sivistyksen ja koulutuksen merkitystä yhteiskunnassa.

Vuoden 1840 numeroissa lehti kirjoitti poikkeuksellisen laajasti koulutuksesta. 60-sivuisessa artikkelissa vertailtiin kouluja ja yliopistoja Hollannissa, Preussissa, Belgiassa ja Ranskassa (LWR June 1840, 1–60). Linja jatkui edelleen 1841 päätoimittajan vaihdoksesta huolimatta, kun lehti julkaisi artikkelin *The Polytechnic School of Paris* (WR Oct 1841, 331–357).

7.1.1.6. Filosofia ja teologia

Britannian kansallisen sisäpolitiikan ohella merkittävän ja laajan aihepiirin the *Westminster Reviewin* kirjoittelussa muodosti filosofia ja teologia. Aiheesta löytyi neljänneksi eniten kirjoituksia lehdestä¹³.

Osassa kirjoituksista nostettiin tietenkin esiin lehden taustalla olleen radikaaliliberaalin ryhmittymän teoksia. Niinpä J.S Millin päätoimittajakaudella julkaistiin vuonna 1837 mm. kirja-arvostelu, jonka aiheena olivat taannoin edesmenneen Jeremy Benthamin koottujen teosten ensimmäiset osat (LWR August 1838, 467–506). Vastaavalla tavalla Mill muisti vuonna 1834 kuolleen Samuel Taylor

13 Tämän aihepiirin voisi jakaa nykymielessä pienempiin osiin, kuten filosofia, sosiologia ja teologia. Tieteiden eriytyminen ei kuitenkaan ollut 1800-luvulla yhtä pitkällä kuin nykyään, minkä vuoksi tutkimuskäytännöllisistä syistä olen muodostanut yhden aihepiirin.

Coleridgen tuotantoa (LWR March 1840, 257–301). Brittiläiset filosofit olivat muutoinkin hyvin esillä lehdessä, mm. John Stuart Millin teokset arvioitiin the *Westminster Review*issä sitä mukaa kuin niitä ilmestyi.

Antiikin filosofiasta lehti tarkasteli mm. Aristoteleen ja Platonin englanniksi käännettyjä teoksia. Kesäkuun numerossa 1865 julkaistiin kirja-arvostelu George Groten teoksesta *Plato, and the other Companions of Sokrates* (WR July 1865, 459–481). Uuden ajan filosofiasta lehti seurasi enimmäkseen italialaisia ja ranskalaisia ajattelijoita, mutta varsin rajallisesti saksalaista filosofiaa. Tämä linjaus näytti jatkuvan aina 1800-luvun lopulle. Esimerkiksi syysnumerossa 1889 ilmestyivät artikkelit *Giordano Bruno: His Life and Philosophy* sekä *Diderot* (WR July–December 1889, 117, 231).

Vuonna 1865 ilmestyi sittemmin John Stuart Millin kirjoittamaksi osoittautunut laaja kaksiosainen artikkeli Auguste Comten keskeisestä tuotannosta otsikolla *Later Speculations of Auguste Comte* (WR April 1865, 339–405 sekä WR July 1865 1–42).

The *Westminster Review* seurasi myös 1800-luvun nousevia sosialistifilosofiaa, tosin ei mitenkään monipuolisesti eikä kattavasti. Eniten esillä olivat utopistisocialistit, kuten Robert Owen (1771–1858). Tämän tuotantoa ja elämää lehti arvioi vuoden 1859 syysnumerossa. Lehti kiitteli Owenin toimintaa köyhien ja työttömien hyväksi. Owenin sosialistisista kokeiluista lehti arvosti New Lanarkin tehtaita Skotlannissa, missä oli kiistatta päästy hyviin tuloksiin työläisten aseman parantamisessa. Tämän vastapainoksi the *Westminster Reviewin* kirjoittaja nosti esiin Owenin epäonnistuneen kokeilun eli New Harmonyn. Kyseessä oli Indianassa Yhdysvalloissa 1825–29 toiminut osuustoiminnallistyyppinen tehdasyhteisö, jossa hallinto toteutettiin Ranskan vallankumouksen tasa-arvoperiaatteen mukaisesti. Owen sijoitti hankkeeseen huomattavasti rahaa yhdessä amerikkalaisen William Macluren kanssa. Erimielinen ja riitainen yhteisö hajosi ja lakkautettiin 1829. The *Westminster Review* teki muistokirjoituksessaan yleisarvion utopistisocialisti Owenin aikaansaannoksista (WR 1859, 377–).

Merkillepantavaa on, että aikakauden tunnetuin sosialistifilosofi Karl Marx oli heikosti esillä the *Westminster Review*issä. Lontoossa tuolloin asuneen Marxin tuotannosta mainittiin myönteisessä sävyssä vain *Brumairekuun kahdeksastoista*, mutta muutoin hänestä lähes vaiettiin. Tultaessa 1800-luvun lopulle lehti kääntyi selvemmin antisosialistiselle linjalle (vrt. Hampton 2004, 75–). Kun *Pääoman* englanninkielinen laitos viimein ilmestyi Friedrich Engelsin toimittamana ja kääntämänä 1880-luvun lopulla, the *Westminster Review* julkaisi siitä kiihkeän kielteisen, suorastaan tyrmäävän arvostelun (WR 1887, 1079–1089).

Tarkasteltaessa mitä the *Westminster Review* kirjoitti filosofias- ta ja teologiasta on kuitenkin huomattava, että teologian painoarvo oli selvästi filosofiaa suurempi. Syynä oli 1800-luvulla puhjennut liberaalifilosofien ja katolisen kirkon oppiriita, joka kirvoitti the *Westminster Reviewin* ajoittain kovasanaiseen kirjoitteluun. Kiistan perimmäisenä aiheena oli kysymys paavin erehtymättömyydestä. Tämä oppiriita oli niin näkyvä ja merkittävä, että tarkastelen sitä tutkimuksen erillisessä luvussa.

Muutoin voidaan havaita, että the *Westminster Reviewin* kirjoittelua uskonnosta sävytti Irlannin kysymys. Kun Brittein saarten asukkaiden enemmistö oli selkeästi protestantteja, jotka kuuluivat anglikaaniseen valtionkirkkoon, Irlannin saaren asukkaiden suuri enemmistö oli katolilaisia. He tunnustivat paavin johtajuuden katolisessa kirkossa, kun samaan aikaan virallisen valtionkirkon asemassa oli anglikaaninen kirkko. Tästä aiheutui suuri ongelma, sillä irlantilaiset joutuivat maksamaan kirkollisveroa anglikaaniselle kirkolle. Irlannin ja sen katolisen kirkon erikoislaatuinen status johtui siitä, että Britannia ei tunnustanut Irlannin olevan siirtomaa. Irlannin tulkittiin olevan vuodesta 1800 osa Ison-Britannian ja Irlannin yhdistynyttä kuningaskuntaa, jota hallittiin suoraan Lontoosta. Täten saarella ei ollut minkäänlaista autonomiaa, vaan esimerkiksi parlamenttivaaleissa Irlannin vaalipiireistä valittiin edustajat suoraan Westminsterin parlamenttiin.

Irlantilaisten lojaalisuus Rooman paavia ja katolista kirkkoa kohtaan aiheutti jatkuvaa päänsärkyä Lontoossa. Tilanne paheni 1840-luvun laman ja nälänhädän sekä väestökadon seurauksena. Westminsterissä oivallettiin, että Irlantiin alkoi syntyä itsenäistymiseen tähtäävä nationalistinen liike, joka kiinnittyi katoliseen kirkkoon (vrt. Hobsbawm 1994, 48, joka pitää Irlannin tasavallan muodostumista poikkeuksena nationalismin historiassa).

Orastava katolilais-nationalistinen liikehdintä Irlannissa aiheutti the *Westminster Review*issä alituista kirjoittelua Irlannin katolisen kirkon suhteesta Englannin anglikaaniseen kirkkoon ja Rooman paaviin. Miltei joka numerossaan lehti käsitteli aihetta osastossa *Theology and Philosophy* mitä erilaisimmista näkökulmista. Vuoden 1836 kevätnumerossa lehti tarkasteli köyhäinhoitoa Irlannissa. Laajaan artikkelikokonaisuuteen kuului kirjoitus otsikolla *On Local Disturbances in Ireland, and on the Irish Church Question* (LWR April–June 1836, 311–331). Kesänumerossa lehti julkaisi 24-sivuisen artikkelin *Catholic and Protestant Claims to Infallibility*. Kirjoituksessa verrattiin englantilaisten ja irlantilaisten eriäviä käsityksiä erehtymättömyydestä (LWR July 1836, 409–424).

Vuoden 1841 syysnumerossa ilmestyi artikkeli *The State in its Relations with the Church* (WR October 1841, 308–330). Irlantilaisten käyttäytymistä yritettiin ymmärtää myös kansanperinteen näkökulmasta. Niinpä vuoden 1839 kevätnumerossa tarkasteltiin irlantilaista talonpoikaiskulttuuria ja kansanlauluja sekä tämän kulttuurin kiinnittymistä uskontoon (LWR April 1839, 405–425). Näkyvimmin teema oli esillä James Millin kirjoittamassa artikkelissa, jossa vaadittiin kirkon ja valtion eroa. James Millin yksi argumentti eron puolesta oli se, että toteutuessaan se helpottaisi Irlannin hallitsemista:

[I]n Ireland, again, the Catholics, although a large majority, are nevertheless for the most part poor peasants, and poor to a degree unexampled in other European countries. If there were no public endowment for any church in these islands, we might then be able to judge more fairly of the operation of the voluntary principle (LWR October 1836, 274).

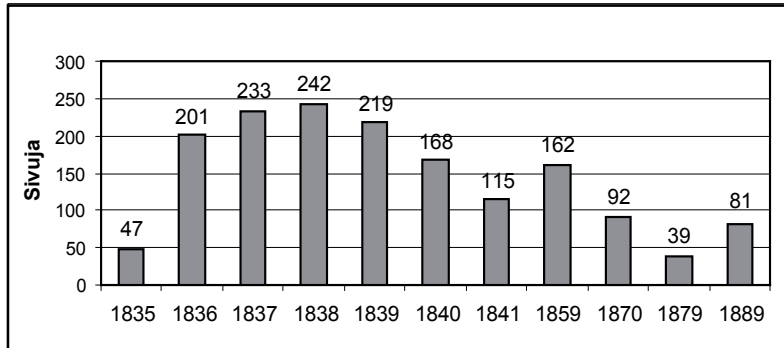
Uskonnon tarkastelu ei lehdessä rajoittunut vain kristinuskon sisäisiin ongelmiin, kuten katolilaisuuden ja protestantismin eroihin. Britannialla oli maailmanlaajuinen siirtomaaimperiumi. Siksi the *Westminster Review* tarkasteli myös islamiin ja hindulaisuuteen liittyviä asioita. Vuoden 1837 kevätnumerossa lehti tarkasteli Venäjän laajentumista Kaukasukselle ja miten tsaarit yrittivät tukahduttaa alkuperäisen islamilaisen väestön vastarinnan väkivallan ja pakkokäännytysten avulla. Lehti totesi, että tuloksena oli paikallisen väestön luja kiinnittyminen islamiin, mihin oli sekoittunut alueen verikoston perinne. Artikkelin kirjoittaja oli tehnyt tutkimusmatkan alueelle ja selvitti miten alkeellisissa kylätuomioistuimissa sovellettiin koston periaatetta erilaisissa rikostapauksissa (LWR April 1837, 196–209). Vuonna 1869 lehti julkaisi kirja-arvostelun William Palgraven matkoista Arabian niemimaalla 1862–63, *Narrative of a Year's Journey through Central and Eastern Arabia*. Kirjoituksessa esiteltiin alueen arabien ja muiden islaminuskoisten erilaisia tulkintoja islamista sekä muslimien uskonnollisia riittejä (WR April–June 1869, 381–400). Vuoden 1864 kevätnumerossa lehti tarkasteli hindulaisten pyhiä kirjoituksia sekä kesänumerossa 1867 moniavioisuutta islamilaisessa ottomaanien valtakunnassa (WR January–April 1864 ja WR July–October 1867).

7.1.1.7. Taide

Tutkittaessa the *Westminster Reviewin* kirjoittelua eri aihepiireistä huomataan, että taide ja kulttuuri muodostivat lehdessä suurimman osion. Tämä ei ollut tilanne koko lehden ilmestymisaikana, vaan taiteen osuus kokonaissällöstä kasvoi erityisen suureksi John Stuart Millin toimiessa lehden päätoimittajana. Määrän kehitys otantavuosina näkyy seuraavassa kuviossa:

Kuvio 3.

Taiteen ja kulttuurin osuus the *Westminster Review*issä

Taiteen asioita koskevan kirjoittelun osuus kasvoi radikaalisti heti Millin aloitettua päätoimittajuutensa ja laski vastaavasti heti hänen lopettamistaan seuranneena vuonna 1841. Tultaessa 1880-luvulle määrä oli pienentynyt kolmannekseen Millin päätoimittajakaudesta. Silti se muodosti lehden sisällöstä koko ajan keskeisen sisältöluokan.

Lehden kirjoittelu taiteesta ja kulttuurista oli vaihtelevaa ja monipuolista. Jo ennen Millin päätoimittajuutta lehdestä löytyi vuonna 1835 kaksi artikkelia, joiden aiheena oli musiikki: urkujen kehittyminen sekä intervallit ja oktaavit (WR January 1835).

Millin tultua päätoimittajaksi 1836 kulttuurikirjoittelu laajeni ja monipuolistui. Jo ensimmäisessä hänen toimittamassaan lehdessä tarkasteltiin J.F. Goethesta kirjoitettua englanninkielistä elämäkertaa sekä brittiläisen lyriikan ja kirjallisuuden tilaa vuonna 1835. Seuraavassa numerossa arvioitiin Goethen¹⁴ *Faustin* uutta englanninkielistä käännöstä. (LWR January & April 1836.)

Lokakuun numerossa 1836 Mill julkaisi lehdessään 27-sivuisen artikkelin otsikolla *Shakespeare*. Kyseessä oli kirja-arvostelu vii-

¹⁴ Elämäkertatietojen mukaan Mill oli suuresti kiinnostunut Goethen tuotannosta.

destä hiljattain ilmestyneestä Shakespeare-elämäkerrasta, joissa kaikissa pohdittiin William Shakespearen arvoituksellista elämää sekä missä määrin hänen kirjoittamansa näytelmät ja runot olivat aitoja, vai auttoiko ehkä joku häntä kirjoittamaan kuolemattomat tekstit, ja kuka tämä mahdollinen henkilö oli? Arvostelluista teoksista parhaiksi arvioitiin James Boadenin *An Inquiry into the Authenticity of the various Pictures and Prints of Shakespeare* sekä Augustine Skottowen *The Life of Shakespeare, Inquiries into the Originality of his Dramatic Plots and Characters, and Essays of the ancient theatres and theatrical Usages* ja J. Payne Collierin *New Facts Regarding the Life of Shakespeare* (LWR October 1836, 30–57).

Vuoden 1837 ensimmäisessä numerossa Mill julkisti peräti 42-sivuisen artikkelin ranskalaisen runoilijan Alphonse de Lamartinen¹⁵ (1790–1869) tuotannosta. Arvioitavana oli kolme runokokoelmaa: *Méditations poétiques* (1820), *Harmonies poétiques et religieuses* (1830) sekä *Jocelyn* (1836) (LWR January 1837, 501–542).

Seuraavassa numerossa lehti kirjoitti brittiläisistä oopperoista ja oratorioista.

Laajimmat taideartikkelit Mill julkaisi kaunokirjallisuudesta. Englantilaiset *the Morning Chronicle* ja *Monthly Magazine* olivat pitkin 1830-lukua julkaisseet humoristisia pakinoita, jotka oli allekirjoittanut salaperäinen nimimerkki ”Boz”. Vuonna 1836 pakinat koottiin yhdeksi kirjaksi ja julkaistiin nimellä *The Posthumous Papers of the Pickwick Club*. Samalla laajan novellikokoelman kirjoittajaksi paljastui nimimerkin takaa toimittaja Charles Dickens.

The Westminster Reviewin arvostelu ilmestyi 1837, jolloin *Pickwick-kerhon jälkeenjääneistä papereista* oli ehditty ottaa jo kolme painosta. Dickensin novellikokoelma oli tullut tavattoman suosituksi koko Britanniassa ja tekijä oli noussut hetkessä maan tunnetuimpien kirjailijoiden joukkoon. *The Westminster Reviewin* anonyymiä arvos-

15 Lamartine oli katolilaisuudesta irtautunut demokraatti ja pasifisti sekä orjuuden kiivas vastustaja. Hän työskenteli hetken Ranskan ulkoministerinä 1848.

telua *The Works of Dickens* voi kuvata sanalla nihkeä. Kirjoittaja pohti Dickensin suurta suosiota ja myönsi, että kirjailija oli onnistunut tavoittamaan jotain oleellista englantilaisesta kansanluonteesta, ja erityisesti luokka-asemaltaan alempien ihmisten huumorintajusta. Samalla kirjoittaja korosti, että kansan omalaatuisuuksien kuvaaminen ei ole kirjallisuudessa ainutlaatuista ja mm. Hollannista löytyy edelläkävijöitä. Yleisarvionaan lehden kriitikko kuitenkin myönsi, että Dickensin tapa kuvata humoristisesti englantilaisten tekemisiä on nerokas, vaikka *Pickwick-kerhon jälkeenjääneiden paperien* novellien taso on kirjava. Kokoelmassa on tylsiä ja huonoja novelleja, mutta joukossa on myös mestariteoksia, kuten kertomukset Eatanswillin kauppalan vaa-leista ja rouva Leo Hunterin aamiaisesta (LWR July 1837, 194–214, vrt. Dickens 1991, 218–).

Tammikuun 1838 numerossaan the *Westminster Review* jatkoi kirjallisuuden parissa julkaisemalla 51-sivuisen arvion Sir Walter Scottin elämäkerrasta (LWR January 1838, 293–344). Seuraavassa numerossaan lehti kirjoitti englantilaisesta lyriikasta ja näytelmäkirjallisuudesta (LWR January 1838, 119, 193). Saman vuoden kesänumerossaan lehti palasi William Shakespearen salaperäiseen henkilöllisyyteen artikkelissa *Observations on an Autograph of Shakespeare, and the Orthography of his Name* (LWR August 1838, 321–352).

John Stuart Millin toimittamien lehtien joukossa kevätnumero 1839 painottui vahvasti musiikkiin. Aiheelle oli omistettu 50 sivua. Wolfgang Amadeus Mozartin tuotannosta alkoi olla 1830-luvulla kokonaiskuva ja hiljattain edesmenneen säveltäjän arvo ymmärrettiin. Niinpä the *Westminster Review* iloitsi, kun säveltäjän siihen mennessä löydetty piano-, huilu- ja viulukonsertot oli viimein julkaistu Lontoossa. Ludwig van Beethovenista oli ilmestynyt elämäkerta ja lisäksi hänen pianokonserttonsa oli julkistettu nuotteina. Lehti arvioi myös Felix Mendelssohn-Bartholdyn d-molli pianokonsertton op. 40 (LWR April 1839, 306–356).

Lokakuun numerossa 1839 the *Westminster Review* julkaisi peräti 61-sivuisen arvion *Arabian Nights* -kertomuskokoelmasta (suom.

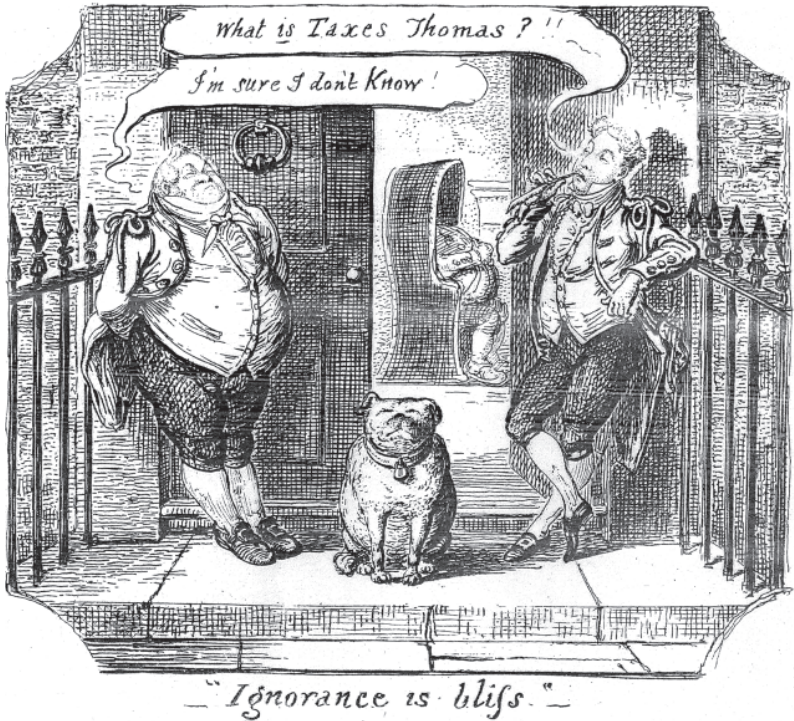
Tuhannen ja yhden yön tarinat). Englanniksi käännetty satukirja ilmestyi 1835 modernina painoksena ja avasi ensi kertaa länsimaalaisille lukijoille näkymän arabialaiseen kulttuuriin ja kansanperinteeseen. Samassa numerossaan lehti arvioi englantilaista lastenkirjallisuutta (LWR October 1839, 101, 162).

Millin jäätyä pois the *Westminster Reviewin* päätoimittajan tehtävistä taiteen ja kulttuurin osuus kokonaisuuslaskusta laski, mutta ei suinkaan loppunut. Vaikka lehteä voi pitää hyvin vakavamielisenä, siinä käsiteltiin ajoittain huumoria erityisesti kansanperinteen näkökulmasta. Kesänumerossa 1840 oli artikkeli, joka oli otsikoitu *The Humorist. A Collection of Entertaining Tales, Anecdotes, Epigrams*. Samassa yhteydessä lehti julkaisi kirja-arvostelun teoksesta *Doll Tear Sheet*, jonka kuvituksena oli runsaasti pilapiirtäjä George Cruikshankin (1792–1878) poliittisia piirroksia. Anonyymi kirjoittaja pohdiskeli esimerkkien valossa mihin perustui 1800-luvun tunnetuimman englantilaisen pilapiirtäjän suosio ja miten hän onnistui parodioimaan maansa politiikkaa (WR July 1840, 1–60).

Millin jääminen taustalle the *Westminster Reviewin* toimitustyössä vähensi, mutta ei poistanut kirjallisuuskatsauksia. Syyskuun numerossa 1840 arvioitiin ranskalaisen Victor Hugon siihen mennessä englanniksi käännetty tuotanto. Lehden kiinnostuksen kohteena oli Hugon 1827 ilmestynyt ja vähälle huomiolle jäänyt näytelmä Oliver Cromwellistä (WR September 1840, 287–). Kesänumerossa 1841 lehti arvioi Venäjän kirjallisuuden silloista tilaa. Keväällä 1841 oli vuorossa Percy Shelleyn tuotannon arviointi (WR April 1841, 303–343).

Tultaessa 1850- ja 1860-luvuille lehden linja pysyi melko ennallaan, jollaiseksi se oli muotoutunut Millin siirryttyä taustalle lehden toimituksessa. Taiteella ja kulttuurilla oli osuutensa lehdessä, mutta pienempi kuin Millin aikana. Vuoden 1865 kevätnumerossa tarkasteltiin William Shakespearen *Hamletista* ilmestyneitä uusia tutkielmia (WR January–April 1865, 94–141).

Viimeisen tutkimusajanjakson aikana 1870- ja 1880-luvuilla taiteen ja kulttuurin osuus oli yhä hieman laskenut, mutta artikkeleita ilmestyi edelleen. Vuonna 1870 lehti palasi Percy Shelley'n tuotannon arviointiin (WR July–October 1870, 75–). Vuoden 1871 kesänumerossa the *Westminster Review* arvioi varhaista englantilaista kirjallisuutta sekä teräsrakentamisen vaikutusta arkkitehtuuriin (WR July–October 1871, 156, 393). Vuoden 1889 syysnumerosta löytyi artikkeleita draamakirjallisuudesta sekä mm. arvio Henrik Ibsenin teosten nais- ja mieshahmoista (WR September–December 1889, 530, 626).

George Cruikshank: *Sunday in London*. (The *Westminster Review*, June 1840.)

7.1.1.8. Poliittinen taloustiede

Aivan erityisen joskin pienehkön aihepiirin the *Westminster Review*-ssä muodosti kirjoittelu poliittisesta taloustieteestä. Se oli 1800-luvulla ainoa merkittävä taloustieteen muoto, koska kansantaloustiede ja yrityksen taloustiede eivät olleet vielä erkaantuneet toisistaan. Poliittinen taloustiede oli tämän johdosta tieteenä laajempi ja kattavampi kuin nykyiset kapea-alaiset taloustieteen lohkot. Niinpä the *Westminster Review* julkaisi John Stuart Millin päätoimittajakaudella mm. pohdiskelevan artikkelin taloustieteen filosofiasta otsikolla *On the Definition of Political Economy; and on the Method of Philosophical Investigation in that Science*. Kirjoituksessa pohdiskeltiin poliittisen taloustieteen tilaa ja valitettiin yleisesti hyväksytyyn eksaktin tutkimusmetodin puuttumista. Kirjoittaja totesi, että poliittinen taloustiede näyttää polkeneen paikoillaan vuosikymmenien ajan (LWR October 1836, 1–29).

Vuoden 1865 kevätnumerossa lehti arvioi laajasti John Stuart Millin teosta *Principles of Political Economy, with Some of their Applications to Social Philosophy*, josta oli juuri ilmestynyt uusi painos. Anonyymi kirjoittaja vertasi teosta Adam Smithin *Kansojen varallisuuteen*. Laajan artikkelin ydinkohta käsitteli kysymystä *laissez faire*-kapitalismista. Mill oikeutti poliittisen taloustieteen pääteoksessaan valtiointervention talouteen, jos ja kun oli nähtävissä, että *laissez faire*-kapitalismi aiheutti selvää vahinkoa, kuten köyhtymistä, eriarvoisuuden lisääntymistä ja sosiaalisen konfliktin vaaran. Tämän näkemyksen Mill oli omaksunut sveitsiläiseltä taloustieteilijältä Jean Sismondilta. The *Westminster Reviewin* arvioija asettui tukemaan Millin ja Sismondin näkemyksiä ja arvosteli *laissez fairen* kannattajia röyhkeydestä ja itsekkyydestä:

”Laissez faire” ... is assumed to mean that the proper business of an enlightened Government is to do nothing – nothing, that is, for the intellectual or moral welfare of the people in whose interest they govern. It is assumed to mean that the richer classes have no duties to perform towards the poorer, unless it be the

duty of leaving them alone; it is assumed to mean that the social evils under which we suffer may be, and should left to remove themselves, without the co-operation of human effort, human forethought, and human charity (WR April–July 1865, 120).

Lehti siis edellytti kapitalisteilta sosiaalista vastuuta tekemisistään. Piiloutuminen *laissez faire* -ideologian taakse oli lehden mielestä vastuun pakoilua.

Vuonna 1869 the *Westminster Review* julkaisi 42-sivuisen artikkelin, jonka otsikko oli *Labour and Capital*. Artikkelissa tarkasteltiin ammattiliittokysymystä taloustieteilijä William Thorntonin taannoin ilmestyneen kirjan valossa. Englannissa käytiin edelleen vilkasta keskustelua työläisten perustamista ammattiliitoista ja niiden laillisuudesta. Kun ensimmäiset ammattiliitot oli perustettu 1700-luvun lopulla, ne kiellettiin lailla (Combination Act of 1799). Sittenmyin työläiset saivat lakkojen ja mielenosoitusten avulla 1825 rajoitetun järjestäytymisoikeuden. Monet kapitalistit esittivät 1860-luvulla silti edelleen vaatimuksia ammattiliittojen kieltämisestä, sillä heidän mielestään ne olivat vapaakauppa-aatteen vastaisia työvoiman myyntikartelleja, jotka vaikeuttivat yritysten toimintaa. The *Westminster Review* asettui tukemaan työläisten järjestäytymisoikeutta, mutta varoitteli samalla ammattiliittoja liian korkeista palkankorotusvaatimuksista (WR July–October 1869, 94–95).

Poliittisen taloustieteen kohdalla the *Westminster Reviewin* kirjoittelu Karl Marxista oli erikoista. Marx asui Lontoossa ja oli Euroopassa tunnettu elinaikanaan. Hän tunsu henkilökohtaisesti John Stuart Millin. Silti the *Westminster Review* lähes vaikenä hänestä. Tämän tutkimuksen otantaan valituissa lehdissä oli vain muutama kiitävä maininta Marxin *Brunairekuun kabdeksannestatoista*, joka käsittelee Ludvig Napoleonin Ranskassa vuonna 1851 tekemää vallankaappausa. Sen sijaan lehti ei arvostellut *Pääomaa* sen ensimmäisen osan ilmestyttyä saksaksi 1867, vaikka teos herätti huomiota ympäri Eurooppaa.

Lehti arvosteli *Pääoman* vasta 1887, kun teos lopulta ilmestyi Friedrich Engelsin kääntämänä englanniksi.

Ensimmäinen arvio oli kesänumerossa 1887. Lehti ilmaisi tyytyväisyytensä siitä, että ”työläisten raamattu” on viimein käännetty englanniksi. Lehti totesi, että tieteellisesti korkeatasoista teosta tervehtivät myös monet, jotka eivät ole sosialisteja. Lyhyen esittelyn lopuksi kirjoittaja totesi, että englantilaisilla taloustieteilijöillä on edessään haastava tehtävä arvioida laajemmin Marxin pääteosta (WR April–August 1887, 121–122).

Seuraavassa numerossaan the *Westminster Review* palasi aiheeseen ja arvioi laajasti *Pääoman* englanninkielistä laitosta. Kirjoitus oli otsikoitu ”*Capital,*” by *Karl Marx*. Sisällöltään artikkeli oli erittäin kielteinen, suorastaan tyrmäävä Marxin pääteosta kohtaan.

Aluksi kirjoittaja kiitteli, että Euroopassa kohua aiheuttanut teos on viimein käännetty englanniksi, mutta teoksen pahimmaksi virheeksi mainittiin tekijän saksalaisuus:

[A]ll of this has been spoiled by one fatal quality – the birthright of the author, Germanity (WR September–December 1887, 1079).

Seuraavat Marxin suuret synnit olivat Jeremy Benthamin ja John Stuart Millin arvostelu sekä *Pääoman* ensimmäiset 150 sivua. Teoksen alkusivuilla kukoistaa saksalainen ”Grundlichkeit”, joka lopulta valuu hukkaan. Tämän jälkeen arvioija käsitteli Marxin arvoteoriaa, jonka ydinväittämiin kuuluu työvoiman riiston avulla tapahtuva lisäarvon tuotanto. The *Westminster Reviewin* kirjoittaja oli lukenut *Pääoman* ja todennut, että Marx jakaa työpäivän kahteen osaan. Osan työpäivän aikana tuotetusta lisäarvosta kapitalisti anastaa itselleen ja maksaa työläiselle tämän työn todellista tuottavuutta alhaisempaa palkkaa. Anastaminen tapahtuu tuotantovälineiden yksityisen omistuksen perusteella.

Tätä Marxin oletettua perusväittämää vastaan the *Westminster Reviewin* kirjoittaja hyökkäsi raivokkaasti:

It is a compact of the most astounding fallacies which have ever stood in black and white (Ibid., 1083).

Seuraavaksi the *Westminster Reviewin* arvioija kiivaili Marxia vastaan kapitalistien merkityksen vähättelystä. Kirjoittaja ei voinut hyväksyä väitettä, että kapitalisti olisi vain työvoimaa riistävä osapuoli. Yrityksen johtaminen ja markkinointi ovat välttämättömiä työtehtäviä, joita ilman yritys ajautuu vaikeuksiin. Artikkelin lopussa kirjoittaja yllättäen palasi Marxin tapaan jakaa työpäivä kahteen osaan ja totesi, että se ehkä sittenkin voisi olla hedelmällinen tapa selittää lisäarvon tuotantoa. Kirjoittaja kuitenkin totesi, että monet englantilaiset sosialistit olivat käsittäneet Marxin ajatuksen väärin. E erityisen kärjekkäästi kirjoittaja arvosteli Englannin sosialidemokraattisen liiton perustajaa Henry Hyndmania (1842–1921) ja tämän kahta pamflettia, joissa laistettiin ja ymmärrettiin väärin Marx. Arvostellessaan Hyndmania kirjoittaja käytti samalla *Pääomasta* luonnehdintaa mielenkiinnotton:

Now we have "Capital" translated, we recognize in these writings of Messrs. Hyndman, Morris, Joynes &c. nothing but coloured and doctored fragments of this somewhat insipid work (Ibid., 1088).

Kuriositeettina voi mainita, että kun the *Westminster Review* ei nähnyt *Pääomassa* juuri mitään myönteistä, Karl Marxin suhtautuminen the *Westminster Reviewiin* sen sijaan oli melko myönteinen. Hän piti lehteä Englannin ricardolaisen koulukunnan äänenkannattajana. Niinpä Marx käytti lehteä lähteenä mm. *Pääoman* jaksossa, jossa arvioidaan David Ricardon arvoteoriaa (Marx 1974, 70). *Grundrissessa* Marx käytti the *Westminster Reviewiä* lähteenä arvioidessaan ricardolaisten raha- ja korkoteoriaa (Marx 1986, 253–254). Marx toki kritisoi ricardolaisia, mutta yleisesti hän kunnioitti ja arvosti tätä suuntausta ja piti sitä klassisen poliittisen taloustieteen kehittyneimpänä muotona.

Vaikka the *Westminster Review* suhtautui Karl Marxiin ristiriitaisesti ja lopulta hyvin kielteisesti, lehti tuli monissa asioissa vastaan

työväenliikkeen vaatimuksia. Poliittisen taloustieteen kohdalla kannattaa mainita vuonna 1889 ilmestynyt artikkeli, jossa tarkasteltiin kahdeksan tunnin työpäivän ongelmaa. Artikkelin julkaistiin samassa numerossa, jossa kritisoitiin ankarasti Marxin *Pääomaa*. Kirjoitus oli otsikoitu *Some Economic Aspects of the Eight Hours' Movement*.

Ammattiliitot Skotlannissa, Englannissa ja Ranskassa alkoivat 1800-luvun lopulla vaatia yhä äänekkäämmin 8 tunnin päivittäistä työaikaa. *The Westminster Review* päätti ottaa selvää mitä vaatimuksen toteutumisesta seuraisi Britannian taloudelle. Lopputulos oli yllättävä: Britannian talous kestäisi työajan lyhentämisen eikä maan kilpailukyky suinkaan romahtaisi, kuten monet kapitalistit pelottelivat ammattiliittoja. Päinvastoin, työajan lyhentäminen saattaisi parantaa työllisyyttä ja luoda maahan jopa 750 000 uutta työpaikkaa. Toki työajan lyhentäminen aiheuttaisi myös ongelmia, mutta kokonaisvaikutukset voisivat olla myönteisiä:

Perhaps the movement, if succesful, will not be so terrible as some seem to suppose... We do not think that on the whole it would do any great harm to industry, and it certainly might do great and lasting good to the workers (WR July–December 1889, 55).

7.1.1.9. Historia

Jos poliittisen taloustieteen osuus the *Westminster Review*issä oli tasainen pieni, historiaa lehti käsitteli toiseksi eniten taiteen ja kulttuurin jälkeen.

Historia-aiheiset artikkelit olivat laajoja ja monipuolisia, eivätkä rajoittuneet vain Britannian menneisyyteen. Niinpä kesänumerossa 1841 ilmestyi 34-sivuinen artikkeli egyptologiasta otsikolla *The Ancient Egyptians: Their Arts and Manufactures*. Kirjoituksessa selvitettiin mitä viime aikojen kaivaukset ja tutkimukset Nubiassa ja Niilin varrella olivat kertoneet muinaisten egyptiläisten elämäntavoista ja uskonnollisista riiteistä. Ranskalainen Jean-François Champollion oli onnistunut 1830-luvun taitteessa selvittämään hieroglyfikielen arvoituksen, minkä ansiosta muinaisten egyptiläisten arvoitukset alkoi-

vat aueta (WR July 1841, 1–34). Vuoden 1835 kesänumerossa oli laajat artikkelit Venetsian ja Irlannin historiasta (WR July 1835, 38, 169). Syysnumerossa 1835 oli 24-sivuinen artikkeli *Colonial Policy of the Ancients*. Kirjoituksessa tarkasteltiin erityisesti miten hallinto oli järjestetty Aleksanteri Suuren (356–323 eKr.) valtakunnassa. Artikkelin selvä tarkoitus oli antaa englantilaisille vaikutteita antiikin Kreikasta brittiläisen imperiumin hallitsemiseksi (WR October 1835, 387–410).

Ulkomaiden historiasta lehti kirjoitti erityisen paljon Ranskan vallankumouksesta ja Napoleonista. Useimmat merkittävät aihetta käsittelevät tutkimukset arvioitiin the *Westminster Review*issä. Millin päätoimittajakaudella ilmestyi kevätnumerossa 1837 artikkeli *Parliamentary History of the French Revolution* (LWR April 1837, 233–246). Seuraavassa numerossa lehti tarkasteli Espanjan historiaa ja brittien suhtautumista Espanjaan Napoleonin sotien aikana (LWR July 1837, 165–194). Ulkomaiden historiasta lehti kirjoitti erityisen paljon myös paaviuden ja katolisen kirkon menneisyydestä yrittäen ymmärtää mistä paavi-instituutio oli peräisin ja miksi se oli sellainen kuin oli 1800-luvulla Pius IX:n aikaan.

Kotimaan historiasta lehti kirjoitti myös paljon, niin Millin päätoimittajakaudella kuin sen jälkeen. Vuoden 1839 syysnumerossa oli laaja artikkeli Oliver Cromwellistä (1599–1658). Kirjoituksessa pohdittiin mikä teki 1600-luvulla mahdolliseksi kuninkaan teloituksen ja Oliver Cromwellin nousun kymmenvuotisen tasavallan johtajaksi. Edelleen, kirjoittaja selvitteli miksi Cromwellin jälkeen tasavalta luhistui ja kuninkuus palautettiin restauraation myötä. Cromwelliä verrattiin aikakauden muihin hallitsijoihin, kuten Ranskan Ludvig XIV:een. Artikkelisiin sisältyi aikalaiskertomuksiin perustuva luonnekuvaus Oliver Cromwellistä. Tämän perusteella kirjoittaja pyrki päättämään miten Cromwell hallitsi Britanniaa 1649–1658 (LWR October 1839, 162–).

Millin päätoimittajuuden laajin historiallinen artikkeli ilmestyi vuoden 1840 kevätnumerossa. Sen otsikko oli lyhyesti *Robin Hood*.

Peräti 74-sivuisessa artikkelissa tarkasteltiin Robin Hood -myytin syntyä ja sen muuttumista kansan keskuudessa osana Englannin historiaa. Tämä oli pisin lehdestä löytynyt artikkeli otanta-ajankohtana. Artikkelin kirjoittaja oli koonnut suuren määrän runoja, balladeja ja lauluja, joita Robin Hoodista oli säilynyt ja pyrki niiden perusteella päättämään mitä kansa ja kirjailijat ajattelivat Robin Hoodista, millaisia toiveita ja illuusioita kansalla siis oli.

Robin Hood -myytin synnyn kirjoittaja sijoitti vuoteen 1161, jolloin Henrik II (1133–1189) oli Englannin kuningas. Kaksi matkalaista oli nähnyt Sherwoodin suuressa metsässä reippaan nuorukaisen. Tästä tapauksesta kertomus päättyi John Fordunin ja Walter Bowerin teokseen *Scotichronicon*, jossa jo esiintyi Robin Hood -niminen ystävällinen rosvo. Myytti oli alkanut elää, ja pian Robinin seurana oli toinen ystävällinen rosvo, Pikku-Jussi. The *Westminster Reviewin* kirjoittaja katsoi, että nimenomaan John Fordun rikasti Robin Hood -myyttiä matkustelemalla ympäri Englantia. Hän kuunteli erilaisia kansan kertomuksia ja lisäsi niitä Robin Hoodin tarinaan, sekä kirjoitti kuulemansa muistiin paperille. Pian Sherwoodin metsässä oli Robin Hoodin seurana kokonainen iloinen rosvojoukko, joka ryösti rikkailta ja antoi köyhille. Vuosien vierieissä ja kirjapainotaidon kehittyessä Robin Hoodista ilmestyi uusia kirjoja ja myytti rikastui edelleen. Kirjankustantajat kirjoittivat maksua vastaan uusia Robin Hood -kirjoja. Uudeksi hahmoksi mukaan tuli Nottinghamin ilkeä sheriffi, joka verotti ankarasti kaupungin asukkaita. Robin Hood ryösti sheriffin rahat ja jakoi ne takaisin kansalle.

The *Westminster Reviewin* kirjoittaja totesi, että suurin osa Robin Hood -tarinoista on keksittyjä eikä niillä ollut vastinetta todellisen Englannin historiassa. Kirjoittaja kutsui myytin erkaantumista todellisuudesta historian perversoitumiseksi. Sen räikein ilmentymä oli Robin Hood, jolle oli annettu aatelistarvo, kun ensimmäisissä kertomuksissa Robin oli lainsuojaton metsärosvo. Robinille tekaistu aatelistarvo kuitenkin helpotti kirjankustantajien pyrkimyksiä myydä yhä uusia Robin Hood -kirjoja kasvavalle kaupunkilaisväestölle. Aina

löytyi kirjailijoita, jotka sivutulojen toivossa kirjoittivat kulloisenkin ajan yleisön makua miellesteleviä uusia Robin Hoodia.

Artikkelin lopuksi the *Westminster Reviewin* kirjoittaja pohdiskeli mihin Robin Hoodin tavaton suosio perustui, miksi erilaisten keskinkertaisten kirjailijoiden muokkaamat kertomukset Robin Hoodista myivät niin hyvin? Kirjoittaja päätyi johtopäätökseen, että keskiajalta alkaen tyranniin alamaisina eläneet ihmiset halusivat edes unelmissaan vapautua alamaisuudestaan. Tähän vapaudenkaipuuseen sopi erittäin hyvin myyttinen Robin Hood, joka korjasi kovin ottein kansan kokemat kärsimykset ja vääryydet (LWR March 1840, 424–498).

7.1.1.10. Luonnontieteet

Vaikka the *Westminster Review* oli ensisijaisesti yhteiskunnallinen ja filosofinen julkaisu, se käsitteli yllättävän paljon myös luonnontieteiden asioita. Tosin näkökulma oli tällöin yhteiskunnallis-filosofinen, jolloin lehti pohdiskeli luonnontieteen tutkimustulosten ja innovaatioiden sosiaalisia vaikutuksia.

Erityisen tarkasti lehti seurasi tähtitieteen, fysiikan, lääketieteen ja biologian nopeaa kehitystä 1800-luvulla.

Vuoden 1840 kevätnumerossa oli laaja artikkeli Britannian linnustosta. Kyseessä oli kirja-arvostelu hiljakkoin ilmestyneestä perusteellisesta kuvitetusta lintukirjasta (LWR March 1840, 373–400). Kesännumerossa 1841 oli raportti Skotlannissa pidetystä fyysikkokonferenssista, jossa oli käsitelty materian olemusta: *Constituent Properties of Matter* (WR July 1841, 69–86).

Lääketieteen alueelta lehti seurasi erityisesti psykiatrian kehitystä. Niinpä talvinumerossa 1864 oli artikkeli *The Physiology of Sleep* (WR January–April 1864, 203–). Vuoden 1872 syysnumerossa oli artikkeli *Recent Experiments with the Senses*, jossa tarkasteltiin aistien toimintaa lääketieteen näkökulmasta.

Erityisen kiinnostunut lehti oli tutkimuksista, joissa verrattiin miesten ja naisten älykyyttä. The *Westminster Review* oli naisten tasa-

arvon ja naisten äänioikeuden kannattaja. Naisten äänioikeuden vastustajien keskeinen argumentti miesten ja naisten tasa-arvoa vastaan oli väite, jonka mukaan naisten henkinen suorituskyky on heikompi kuin miesten. Siksi naisten tulee elää miesten holhouksen alaisina, mikä oli naisten lainsäädännöllinen asema Viktorian ajan Englannissa. Vuoden 1867 äänioikeusuudistuksen lähestyessä the *Westminster Review* julkaisi useita lääketieteen uusiin tutkimustuloksiin perustuvia artikkeleita, joiden mukaan naisten ei voida osoittaa olevan henkisesti kyvyttömämpiä tai lahjattomampia kuin miehet. Yksi laaja artikkeli ilmestyi vuoden 1865 syysnumerossa otsikolla *Capacities of Women* (WR July–October 1865, 352–380). Kevätnumerossa 1867 lehti julkaisi kokonaisuudessaan John Stuart Millin parlamenttipuheen, jossa tämä puolusti naisten äänioikeutta otsikolla *The Ladies' Petition* (WR January–April 1867, 63–79). Parlamenttiäänestyksen jälkeen lehti ei antanut periksi, vaikka naiset jäivät vaille äänioikeutta. The *Westminster Review* julkaisi jo syysnumerossaan 1868 artikkelin otsikolla *The Property of Married Women*. Kirjoituksessa puolustettiin naisten oikeutta omaisuuteen miesten tapaan. Vuoden 1872 kevätnumerossa lehti julkaisi laajan artikkelin *The Political Disabilities of Women*. Kirjoituksessa käytiin läpi keskeiset lääketieteen tutkimustulokset, joiden mukaan ei voida osoittaa naisten älyllistä heikommuuutta miehiin verrattuna (WR January–April 1872, 50–69). The *Westminster Reviewin* kirjoittelu naiskysymyksestä oli hyvin lähellä John Stuart Millin *The Subjection of Women* -teosta, jossa niinkään vedottiin lääketieteen ja psykiatrian tutkimustuloksiin perusteltaessa miesten ja naisten tasa-arvoa.

Tähtitiede kehittyi 1800-luvulla nopeasti, kun opittiin rakentamaan uusia isoja kaukoputkia. Linssien ja peilien värivirheet opittiin korjaamaan ja havaintojen tarkkuus parani merkittävästi. The *Westminster Review* seurasi alan kehitystä. Vuosi 1846 oli tähtitieteen riemuvuosi, kun löydettiin uusi planeetta Neptunus. Lehti julkaisi tammikuussa 1847 tapahtuman johdosta 46-sivuisen artikkelin, joka oli otsikoitu *Revelations of the Telescope*. Se oli nostettu lehden ykkös-

jutuksi ja sen lopussa oli nimikirjaimet G.T.F. Kirjoittaja kävi läpi uuden planeetan löytämiseen johtaneet tapahtumat. Ne olivat alkaneet englantilaisen Sir William Herschelin löydettyä vuonna 1781 ensimmäisen uuden planeetan antiikin ajoista tunnettujen kuuden planeetan lisäksi. Planeetta sai sittemmin nimen Uranus. Pitkään luultiin, että Uranus on aurinkokunnan uloin planeetta. Sen rata ja kiertoaika Auringon ympäri laskettiin Isaac Newtonin painovoima- ja liikelakien avulla¹⁶.

Vuosikymmenien kuluessa ja havaintotarkkuuden lisääntyessä Uranuksen radassa huomattiin häiriöitä. Planeetta ei liikkunut taivaalla, kuten sen olisi pitänyt liikkua Newtonin taivaanmekaniikan mukaan. Jokin häiritsi sitä ja pian tähtitieteilijät alkoivat epäillä, että Uranuksen radan ulkopuolella täytyy olla vielä uusi ja toistaiseksi tuntematon planeetta, jota ei vielä kyetty havaitsemaan. The *Westminster Review* kuvasi artikkelissaan miten kaksi matemaatikkoa, englantilainen John Couch Adams sekä ranskalainen Urbain Le Verrier laskivat vuonna 1843 toisistaan riippumatta tuntemattoman planeetan radan ja oletetun sijaintipaikan. Le Verrier lähetti vuonna 1846 Berliinin observatorion johtajalle Johann Gottfried Gallelle kirjeen, jossa arvioi missä tuntemattoman planeetan hänen laskelmiensa mukaan pitäisi sijaita. Tohtori Galle löysi 23.9.1846 taivaalta tähden, jota tähtikarttojen mukaan ei pitänyt olla olemassa. Se oli vain asteen päässä Le Verrierin laskemasta paikasta. Galle havainnoi kohdetta seuraavina öinä ja saattoi todeta kohteen liikkuvan mikä vahvisti, että kyseessä oli planeetta. Syksyllä 1846 uutta planeettaa havaittiin lukuisissa observatorioissa ympäri Eurooppaa. Se sai myöhemmin nimen Neptunus.

Uuden planeetan löytyminen matemaattisten laskelmien avulla oli 1840-luvun tieteellinen sensaatio. Tähtitieteilijöiden riemulla ei ollut rajoja: Neptunuksen löytyminen vahvisti lopullisesti Newtonin taivaanmekaniikan paikkansapitävyyden ja aurinkokeskisen selityksen

16 Artikkelissa ei mainita suomalaista Anders Johan Lexelliä (1740–1784), joka laski ensimmäisenä Uranuksen radan ja osoitti sen olevan planeetta.

planeettojen liikkeille. Vanhan Ptolemaioksen maakeskisen selitysmallin tukeminen oli nyt sama kuin olisi väitetty, että Maa on littää.

Tämän johdosta the *Westminster Review* palautti mieleen Galileo Galilein inkvisitio-oikeudenkäynnin vuonna 1633. Galilei oli ollut oikeassa jo 200 vuotta sitten. Nyt oli lopullisesti todistettu, että paavi ja katolinen kirkko olivat erehtyneet. Lehti kuvasi Galilein inkvisition takia kokemaa vainoa ja kärsimystä:

For the remainder of his life he was subjected to the persecution of the Inquisition, was imprisoned, and compelled to abjure his doctrines. At length, weighed down by persecution and sorrow, the old man breathed his last at the advanced age of seventy-eight (WR January 1847, 345).

Merkittävimmän linjanvedon suhteessa luonnontieteisiin the *Westminster Review* teki kuitenkin asettuessaan tukemaan Charles Darwinia. Hänen pääteoksensa *The Origin of Species* ilmestyi vuonna 1859, samana vuonna kuin J.S. Millin *On Liberty*. Darwinin kirja herätti valtavan kohun ja yhteiskunnallisen keskustelun, joka jätti osin varjoon juuri ilmestyneen Millin pääteoksen. Darwinin kirjasta käyty julkinen väittely oli kiihkeää ja pääosin tuomitsevaa. Ymmärtäjiäkin oli nuorempien tutkijoiden ja lääkäreiden keskuudessa, mutta etenkin uskonnolliset tahot hyökkäsivät kiivaasti Darwinia vastaan. Englannin anglikaaninen kirkko tuomitsi julkisesti Darwinin kirjan. Oxfordin piispa Samuel Wilberforce arvosteli avoimesti väittelytilaisuudessa Darwinia ja puolusti raamatullista kreationismia. Vuoden 1860 kuuluisassa keskustelussa hänen vastaväittäjänsä oli Thomas Huxley.

Yksi Darwinin harvoja ymmärtäjiä alusta alkaen oli the *Westminster Review*. Lehti kirjoitti hänestä perusteellisesti kahdesti; ensimmäisen kerran vuosina 1859–60, jolloin lehti arvosteli *The Origin of Species* -teoksen sekä vuonna 1872, jolloin arvioitiin Darwinin toinen pääteos *The Descent of Man*.

Darwinin *Lajien synty* nähtiin niin merkittäväksi, että siitä julkaistiin kaksi arviota. Vuoden 1859 arvio ilmestyi the *Westmins-*

ter Reviewin syysnumerossa, jossa arvosteltiin samalla J.S. Millin *On Liberty*. Darwinin pääteoksen esittely oli sijoitettu osaston *Science* (luonnontiede), jossa seurattiin säännöllisesti luonnontieteen uusimpia tapahtumia.

Ensimmäinen artikkeli oli luonteeltaan esittelevä. Lähinnä lääketieteen ja fysiologian näkökulmasta kirjoittaja päätyi toteamaan, että tutkijoiden eteen on tullut merkittävä ja suorastaan monumentaalinen teos. Kirjoittajan mukaan se vastaa moniin kysymyksiin, mutta herättää samalla uusia, joten *Lajien synty* saattaa olla alku kokonaan uudelle tutkimukselle (WR July–October 1859, 295–300).

Toinen arvio oli laajempi ja lähestymistavaltaan monitieteisempi. Se ilmestyi kevätnumerossa 1860, jolloin *Lajien synnyn* ensimmäinen 1250 kappaleen painos oli myyty loppuun ja kustantaja oli joutunut ottamaan uusintapainoksia. Artikkelin otsikko oli *Darwin and the Origin of the Species*. Anonyymi kirjoittaja katsoi, että vaikka teoksessa on puutteita, empiirinen todistusaineisto Darwinin tutkimusmatkoilta ympäri maailmaa riittää vakuuttamaan luonnonvalintateorian puolesta.

Yllättävä oli kuitenkin kirjoittajan johtopäätös, jonka mukaan Charles Darwinilla ja John Stuart Millillä olisi yhtäläinen tutkimusmetodi, rationaali deduktiivinen metodi. Kirjoittaja siteerasi ensin Millä:

[T]he deductive method...consists of three operation: the first, one of direct induction; the second, of ratiocination; and the third, of verification (WR January–April 1860, 567).

Mill-sitaatin jälkeen the *Westminster Reviewin* arvioija totesi, että Charles Darwin käyttää samaa metodia:

But what Mr. Darwin has attempted to do is in exact accordance with the rule laid down by Mr. Mill; he has endeavoured to determine certain great facts inductively, by observations and experiment; he has then reasoned from the data thus furnished; and

lastly, he has tested the validity of his ratiocination by comparing his deductions with observed facts of nature. (Ibid.)

Tämän jälkeen kirjoittaja totesi, että Darwin on päässyt pitkälle monimutkaisen ongelman ratkaisussa, mutta *Lajien synty* on silti hypoteesinomainen tutkimus, jossa esitettyjen väitteiden tueksi on löydetävä lisää teoriaa tukevia empiirisiä havaintoja luonnosta.

The *Westminster Reviewin* kirjoittaja oli sikäli oikeassa, että Darwinin kirja todella etenee suunnilleen kuvatun mallin mukaisesti. *Lajien synty* lähtee liikkeelle lajien muuntelusta kesytys- ja viljelystilassa. Darwin vertailee viljelykasveja ja kotieläimiä, joita ihminen on jalostanut tuhansien vuosien ajan ja saanut näin aikaan lajien muuttumista. Darwin itse tutki kotikyyhkysten eroavaisuutta ja alkuperää käyttämällä kyyhkysia koe-eläiminä. Tästä hän teki johtopäätöksiä siitä miten ihminen voi vaikuttaa kyyhkyslajien kehittymiseen (Darwin 1913, 9–47).

Kun tämä kysymys on selvitetty, Darwin siirtyy tarkastelemaan muuntelua luonnossa. Tämän jälkeen seuraavat luvut taistelusta olemassaolosta sekä luonnollisesta valinnasta ja kelvollisten eloonjäämisestä. Kukin luku alkaa johtopäätöksestä mihin edellinen luku on päättynyt. Johtopäätöksestä seuraavat ongelmat tutkitaan, niistä rationoidaan uusi hypoteesi ja uusi johtopäätös tehdään vertaamalla hypoteesia luonnosta löytyviin kasveihin ja eläimiin (Ibid., 48–149). Darwin menee jopa niin pitkälle, että Millin tavoin asettaa luonnollisen valinnan teoriaa vastaan esitetyt väitteet vastakkain oman teoriasensa kanssa. Ratkaisevaksi tekijäksi luonnollisen valinnan puolesta Darwin vyöryttää massiivisen määrän luonnosta löytyviä kasveja ja eläimiä, joiden tämä tai tuo ominaisuus on seurausta luonnollisesta valinnasta, kuten kirahvin pitkä kaula, köynnöskasvien kiipeily, kampelan kääntyminen toiselle kyljelleen jne. Luonnollinen valinta tapahtuu, kun olosuhteet pakottavat siihen tai tekevät muutoksen mahdolliseksi. Kirahvin pitkä kaula syntyi, kun savannilla oli pitkä kuivuus. Ruohikko kuoli ja kuivui laajoilta alueilta, kun puut selviy-

tyivät syvemmälle ulottuvien juuriensa ansiosta. Eloon jäivät ankaran kuivuuden oloissa pitkäkaulaiset eläimet, jotka pystyivät syömään lehtiä korkealta puista (Ibid., 238–287).

Voidaanko tästä sitten tehdä niin pitkälle menevä johtopäätös, että Darwinilla ja Millillä todella olisi yhteinen metodi? Tässä näyttäisi, että the *Westminster Review*llä ja Millillä on ainakin jossain määrin erilainen käsitys metodista. Mill itse ei kirjoittanut julkisesti mitään Darwinista. Hänen suhtautumisensa Darwiniin näyttää samanlaiselta kuin suhde Karl Marxiin. Molemmat olivat kuuluisia ja radikaaleja aikalaisia, jotka herättivät vastustajissaan kiivaita tunteita. Mill varoi julkista keskustelua tällaisten henkilöiden kanssa, ilmeisesti välttääkseen leimautumista. Siksi sekä Darwinista että Marxista ei löydy Millin julkisia kannanottoja.

Sen sijaan molemmista löytyy muutamia yksityiskirjeitä, jotka valottavat asiaa. Kirjeessään Alexander Bainille vuonna 1860 Mill kehui ohimennen Darwinin *Lajien syntyä*, joten Millin suhtautuminen Darwiniin ei ollut kielteinen (Kirje nro 456 11.4.1860, CWM XV, 695–696).

Toinen, perusteellisempi kirje vuodelta 1869 Hewett Watsonille valaisee Millin suhdetta Darwiniin paremmin. Millillä oli harraste: hän oli botanisti ja kokosi elämänsä aikana suuren kasvikokoelman eli herbaarion. Kasveja tutkiessaan Mill on ollut hyvin perillä kasvien lisääntymisestä ja perinnöllisyydestä. Siksi ei ole yllättävää, että hänen suhtautumisensa Darwiniin oli myönteinen. Kirjeensä aluksi Mill totei, että pudottuaan parlamentista 1868 hänellä on ollut jälleen aikaa botanisille ja herbaarion ylläpitoon. Tämän jälkeen seuraa Darwin-kommentti:

Darwin has found (to speak Newtonially) a *vera causa*, and has shewn that it is capable of accounting for vastly more than had been supposed:... I do not think it an objection that it does not, even hypothetically, resolve the first origin of life... (Kirje nro 1385 30.1.1869, CWM XVII, 1553–1554).

Vaikka Mill siis suhtautui myönteisesti Charles Darwiniin, metodista yhtäläisyyttä koskevaa Millin kirjoitusta ei voi löytää. Mill on filosofina nähnyt luonnontieteellisen metodin suoran siirtämisen yhteiskuntatieteisiin ongelmallisena. *A System of Logic* -teoksessa (1843) Mill varoitti kopioinnista:

... [C]an be in danger of applying the methods of elementary chemistry to explore the sequences of the most complex order of phenomena in existence (CWM VIII, 886).

On kuitenkin perusteltua kysyä mistä sitten oli peräisin the *Westminster Reviewin* ajatus Millin ja Darwinin metodisesta yhtäläisyydestä? Molemmat the *Westminster Reviewin* julkaisemat arviot 1859–60 olivat ajan tavan mukaisesti anonyymejä, joten niiden kirjoittajia on vaikea selvittää jälkeinpäin.

Historiallinen tosiasia on se, että J.S. Millin jälkeen (1836–40) the *Westminster Reviewin* päätoimittajina toimivat William Hickson (1840–1851) sekä John Chapman (1851–94). Molemmat Millin seuraajat olivat lääkäreitä ja Charles Darwinin henkilökohtaisia ystäviä¹⁷. Täten on mahdollista, että metodista yhtäläisyyttä korostaneen artikkelin on kirjoittanut jompikumpi lääkäri tai heidän tuttavansa. Darwinilla oli alusta alkaen kannattajia nimenomaan lääketieteen piirissä.

Seuraavan kerran the *Westminster Review* palasi laajemmin Charles Darwiniin vuonna 1872, kun tämän teos *The Descent of Man* oli ilmestynyt. Artikkelissa kiitettiin Darwinin uutta teosta ja todettiin, että Darwinin pitkäaikainen työ luonnonvalinnan puolesta on osoittanut hänen teoriansa elinvoimaisuuden. Kun 12 vuotta aikaisemmin lehti korosti J.S. Millin ja Darwinin yhtäläisyyttä, nyt lehti totesi Herbert Spencerin esittäneen hyvin samanlaisia näkemyksiä kuin Darwin. Kirjoitus päättyi Darwinin ylistykseen:

17 Sekä Chapman että Hickson olivat myös laajassa kirjeenvaihdossa Darwinin kanssa. Molempien kirjeenvaihto on saatavilla tutkimuskäyttöön Cambridgen yliopiston kirjastossa.

Mr. Darwin has distinguished himself above all his predecessors (WR July–October 1872, 400).

7.1.1.11. Antiikki

Luonnontieteiden ohella the *Westminster Review* seurasi säännöllisesti myös antiikin tutkimusta. Aina kun ilmestyi jokin uusi tutkimus antiikin Kreikasta tai Roomasta, lehti julkaisi siitä arvion. Antiikille omistettu osasto ei ollut suuri, mutta aihetta seurattiin säännöllisesti niin Millin kuin muiden päätoimittajien kaudella. Niinpä vuoden 1835 kesänumerossa oli artikkeli, jonka otsikko oli *Sect of the Bacchanalians*. Siinä tarkasteltiin antiikin kreikkalaisten ja roomalaisten juhlia sekä viinin juontia bakkanaaleissa ja tämän tradition kiinnittymistä uskontoon (WR July 1835, 240–259). Vuoden 1871 syysnumerossa lehti julkaisi kirja-arvostelun professori ja arkeologi Ernst Curtiuksen teoksesta Kreikan historiasta. Kirja-arvion painopisteenä oli demokratian toiminta antiikin Ateenassa. Curtiuksen teoksessa esiteltiin tuloksia hänen vuosia kestäneistä kaivauksistaan Ateenassa ja Peloponnesoksen niemimaalla (WR July–October 1871, 342–361). Millin päätoimittajakaudella lehti julkaisi artikkelin *Restrictions of the Diffusion of Opinion among the Ancients*. Ranskalaisen kirjallisuustutkijan julkaisemien tutkimusten perusteella arvioitiin millaisia rajoituksia eriäville julkisille mielipiteille asetettiin antiikin kirjallisuudessa, mitä siis oli soveliasta sanoa ja mitä ei saanut sanoa (LWR January 1836, 135–155).

7.1.1.12. Muut ja mainokset

The *Westminster Reviewin* sisältö muodostui suurimmaksi osaksi tähän asti kuvatuista yhdestätoista aihepiiristä. Lisäksi lehdessä oli aineistoa, jonka sijoittaminen näihin ei ollut mahdollista. Niinpä lehdessä oli artikkeleita mm. takkojen ja tulisijojen taloudellisuudesta ja savuhormeista (WR January–April 1869, 399–410). Artikkelia voi pitää jonkinlaisena ekologisen kirjoittelun esiasteena, sillä hiilen poltosta

johtunut savusumu oli vakava ympäristöongelma 1800-luvun Lontoossa¹⁸. Vuoden 1841 syysnumerossa lehti julkaisi artikkelin *Architecture of Shop Fronts*, jossa tarkasteltiin liikerakennusten julkisivuja sekä näyteikkunoiden somistamista. Kirjoitusta voi pitää jonkinlaisena nykyaikaisen markkinoinnin edeltäjänä. Tämän tyyppisiä muihin aihepiireihin soveltumattomia artikkeleita oli kuitenkin niin vähän, että niiden jakaminen omikseen ei ollut mielekästä. Täten taulukoissa ja tilastoyhteenvedoissa ne on sijoitettu luokkaan ”muut”.

1840.] LONDON AND WESTMINSTER REVIEW. 5

A LONDON WEEKLY NEWSPAPER.
Published on Wednesday,
THE COLONIAL GAZETTE, price Sixpence. Begun in 1838, in connection with the Colonial Society of London.

The day of publication of the "Colonial Gazette" has recently been changed from Saturday to Wednesday afternoon; and the Paper is now conducted by the editor of the "Spectator," with able assistants and contributors.

Besides the features it possesses in common with other Newspapers, and the obvious function of making known in England and the Colonies respectively whatever it most concerns each to learn of the other, the chief objects of this Journal are—

1. To excite in England an interest in Colonial questions commensurate with their importance.
2. To enforce sound principles in Colonisation and Colonial Government.
3. To assist Colonial communities and individuals in prosecuting their just demands on the Imperial Government.
4. To bring public opinion in England to bear upon the only responsible and the worst-managed branch of the public service—the Colonial Department.

By discriminate selection, painstaking comparison, and clear arrangement of the Week's News, the "Colonial Gazette" is enabled to devote more space to original Papers on important subjects, and to give more copious Extracts from what is interesting in the press of our widely-extended Colonies, than any other English Journal.

A Weekly Report of the state of Colonial Markets in London is brought down to the hour of publication on Wednesday.

The "Colonial Gazette" may be had on application to any Bookseller or Newsman in Town or Country; or by letter, post paid, to Joseph Clayton, the Publisher, Wellington Street, Strand.

BOOKS

PUBLISHED BY WILLIAM SMITH,
113, FLEET STREET, LONDON.

The Public are respectfully informed that the following Works may be seen at the shops of most Country Booksellers, who will at any time procure them they may not have from London, on order. The Publisher will forward this List, postage free upon application.

	£. s. d.
LODGES PORTRAITS AND MEMOIRS OF ILLUSTRIOUS PERSONS. AGES; New Edition, Imperial 8vo, in 10 vols., containing 240 Portraits, handsomely bound in cloth, lettered	11 0 0
India proof, handsomely bound in cloth, lettered	17 0 0
AIKIN'S LETTERS FROM A FATHER TO HIS SON, 8vo, cloth	0 5 0
mercers elegant	0 10 6
BALL ROOM PRECEPTOR for 1840, 22mo, gilt edges	0 1 0
BOOK OF THE TOILETTE, 24mo, sewed	0 1 0
BURNET'S (Dissac) HISTORY OF HIS OWN TIMES; Portrait; super royal 8vo, cloth	0 17 0
half morocco	1 4 0
Illustrated with	2 2 0
51 Portraits on steel, 2 vols. super royal 8vo, cloth	2 2 0
CLARENDOON'S HISTORY OF THE REBELLION; Illustrated with Pigeon Portraits, engraved on Steel, 2 vols. imperial 8vo, cloth	2 10 0
CHEAP RICHES; being Selections from the Writings of the most celebrated Divines; Portrait, super royal 32mo, cloth, gilt edges	0 2 6
mercers elegant	0 5 0
COWPER'S POETICAL WORKS AND TRANSLATIONS. Edited by Rev. H. F. Cary. Engraved Title and Vignette, medium 8vo, cloth	0 14 0
mercers elegant	1 4 0
DICKSON (W. B.) ON THE BREEDING, REARING, DISEASES, AND GENERAL MANAGEMENT OF POULTRY; 14 Clas. fols., 8vo, cloth	0 6 0
DOMESTIC LEDGER; or Housekeeping Book on a new Principle; oblong 4to, sewed	0 2 6
EGYPT—A FAMILIAR DESCRIPTION OF THE LAND, PEOPLE, AND PRODUCE; with a Map, and 23 Engravings on wood, fols., 8vo, cloth	0 7 0
FIRESIDE EDUCATION; by St. F. Goswami, Author of "Four Parley's Tales," 8vo, sewed	0 1 6
FLORAL CABINET, and Manages of FLOWER BOTTLES, 140 coloured Plates, in 3 vols. 4to, half-bound morocco	5 3 0
FROISSART'S CHRONICLES OF ENGLAND, FRANCE, AND SPAIN; 116 Woodcuts, 2 vols. super royal 8vo, cloth, lettered	1 16 0
HALES (Dr.) MEDITATIONS AND TOWNS, Portrait, super royal 32mo, cloth, gilt edges	0 2 6
mercers	0 5 0
SELECT THOUGHTS, Portrait, super royal 32mo, cl. gilt edges	0 2 6
mercers elegant	0 5 0
SONGS IN THE NIGHT, AND THE HOLY ORDER, 18mo, cl.	0 1 0
HEMANS (Miss) POEMS, 32mo, cloth gilt	0 2 0
HINTS ON SEA-BATHING, 18mo, sewed	0 2 6
ENGLISH INSTRUCTIONS FOR COLLECTING, REARING, AND PRESERVING BRITISH AND FOREIGN INSECTS, 18mo, cloth	0 3 0
JOHNSON'S PRACTICAL FAMILY COOKERY, 8vo, cloth	0 4 0

Mainoksia vuoden 1840 the *Westminster Review*issä.

18 Savusumuongelma oli niin paha, että Lontoon kasvaessa se aiheutti keuhkotautiepidemiaita. Aiheesta on Suomessa kirjoittanut professori Jouko Tuomisto.

The *Westminster Review* julkaisi myös mainoksia, tosin hyvin vaihtelevassa määrin. 1830–1840-luvun numeroissa niitä saattoi olla erittäin paljon, jopa kymmenien sivujen mainosliitteinä. Suurin osa oli kirjankustantamojen mainoksia, ja mm. John Stuart Millin kustantaja William Smith mainosti uutuuksiaan usean sivun verran vanhemmissa the *Westminster Review*issa. Mainokset julkaistiin erillisinä liitteinä ennen ja jälkeen artikkeliosuuksia ja mainosten sivukoko oli vaihteleva. Se saattoi toisinaan olla normaalin lehden sivun kokoinen, mutta usein pienempi, jopa 1/3 tai 1/4 artikkeliosaston sivusta. Tämä vaikeutti the *Westminster Reviewin* kokonaissivumäärien laskeamista eräinä vuosina. Kirjankustantamojen ohella lehdessä mainostettiin huonekalu- ja vaatealiikkeitä, aikakauslehtiä, vakuutusyhtiöitä sekä ravintoloita ja alkoholiliikkeitä.

Millin päätoimittajakauden lopulla mainosten määrä laski selkeästi, kun talouslama heikensi yritysten taloudellista tilannetta (ns. hungry forties). Krimin sodan 1854–56 jälkeen Helsingin yliopiston kirjastoon tulleissa lehdissä ei enää ollut mainoksia.

7.2. Yhteenveto sisällöstä. Lehden kirjoitukset journalismista.

Yhteenvetona the *Westminster Reviewin* sisällöstä voi todeta, että kyseessä on ollut poikkeuksellisen rikas, monipuolinen ja korkeatasoinen julkaisu. Se on ollut aikansa tieteellinen ja samaan aikaan yleis-tajuinen aikakausjulkaisu. Edellä referoitujen artikkeleiden yhteenlaskettu sivumäärä oli 860 keskipituuden ollessa 41 sivua¹⁹. Pisin, Robin Hoodia käsitellyt artikkeli oli 74-sivuinen.

19 Vertailun vuoksi voi todeta, että *Tiedotustutkimus* -lehden artikkeleiden ja kirja-arvostelujen keskipituus oli 8,5 sivua vuosina 2005–2006 (artikkelit 15 sivua, kirja-arvostelut keskimäärin 2,5 sivua). Numerot 4–5/05, 2/06, 4/06.

Nykyisistä tieteellisistä aikakauslehdistä sen erottavat monitieteisyys, joka ulottui humanistisista ja yhteiskuntatieteistä luonnontieteisiin sekä artikkeleiden anonymiteetti, josta luovuttiin vähitellen 1880-luvulla. Lähes kaikki artikkelit olivat arvioita kirjoista, uusista virallisjulkaisuista tai eri lehdissä julkaistuista artikkeleista. Poikkeuksia oli harvoin ja ne olivat tavallisesti lehden lopun vapaamuotoisemmissa osastoissa. Lehden artikkelit on valittu ja muokattu eräänlaisen referee-tyyppisen arvioinnin avulla, jossa John Stuart Millillä ja hänen jälkeensä päätoimittajina toimineilla kahdella lääkäriellä on ollut keskeinen osuus. Millin yksityiskirjeenvaihto John Chapmanin ja William Hicksonin kanssa osoittaa, että Mill on ollut sivutoimisesti mukana lehden toimitustyössä elämänsä loppuun asti, vaikka hän luopui päätoimittajuudesta jo vuonna 1840.

Pääpaino lehdessä on ollut yhteiskunnallisilla ja filosofis-historiallisilla aiheilla. Luonnontieteen artikkelit on valittu tätä päämäärää ajatellen. Lehti on ollut etenkin kukoistuskaudellaan 1830–1880-luvuilla löyhästi sidoksissa Britannian liberaali- eli whig-puolueeseen. John Stuart Millin yksityiskirjeenvaihto osoittaa, että lehteä levitettiin ja markkinoitiin puolueen johtohenkilöille ja sidosryhmille sekä talouselämän ja politiikan toimijoille, joihin haluttiin vaikuttaa. Lehden alkuvaiheessa selkeänä *tavoitteena oli perustella politiikkaa tieteellisen tiedon avulla*, uusimman ja luotettavimman saatavilla olevan tutkimustiedon avulla. Tavoitteeseen pääsemiseksi lehti etsi ennakkoluulottomasti tietoa eri lähteistä ja pyrki näin löytämään ratkaisumalleja yhteiskunnallisiin ongelmakysymyksiin, liittyivät ongelmat sitten naisten äänioikeuteen, rautateihin, brittiläisen imperiumin tulevaisuuteen tai paaviuden ja katolisen kirkon historiaan ja sitä kautta Britannian hallitsemaan Irlantiin.

Näin Mill itse luonnehti lehden alkutaivalta omaelämäkerrassaan:

What we principally thought of, was to alter people's opinions; to make them believe according to evidence, and know what was their real interest, which when they once knew, they would,

we thought, by the instrument of opinion, enforce a regard to it upon one another. While fully recognizing the superior excellence of unselfish benevolence and love of justice, we did not expect the regeneration of mankind from any direct action on those sentiments, but from the effect of educated intellect, enlightening the selfish feelings (CWM I, 113).

Tavoitteena oli siis muuttaa politiikan ja talouden päättäjien mieliteitä tieteellisen tutkimustiedon avulla vedoten järkeen ja valistukseen. Tätä journalismin vaihetta Mill kutsui omaelämäkerrassaan sanoilla *youthful propagandism*, nuoruuden propagandismi (Ibid.). Myöhemmin Mill ja lehden toimitus huomasivat, että tehokkaaksi ajateltu järkeen perustuva valistus ei aina toiminut ja vaikuttanut toivotulla tavalla. Myös tunteet, mielikuvat ja ideologiat vaikuttavat ihmisten ajatteluun, ja monissa tilanteissa ne voivat voittaa järkeen ja tietoon perustuvan valistuksen.

Tällaisia yhteiskunnallisia ongelmakokonaisuuksia oli tutkimusajankohtana havaittavissa neljä: kysymys naisten äänioikeudesta, brittiläisen imperiumin tulevaisuus, sosialismi sekä uskonto, ja erityisesti katolilainen uskonto siinä muodossa kuin se ilmeni Irlannissa. Näissä neljässä kysymyksessä seksuaaliset ja uskonnolliset tunteet, luokkien taloudelliset edut sekä nationalismi ohittivat brittien tai irlantilaisien enemmistön kohdalla tietoon ja järkeen perustuvan valistuksen.

Tutkimusajankohtana the *Westminster Reviewistä* löytyi neljä suoranaisesti journalismia käsittelevää artikkelia. Niissä pohdittiin ja arvioitiin lehdistön toimintaperiaatteita ja funktioita yhteiskunnassa. Artikkelit osoittavat samalla lehden linjassa tapahtuneet muutokset, jotka heijastuvat selvimmin mainituissa ideologisissa kysymyksissä.

Ensimmäinen journalismiartikkeli oli ensimmäisessä John Stuart Millin toimittamassa the *Westminster Reviewissä*. Artikkelissa vastustettiin Britanniassa käytössä ollutta lehdistöveroa, joka oli selkeästi kohdistettu työväenlehtiä vastaan. Lehdistöverosta käytettiin nimeä *Stamp Duty* ja se tunnettiin kansan keskuudessa nimellä tieto-

vero. Veroa perusteltiin pyrkimyksellä pitää lehdistön taso korkealla. Siksi se kohdistettiin heikkotasoisena pidettyihin työväenlehtiin eli ns. pennilehtiin (vrt. Asquith 1978, 98–116). The *Westminster Review* kannatti veron alentamista ja asetui tukemaan tietoveron poistamista kokonaan (LWR January 1836, 254–270).

Lehdistöön kohdistetut mainos- ja leimaverot poistettiin lopulta vuosina 1853 ja 1855. Alan Lee kutsuu tapahtumaa ”tietoveroja vastaan propagoineiden voitoksi” (Lee 1978, 117). John Stuart Mill oli riemuissaan verojen poistumisesta *On Libertyssä* kirjan ilmes-tyessä 1859 (Mill 1891, 24–25).

Toinen merkittävä varhainen journalistinen linjanveto löytyi lehden syysnumerosta 1841 otsikolla *the Westminster Review*:

Those, however, who may possess the 36 volumes of the Review which are now before the public, and who may occasionally look through their contents, will discover sometimes a variance in the opinions expressed from time to time on the same subjects, and some foundation for a charge of inconsistency upon points not always unimportant. We wish to remind the reader, that this diversity of sentiment on many of the subjects discussed among the Reformers is yet perfectly consistent, both with the original object, and the principles of management on which the Review has for some years been conducted. It appears to us, as it also appeared to the late proprietors of the Review when called London and Westminster Review, that the interests of the public are better served by allowing the Review to represent the shades of opinion which exist among the most intelligent Reformers, than by rendering it the reflex of the individual mind. [...] We believe that on many subjects, but imperfectly understood by the public, *the interests of truth are best promoted by giving the ablest advocates of opposite theories an opportunity of fully and fairly explaining their sentiments.*” (WR October 1841, 459, kursivointi JM.)

Journalistinen linjanmäärittely tehtiin William Hicksonin toimiessa lehden päätoimittajana. Mitä ilmeisimmin päätoimittaja ei ole tehnyt

sitä yksin, sillä journalistisiin periaatteisiin on sisällytetty John Stuart Millin vuoden 1859 *On Liberty* -teoksessa oleva ajatus erilaisten ja tarvittaessa vastakkaisten mielipiteiden ja näkemysten vertailusta pyrittäessä löytämään totuus. Samoin sitaatissa varoitetaan Millin *On Liberty* -teoksen tavoin luottamasta yhteen ainoaan mielipiteeseen. Artikkelissa myös viitataan aikaan, jolloin Mill toimi the *Westminster Reviewin* päätoimittajana ja todetaan lehden toimitusperiaatteiden pysyneen ennallaan. Lehti myös noudatti linjaustaan, etenkin Millin päätoimittajakaudella ja vielä pitkään sen jälkeenkin. Siksi lehti ei kaihtanut ottaa esille tarvittaessa epämiellyttäviä asioita, joiden käsittely saattoi aiheuttaa joillekin lukijoille tuskaa ja kärsimystä.

Vuonna 1852 the *Westminster Review* arvioi Yhdysvaltain edustuksellisen demokratian tilaa 40-sivuisessa artikkelissa, jossa oli erillinen kappale *The Press and Education*. Kirjoituksessa pidettiin edustuksellisen demokratian välttämättömänä osan lehdistöä ”neljäntenä valtiomahtina”, joka toimii linkkinä valistuneiden kansalaisten ja vallanpitäjien välillä (WR January 1852, 1–41). Artikkeliiin sisältyi edelleen ajatus tietoon ja järkeen vetoavan valistuksen sivistävästä vaikutuksesta (vrt. Hampton 2004, 57).

Tultaessa 1860-luvulle lehden kirjoittelussa alkoi näkyä epäilyksiä tietoon ja järkeen vetoavan valistuksen tehosta. Ehkä jonkinlaisia käännekohtia ovat olleet Intian sepoykapina 1858 sekä äänioikeusreformi 1867. Irlannin kysymys oli aina ajankohtainen Westminsterissä 1840-luvun nälänhädästä alkaen.

Siirtomaaimperialismia käsittelevä kirjoittelu muuttui lehdessä sisällöltään viimeistään vuoden 1858 Intian kapinan jälkeen, kun britit joutuivat ottamaan vakavasti huomioon mahdollisuuden ”kruunun jalokiven” menettämisestä. John Stuart Millin toimiessa the *Westminster Reviewin* päätoimittajana lehti julkaisi hyvinkin imperialismikriittisiä artikkeleita. Niissä kyseenalaistettiin koko siirtomaajärjestelmän mielekkyys ja pohdittiin laajan autonomian antamista esimerkiksi Kanadalle. Nämä artikkelit saivat isänmaallisten brittiaristokraattien tylyn vastaanoton. Brittiläinen nationalismi kytkeytyi

siirtomaaimperiumiin, ja sen kritisointi sai vastaansa nationalistisen viharyöpyn, jonka edessä tiedolliset argumentit esimerkiksi protektionististen siirtomaatullien vahingollisuudesta Britannian kansantaloudelle jäivät varjoon. (Vrt. Hobsbawm 1994, 40–41, joka pitää Englantia ja Ranskaa hieman samankaltaisina nationalistisina siirtomaaimperiumeina.)

Tarkasteltaessa the *Westminster Reviewin* kirjoittelua imperialismista havaitaan selvä siirtymä tultaessa vuoden 1858 jälkeiseen aikaan. Lehti toki tarkasteli aihetta tavanomaiseen tapaan eri näkökulmista, mutta kriittiset kirjoitukset alkoivat jäädä taka-alalle. Sen sijaan lehdessä alkoi olla yhä enemmän artikkeleita, joissa puolustettiin imperiumia ja varoiteltiin siirtomaiden itsenäistymisen vaaroista. Viktorian ajan lopun Britannia takertui ikään kuin kouristuksenomaisesti hajoamassa olevaan imperiumiinsa. Tämä havainto käy yksiin Hamptonin kanssa, joka katsoo lopullisen käännekohdan olleen buurisodissa (Hampton 2004, 87–). Brittiläiset lehdet, mukaan lukien the *Westminster Review* noudattivat normaalioloissa suhteellisen tasapuolista ja asioita eri näkökulmista tarkastelevaa journalismia. Sodan oloissa tilanne muuttui.

Ensimmäinen buurisota Etelä-Afrikan hallinnosta 1880–81 päättyi brittien nöyryyttävään tappioon. William Gladstonen johtama liberaalihallitus joutui allekirjoittamaan rauhansopimuksen hollantilaissyntyisten buurien kanssa maaliskuussa 1881. Vuonna 1887 Etelä-Afrikasta löytyi huomattavia kulta- ja timanttiesiintymiä. Britannian keskeisillä pääomaryhmittymillä oli suuria taloudellisia etuja valvottavanaan Etelä-Afrikassa, ja uusien kulta- ja timanttivarojen päätyminen buurien ja sitä kautta kilpailevan siirtomaavallan Hollannin hallintaan piti estää keinolla millä hyvänsä. Toinen ja edellisestä vielä verisempi buurisota käytiin 1899–1902. Se päättyi brittien voittoon.

Buurisotien aikana brittiläinen lehdistö muuttui. Kiihkeä nationalismin aalto pyyhkäisi lehdistön läpi. Tasapuolisuus ja asioiden puolueeton tarkastelu unohtui tai työnnettiin sivuun. Lehdistö al-

koi tukea imperiumin sotaponnistuksia. Brittisotilaiden kuolemaa ja kärsimyksiä Etelä-Afrikassa käytettiin tunteellisen nationalismin lietsontaan. Tieto ja rationaalinen ajattelu työnnettiin sivuun. Kriitikot saattoivat vain todeta, että lehdistö oli sodan oloissa ”monopolisoitunut” ja ”neljäs valtiomahti on ostettu” (Ibid., 88).

Siten ei ole yllättävää, että ensimmäisen buurisodan jälkeen the *Westminster Review* julkaisi journalismia käsittelevän artikkelin, jossa selvästi tarjottiin vaihtoehto J.S. Millin järkeen ja tietoon vetoavalle sananvapausteorialle. Amerikkalaisen Z.L. Whiten kirjoittaman artikkelin otsikko oli *A Decade of American Journalism*. Se oli neljäs otanta-aikaan sattunut journalistinen linja-arvio. Kirjoituksessaan White tarkasteli Yhdysvaltain lehdistön kehitystä sisällissodan jälkeen vuonna 1880 alkaneen voimakkaan talousboomin oloissa. Kehitystä hän kuvasi sanoilla ”newspaper revolution”. Sanomalehdistön valankumousta luonnehti useita toisiaan täydentäviä ja toisistaan poikkeavia ilmiöitä: sanomalehtien tilaus- ja irtonumerohintojen lasku mainonnan voimakkaan lisääntymisen takia, levikkien nousu sekä sisällön jakautuminen kevyeen ja sensaatiomaiseen journalismiin sekä vakavaan analyttiseen journalismiin. Erityisesti sensaatiolehtien levikit olivat nousseet voimakkaasti. Jälkimmäisestä lehdistöstä oli tulossa merkittävä teollisuudenala. White pohdiskeli journalismin jakautumista. Hänen mukaansa analyttiset lehdet olivat monipuolisia ja pyrkivät perustamaan journalisminsa tietoon ja järkeen. White keskittyi artikkelissaan kuitenkin tarkastelemaan Joseph Pulitzerin omistamaa *New York World* -lehteä ja sen kilpailijoita. Ne olivat kirjoittajan mielestä journalistisesti tasoltaan heikompia kuin laatulehdet ja sisälsivät sensaatiomaisia juoruja ja triviaaleja huhuja. Tällaiset lehdet olivat löyhästi kirjoitettuja, mutta siitä huolimatta ne myivät paremmin kuin luotettavaa tietoa ja laatujournalismia edustavat lehdet. Kirjoituksen lopussa White totesi, että Yhdysvaltain sanomalehtivalankumous ei ole ohi eikä kukaan tiedä millaiseksi tasoltaan alhaisen (lowered) viihdejournalismiin ja laatujournalismiin suhde muodostuu tulevaisuudessa (White 1887, 850–862).

Näin the *Westminster Review* pohti toisenlaista tavoitetta journalismille kuin J.S. Mill: lehti voidaan myydä lukijoille myös tunteiden ja mielikuvien avulla, pyrkimällä miellyttämään lukijoita, ei vain tiedollisiin tarpeisiin ja järkeen vedoten. Tällainen toiminta voi olla jopa taloudellisesti kannattavampaa kuin tiukka pitäytyminen raskas-soutuiseen ja hitaaseen aineiston kokoamiseen sekä tietojen vertailuun ja analysointiin. Hampton käyttää ilmiöstä nimitystä *Persuasion or Propaganda?* Suostutteluun ja miellyttämiseen perustuva kaupallinen journalismi voitti Britanniassa ensin sanomalehdistössä buurisotien aikana 1800-luvun lopulla. Tietoon ja valistukseen perustuva kasvattava propaganda sai elää hetken vielä radiossa, kun valtiollinen radioyhtiö BBC perustettiin 1926 ja John Reith valittiin sen ensimmäiseksi pääjohtajaksi. Suostutteleva kaupallinen journalismi voitti lopulta myös radiossa ja televisiossa 1950-luvulta alkaen (Hampton 2004, 130–, vrt. Dibblee 1913, 87–138).

Muita the *Westminster Reviewin* sisältöjä, joissa näkyi vastaa-va muutos, olivat sosialismi ja uskonto. Naisasia oli sikäli erikoinen, että the *Westminster Review* piti kiinni tasa-arvoaatteesta vielä vuoden 1867 äänioikeisuusudistuksen kaaduttua. Lehti puolusti John Stuart Millin tavoin naisten tasa-arvoa miesten kanssa vetoamalla tiedollisiin ja järkiargumentteihin vielä Millin kuoleman jälkeenkin. Mill itse näki jo teoksessaan *The Subjection of Women*, että tasa-arvoasian ajaminen vetoamalla pelkästään tietoon ja järkeen on erittäin vaikeaa, sillä sukupuolikysymykseen vaikuttavat voimakkaasti seksuaaliset ja uskonnolliset tunteet. Mill ja the *Westminster Review* kuitenkin jatkoivat järkähtämättä tietoon ja järkeen vetoavalla linjallaan naiskysymyksessä.

Uskonnon ja sosialismin kohdalla tilanne oli toisenlainen. Westminsterin eliitille tuotti koko 1800-luvun ajan suurta tuskaa ja päänvaivaa Irlannin kysymys. Irlantilainen nationalismi kiinnittyi katoliseen kirkkoon 1840-luvun nälkävuosista alkaen, eikä mikään tieto tai järkeen vetoaminen näyttänyt tehoavan irlantilaisiin. He kuuntelivat Rooman paavia, mutta eivät välittäneet Westminsterin protes-

tanteista. Englantilaiset olivat ymmällään, eivätkä the *Westminster Review* ja John Stuart Mill myöskään kenneet tarjoamaan patenttiratkaisua Irlannin ongelmaan. Molemmat kirjoittelivat aiheesta usein ja paljon. The *Westminster Review* julkaisi kevätnumerossaan 1870 laajan artikkelin *The Irish Land Question*. Artikkelissa ehdotettiin Irlannin maanomistusolojen parantamista, jotta saaren talonpoikien taloudellinen asema paranisi (WR January–April 1870, 89–). Artikkelissa siteerattiin J.S. Millin kirjoitusta *England and Ireland* vuodelta 1868, jossa varoitettiin käyttämästä väkivaltaa Irlannin kysymyksen ratkaisussa. Uskonnollisiin tunteisiin perustunut orastava nationalismi aiheuttaisi kiivasta vastarintaa, jos väkivaltaa käytettäisiin. Mill näyttää pitäneen mahdollisena Irlannin hallitsemista taloudellisten myönytysten avulla, koska saari oli pahasti taloudellisesti jäljessä etenkin Englannista. Hänellä näyttää olleen sellainen ajatus, että paremmat taloudelliset olot ja tieto niiden aikaansaajasta lisääisivät irlantilaisten lojaalisuutta brittiläisyyttä kohtaan. Toisaalta Mill on myös ajatellut, että Irlanti täyttää itsenäisen kansakunnan tuntomerkit, joten englantilaisten tuli varautua myös Irlannin itsenäistymisen mahdollisuuteen (CWM VI, 507–532). Millin ajatus oli poikkeava ja radikaali Viktorian ajan Englannissa. Se tuottaa vielä nykyäänkin vaikeuksia esimerkiksi Eric Hobsbawmille, joka ei pidä irlantilaista nationalismia ”normaalina” nationalismina (Hobsbawm 1994, 40, 48).

Ehkä selvin muutos the *Westminster Reviewin* kirjoittelussa tapahtui suhtautumisessa sosialismiin. Vielä J.S. Millin aikana lehti kirjoitteli silloin tällöin monipuolisesti ja kriittisesti etenkin utopistisocialisteista, kuten Robert Owenista, Saint-Simonista ja Charles Fourierista. Mill itse oli innokas utopistisocialistien ihailija, ja hänen postuumi teoksensa *Chapters on Socialism* osoittaa hänen olleen erityisen kiinnostunut sosialismista ja osuustoiminta-aatteesta elämänsä loppuun asti. Parhaimpina päivinään the *Westminster Review* saattoi toisinaan ohimennen jopa kehaista Lontoossa asunutta Karl Marxia.

Tultaessa 1880-luvun lopulle suhtautuminen oli muuttunut. Esimerkkinä on jo mainittu Marxin *Pääoman* ilmestyminen englan-

niksi 1887, jolloin the *Westminster Review* julkaisi siitä kiivaan hyökkäävän ja vihamielisen arvostelun. Mark Hampton katsoo, että liberaalien kääntyminen 1800-luvun lopulla voimakkaasti sosialismia vastaan johtui pelosta. Etenkin varakkaat liberaalit ja pääomien omistajat pelkäsivät avoimesti, että nouseva työväenliike ja työläisjoukot ovat uhka heidän omaisuudelleen. Tällaisessa tilanteessa tasapuolinen ja analyttinen järkeen perustuva journalismi sai väistyä pyrittäessä torjumaan uhkaavaa sosialismia (Hampton 2001, 228). Samaan aikaan the *Westminster Review* kuitenkin julkaisi artikkeleita, joissa esimerkiksi puolustettiin kahdeksan tunnin työpäivää. Näin lehti pyrki houkuttelemaan työläisäänestäjiä liberaalien tueksi varoittaen samaan aikaan sosialismin vaarasta. Lehden loppuaikojen linjaa voisi kutsua nykyajan mukaisesti kahdella tuolilla istumiseksi.

The *Westminster Review* oli 1800-luvun lopulla vaikeassa tilanteessa, kuten myös sitä lähellä ollut liberaalipuolue. Toisaalta oli tarjolla houkutus unohtaa hienot filosofiset teoriat, kuten Millin sananvapausteoria, ja keskittyä myymään tuote miellyttämällä äänestäjiä mainonnan ja mielikuvien avulla. Tätä mahdollisuutta tarjosi kilpaileva konservatiivinen puolue jo 1893 *National Review* -lehdessä (Hampton 2001, 221). Toisaalta liberaaleja aikaisemmin äänestäneen työväestön äänistä alkoi kilpailla samana vuonna 1893 työväenpuolueen edeltäjä, jonka tuella vuonna 1900 perustettiin nykyinen Labour-puolue.

Niinpä liberaaleista alkoi lohjeta väkeä oikealle ja vasemmalle. Pääomistaan ja omaisuuksistaan huolestuneet siirtyivät konservatiiveihin ja työväen asiaa ajaneet Labour-puolueeseen. Suhtautuminen ensimmäiseen maailmansotaan 1914–18 repi puoluetta lisää. Vuosina 1910–18 liberaalipuolueessa tapahtui useita hajaannuksia ja jäljelle jäänyt puolueen ydinjoukko kärsi 1918 vaaleissa murskaavan tappion. Työväenpuolue ohitti sen kannatuksessa nopeasti 1920-luvulla. Enemmistövaalijärjestelmän oloissa kolmanneksi jäänyt kutistui vähitellen melko merkityksettömäksi pienpuolueeksi, eikä Britanniassa ole tapahtunut 1918 vaalien jälkeen merkittäviä muutoksia puoluerakenteissa. The *Westminster Review* lakkasi ilmestymästä 1914.

Tarkasteltaessa the *Westminster Reviewin* kehitystä ja muuttamista tutkimuksen otanta-ajankohtana sekä sen jälkeisissä numeroissa on syytä panna merkillä vielä yksi merkittävä journalistinen muutos, joka koski artikkeleiden kirjoittajien anonymiteettiä. Kysymys koski paitsi the *Westminster Reviewiä* lähes kaikkia muitakin Viktorian ajan brittiläisiä lehtiä. Ne julkaisivat systemaattisesti artikkelinsa ilman kirjoittajan nimeä. Anonymiteettiä perusteltiin englantilaisten gentlemannien oikeudella suojata intimiteettiään. Pääargumentti anonymiteetin puolesta oli, että artikkeleiden nimettömyys pakottaa lukijat keskittymään tekstin asiasisältöön eikä arvioimaan sisältöä kirjoittajan persoonallisena tuotoksena.

Punch -lehti pilaili anonyymeistä toimittajista 1884.

Tilanne alkoi muuttua 1800-luvun puolivälissä useasta syystä. Ensimmäinen oli tekijänoikeusjärjestelmän kehittyminen. Varsinkin köyhemmille ja työväenluokkaisille kirjoittajille oli tärkeää saada maksu julkaistuista jutuista, eikä se ollut mahdollista jos artikkeleissa ei ollut allekirjoitusta. Päinvastoin, kustantajat saattoivat myydä kerran julkaistut kiinnostavat artikkelit edelleen toiseen lehteen maksamatta alkuperäiselle kirjoittajalle palkkiota. Toisaalta kustantajat alkoivat pian huomata, että tiettyjen kirjoittajien nimet saattoivat myydä hyvin, jos lukijat saivat tietää kirjoittajan, kuten joskus tapahtui. Edelleen, kevyen viihdelehdistön synty 1800-luvulla synnytti erimielisyyksiä ja riitoja, kun lehdissä julkaistiin juoruja ja paljastuksia julkisuuden ihmisten tekemisistä. Riitatapauksissa oli tiedettävä, kuka oli kirjoittanut loukkaavan tai vahingoittavan artikkelin.

Aiheesta käytiin kiivasta väittelyä pitkin 1800-lukua. John Stuart Mill oli jo 1835 edustanut the *London Review* -lehdessä kantaa, jonka mukaan artikkeleissa pitäisi olla allekirjoitus tai ainakin nimikirjaimet. Hänen omista artikkeleistaan oli usein lopussa nimikirjaimet J.S.M., mutta ei aina.

Tultaessa 1880–90-luvuille muotoutui Britanniassa nykyisenlainen käytäntö: uutisissa ja vastaavissa teksteissä ei yleensä ole allekirjoitusta, mutta laajemmat taustoittavat ja mielipidekirjoitukset sekä pakinat ja kolumnit varustetaan kirjoittajan nimellä. The *Westminster Review* sisälsi nimenomaan laajoja taustoittavia ja mielipidekirjoituksia, minkä vuoksi sen artikkeleiden kirjoittajien nimet ilmoitettiin miltei aina 1880-luvulta alkaen. Alkuaikojen anonymiteetistä siis luovuttiin vähitellen (Hampton 2004, 65–71).

7.3. Lehden levikki ja talous

Mikä oli the *Westminster Reviewin* levikki ja millaisin varoin lehteä kustannettiin?

Lehden alkutaivalta tutkinut Michael Turner toteaa, että the *Westminster Reviewin* perusongelma oli liian myöhäinen perustami-

nen. Sen kaksi tärkeintä kilpailijaa, toryjen *Quarterly Review* oli perustettu 1809 sekä whigien *Edinburgh Review* 1802. Liberaalin whig-puolueen lähelle perustettu toinen lehti, the *Westminster Review* alkoi ilmestyä vasta 1824, jolloin kilpailijat olivat jo ehtineet vuosikymmenien kuluessa vakiinnuttaa levikkinsä ja toimitukset avustajaverkostoineen. Tämän johdosta the *Westminster Review* jäi aina kahden isomman kilpailijansa varjoon (Turner 2001, 20).

Sen myynti ensimmäisinä vuosina 1820-luvulla oli keskimäärin 2000–3000 kappaletta numeroa kohti, kun kahden kilpailijan keskimyynti oli yli kolminkertainen. *Edinburgh Review* pääsi parhaimmillaan jopa yli 13 000 kpl levikkiin. Vähäinen levikki ei kuitenkaan alentanut the *Westminster Reviewin* painoarvoa, vaan se oli vakava yhteiskunnallinen keskustelija Viktorian ajan Englannissa. Erityisen paljon kiitosta lehti sai J.S. Millin toimiessa lehden päätoimittajana 1836–40 (Ibid.,18).

Pieni levikki aiheutti kuitenkin lehdelle aina ongelmia. Käytännössä the *Westminster Reviewin* ilmestymisen mahdollistivat varakkaat tukitilaajat ja mesenaatit, jotka olivat ideologisesti samoilla linjoilla lehden kanssa.

Lehden perustamisvaiheessa ja ensimmäisinä vuosina sillä oli kaksi merkittävää mesenaattia. Jeremy Bentham sijoitti lehteen omia rahojaan perustamisvaiheessa lähes 4000 puntaa²⁰. Alkuvuosien jälkeen lehden voimahahmoksi ja päätoimittajaksi nousi eversti Perronet Thompson (1783–1869). Hän oli luonut omaisuutensa työskennellessään siirtomaaimperiumin palveluksessa Sierra Leonen kuvernöörinä ja jäi eläkkeelle armeijan palveluksesta 1829. Thompson toimi the *Westminster Reviewin* omistajana ja päätoimittajana 1829–1836. Hän oli myös lehden keskeinen mesenaatti ja sijoitti siihen seitsemän vuoden aikana 10 000 puntaa²¹. Thompson oli Britannian vihattujen

20 Nykyrahaksi muutettuna summa on noin 19 200 puntaa eli noin 28 700 € (Bank of England, muuntotaulukko).

21 Nykyrahaksi muutettuna summa on noin 50 000 puntaa eli noin 75 000 € (Bank of England, muuntotaulukko).

viljatullien kiivas vastustaja ja tunsi siksi sympatiaa Millejää ja Jeremy Benthamia kohtaan. Thompson oli myös ehdoton orjuuden vastustaja sekä vapaakaupan ja utilitarismin kannattaja. Hänen päätoimittajakaudellaan the *Westminster Reviewin* ja *Edinburgh Reviewin* välille puhkesi oppiriita utilitarismifilosofiasta. Whig-puolueen kansanedustaja ja asianajaja Thomas Macaulay (1800–1859) kirjoitti *Edinburgh Reviewiin* lukuisia utilitarismia arvostelevia artikkeleita, ja Perronet Thompsonin omistama the *Westminster Review* vastasi samalla mitalla. Whig-puolueen sisäinen yhteenotto herätti aikalaisissa huvittuneisuutta (Ibid., 29–31).

Tiedot the *Westminster Reviewin* taloudesta ja levikistä erityisesti John Stuart Millin päätoimittajakaudella olivat hämärän peitossa lähes sata vuotta, kunnes Millin koottujen teosten julkistamisen yhteydessä 1960- ja 1970-luvuilla julkaistiin myös hänen yksityinen kirjeenvaihtonsa. Noin 2700 kirjeen joukossa on laaja kokoelma keskusteluista mm. the *Westminster Reviewin* päätoimittajien John Chapmanin ja William Hicksonin kanssa. Kirjeiden perusteella saadaan kohtuullisen tarkka kuva lehden levikistä ja taloudesta. Ne kertovat, että the *Westminster Review* ei koskaan ollut kannattavaa liiketoimintaa ja lehden levikki oli varsin vaatimaton. Samalla kirjeet kertovat lehden tekijöiden aatteellisesta innostuksesta ja halusta vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin journalismin avulla.

The *Westminster Reviewin* siirtyminen Millin ja tämän ympärillä liikkuneiden radikaaliliberaalien käsiin tapahtui 1836. Lehden silloinen omistaja ja päätoimittaja eversti Perronet Thompson valittiin kansanedustajaksi Hullin kaupungista vuoden 1835 vaaleissa. Thompson halusi keskittyä parlamentaarikon työhön ja oli siksi halukas myymään lehensä sopivalle ostajalle. Niinpä vuonna 1836 hän myi sen John Stuart Millille ja William Molesworthille. Kauppahinta oli tuhat puntaa²² (CWM XII, 97).

22 Nykyrahaksi muutettuna summa on noin 50 000 puntaa eli noin 75 000 € (Bank of England, muuntotaulukko).

Millin kirjeestä John Nicholille 1837 käy ilmi, että eversti Thompsonin jälkeen lehden keskeinen rahoittaja ja mesenaatti on ollut varakas leedsiläinen kansanedustaja William Molesworth (1810–1855). Hän sijoitti varojaan muuhunkin valistustyöhön ja kustansi 1839 Thomas Hobbesin teosten uusia painoksia. Millin kirjeestä käy ilmi, että Molesworth on tukenut lehden taloutta vuoden 1837 loppuun, mutta halusi tuolloin vetäytyä taloudellisesta vastuusta. Millin mukaan tähän olikin mahdollisuuksia, sillä vuoden 1837 syysnumeron myyntiluvut olivat olleet hyviä (kirje nro 228, 21.12.1837 John Nicholille, CWM XII, 364).

Aihetta myynnin lisäämiseen olikin, sillä lehden levikkiluvut näyttävät liikkuneen tuhannen kappaleen tienoilla. John Stuart Mill sai aikaan levikin laskua julkaisemalla päätoimittajakaudellaan kaksi kohua ja pahennusta aiheuttanutta artikkelia. Ensimmäinen oli hänen isänsä James Millin artikkeli kirkon ja valtion erosta (LWR October 1836, 244–277). Toinen käsitteli Kanadassa puhjennutta kapinointia Britannian siirtomaavaltaa vastaan. Artikkelissaan *the London and Westminster Review* ehdotti laajan itsehallinnon ja jopa lähes itsenäisyyden myöntämistä Kanadalle, mikä suututti siirtomaaimperialistiset englantilaiset (*Lord Durham and the Canadians*. LWR January 1838). Nicholas Capaldin mukaan nämä kaksi artikkelia lähes tuhosivat lehden talouden, kun kolmannes tilaajista katosi (Capaldi 2004, 129).

Elokuussa 1837 Mill lähetti John Robertsonille kirjeen, jossa käsiteltiin lehden levikkiä²³:

Hooper says he was mistaken about 1025 copies sold; it was only 925 (kirje nro 213, 6.8.1837 John Robertsonille, CWM XII, 345).

Helmikuussa 1840 Mill lähetti Henry Colelle kirjeen, jonka aiheena oli lehden levikki ja talous kolme vuotta myöhemmin. Mill totesi,

23 Kirje nro 213 on hieman epäselvä: siinä käsitellään sekä *the London and Westminster Reviewin* että eräiden kirjojen julkaisemista ja levikkiä.

että lehden talous on hänelle itselleen jatkuva rasite. Levikkiä hän kuvasi näin:

Unless the number sells more than 1200, the article will do no good, as that has been for a long time the ordinary number sold – though I believe the last number sold rather fewer (kirje nro 273, February 1840 Henry Colelle, CWM XII, 419).

Näistä kirjeistä voidaan tehdä johtopäätös, että the *London and Westminster Reviewin* levikki on liikkunut välillä 900–1200 vuosina 1837–1840. Koska jälkimmäinen kirje käsittelee selvästi lehden levikkiä, sen voi katsoa antaa luotettavamman kuvan luvuista. Täten Millin sanonta ”fewer than 1200” viittaisi ehkä 1100 kappaleen levikkiin. Samantapaiseen levikkilukuun päädytään, jos lehden levikki oli ollut 1820-luvulla 2000–3000 kpl, kuten Turner esittää. Vuosikymmenen lopun talouslama pudotti kaikkien lehtien levikkiä ja Millin aikana levikissä tapahtui Capaldin mukaan kolmanneksen lasku, jolloin päädytään samaan arvioon 900–1200 kappaleen levikistä.

Lehti ei näytä koskaan tuottaneen liiketaloudellista voittoa, vaan sitä julkaistiin mesenaattien tuella aatteellisen innostuksen vallassa. Heikko talous vaikeutti myös kirjoittajien etsimistä. Liberaalipuolueen lähellä oli muitakin lehtiä, joista tunnetuin oli *Edinburgh Review*. Omaelämäkerrassaan John Stuart Mill totesi myöhemmin, että *Edinburgh Review* oli levikiltään suurempi ja kykeni siksi maksamaan kirjoittajille parempia palkkioita. Kirjoituspalkkiot näyttävät olleen lehden suurin kuluerä (CWM I, 228).

Levikin lisäämiseksi the *Westminster Reviewiä* yritettiin myydä myös ulkomaille. Jo Perronet Thompsonin päätoimittajakaudella 500 kappaleen painosta lehdestä suunniteltiin levitettäväksi mainostarkoituksessa Yhdysvalloissa (Turner 2001, 39). John Stuart Mill puolestaan mainitsee kirjeessä päätoimittaja John Chapmanille vuonna 1869 saaneensa Yhdysvalloista luettelon henkilöistä, jotka voisivat tilata ja tukea lehteä (kirje nro 1504, 14.12.1869 John Chapmanille, CWM XII, 1672). Capaldi puolestaan mainitsee, että Mill sai lehden

myyntiin Ranskan matkallaan pariisilaiseen kirjakauppaan, mutta myynti jäi vähäiseksi. Lehteä arvostettiin ja sitä pidettiin korkeatasoisena ja mielenkiintoisena, mutta jotkut lukijat valittivat sen jatkuvaa uskonnonvastaisuutta (Capaldi 2004, 124–132). Julkaisijat onnistuivat kuitenkin myymään ainakin yhden tilauksen jopa Suomeen, sillä the *Westminster Review* on tullut Helsingin yliopiston kirjastoon suurimman osa ilmestymisajastaan lukuunottamatta muutamia katkoja mm. Krimin sodan aikana²⁴.

Vuonna 1859 lehdellä näyttää menneen hyvin. Päätoimittaja John Chapman innostui hyvinä aikoina niin, että ehdotti erillisen kustantamon perustamista julkaisemaan the *Westminster Reviewiä*. Osakeyhtiön nimeksi olisi tullut Westminster Publishing Company. Chapman pyysi Milliä, George Grotea, lordi Stanleytä ja eräitä tunnettuja liberaaleja sijoittamaan rahaa yhtiön osakkeisiin. Hanke kuitenkin kaatui mm. Millin vastustukseen (kirje nro 419, 5.11.1859 John Chapmanille, CWM XIV, 644).

Tultaessa 1860-luvun loppupuolelle lehti näyttää ajautuneen talousvaikeuksiin, sillä Millin kirjeenvaihdosta löytyy suuri määrä kirjeitä, joissa etsittiin lehdelle tukijoita ja mesenaatteja. Lehden kriisi näyttää puhjenneen erityisen kiusalliseen aikaan talvella 1867, jolloin Mill oli kansanedustaja ja Westminsterin parlamentissa käsiteltiin kuumaa äänioikeusuudistusta. Samaan aikaan päätoimittaja John Chapman lähetti jatkuvasti Millille raha-avustuspyyntöjä.

Lukuisissa vastauksissaan Mill kehotti kääntymään varakkaiden kansanedustajien puoleen. Heidän joukossaan oli rikkaita kapitalisteja ja tehtailijoita. Nimeltä Mill mainitsi George Groten ja Herbert Spencerin (kirje nro 1018, 1.1.1867 John Chapmanille, CWM XVI, 1226). Kaksi viikkoa myöhemmin lehden talous näyttää olleen kriit-

24 The *Westminster Review* ei ole ollut suosittua luettavaa Helsingin yliopilaiden ja tutkijoiden keskuudessa. Tehdessäni sisällönanalyysia lehdestä olivat vuosikerrat 1838–1840 täysin avaamattomina Kansalliskirjaston arkistossa. Sain kirjastonhoitajalta luvan avata yli 160 vuotta koskemattomat sivut paperiveitsellä.

tisessä tilassa, sillä Chapman yritti suostutella Milliä lehdelle otettavan 600 punnan²⁵ lainan takaajaksi. Lopulta kansanedustaja Mill tuli niin pitkälle vastaan, että otti lainan lehdelle omista nimissään ja viiden vuoden luotto nostettiin helmikuussa 1867. Rahoista osa näyttää menneen saman tien Mr. Trübnerille, jonka omistamassa kirjapainossa the *Westminster Review* painettiin (kirje nro 1021, 13.1.1867, kirje nro 1024 29.1.1867 ja kirje nro 1026, 6.2.1867 John Chapmanille, CWM XVI, 1228–1233).

Helmikuussa 1867 lehdelle oli löytynyt tukijoita Manchesteristä. Sikäläinen kansanedustaja Jacob Bright oli saanut koottua ystäväitään kaikkiaan sata puntaa tukea lehdelle (kirje nro 1045, 20.2.1867 John Chapmanille, CWM XVI, 1245). Saman vuoden elokuussa kansanedustaja Bright oli koonnut 130 puntaa lisää ja lisäksi Mill lainasi päätoimittaja Chapmanille henkilökohtaisesti sata puntaa mainiten, että lainaa ei tarvitse maksaa takaisin (kirje nro 1144, 28.8.1867 John Chapmanille, CWM XVI, 1312–1313).

Näillä toimenpiteillä turvattiin lehden ilmestyminen, mutta vuoden 1867 lopussa lähetetyn kirjeen mukaan lehdellä oli edelleen velkaa 1100–1200 puntaa. Millin kirjeessä tosin vihaistaan, että lehdelle on tulossa tukitilauksia (kirje nro 1367, 27.12.1867 John Chapmanille, CWM XVI, 1532). Talousvaikeuksien jatkuessa Mill lähetti vuonna 1869 lehdelle itse sadan punnan²⁶ tukitilauksen (kirje nro 1444, 12.6.1867 John Chapmanille, CWM XVI, 1614).

Lehden taloutta yritettiin pönkittää vuosien saatossa mitä erilaisimmin menetelmin. William Hicksonin toimiessa lehden päätoimittajana siihen liitettiin toinen aikakauslehti, *Foreign Quarterly Review*²⁷. Kyseessä oli ulkopolitiikkaan keskittynyt julkaisu, joka vuodesta 1847 ilmestyi the *Westminster Reviewin* osana. Yhdistetyn lehden nimi olikin siksi pitkään the *Westminster and Foreign Quarterly*

25 Noin 38 600€ nykyrahassa (Bank of England, muuntotaulukko).

26 Noin 6880€ nykyrahassa (Bank of England, muuntotaulukko).

27 Lehden vastine Suomessa voisi olla *Ulkopolitiikka*.

Review. Tämän johdosta lehti löytyy ilmestymisaikanaan ainakin kolmella eri nimellä.

The *Westminster Review* sai aikoinaan myös eräänlaista lehdistötukea. Osa oli suoraa, osa taas perustui muita lehtiä keveämpään verotukseen. Britannian kansanedustajilla ja eräillä virkamiehillä oli oikeus lähettää muita alhaisemmalla hinnalla postia Lontoosta eri puolille maata. Erivapautta perusteltiin lehdistön levikin kasvattamisella ja siitä seuraavalla lukutaidon yleistymisellä. Kansanedustajat käyttivätkin erivapauttaan ahkerasti hyväksi. Harris mainitsee, että 1700-luvun lopulla Lontoosta lähti miljoonia lehtiä ympäri maata. Tämä nosti Lontoon lehtien levikkiä muihin verrattuna (Harris 1978, 89–90). Vuonna 1840 Britanniassa toteutettiin suuri postiuudistus, jonka tarkoituksena oli entisestään alentaa postikuluja. Samanaikaisesti voimaan jäi kuitenkin työväenluokkaisiin ns. pennilehtiin kohdistunut leima- ja mainosvero (stamp duty). Laadukkaammat lehdet, kuten the *Westminster Review*, eivät joutuneet maksamaan tätä veroa. Virallisesti veroja perusteltiin pyrkimyksellä nostaa lehdistön tasoa, kun vero kohdistettiin ”laadullisesti huonoihin lehtiin”. Työväestön keskuudessa pennilehtiin kohdistetut verot tunnettiin nimellä tietoverot (*the taxes on knowledge*).

Raymond Williams pitää näitä 1800-luvun alun veroja liberaalimin pimeänä puolena. Todellinen tarkoitus oli hänen mukaansa tukahduttaa työväenlehdistö ja sitä kautta hidastaa ja vaikeuttaa työläisten ammatillista järjestäytymistä. Williams kysyy miten tietoverot olivat sovitettavissa yhteen valistuksen aatteiden ja ihmisoikeuksien kanssa, joita julistivat mm. Milton, Locke ja Mill (Williams 1978, 53–55)? Tietoverot kumottiin lopullisesti vasta 1850-luvulla, mutta siihen mennessä ne olivat tehneet tehtävänsä.

Williamsin kritiikki on osittain perusteltua. On totta, että osa whig-puolueesta oli työläisten ammatillista järjestäytymistä vastaan, mutta ammattiliittojen kieltämistä ajoivat pitkään 1800-luvulla ensisijaisesti toryt. Whig-puolueen sisällä Millin radikaaliryhmittymä vaati tietoverojen kumoamista. Tämä on dokumentoitavissa mm.

the *Westminster Review* -lehdessä, jossa Mill vaati heti ensimmäisessä toimittamassaan numerossa tietoverojen kumoamista (LWR January 1836, 254–270). *On Liberty* -teoksessa 1859 Mill riemuitsi, kun vihatut verot oli viimein poistettu (Mill 1891, 24–25).

The *Westminster Reviewin* taloudesta voidaan huomata pyyteettömyys ja aatteellinen innostus. Selvimmin tämä näkyi 1840-luvun lopulla, jolloin lehteä lähestyi erikoinen rahoittaja eli nykykielellä sanottuna sponsori. Varakas tehtailija ja kauppias Edward Lombe (1800–1852) tarjosi lehdelle rahaa siitä, että se julkaisi hänen suosi-
miaan artikkeleita. Tehtailija Lombe yhdisti Milliin kiinnostus rans-
kalaista positivistifilosofia Auguste Comtea kohtaan, jonka tuotantoa
the *Westminster Review* oli esitellyt myönteisessä sävyssä. Lombe tar-
josi lehdelle sata puntaa kustakin haluamastaan artikkelista. Lisäk-
si hän lupasi kustantaa yhden tai kahden kansanedustajan valinnan
Westminsterin parlamenttiin. Yllättävät tarjoukset synnyttivät kir-
jeenvaihdon John Stuart Millin ja päätoimittaja William Hicksonin
välille. Joitakin Lomben haluamia artikkeleita on ehkä julkaistu,
mutta ongelmia on syntynyt Lomben julkaisemiselle asettamista eh-
doista etenkin liittyen orjakauppaan. Lombe oli halunnut lehteen
artikkelin, jossa olisi vaadittu Yhdysvaltain ja Britannian solmiman
merisopimuksen purkamista. Lombe oli pitänyt sopimusta tehotto-
mana ja ehdottanut sen hylkäämistä. Sopimuksen tarkoitus oli antaa
molempien maiden tarkastuspartioille oikeus tarkastaa Länsi-Afrikas-
ta tulevat laivat laittomien orjakuljetusten estämiseksi. Sopimuksen
purkaminen olisi lopettanut tarkastukset ja näin asiallisesti helpotta-
nut orjakauppaa, jota harjoitettiin pimeästi edelleen, vaikka Britannia
oli kieltänyt orjuuden siirtomaissaankin jo 1830-luvulla. Orjia kui-
tenkin salakuljetettiin Afrikasta suuren kysynnän takia Keski-Ameri-
kan sokeriruokoviljelmille sekä Yhdysvaltain etelävaltioiden tupakka-
ja puuvillaviljelmille.

Mill on ollut ensin ällistynyt Lomben ehdotuksista. Sitten hän on selvästi suuttunut ja ilmoittanut päätoimittaja Hicksonille, ettei ole halukas minkäänlaiseen neuvotteluun rikkaan tehtailijan kanssa.

Kirjeissään Hicksonille Mill hyökkäsi kovasanaisesti orjuutta vastaan ja ilmoitti orjuuden vastustamisen²⁸ olevan periaatteellinen kysymys, josta the *Westminster Review* ei saa tinkiä (kirje nro 13, 16.5.1849 William Hicksonille, CWM XIV, 24 sekä kirje nro 17, 9.7.1849 William Hicksonille, CWM XIV, 35). Edward Lombe näyttää omaksuneen Comten ajattelusta autoritaariset ainekset, jotka johtivat Millin ja Comten aatteelliseen välirikkoon 1847.

Rahaa lehdelle koottiin siis mitä erilaisimmin menetelmin, kuten lainoin ja tukitilauksin. Mikä tahansa sponsoriraha ei kuitenkaan kelvannut. Liberaalit arvot ja ihmisoikeudet menivät rahan edelle. Niitä ei voinut ostaa rahalla. Ajatus siitä, että mainostaja tai sponsori voisi vaikuttaa journalistiseen sisältöön rahan avulla, oli Millille kauhistus. Kyse oli sananvapauden rajoittamisesta, jos mainostaja tai sponsori voi vaikuttaa mitä asioita nostetaan julkisuuteen ja mitä ei. Lehdistön kaupallistuminen oli alkanut näkyä Britanniassa jo 1820-luvulla. Se ei miellyttänyt nuorta Milliä. Hän paheksui kovasanaisesti kaupallista journalismia, jossa raha pääsi vaikuttamaan journalismin sisältöön. Ranskalaiselle Gustave d'Eichthalille lähetetyssä kirjeessä vertailtiin Ranskan lehtiä Englannin kaupallistuneisiin lehtiin:

You know in how low a state the newspaper press of this country is. In France the best thinkers & writers of the nation, write in the journals & direct public opinion; but our daily & weekly writers are the lowest hacks of literature, which when it is a trade, is the vilest & most degrading of all trades, because more of affection & hypocrisy, & more subservience to the baser feelings of others, are necessary for carrying it on, than for any other trade, from that of a brothelkeeper upwards (CWM XII, kirje nro 28 7.11.1829).

Kohteliaisuusyistä jätän kirjeen suomentamatta.

28 Mill katsoi Lomben haluavan tehdä osasta ihmisiä helootteja (antiikin Spartassa heloottit olivat valtion orjia).

8. Alexis de Tocqueville. Katolisen kirkon vaikutus Milliin.

Liberalistiseen lehdistöteoriaan kytketty ajatus itseään korjaavasta totuudesta liitetään usein englantilaiseen 1600-luvulla vaikuttaneeseen kirjailijaan John Miltoniin. Fred S. Siebert sanoo sekä ”aatteiden vapaan markkinapaikan” että ”itseään korjaavan totuuden” ajatusten olevan alunperin peräisin nimenomaan John Miltonilta ja tämän teoksesta *Areopagitica* (Siebert et al. 1956, 7, 44–45).

Amerikkalainen J. Herbert Altschull meni vuonna 1990 vielä pitemmälle ja alleviivasi Miltonin merkitystä erityisesti totuuden itsekorjautuvuuden periaatteen alullepanijana (Altschul 1990, 40–41).

Kysymystä John Miltonin suhteesta ”itseään korjaavasta totuudesta” on tässä tutkimuksessa käsitelty jo aikaisemmin. On hyvin vaikeaa ja jopa mahdotonta tulkita John Milton ”itseään korjaavan totuuden” kannattajaksi.

Onko totuus sitten John Stuart Millin mukaan ”itseään korjaava”, kuten Siebert väittää? Vastaus kysymykseen on Millin kohdalla vielä selkeämmin kielteinen. Tämä näkemys voidaan löytää ainakin kahdesta Millin teoksesta. *On Libertyssä* on seuraava yksiselitteinen kohta:

Mutta muuten sanelma, että totuus aina pääsee vainossa voitolle, on yksi noita hauskoja erehdyksiä, joita ihmiset kertaavat toistensa perässä, kunnes ne tulevat jokapäiväisiksi, mutta jotka kaikki kokemus kumoo (Mill 1891, 45).

Alkuperäisessä englanninkielisessä tekstissä käsite on muodossa *pretty falsehood* (vrt. Peters 2005, 129). Väitteensä tueksi Mill luetteloi historiallisia tapahtumia, joissa valhe ja vääräys ovat päässeet voitolle. Esimerkit liittyvät kristinuskoon ja reformaatioon. Uskonpuhdistus onnistuttiin tukahduttamaan yli kaksikymmentä kertaa ennen Martti Lutheria – eikä ollut kaukana, että koko kristillinen uskonto olisi tuhoutunut Rooman keisarikunnassa. Kristinuskon leviäminen perustui siihen, että kristittyjen vainot olivat tilapäisiä ja väliaikoina uutta uskontoa sai levittää Rooman valtakunnassa. Varmemmaksi vakuudeksi Mill vielä toistaa näkemyksensä, että totuus ei voita itsestään:

[O]n paljasta hellätuntoista puhetta, että totuudessa, ainoastaan totuutena, on joku sisäinen, valheelta kielletty voima päästä voitolle vankilasta ja rovioista. Ihmiset eivät ole hartaampia totuuden, kuin he usein ovat valheen puolustajia... (Ibid., 46).

Itseään korjaavan totuuden kritisointi Millin tuotannossa on sikäli samanlainen asia kuin naisten äänioikeus, sananvapaus tai suhtautuminen sosialismiin, että se löytyy useasta teoksesta melko samansisältöisenä käsitteenä mutta hieman eri näkökulmista tarkasteltuna.

8.1. Kun valhe voittaa: *The Subjection of Women, On Liberty* jatko-osa

Tiedotusopillisessa kirjallisuudessa on jätetty vähälle huomiolle vuonna 1869 ilmestynyt *The Subjection of Women*. Naistutkimuksessa teosta on arvioitu ja sen merkitys naistutkimuksen klassikkona on ymmärretty, mutta teoksen funktio eräänlaisena *On Liberty* jatko-osana on jäänyt paljolti huomaamatta. *The Subjection of Women* on sikäli *On Liberty* jatko-osa, että siinä tarkastellaan laajemmin ja monipuolisemmin tilannetta, jossa valhe ja vääräys voittavat ja muodostavat yhteiskunnan yleisen mielipiteen. Teoksessa tarkastellaan miten tämä on mahdollista ja mitä siitä seuraa. Lähtökohtana oli tilanne, missä

aidosti valhe ja vääryys olivat voittaneet ja muodostaneet dominoivan osan yhteiskunnan yleisessä mielipiteessä.

Teoksen ymmärtämiseksi on aiheellista tarkastella sen syntyhistoriaa. Vuonna 1865 Britanniassa pidettiin vaalit. Whig-puolue alkoi etsiä ehdokkaita valmistautuessaan vaaleihin. John Stuart Mill oli eläkkeellä ja laajasti arvostettu merkkihenkilö, jonka tiedettiin hyvin tukevan liberaaleja aatteita, vaikkei tämä ollut whig-puolueen jäsen. Puolue tiedusteli olisiko Mill halukas ryhtymään sitoutumattomaksi ehdokkaaksi Westminsterin vaalipiirissä. Pienen empimisen jälkeen eläkeläinen Mill vastasi myöntävästi asettaen samalla muutamia ehtoja, kuten sen ettei aikonut käyttää rahaa vaalikampanjaan. Niinpä Mill piti vain muutaman puheen lontoalaisissa keskustelukerhoissa, eivätkä nekkään menneet erityisen hyvin (CWM I, 273–274).

Whigien suosio oli kuitenkin nousussa ja vaaleissa puolue sai peräti 369 paikkaa parlamenttiin, missä lisäystä edellisiin vaaleihin oli 13. Toryt saivat 289 paikkaa menettäen 9. Äänestäjiä tosin ei ollut paljon, vain 854 856. Tämä johtui äänioikeusjärjestelmästä, joka jätti naiset kokonaan vaille äänioikeutta ja miehistäkin sai äänestää vain pieni varakkaiden joukko. Äänioikeus määräytyi vuokran- ja veronmaksukyvyn perusteella, jolloin pienituloiset, köyhät ja työttömät olivat ilman äänioikeutta. Englantilaisen näkemyksen mukaan äänioikeus kuului niille, jotka maksavat veroja tai vuokraa, ja jos ei maksanut riittävästi, ei ollut oikeutta osallistua yhteisten asioiden hoitoon. Vuoden 1832 vaalilain mukaan 85% miehistä oli tulorajan takia ilman äänioikeutta ja naiset mukaan lukien vain noin 7% britteistä oli äänioikeutettuja.

Whigien vaalivoiton myötä Millistä tuli kansanedustaja. Hänen toiminnastaan parlamentissa on laaja kirjallisuus. Mill itse piti merkittävämpänä tekonaan aloitettaan, jonka hän teki vuonna 1867 käsitellessä äänioikeusuudistusta (*Reform act, Representation of the People Act 1867*). Tarkoitus oli uudistaa vuoden 1832 äänioikeuslakia ja laskea äänioikeuteen oikeuttavaa tulorajaa. Whigit ja toryt kiistelivät koko 1800-luvun siitä miten alas tuloraja pitäisi laskea: whigit

olivat radikaalimpia, kun toryt halusivat antaa äänioikeuden vain mahdollisimman rikkaille pitämällä tulorajan korkealla. Pääpuolueiden kiista koski sitä mikä äänioikeuteen oikeuttava tuloraja hyödyttää eniten jompaakumpaa puoluetta (Himmelfarb 1966, 97–138). Yhtä mieltä 1800-luvun Britannian pääpuolueet olivat siitä, että yleinen ja yhtäläinen äänioikeus on vaarallinen. William Gladstonen ensimmäisen liberaalihallituksen valtiovarainministeri Robert Lowe puki pelon sanoiksi todetessaan, että jos työläiset saavat enemmistön parlamentissa, he kumoavat omistusoikeuden, pääomat jaetaan tasan ja elinkeinoelämä tuhoutuu (Tingsten 1966, 174).

Mill edusti valtavirrasta selvästi poikkeavaa linjaa kannattaessaan yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta. Vuoden 1867 lakiesityksen käsittelyn yhteydessä hän teki yllättävän parlamenttialoitteen ja esitti, että lakitekstin englanninkielisen sanan ”man” tilalle kirjoitetaan ”person”. Käytännössä muutosesitys tarkoitti, että myös naiset, joiden vuokran- ja veronmaksukyky ylitti tietyn rajan, olisivat saaneet äänioikeuden. Hän piti esitystään puolustavan voimakkaan puheen parlamentissa. Esitys herätti laajaa huomiota ja sitä arvioitiin niin lehdistössä kuin Lontoon keskustelukerhoissa. Ratkaisevassa äänestyksessä Millin muutosesitys kaatui äänin 196–73. Lopullisissa äänestyksissä puolueiden rivit hajosivat ja toryjen Benjamin Disraeli tuki liberaalien Gladstonea, vaikka hänen puolueensa tosiasiassa ajoi huomattavasti konservatiivisempaa äänioikeuden laajentamista. Disraelin äänestyskäyttäytyminen 1867 äänioikeuslain yhteydessä jäi historiankirjoihin poliittisen opportunistin huipentumana.

Vaikka naiset eivät saaneet äänioikeutta, miesten äänioikeuteen oikeuttavaa vuokra- ja veronmaksurajaa alennettiin huomattavasti ja maahan tuli kerralla 1,5 miljoonaa uutta äänioikeutettua.

Punch -lehti pilaili kansanedustaja Millin muutosesityksestä äänioikeuslakiin 1867. Mill ehdotti, että lakitekstin sanan "man" tilalle kirjoitetaan sana "person".

Seuraavana vuonna 1868 järjestettiin vaalit uuden vaalilain mukaisesti. Ne päättyivät nimeään muuttaneiden whigien eli liberaalien voittoon. Puolue sai yli 1,4 miljoonaa ääntä ja 18 uutta kansanedustajaa. Toryt menettivät 18 paikkaa, mutta voittivat yhden uuden Westminsterin vaalipiirissä. Toryjen ehdokas kirjankustantaja William Smith¹, joka kustansi mm. J.S. Millin kirjoja, pudotti Millin parlamentista. Parlamentaarikon ura jäi näin kolmen vuoden mittaiseksi. Pientä

¹ Smithin suku omistaa edelleen Britanniassa kirjakauppaketjun W.H. Smith.

lohtua tarjosi liberaalien vaalivoitto ja Millin henkilökohtaisen ystävän William Gladstonen nousu pääministeriksi.

Tummasävyinen *The Subjection of Women* ilmestyi 1869, vuosi sen jälkeen kun Mill oli pudonnut parlamentista ja hävinnyt parlamenttietiesityksensä naisten äänioikeudesta. Se on siis viimeistely tappiotunnelmissa, vaikkakin kirjoitettu jo 1860-luvun alussa. Mill oli innokas suffragetti ja edesmenneen vaimonsa innoittamana ajoi voimakkaasti naisten tasa-arvoa ja äänioikeutta. Käsikirjoituksen viimeistelyyn painokuntoon innosti tytärpuoli Helen Taylor (CWM I, 265, vrt. Capaldi 2005, 339).

Teoksen melankolinen sävy on osin ymmärrettävissä vaalitappion jälkeisissä tunnelmissa. Tämä ei kuitenkaan ole ainoa selittävä tekijä. Miksi Millin parlamenttietiesitys oli hävinnyt, vaikka sen tukena oli lääketieteen ja psykiatrian viimeisin tieto? Lisäksi Mill oli saanut esitykselleen sananvapausteoriaansa mukaisesti laajaa julkisuutta ja naisten äänioikeudesta oli käyty vilkas keskustelu paitsi parlamentissa myös lehdistössä. Miksi totuus ei voittanut, vaikka se asetettiin julkisesti vastakkain vanhentuneen ja vääräksi todetun ennakkoluulon kanssa?

Millin pohdinnan takaa löytyy ranskalainen historioitsija ja politologi Alexis de Tocqueville (1805–1859). Hän esitti ajatukset enemmistön tyranniasta ja siitä, että enemmistö voi erehtyä. Ne esitettiin laajasti perusteltuina kaksiosaisessa teoksessa *De la démocratie en Amérique* (Demokratia Amerikassa), joka ilmestyi vuosina 1835 ja 1840. Teos on kuvaus ranskalaisten opinto- ja tutkimusmatkasta Yhdysvaltoihin ja Kanadaan 1831–32. Se on ainutlaatuinen analyytinen kuvaus tuon ajan Yhdysvalloista, ja on itse asiassa monin tavoin pätevä tänä päivänäkin. Tocqueville mm. ennusti kirjassaan Yhdysvaltain sisällissodan. Kirja teki heti nuoreen Millin voimakkaan vaikutuksen. Niinpä hän kirjoitti jo ensimmäisestä osasta ylistävän arvion *London Review* -lehteen 1835 sekä toisen kiittävän arvion *Edinburgh Review* -lehteen 1840, kun teoksen kakkososa oli ilmestynyt. Arvoselluissaan Mill kutsui Tocquevilleä merkittävimmäksi ranskalaiseksi

ajattelijaksi sitten Voltairin ja Rousseauin (CWM XVIII, 155–157). Mill oli niin innoissaan, että tapasi Tocquevillen henkilökohtaisesti tämän käydessä Englannissa 1837. Miehet aloittivat samalla kirjeenvaihdon, joka kesti Tocquevillen kuolemaan saakka 1859 (Capaldi 2004, 126–127).

Edinburgh Review -lehdessä julkaistu arvostelu osoittaa, että Millin omaksumat ajatukset enemmistön tyranniasta sekä vaara, että enemmistö erehtyy ovat peräisin Tocquevilleltä. Asiasta tuli Englannissa ajankohtainen heti Tocquevillen kirjan ilmestyttyä, sillä toryt alkoivat käyttää teosta argumenttina äänioikeuden laajentamista vastaan. Pääministerinä 1834–35 sekä 1841–46 toiminut Robert Peel julisti, että äänioikeutta ei voi laajentaa alempiin tuloluokkiin näiden sivistymättömyyden takia. Jos kouluttamattomalle väestölle annetaan äänioikeus, se äänestää valtaan keskuudestaan kaltaisiansa heikkoja ja sivistymättömiä johtajia, jolloin yhteiskunta alkaa taantua. Arvostelussaan Mill piti Peelin tulkintaa kyseenalaisena, mutta ymmärsi konservatiivien tapaa tulkita Tocquevilleä (CWM XVIII, 155–157).

Tocquevillen oman tulkinnan mukaan äänioikeuden laajentaminen alempiin yhteiskuntaluokkiin todella johtaa enemmistön tyranniaan eli keskinkertaisten ja heikkojen poliitikkojen nousuun vallankäyttäjiksi. Tocqueville kuitenkin lisäsi, että ”enemmistö voi erehtyä, mutta se ei voi olla itsetuhoinen” (Tocqueville 2006, 256). Tätä ongelmaa Mill pohti eri näkökulmista omassa tuotannossaan. Hän päätyi yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden kannattajaksi. Selvimmin tämä on manifestoitu valtio-opillisessa pääteoksessa *Considerations on Representative Government*.

Lukuisissa Millin teksteissä viitataan Alexis de Tocquevilleen. Niinpä *On Liberty*ssä viitataan enemmistön samankaltaistavaan vaikutukseen, joka saattaa vaikuttaa latistavasti ja rappeuttavasti itämaisen despotian tavoin (Mill 1891, 118). Hengeltään tocquevilleläinen on myös naisasiaa käsittelevä *The Subjection of Women*. Sen ensimmäis-

2 Yhden ehdon Mill kuitenkin asetti äänioikeudelle: äänestäjien piti osata lukea, kirjoittaa ja laskea (Mill 1991, 175–176).

ten sivujen ongelmanasettelussa asetetaan kysymys miksi ja miten valhe ja vääryys voivat voittaa ja päästä hallitsevaan asemaan yleisessä mielipiteessä.

Teos lähtee liikkeelle tilanteesta, jossa enemmistön tyrannia oli toiminut ja enemmistö oli erehtynyt. Yleinen mielipide oli naisten äänioikeutta vastaan, ja vain pienehkö vähemmistö puhui tasa-arvon puolesta:

Kaikissa suhteissa on niillä raskas työ, jotka ahdistavat jotain yleistä mielipidettä. Heidän täytyy olla sekä hyvin onnellisessa asemassa että tavattoman kyvykkäitä saadakseen edes puheenvuoroakaan. Heidän on vaikeampi saada asiaansa edes harkinnan alaiseksi kuin muiden oikeuden hakijoiden saada asioissaan ratkaiseva päätös. Jos he suurella vaivalla saavat puheenvuoron, niin heidät asetetaan aivan erilaisten loogillisten vaatimuksien alaisiksi kuin muut ihmiset (Mill 1910, 2).

Miksi sitten naisten tasa-arvo oli monia muita vaikeampi ja monimutkaisempi ongelma eikä edes tieto, jota Mill ja suffragetit levittivät, vaikuttanut toivotulla tavalla? Selitys on siinä, että sukupuolilyksymys ei ole vain tiedon ja järjen asia, vaan siinä on mukana voimakkaita *tunteita*. Niinpä *The Subjection of Women* -teoksen johdannossa asetetaan kysymys tiedon ja tunteiden ristiriidasta. Tiedon avulla on vaikea taistella tunteita vastaan:

Vaikeus on sama, mikä vallitsee kaikissa asioissa, joissa on taisteltava tunteita vastaan. Niin kauan kun joku käsitys on lujasti juurtunut tunteisiin, se ennemmin lujenee kuin heikkenee, jos sitä vastustetaan painavia syitä esiintuovalla todistelulla. Sillä jos se hyväksyttäisiin todistelun tuloksena, niin tuon todistelun kumoaminen horjuttaisi vakaumuksen lujuutta; mutta kun se perustuu yksinomaan tunteeseen, seuraa siitä, että mitä huonommin sen käy todisteita esiintuovassa väittelyssä, sitä vakuuttuneemmaksi tulevat sen puolustajat siitä, että heidän tunteellaan varmasti on lujempi perustus, johon eivät todistelut tehoa. Ja tunne luo aina uutta tukea mielipiteilleen korjatakseen kiistassa

sattuneiden tappioiden jäljet.[...] Vaikeuksia syntyy aina, kun täytyy taistella ihmisten järjen avulla heidän tunteittensa vihamielisyyttä ja käytännöllisiä pyrkimyksiään vastaan (Ibid., 1–2, 4).

Englannissa yhteiskunnan enemmistö oli nimenomaan tunteiden perusteella omaksunut ajatuksen siitä, että mies ja nainen eivät voi olla tasa-arvoisia. Syvään juurtuneet uskonnolliset arvot ja sukupuoli-moraali vaikeuttivat järjen käyttöä sukupuoliriketyksessä. Enemmistön tyrannia oli luja ja voimakas.

Mill ei antanut enemmistön masentaa, vaan aloitti *The Subjection of Women* -teoksessa urheasti uudelleen taistelun naisten tasa-arvon puolesta verraten englantilaisten naisten asemaa antiikin orjiin. Miestensä holhouksen alaisena elävät englantilaisnaiset olivat heikommassa asemassa kuin antiikin orjat, jotka saattoivat pitää hie-man omaisuutta ja jopa vapautua orjuudesta. Englantilaisnaisilla tätä mahdollisuutta ei ollut, vaan he olivat koko elämänsä ajan miehen holhouksen alaisia³. Johdannon jälkeen Mill alkaa purkaa yksi kerrallaan naisten tasa-arvoa vastaan esitettyjä argumentteja käyttäen hyväkseen lääketieteen ja psykologian tutkimustuloksia naisten ja miesten aivoista sekä naisten henkisestä suorituskyvystä. Teos kuljettaa loppuun asti kantavana ajatuksenaan miesten ja naisten tasa-arvoa ja vaatii naisten lainsäädännöllisen sarron lopettamista. Lopullinen tavoite on naisten yhtäläiset kansalaisoikeudet miesten kanssa, mukaan lukien äänioikeus. Miehen ja naisen välisen suhteen ihannetilaksi Mill nostaa tasa-arvoisen kumppanuuden, jossa kumpikaan ei alistu toistaan. Mies ja nainen kuuluvat yhteen, mutta heillä on samalla oikeus omaan yksilöllisyyteen ja persoonallisuuteen. Ihanteellinen parisuhde on tasapainoinen kumppanuus, jossa sitoudutaan uskollisuuteen, mutta annetaan samalla tilaa kummankin osapuolen oman persoonallisuuden rakentamiseen.

3 Tarkempia kuvauksia naisen asemasta Viktorian ajan Englannissa: Pyllkän 1991 sekä Hellerstein et al. 1981.

Tapa, jolla Mill puolustaa naisten tasa-arvoa kirjassaan, on mielenkiintoinen. Vaikka teos lähtee liikkeelle tiedon ja tunteiden ristiriidasta, Mill käy naisten tasa-arvon vastustajien kimppuun nimenomaan *tiedon* avulla. Hän kumooa yksi kerrallaan tavallisimmat naisten tasa-arvoa vastaan esitetyt argumentit vetoamalla tietoon. Apunaan Mill käyttää historian, lääketieteen ja psykologian tarjoamaa tutkimustietoa. Hän toteaa, että tasa-arvon vastustajien tunteet perustuvat tiedon puutteeseen, mutta modernissa yhteiskunnassa asenteet voisivat muuttua tiedon ollessa vapaammin saatavilla (Ibid., 37–41). Millin horjumaton usko tiedon voimaan tekee hänestä valistusfilosofin, ehkäpä Marxin ohella viimeisen tuon perinteen kannattajan.

The *Subjection of Women* sai ilmestyttyään osakseen murskaavaa kritiikkiä Viktorian ajan Englannissa. Ymmärtäjiä oli vähän. Kirjan vastaanotto poikkesi täysin muista Millin teoksista, joita oli ilmestynyt tasaiseen tahtiin 30 vuoden ajan. Yleensä Mill oli tottunut saamaan kiittäviä arvosteluja teoksistaan, ja jopa tory-puolueen poliitikot ja lehdet suhtautuivat häneen kunnioittavasti englantilaisten gentlemannien tapaan, vaikka toki arvostelivatkin joitakin Millin ajatuksia. The *Subjection of Womenin* ja Millin vastaisen ryöpytyksen huipentuma oli naisten julkilausuma naisten äänioikeutta vastaan, jota Millin tosin ei tarvinnut nähdä sillä se koottiin vasta 1889. Sen allekirjoittivat mm. darwinilaisen biologin Thomas Huxleyn puoliso Henrietta sekä tunnettu suffragetti Beatrice Potter (myöh. Webb). Naisten oikeuksien laajentamista vastustanut naisliike lähti liikkeelle ajatuksesta, että nainen ei tarvitse lisää oikeuksia, vaan hänen on hyvä olla kotona hoitamassa lapsia miehen elättäessä perheen (Tingsten 1966, 40).

The *Subjection of Women* ei saanut osakseen vain toryjen tuomiota, vaan osa puoluetovereista liberaalipuolueessa kääntyi Milliiä vastaan. Liberaalien rivit hajosivat naiskysymyksessä. The *Westminster Review*, jonka toimitustyöhön Mill osallistui eräänlaisena toimituksen ulkopuolisena asiantuntijana elämänsä loppuun asti, sentään

julkaisi myönteisiä arvioita *The Subjection of Women* -teoksesta. Lehti julkaisi kaksi arvostelua teoksesta. Ensimmäinen oli lyhyt ja kiittävä heinä–lokakuun numerossa 1869:

This work is a brilliant exhibition of every one of Mr. Mill's characteristic excellences (WR July–Oct 1869, 253).

Varsinainen laaja arvostelu ilmestyi tammikuun numerossa 1870. Anonyymin kirjoittajan 26-sivuinen arvio oli varsin myönteinen, ja *The Subjection of Women* nähtiin merkittäväksi lisäksi Millin kirjallissessa tuotannossa. Arvion kirjoittaja esitteli Millin teosta ja piti sen argumentaatiota vakuuttavana muutoin paitsi avioerokysymyksessä.

Puoluetovereiden rivit eivät kuitenkaan olleet eheät. Millin kuoltua vuonna 1873 *WR* julkaisi arvion hänen omaelämäkerrastaan. Anonyymi kirjoittaja arvioi Millin laajan tuotannon keskeisimmät teokset kehuja ja ylistäen jokseenkin jokaista merkittävää julkaisua – paitsi *The Subjection of Women* -teosta. Tämä kirja ja Millin toiminta parlamentissa naisten oikeuksien puolesta jätettiin vaille mainintaa, siis työnnettiin sivuun arviossa, joka oli samalla Millin nekrologi (WR January–April 1874, 122–159).

Myönteiset arviot *The Subjection of Women* -teoksesta olivat siis poikkeus. Teos sai osakseen enimmäkseen kritiikkiä. Millille kävi kuten toisinajattelijalle enemmistön tyranniassa Alexis de Tocquevil-len mukaan:

Voitte vapaasti ajatella toisin kuin minä ja silti säilytätte elämäne, omaisuutenne ja kaiken, mutta tästä päivästä lähtien olette muukalainen joukossamme. Säilytätte poliittiset oikeutenne, mutta niistä tulee teille hyödyttömiä (Tocqueville 2006, 277).

Vuoden 1869 jälkeen Millistä tulikin sananmukaisesti muukalainen, sillä hän asui *The Subjection of Womenin* ilmestymisen jälkeen enimmäkseen Ranskan Avignonissa, minne puoliso Harriet Taylor-Mill oli haudattu. Mill osallistui englantilaiseen keskusteluun lähinnä lehdistön välityksellä käyden harvoin Lontoossa.

Voivatko valhe ja vääryys sitten jäädä *pysyväksi* asiantilaksi yhteiskunnassa? Mill oli pohtinut tätä kysymystä *On Liberty*ssä:

Todellinen etu, joka totuudella on, on se, että kun joku aate on tosi, saa sen tukehduttaa kerran, kahdesti tai useammin, mutta aikain kuluessa löytyy aina ihmisiä keksimään sitä uudestaan, kunnes kerran sen ilmestyminen sattuu aikaan, jolloin se suosiollisissa olosuhteissa pelastuneena vainolta varttuu siksi, että kykenee kes-tämään kaikki seuraavat kukistamisyrietykset (Mill 1891, 46).

Naisten äänioikeudelle kävi Britanniassa näin. Mill ei koskaan nähnyt sen toteutumista, eivätkä liberaalit kyenneet viemään sitä päätökseen. Tehtävän viimeisteli työväenliikkeen ja naisliikkeen yhteistyö. Britannian työväenpuolue perustettiin 1900. Naiset saivat Britanniassa täyden äänioikeuden 1928, kaksi vuotta 1926 yleislakon jälkeen. Työväenliikkeen ja naisten laajamittaisen yhteistyön aiheutti ensimmäinen maailmansota. Miesten jouduttua rintamalle teollisuuteen tarvittiin naisia korvaamaan puuttuvaa työvoimaa. Naisten osuus työvoimasta nousi räjähdysmäisesti. Samalla naiset liittyivät ammattiliittoihin, joiden jäsenistä 25% oli naisia 1920-luvun alussa. Osuus nousi tasaisesti ylittäen 30% rajan 1939. Ammattiliittojen jäseninä naiset alkoivat vaatia samoja oikeuksia kuin työmiehet. Vaatimusliikkeen kärkihahmoja oli suffragetti Sylvia Pankhurst. Naisten ja ammattiyhdistysliikkeen yhteistoiminnan kehityksestä Englannissa sekä Pankhurstin osuudesta pitkässä prosessissa on kuvannut Mary Davis (1999, 5–35).

Naisten äänioikeus toteutui Britanniassa siis hieman samoin kuin Suomessa. Meillä se toteutui vuoden 1905 suurlakon jälkimainingeissa ja astui voimaan 1906, siis jo 22 vuotta ennen Britanniaa.

Millin näkökulmasta katsottuna Suomi on ollut edellä Britanniaa toisessakin merkittävässä asiassa. Nimittäin Mill joutui miettimään enemmistön tyrannian oloissa kysymystä siitä miten valheen voittaessa turvataan totuudellisempien näkemysten pääsy julkisuuteen. Vaikka totuudella on etu löytyä uudelleen, kun se on kerran tu-

kahdutettu, myös täydellisen tuhoutumisen mahdollisuus on olemassa, hieman samoin kuin darwinilainen evoluutioteoria tuntee lajin sukupuuttoon kuoleman. Tällaisessa tilanteessa katoaa ainutlaatuista geneettistä informaatiota.

On Liberty -teoksesta voidaan toki johtaa eettisiä periaatteita sovellettavaksi esimerkiksi journalismissa. Hyvään journalismiin kuuluu ajatus erilaisten ja vastakkaisten näkemysten asettamisesta julkisuuteen vertailtavaksi. Täten esimerkiksi Suomen Journalistin ohjeisiin on kirjattu ajatus samanaikaisesta kuulemisesta (JO 2005 kohdat 21–22). Journalistietiikka on kuitenkin vapaaehtoiseen sopimiseen perustuvaa toimintaa. Mill oli valmis menemään tätä pitteimmälle turvatakseen mielipidepluralismin ja mahdollisimman erilaisten näkemysten pääsyn julkisuuteen enemmistön tyrannian oloissa. Selvimmin hänen vastalääkkeensä enemmistön tyrannialle on esitetty valtio-opillisessa teoksessa *Considerations on Representative Government*. Kirjassa on laaja luku VII, jonka otsikko on *Of True and False Democracy; Representation of All, and Representation of Majority Only*. Kappaleessa käsitellään vaalitapoja ja arvioidaan keinoja, millä voidaan turvata vähemmistöjen edustus parlamentissa. Mill varoittaa enemmistövaalitivasta ja enemmistön vallasta, joka voi sen oloissa kasvaa liian suureksi. Hän ei puhu vain enemmistön tyranniasta, vaan enemmistön orjuudesta (slavery of the majority). Parhaimmillaankin enemmistövaalitapa johtaa kaksipuoluejärjestelmään, ja totuus on kuitenkin aina monimutkaisempi kuin valinta vain kahden vaihtoehdon välillä. Siksi kansanedustuslaitoksen valinnassa oli käytettävä laskentatapaa, joka mahdollistaa laajan mielipidepluralismin ja moninaisten vähemmistöjen pääsyn parlamenttiin. Ratkaisuksi Mill tarjosi suhteellista vaalitapaa. Hän oli siis jo 1800-luvulla innokas suhteellisen vaalitavan kannattaja Britanniassa, missä tämä vaalitapa ei ole toteutunut tähän päivään mennessä. Suhteellisen vaalitavan perustelu liittyi nimenomaan julkisuuteen: kun parlamentissa ovat edustettuna monenkirjavat vähemmistöt, lähimpänä totuutta olevat mielipiteet pääsevät paremmin julkisuuteen kuin jyrkän enemmistö-

vaalin oloissa. Kansan valitsevat kansanedustajat antavat mielipiteille kantavuutta siten, että lehdistön on otettava ne huomioon. Näin voidaan vähentää enemmistön tekemien erehdysten eli enemmistön tyrannian haittavaikutuksia. (Mill 1991, 144–169.)

Naisten äänioikeuden toteutuminen on sikäli mielenkiintoinen ja pitkä prosessi, että se voisi antaa aiheen jatkaa pohdintaa onko Millin ajattelulla ehkä sittenkin etäistä yhtenevyyttä Charles Darwinin kanssa? Kun olosuhteet muuttuvat riittävästi, lajeissa ja niiden kehityksessä tapahtuu muutoksia, jotka mahdollistavat sopeutumisen uusiin olosuhteisiin. Tällöin ominaisuus (totuus), jonka luultiin jo hävinneen, voikin putkahtaa voittajana esiin muuttuneissa uusissa olosuhteissa. Kysymys Millin ja Darwinin suhteesta jää vaille yksiselitteistä vastausta. Spekulaatioita voi tehdä, mutta tosiasia on se, että Mill kirjoitti kovin vähän Darwinista. Paria yksityiskirjettä lukuunottamatta hän käyttänsä vaikenä Darwinista. Siksi Millin suhde Darwiniin muistuttaa kontrafaktuaalista historiankirjoitusta: hänellä oli mahdollisuus soveltaa darwinismia sosiaalisiin suhteisiin, mutta hän ei tehnyt sitä. Tilanne on hieman sama kuin pohdittaessa Italian historiaa. Historiantutkija Eric Hobsbawm on todennut, että Italian yhdistyminen eli *Risorgimento* olisi voinut toteutua ainoan yleisitalialaisen instituution eli paaviuden varassa, mutta silloinen paavi Pius IX esti sen toiminnallaan. ”Ei maksa vaivaa spekuloida sillä, minkälainen paavillisten tunnusten alla 1800-luvulla yhdistynyt Italia olisi” (Hobsbawm 1994, 84). Millin aikalainen Herbert Spencer sen sijaan teki sen, mitä Mill ei tehnyt, eli sovelsi laajasti darwinismia ihmis-yhteiskunnan kehityksen selittämiseen.

8.2. Katolisen kirkon ja liberaalien oppiriita 1800-luvulla

Tiedotusopillisessa kirjallisuudessa on hyvin vähän tutkimuksia John Stuart Millin sananvapausteorian syntyyn vaikuttaneesta katolisen

kirkon ja liberaalien oppiriidasta 1800-luvulla. Historiatieteellistä tutkimusta on jonkin verran saatavilla (esim. Woolf 1979, Procacci 1986). On vaikea sanoa mistä tutkimuksen puute tiedotusopissa johdetaan, vaikka aiheesta on saatavilla kirjallisuutta ja dokumentteja. Oppiriidan merkitys on ollut suuri, ja se oli lopullinen laukaiseva motiivi Millin *On Liberty* -teoksen kirjoittamiselle. Kiistan pääkysymys oli väitetty paavin erehtymättömyys, minkä liberaalit kyseenalaistivat.

Oppiriita kulminoitui lopulta yhteenotoksi, missä yhteen otettiin aatteet, eivät miehet. Oppiriidassa olivat mukana englantilainen gentlemanni John Stuart Mill ja italialainen uskonoppinut Giovanni Maria Mastai-Ferretti, joka käytti paavillista nimeä Pius IX. Siihen osallistui muitakin 1800-luvun merkittäviä henkilöitä Italiassa, Vatikaanissa ja Englannissa, kuten poliitikkoja, kirjailijoita, taiteilijoita, filosofeja sekä teologeja ja uskonoppineita. Saatavilla olevien dokumenttien valossa oppiriita vaikuttaa eräänlaiselta pokeripeliltä, jossa panokset alusta lähtien ovat olleet korkeat. Jokaisella kierroksella panoksia on muutaman vuoden välein korotettu, kunnes lopussa kaikki on heitetty peliin.

Oppiriidan ymmärtämiseksi on tarkasteltava mitä Italian kaupunkivaltioissa ja Kirkkovaltiossa tapahtui 1700-luvun lopussa ja 1800-luvulla. Kiistan siemenet kylvettiin Ranskan vallankumouksessa ja Napoleonin aikana, jolloin paavia ja Kirkkovaltiota nöyryytettiin pahoin. Ranskan vallankumouksen jälkeen kansalliskokous kansallisti kirkon omaisuuden Ranskassa marraskuussa 1789. Uuden kirkkojärjestyksen mukaan piispoista ja papeista tehtiin valtion virkamiehiä. Vallankumouhallitus vaati heitä vannomaan uskollisuudenvalan Ranskan uudelle perustuslaille ja hyväksymään uuden kirkkojärjestyksen.

Paavi Pius VI vastasi 1791 erottamalla valan vannoneet papit ja piispat sekä tuomitsi vuoden 1789 ihmisoikeuksien julistuksen. Kiista syveni entisestään Ranskan jouduttua vallankumouksen jälkeen sotiin muita Euroopan maita vastaan. Pius VI ja Kirkkovaltio liittoutuivat sodissa vallankumouksen vastustajien kanssa.

Sota meni Kirkkovaltion kannalta surkeasti. Ranskalaisten hyökätessä Italiaan 1796 Kirkkovaltion alueita liitettiin osaksi Napoleonin perustamaa Cisalpien tasavaltaa. Kaksi vuotta myöhemmin Napoleon miehitti Kirkkovaltion kokonaan ja otti Pius VI:n vangiksi. Tämä kuoli 81-vuotiaana Valencian linnakkeessa Rhonen varrella 1799. Koko paavi-instituutio oli romahduksen partaalla (Heininen 2004, 86–91).

Ennen kuolemaansa Pius VI ehti määrätä vanhimman kardiinalin kutsumaan koolle konklaavin turvalliseen paikkaan valitsemaan uusi paavi. Kardinaalit kokoontuivat 1799 Venetsiassa, joka oli katolisen Itävallan hallinnassa. Uudeksi paaviksi valittiin Imolan piispa Barnaba Chiaramont. Hän otti nimekseen Pius VII.

Tällä välin Napoleon oli noussut ensimmäiseksi konsuliksi ja Ranskan todelliseksi hallitsijaksi. Samalla hän oli muuttanut näkemyksiään uskonnosta. Ranskan nostaminen Euroopan johtavaksi valtioksi ja vallankumouksen aatteiden levittäminen oli kohdannut uskonnon takia kiihvasta vastarintaa. Vallankumouksellista Ranskaa pidettiin pakanallisena ja ateistisena valtiona, jota muut maat välttelivät. Napoleon halusi siksi neuvotella paavin kanssa. Tuloksena oli konkordaatti, joka allekirjoitettiin heinäkuussa 1801. Sopimus säänteli paavinistuimen ja Ranskan suhteita seuraavat sata vuotta. Sen mukaan katolilaisuus oli vapaasti harjoitettava Ranskan kansalaisten uskonto. Kirkko ei saanut takaisin kansallistettua omaisuuttaan, mutta valtio lupasi maksaa pappien palkat. Pius VII suostui sopimukseen, koska samalla ranskalaiset tunnustivat epäonnistuneensa yrityksessä lopettaa kristinusko ja korvata se järkeen perustuvalla materialismilla. Toisaalta Napoleonille konkordaatti oli voitto, sillä Ranskaa ei enää voitu väittää jumalattomaksi ja pakanalliseksi tasavallaksi. Kaiken huipentuma oli se, että Pius VII suostui siunaamaan Napoleonin kruunaamisen keisariksi joulukuussa 1804. Napoleon arvioi, että Ranskan ja sen alaisuuteen liitettyjen maiden mahdin kasvattaminen onnistuu näin helpommin.

Napoleonin valloitusotien alettua suhteet paaviin alkoivat uudelleen huonontua, koska Kirkkovaltio kieltäytyi sulkemasta satamiaan englantilaisilta laivoilta Napoleonin julistaman mannermaasulkeuksen aikana. Lopulta Napoleon marssi toistamiseen armeijoineen Roomaan. Kirkkovaltio miehitettiin uudelleen ja Pius VII otettiin vangiksi 1808. Häntä pidettiin ensin Savonassa ja sittemmin Pariisiin lähellä Fontainebleaun linnassa aina vuoteen 1814 (Heininen 2004, 86–90). Paavin vankeutta kesti yli kuusi vuotta. Kun Napoleon lopulta kukistui 1814, oli hänen vuoronsa olla eristettynä vankeudessa. Hän vietti St. Helenan saarella elämänsä viimeiset kuusi vuotta 1815–21. Kirjeessään englantilaisille Pius VII esitti toiveen, ettei ”... hänestä [Napoleon I] ole enää vaaraa kenellekään” (EB 1910).

Kun Napoleon oli kukistunut, Kirkkovaltio palautettiin Wienin kongressissa 1814. Kaiken tapahtuneen jälkeen paavit suhtautuivat äärimmäisen kielteisesti kaikkeen valistukseen ja rationalismiin, joka oli kukoistanut Euroopassa Ranskan vallankumouksen jälkimmäisissä. Valistuksen ja rationalismin näkyviksi vastustajiksi Kirkkovaltiossa nousivat paavit Leo XII (1760–1829, paavina 1823–29) sekä Gregorius XVI (1765–1846, paavina 1831–46). 1800-luvun alkupuolella vaikuttaneet englantilaiset liberaalifilosofit sen sijaan suhtautuivat myönteisesti valistukseen ja rationalismiin. Ideologinen kytkentä kulki skottilaisesta valistuksesta 1800-luvun liberaalifilosofeihin ja taloustieteilijöihin, joista tunnetuimmat olivat David Ricardo, James Mill, Jeremy Bentham ja John Stuart Mill. Täten on ymmärrettävää, että Vatikaanissa oltiin Napoleonin sotien jälkeen erittäin epäluuloisia englantilaisia liberaalifilosofoja kohtaan. He julistivat samanhenkisiä oppeja kuin ranskalaiset valistusfilosofit (vrt. Koivisto 2005, 11–12).

Kuka sitten oli Pius IX, joka 1800-luvulla nousi pitkäaikaisimpana paavina Euroopan johtavaksi valistuksen ja rationalismin vastustajaksi? Hän oli oikealta nimeltään ja alkuaan kreivi Giovanni Maria Mastai-Ferretti. Hän syntyi 1792 ja kuoli 1878 ja oli paavina vuosina 1846–1878, siis peräti 31 vuotta. Pius IX:n virkakausi on ollut paa-

veista pisin, mikäli Pyhän Pietarin paaviutta ei lasketa mukaan. Pius IX:n voi katsoa olevan merkittävin uudella ajalla vaikuttanut paavi.

Giovanni Maria Mastai-Ferretti sai pappisvihkimyksen 1819 ja hän eteni melko nopeasti kirkollisella uralla. Vuonna 1823 hänet lähetettiin lähetyssaarnaajaksi Chileen ja Peruun. Palattuaan Eurooppaan hänet nimitettiin Imolan piispaksi 1832 ja lopulta paavi Gregorius XVI nimitti hänet 1840 kardinaaliksi.

Gregorius XVI:n kuoltua vuonna 1846 Vatikaanin konklaavi valitsi Mastai-Ferrettin paaviksi. Hän otti paavilliseksi nimekseen Pius IX.

Pius IX astui virkaansa epäkiitollisissa oloissa. Napoleon oli pitänyt kahta hänen edeltäjänsä Pius VI:tä ja Pius VII:tä vankina ja Kirkkovaltio oli kahdesti liitetty Ranskan valtaan. Napoleonin kukistuttua Kirkkovaltio perustettiin uudelleen Wienin kongressissa 1814. Samalla kuitenkin osa Italian kaupunkivaltioista jäi Itävallan valtaan, ja muissa kaupunkivaltioissa alkoi nousta tasavaltalaisia, liberaaleja ja nationalistisia liikkeitä, jotka halusivat perustaa yhtenäisen Italian valtion. Italian historiaa tutkinut Stuart Woolf toteaa, että vaikka vallankumouksellinen Ranska oli saatu kuriin restauraation aikana, Ranskan vallankumouksen aatteet ja ihmisoikeuksien julistus olivat jääneet ihmisten mieliin Italian kaupunkivaltioissa. Katolisen kirkon valta ja piispojen sensuuri ei miellyttänyt ihmisiä, jotka olivat saaneet maistaa vapautta. Aikalaiskuvaus restauraation ajan Piedmontesta kertoo:

Mistä he valittavat? Kirjasensuurista, joka on uskottu entisten inkvisiittoreiden haltuun, vaikka virallisesti inkvisitiota ei ole palautettu? He valittavat sitä, että pyhä uskonto pitää yllä kuria ja järjestystä ja piispat tarkkailevat alamaisiaan (Woolf 1979, 245).

Italian kansallisen heräämisen oloissa Pius IX:n poliittinen elämäntehtävä paavina oli Italian yhdistymisen eli *Risorgimenton* vastustaminen kaikin mahdollisin keinoin. Pius IX halusi säilyttää Rooman

ympäriällä Keski-Italiassa olleen paavin johtaman Kirkkovaltion hinnalla millä hyvänsä ja estää sen liittäminen suunniteltuun yhtenäiseen Italian valtioon.

Kaksi vuotta Pius IX:n paaviksi valinnan jälkeen vuonna 1848 Roomassa puhkesi kapina, jonka seurauksena Rooma julistautui itsenäiseksi tasavallaksi. Kirkkovaltion pääministeri murhattiin ja väkijoukko tunkeutui paavin palatsiin. Pius IX pakeni valepukuisena Vatikaanista Napolin lähelle Gaetaan. Pakomatalla paavia auttoi hänen tärkein avustajansa kardinaali Antonelli. Pius IX palasi Roomaan vasta kaksi vuotta myöhemmin ulkopuolisen intervention tukemana. Ranskalainen 10000 miehen sotajoukko kukisti Rooman tasavallan ja Pius IX palasi ranskalaisten tuella paavin istuimelle Vatikaaniin vuonna 1850. Vallankumoukskokemusten säikäyttämästä paavista tuli pakomatkinsa aikana paitsi Italian yhdistymisen vastustaja myös kaiken nationalismin, liberalismien ja sosialististen aatteiden kiihkeä vastustaja. (EB 1910, vrt. Heininen 2004, 100–101.)

Pius IX ei lopulta kyennyt estämään Italian yhdistymistä. Giuseppe Garibaldin, Giuseppe Mazzinin ja Viktor Emmanuelin nostama kansallismielinen liike voitti lopulta vuonna 1870 ja Kirkkovaltio luhistui. Rooma liitettiin kansanäänestyksellä yhdistyneen Italian pääkaupungiksi. Pius IX ei koskaan hyväksynyt Italian yhdistymistä eli *Risorgimentoa*. Hän vetäytyi ”vapaaehtoiseen vankeuteen” Vatikaanin suojiin kieltäytyen tunnustamasta Italian valtiota. Tämä paavien ”vapaaehtoinen vankeus” kesti lähes 60 vuotta. Vasta fasistisen Benito Mussolinin Italian kanssa paavi Pius XI neuvotteli vuonna 1929 lateraanisopimukset, joilla järjestettiin Vatikaanin ja Italian valtiolliset suhteet.

Yhtenäinen Italia oli muodostumassa 1858. Kirkkovaltio kuitenkin katkaisi Italian niemimaan Tyrrhenanmereltä Adrianmerelle. Itsenäisessä paavin valtiossa oli 3,1 miljoonaa asukasta ja sen pinta-ala oli 41 000 km² eli se oli hieman pienempi kuin Oulun lääni. Kirkkovaltiolla oli oma armeija, poliisi, oikeuslaitos, keskuspankki ja rahayksikkö scudi. (EB 1885, Blakiston 1962.)

Vaikka Pius IX ei kyennyt estämään Italian yhdistymistä, hän hidasti sitä merkittävästi ja aiheutti monimutkaisen diplomaattisen ongelman, joka tunnettiin pitkään nimellä Rooman kysymys. Ulkomaailloille Italian yhdistyminen oli diplomaattinen kysymysmerkki: miten pitäisi tunnustaa yhdistymässä oleva Italia, kun sen katkaisi keskeltä edelleen itsenäinen Kirkkovaltio pääkaupunkinaan Rooma? Yhdistyneen Italian ensimmäinen pääkaupunki oli Torino ja 1865–70 pääkaupunki sekä diplomaattiset edustustot olivat Firenzessä. Vasta 1871 Roomasta tuli virallisesti Italian pääkaupunki.

Pius IX:n fanaattista vastarintaa Italian yhdistymiselle kuvaava englantilaisen diplomaatin Odo Russelin dokumentoitu tapausedustelu vuodelta 1861. Yhdistynyt Italia oli silloin jo tosiasia. Sardinian kuningaskunta oli muuttanut nimensä Italiaksi. Sen pääkaupunki oli Torino ja pääministeri oli tunnettu liberaali Camillo Cavour. Italian niemimaa Napolista etelään sekä Sisilia oli Giuseppe Garibaldin joukkojen hallussa. Kirkkovaltio oli menettänyt yhteyden Adrianmerelle, kun Umbria, Bologna ja Lombardia olivat liittyneet Italiaan. Kirkkovaltioon kuului enää vain Rooma lähiympäristöineen, mikä esti Rooman muuttumisen Italian pääkaupungiksi. Valtion tynkä pysyi pystyssä ainoastaan ranskalaisten miehitysjoukkojen tuella, eivätkä ne voineet loputtomiin miehittää Roomaa lähiympäristöineen. Siksi italialainen tohtori Diomede Pantaleóni (1810–1885) lähetti paaville pitkän kirjeen, jossa ehdotti sovitteluratkaisua yhdistyneen Italian ja Kirkkovaltion välille. Pantaleóni sai esitykselleen eräiden katolilaisten kardinaalien tuen⁴. Italia yhdistyisi, mutta samalla taattaisiin paavin asema hengellisenä johtajana. Pääministeri Cavour tuki Pantaleónin esitystä.

Paavin vastaus oli tyyli. Tohtori Pantaleóni julistettiin diplomaattisesti ei-toivotuksi henkilöksi ja hänelle annettiin 48 tuntia aikaa poistua Kirkkovaltiosta (Blakiston 1962, 169–171). Odo Russelin muistiinpanojen mukaan Pius IX ja kardinaali Antonelli uskoi-

4 Pantaleónin esitys tunnetaan nimellä *L'ultimo tentativo del Cavour per la liberazione do Roma el 1861* (Enciclopedia Italiana, 1935 ja 1976).

vat, että lähiaikoina syttyy suuri sota, jonka yhteydessä Kirkkovaltion mahti palautetaan.

Italialaisten ja englantilaisten liberaalien tuki Italian *Risorgimentolle* oli yksi, mutta ei ainoa syy Pius IX:n vihamielisyyteen liberalismia kohtaan.

Pius IX:n yhteydessä on joskus käyty keskustelua siitä alkoiko hän vastustaa liberalismia, sosialistisia ja tasavaltalaisia aatteita vasta vuosien 1848–50 vallankumouksen ja pakomatkan jälkeen. Dokumentit kuitenkin osoittavat, että heti tultuaan valituksi paaviksi Pius IX alkoi elvyttää ultramontanismin⁵ nimellä tunnettua konservatiivista teologista suuntausta ja käynnisti liberalismiin ja sekularismin vastaisen hyökkäyksen (Woolf 1979, 353–354). Vain puoli vuotta valintansa jälkeen Pius IX julkaisi ensyklian, jossa tuomittiin ”väärä filosofia, kommunismi ja lehdistönvapaus”. Maaliskuussa 1848 ilmestyi *Statuto Fondamentale*, jossa luvattiin lieventää Kirkkovaltioon sensuuria, paitsi uskonasioissa oli edelleen oleva katolinen sensuuri ja määräysvalta (EB 1885). Woolf huomauttaa, että Pius IX suostui tähänkin myönnytykseen vain pakon edessä. Yleinen mielipide, joka näkyi suurissa mielenosoituksissa, oli paavin vastainen ja paavin suosio oli jyrkässä laskussa (Woolf 1979, 354). Näissä oloissa Pius IX piti kiinni Kirkkovaltion itsenäisyydestä sekä kirkon määräysvallasta lehdistössä ja kouluopetuksessa.

Kysymys *Risorgimentosta* ja Kirkkovaltion kohtalosta ei ollut paavin ja liberaalien erimielisyyksien ainoa syy. Myös opilliset erimielisyydet olivat syviä. Oppiriidassa olivat mukana myös Englannin liberaalit eli whigit.

Vaikka Englanti oli 1800-luvulla ollut 300 vuotta protestanttinen maa, siellä toimi myös katolinen kirkko. Englannin katolisen

5 Ultramontanismi (= paavin istuin on Italiassa vuorten takana eli *ultra montes* pohjoisesta katsottuna) tarkoittaa ajatuksena, että paavin johtajuus ja arvovalta pelastaa katolisen kirkon modernilta maailmalta. 1800-luvulla ultramontanistit keskittyivät vastustamaan valistusajattelua, rationalismia ja liberalismia.

kirkon johtajista Millin aikana kannattaa mainita tässä yhteydessä Westminsterin kardinaalit Nicholas Wiseman (1802–1865) ja tämän seuraaja Henry Manning (1808–1892).

Wiseman tunsi henkilökohtaisesti paavi Pius IX:n ja oli tämän tavoin ultramontanismin kannattaja Englannissa. Wiseman tuli tunnetuksi myös *Dublin Review* -aikakauslehden julkaisijana. Mill luki ja seurasi tätä katolista aikakauslehteä (CMW XIII, XIV).

Wisemanin seuraaja Westminsterin katolisena kardinaalina oli Henry Manning. Hän oli alkujaan protestantti ja työskenteli aktiivisesti kirkollisella uralla Englannin anglikaanisessa kirkossa. Jäätymään vaille merkittävää kirkollista virkaa vuonna 1850 Manning ajautui opillisiin riitoihin Englannin kirkon kanssa. Seuraavana vuonna hän liittyi katoliseen kirkkoon ja tulevina vuosina hän kävi monta kertaa Vatikaanissa tavaten useita kertoja paavi Pius IX:n. Manningista tuli Englannin katolisen kirkon sisällä ultramontanistisen suuntauksen keskeinen hahmo, merkittävin kardinaali Wisemanin jälkeen. Palkinnoksi ultramontanismin kannattamisesta Englannissa Pius IX nimitti yllättäen Manningin Westminsterin katoliseksi kardinaaliksi Wisemanin kuoltua vuonna 1865, vaikka tehtävään oli ehdolla suositumpia ehdokkaita. Manningin nimitystä on luonnehdittu ultramontanistien vallankaappaukseksi Englannin katolisessa kirkossa. Vuoden 1910 *Encyclopaedia Britannica* käyttää Pius IX:n virkanimityksestä ilmausta ”Lord’s own *coup d’état*”, Jumalan vallankaappaus (EB 1910, 590). Uransa lopulla kardinaali Manning riitautui julkisesti pääministeri William Gladstonen kanssa.

Lehdistö oli 1800-luvun puolivälissä Euroopassa jo suhteellisen kehittynyttä ja levikit olivat nousussa. Tietoliikenneyhteydet kehittyivät. Lennätin- ja puhelinlinjoja rakennettiin. Krimin sotaa 1854–56 on sanottu ensimmäiseksi mediasodaksi, jota Englannin lehdet seurasivat lähes reaaliajassa.

Tieto siis kulki Euroopassa nopeasti, myös Lontoon ja Vatikaanin välillä. Vatikaani toimi ja reagoi, sekä Englannin liberaalit toimivat julkaisten kirjoja ja lehtiä.

Katolisen kirkon ja englantilaisten liberaalien oppiriidan tarkka alkukohta on vaikeasti paikannettavissa. Ehkä selvää alkutapahtumaa ei olekaan, vaan Vatikaani sekä Englannin katolinen kirkko ovat seuranneet liberaalien kirjoittelua ja aatteellista toimintaa ja päinvastoin, kunnes jossain vaiheessa osapuolet ovat alkaneet kommentoida toinen toistensa sanomisia ja tekemisiä.

Dokumentti katolilaisten puolelta tästä oppiriidasta on John Newmanin *Apologia*, joka ilmestyi 1864. Suomen katolinen kirkko levittää sitä tänä päivänäkin suomennettuna nimellä *Tilinteko uskostoni*. Kirjassaan Newman korosti katolilaisten syvällisiä näkemyseroja liberaalien kanssa ja kertoo miten erimielisyydet kärjistyivät pitkin 1800-lukua. Millin empirismin ja liberaalin ideologian Newman tuomitsi kovasanaisesti ja hieman ylimielisesti (Newman 1990, 254–255, 274–275).

Katolisen kirkon ja liberalismien oppiriita ei alkanut John Stuart Millistä.

Sen sijaan hänen isänsä James Mill julkaisi jo 1821 *Encyclopaedia Britannican* liitteessä laajan artikkelin *Liberty of the Press*. Se oli restauraation aikana ensimmäisiä näkyviä artikkeleita, joissa puolustettiin valistusta ja rationalismia sekä vaadittiin täydellistä lehdistönvapautta. James Millin ajatuksena oli hahmotelma demokratiasta, jossa päätöksenteko perustui varmimpaan ja todenmukaisimpaan saatavilla olevaan tietoon. Se edellytti rajoittamatonta lehdistönvapautta. Rationaalinen päätöksenteko ei ole mahdollista, jos jokin taho salaa asioita tai estää ja rajoittaa tiedon pääsyä julkisuuteen. Tällainen taho voi olla valtion lisäksi katolinen kirkko. Artikkelissa James Mill vihjaisi valtion ja kirkon eroon katsoen, että lehdistöllä tulee olla oikeus arvostella kaikkea valtiollista toimintaa. Jos kirkko on valtion osa, sananvapaus ei ole täydellinen, jos kirkolliset asiat suljetaan sananvapauden ulkopuolelle (James Mill 1992, 95–135, erit. 108, 123, 135).

Ensimmäinen näkyvä ja julkinen merkki siitä, että Vatikaanissa oli seurattu tarkoin valistus- ja liberaalifilosofien ajattelua saatiin

vuonna 1832. Paavi Gregorius XVI julkaisi tuolloin papistolle tar-
koitetun kiertokirjeen, jossa tuomittiin kovasanaisesti sananvapaus.
Ensykliän teksti on suomennettuna seuraava:

Tästä välinpitämättömyyden likaisesta lähteestä virtaa se harha-
oppi tai paremminkin hulluus, että jokaisella tulee olla omantun-
nonvapaus. Tämä onneton erehdys raivaa tietä siihen hyödyt-
tömään mielipiteenvapauteen, joka raivaa kaikkialla valtion ja
kirkon turmioksi, koska jotkut röyhkeästi sanovat, että siitä olisi
jotain hyötyä uskonnolle. Siitä seuraa sielujen turmio, nuorison
turmelmus ja lakien halveksunta. On näet kaikkien kansojen koke-
mus, että kukoistavimmatkin valtiot ovat sortuneet ajatuksen- ja
sananvapauden sekä uudistusinnon seurauksena. Vahingollista
lehdistön vapautta, jota jotkut uskaltavat vaatia, ei voi kylliksi in-
hota (Heininen 2004, 96).

Gregorius XVI:n ensykliä ei välttämättä ollut vastaus James Millille,
mutta Englannin liberaalien ja erityisesti Millien liepeillä toimineiden
radikaalifilosofien uskontokriittisyys oli yleisesti tunnettua paitsi Eng-
lannissa myös laajemmin Euroopassa. Tarkasteltaessa katolisen kir-
kon reaktioita liberalismiin huomio kiinnittyy Vatikaanin jatkuvaan
ja toistuvaan kielteiseen suhtautumiseen liberalismiin ja sananvapau-
teen. Gregorius XVI:n kuoltua 1846 paaviksi nousi Pius IX. Hän
jatkoj edeltäjänsä vihamielistä suhtautumista sananvapauteen ja libe-
ralismiin.

Kun katolinen kirkko avoimesti ja julkisesti vastusti sanan-
vapautta ja liberalismia, Britannian liberaalit vastasivat. Selviä
dokumentteja voidaan löytää ainakin kahdesta the *Westminster Re-
view* -lehden 1830- ja 40-luvun artikkelista, jotka saivat vastaavasti
kirkolliset piirit reagoimaan voimakkaasti. Ensimmäinen oli James
Millin artikkeli *Separation of Church and State* eli vaatimus kirkon ja
valtion erosta, joka julkaistiin lehden lokakuun numerossa vuonna
1836. Kirjoituksesta tuli itse asiassa postuumi, sillä käsikirjoituksen
hyväksymisen jälkeen James Mill kuoli kesällä 1836. Se ilmestyi, kun

hänen poikansa oli vasta aloittanut the *Westminster Review* -lehden päätoimittajana.

James Millin artikkelissa kyseenalaistettiin valtion ja kirkon erityissuhde erityisesti protestanttisissa maissa. Keskeistä artikkelissa oli vaatimus valtion virkamiesten puolueettomuudesta. James Mill katsoi, että valtionkirkkojärjestelmä edellytti virkamiesten sitoutumista tiettyyn uskonnolliseen vakaumukseen. Tällöin virkamiehet eivät voi olla puolueettomia käsitellessään esimerkiksi ateistien, muslimien tai eri kristillisiä suuntauksia edustavien ihmisten asioita. Tällä perusteella James Mill päätyi esittämään kirkon ja valtion eroa. Toinen perustelu liittyi vaikeaan Irlannin kysymykseen. Kun Englanti oli protestanttinen, irlantilaiden suuri enemmistö oli katolilaisia. Ei voida ajatella, että protestanttisen valtion päämies nimittää Irlannin katolisen kirkon piispat. Kirkon ja valtion ero Britanniassa olisi helpottanut Irlannin kysymyksen hoitamista (LWR October 1836, 244–277).

James Millin artikkeli sai aikaan myrskyn Englannissa. Vaikka the *Westminster Review* oli arvostettu lehti, se sai osakseen ankaraa kritiikkiä. Vaatimus kirkon ja valtion erosta oli äärimmäisen radikaali 1830-luvulla myös protestanttisessa maassa. Kirjoitus on varmasti noteerattu myös katolilaisessa maailmassa, ainakin Englannin katolisessa kirkossa.

Vuonna 1841 the *Westminster Review* julkaisi laajan artikkelin, jonka otsikko oli *Gregory VII, and the Oxford Vatican*. Artikkelilla oli kaksi tarkoitusta. Siinä arvosteltiin Englannin anglikaanisen kirkon sisällä syntynyttä Oxfordin liikettä, joka yritti palauttaa anglikaanisen kirkon katolisen kirkon yhteyteen ja paavin alamaisuuteen. Liikettä johti John Henry Newman (1801–90), joka yrityksen epäonnistuttua kääntyi myöhemmin katolilaisuuteen⁶. The *Westminster Reviewin* artikkelin toinen keskeinen osa koski englantilaisen kirjailijan Richard Henry Hornen (1803–84) kirjoittamaa näytelmää *Gregorius VII*.

6 Paavi Leo XIII nimitti Newmanin yllättäen kardinaaliksi vuonna 1879 kiitoksena toiminnasta katolilaisuuden puolesta Englannissa.

Näytelmä on tragedia ja luonnekuvaus paavi Gregorius VII:stä (n. 1020–1085) sekä tämän taistelusta Pyhän saksalais-roomalaisen keisarikunnan keisaria Henrik IV:tä (105–1106) vastaan. Gregorius VII:stä eli alkujaan munkki Hildebrandista teos luo kaksikasvoisen kuvan: Gregorius VII esitetään syvästi uskonnollisena katolilaisena, joka pyrki taistelemaan sekularisoitumista vastaan ja palauttamaan kirkon arvovallan 900-luvun alennuksen ja sekasorron jälkeen.

Toisaalta tässä taistelussa munkki Hildebrand eli myöhemmin paavi Gregorius VII käytti moraalisesti kyseenalaista juonittelua sekä julmaa väkivaltaa. Hornen näytelmässä kuvattiin Hildebrandin julmuutta⁷ ja vihjattiin tämän murhattaneen paavi Aleksanteri II:n sekä tämän rinnalla hetken vaikuttaneen vastapaavi Benedictus X:n. Horne kuvasi yksityiskohtaisesti Hildebrandin valinnan paaviksi, mikä tapahtui kiistanalaisissa ja epäselvissä oloissa⁸ investituurariidan⁹ takia. Näytelmän keskustapahtuma oli Gregoriuksen ja Henrikin kaksintaistelu: Henrik vaati paavin erottamista, mutta paavi julisti Henrikin kirkonkiroukseen eli pannaan. Henrik katui ja seurasi kuuluisa Canossan matka, jonka aikana kirkonkirous peruttiin. Päästyään pannasta Henrik aloittikin sotatoimet paavia vastaan ja syöksi tämän vallasta. Hänen tilalleen Henrik nosti paaviksi Ravennan

7 Simo Heininen luonnehtii Gregorius VII:tä fanaatikoksi, joka oli kykenemätön kompromisseihin. Häntä ihailtiin, vihattiin ja pelättiin (Heininen 2004, 35).

8 *Encyclopaedia Britannica* kuvaa valintaa: *Hänen vastustajansa arvostelivat valintatapaa kitkerästi. Monet syytökset saattoivat johtua henkilöön kohdistuvasta vastustuksesta, koska ne esitettiin vasta vuosia Gregoriuksen valinnan jälkeen. Gregoriuksen omien kertomustenkin mukaan on kuitenkin selvää, että hänen valintansa tapahtui epätavallisesti ja vuoden 1059 julistuksen muotoja ei noudatettu* (EB 1910, 569).

9 Investituurariita oli merkittävin maallisen ja kirkollisen vallan yhteenotto keskiajalla. Se alkoi 1000-luvulla Pyhän saksalais-roomalaisen keisarikunnan ja paavin välisenä riitana siitä, kuka hallitsee oikeutta nimittää kirkon toimihenkilöt (investituura). Riita johti lähes 50 vuotta kestäneeseen sisällissotaan Saksassa ja Saksan keisarikunnan hajoamiseen, joka kesti 1800-luvulle asti.

arkkipiispa Guibertin, joka alkoi käyttää paavina nimeä Klemens III. Syntyi sekava tilanne: oli kaksi paavia eivätkä kirkonmiehetkään oikein päässeet yksimielisyyteen kumpi on oikea paavi: vallasta syösty Gregorius VII vai Klemens III, jolla oli vahvaa kannatusta piispojen keskuudessa¹⁰?

The *Westminster Reviewin* mukaan Hornen näytelmässä kuvattiin keskiaikaista juonittelua, julmuutta ja valtapeliä. Tämä oli Gregorius VII:n luonteen musta puoli. Lopuksi lehti kunnioitti Gregorius VII:n syvää uskonnollista vakaumusta. Paavina hän toteutti sekularisaation vastaisen kampanjansa tiukoin menetelmin. Hän kävi hyökkäykseen 900-luvulla kirkossa vallalle pääsystä simoniaa eli lahjontaa vastaan sekä Henrik IV:tä vastaan investituura-asiassa haluten estää maallisen vallan puuttumisen kirkon virkanimityksiin. Samoin Gregorius IV vei kovin ottein läpi pappien ja kirkon toimihenkilöiden selibaatin katolisessa kirkossa. Kun pappien selibaatti ei aikaisemmin ollut yleisesti hyväksytty, Gregorius kielsi pappien avioliitot ja määräsi naimisiin ehtineet papit eroamaan sekä julisti näiden puoliset portoiksi¹¹. (WR April 1841, 344–363, vrt. EB 1910, 569.)

The *Westminster Reviewin* artikkelin johtopäätös oli selvä. Lehti totesi, että historialliset tiedot Gregorius VII:stä heikentävät paavien uskottavuutta. Paavit voivat olla hartaita uskossaan, mutta he ja heidän taustavoimansa ovat lopulta tavallisia erehtyväisiä ihmisiä. He osallistuvat politiikkaan sekä juonittelevat ja käyttävät tarvittaessa väkivaltaa. Paaviuden historiassa on ollut jopa Gregorius VII:n aikaan verrattuna nolompia jaksoja, kuten Pius VII:n vuonna 1804 toteuttama Napoleonin kruunaaminen keisariksi sekä Napoleonin toteut-

10 Vatikaanin virallisen tulkinnan mukaan Klemens III julistettiin vasta-paaviksi ja pannaan. Gregorius VII kuoli unohdettuna vuonna 1085. Hänen seuraajansa nimitettiin vasta 1086, joten katolisessa kirkossa oli hetken kaksi paavia tai ei lainkaan paavia.

11 Vatikaani on sittemmin julistanut Gregorius VII:n pyhäksi. Hänen ansioikseen on laskettu investituuran ja simonian vastustaminen sekä pappien selibaatin toteuttaminen katolisessa kirkossa.

tamat paavien sieppaukset ja vankeudet. Tästä huolimatta Pius VII solmi konkordatin Napoleonin Ranskan kanssa.

”After this, it will be rather difficult, we should think, for the pope to regain, or Oxford acquire, the requisite ascendance over the imaginations of mankind.” (WR April 1841, 363, Vrt. Heininen 2004, 88–89.)

Heti tämän artikkelin jäljessä the *Westminster Review* julkaisi laajan katsauksen Italian kuvataiteesta. Kirjoituksessa annettiin johdonmukaista tukea Italian heräävälle kansallismieliselle liikkeelle, jota taiteilijat osaltaan olivat edistämässä (WR April 1841, 363–).

Lisää merkkejä siitä, että Vatikanissa oli seurattu liberaalien tekemisiä ja kirjoittelua saatiin vuonna 1846. Jokseenkin heti tultuaan valituksi Paavi Pius IX julkaisi ensyklian, jossa tuomittiin ”väärä filosofia, kommunismi ja lehdistönvapaus”. Maaliskuussa 1848 seurasi *Statuto Fondamentale*, joka oli suunnitelma maallisen Kirkkovaltion eräänlaiseksi perustuslaiksi. Siinä luvattiin Kirkkovaltioon osittainen lehdistönvapaus – paitsi uskonasioissa oli oltava edelleen kirkollinen sensuuri (EB 1885, 157). *Statuton* yhteydessä Pius IX antoi Kirkkovaltion hallinnon yksinvaltaiselle kardinaali Giacomo Antonellille (1806–76), joka oli tunnettu ja kiihkeä liberalismiin vastustaja. Antonelli oli keskeisimmän uransa ajan Pius IX:n tärkein avustaja ja Vatikanin eminenssi. (EB 1910, UT 1963.)

Kysymys paavin erehtymättömyydestä ja Kirkkovaltion erityis asemasta oli koko ajan the *Westminster Reviewin* kirjoittelun aiheena. Vuoden 1852 tammikuun numerossaan lehti julkaisi arvion Euroopan tilasta ja tulevaisuudesta. Teksti perustui parlamentille tehtyyn raporttiin, jonka aiheena olivat Lontoon saapuneet tuhannet pakolaiset. He olivat paenneet eri maista vuoden 1848 vallankumouksien myötä, kun useissa maissa konservatiiviset rojalistihallinnot onnistuivat palauttamaan valtansa. Pakolaistulva Lontoon tähän jälkeen oli huomattava, muun muassa Karl Marx saapui tämän aallon mukana Lontoon.

Kirjoituksessaan the *Westminster Review* asettui voimakkaasti tukemaan Italian vuoden 1848 vallankumousliikettä. Ranskan ja Itävallan ulkomainen interventio oli estänyt Italian yhdistymisen kansallisvaltioksi ja palauttanut paavin valtaistuimelleen Kirkkovaltioon. Ranskalaiset sotilaat olivat kukistaneet Rooman tasavallan, jolle the *Westminster Review* antoi tukensa kuvaten vallankumouksellisten taistelua Italiassa ja Ranskassa sanoilla *Country, Liberty, Independence* (WR Jan 1852, 442–457). Lehti siis tuki avoimesti sitä mitä Pius IX vastusti kiivaasti.

Samaan aikaan Kirkkovaltion ja katolisen kirkon puolesta taistellut paavi Pius IX pyrki vahvistamaan asemaansa. Joulukuun 8. päivä vuonna 1854 hän julkaisi bullan *Ineffabilis Deus*, jota on luonnehdittu Pius IX:n virkakauden tärkeimmäksi asiakirjaksi. Sen johdosta 8. joulukuuta on edelleen katolisessa maailmassa kirkollinen juhlapäivä. Bullassa julistettiin dogmi, lopullinen totuus Neitsyt Marian perisynnittömästä sikiämisestä, latinaksi *Conceptio Immaculata*. Bullan tekstissä Pius IX antoi erehtymättömän lausunnon, jonka mukaan Neitsyt Maria on aina, ennen ja jälkeen Jeesus-lapsen syntymän ollut yhtä perisynnitön kuin Eeva ennen syntiinlankeemusta. Sanatarkka käänös bullasta on seuraava:

Pyhän Hengen innoittamina sekä Herramme Jeesuksen Kristuksen ja autuaiden apostolien Pietarin ja Paavalin auktoriteetilla ja omalla auktoriteetillamme täten Pyhän ja jakamattoman Kolminaisuuden kunniaksi, Jumalansynnyttäjän Neitsyen kaunistukseksi ja ylistykseksi, katolisen uskon korottamiseksi ja kristillisen uskonharjoituksen lisääntymiseksi, julistamme ja määritämme, että se oppi, jonka mukaan autuas Neitsyt Maria on sikiämisen ensimmäisenä hetkenä kaikkivaltiaan Jumalan erityisen armon ja etuoikeuden kautta ja ihmiskunnan Vapahtajan Jeesuksen Kristuksen ansioiden tähden tullut varjelluksi kaikesta alkukristillisyyden tahrasta, on Jumalan ilmoittama, ja siksi kaikkien uskovien on tämä oppi lujasti uskottava (Heininen 2004, 103).

Pius IX:n ratkaisu oli merkittävä ja lopullinen. *Ineffabilis Deus* vei päätökseen katolisessa maailmassa satojen vuosien aikana käydyin keskustelun Neitsyt Marian asemasta. Katolilainen skolastikko ja filosofi Tuomas Akvinolainen (1225–1274) oli kieltäytynyt hyväksymästä perisynttömän sikiämisen käsitettä. Pius IX löi pisteen keskustelulle julistamalla erehtymättömän päätöksen asiassa (EB 1910, 334). Oikeaoppisten kristittyjen tehtäväksi jäi luja uskominen.

Pius IX:n bulla vaikutti välillisesti John Stuart Millin sananvapausteoriaan ja *On Liberty* -teoksen syntyyn. Vuonna 1854 Millin tuberkuloosi oli pahentunut ja lääkärit suosittelivat hänelle parannuskeinoksi matkustamista Välimeren raikkaaseen ilmastoon. Mill saapui Italiaan muutamia viikkoja *Ineffabilis Deus* -bullan julkistamisen jälkeen. Katolisessa maailmassa oltiin juhlimassa paavin bullaa. Tammi–helmikuussa 1855 Rooman ja Palermon katujen varsilla oli kaikkialla julkisesti nähtävillä *Ineffabilis Deus*, jossa julistettiin lopullinen totuus Neitsyt Marian periperisynttömyydestä sikiämisestä. Tammi-kuussa 1855 Mill oli Roomassa osallistuen Vatikaanissa katoliseen messuun. Paavi Pius IX avustajineen oli läsnä Pyhän Pietarin kirkossa. Mill lähetti 15.1.1855 Roomasta vaimolleen kirjeen, jossa kertoi päättäneensä kirjoittaa teoksen, jonka työnimenä *On Liberty* (CWM XIV, 291, kirje nro 213 Harriet Taylor-Millille 15.1.1855).

Millin sittemmin julkistettu kirjeenvaihto vaimonsa kanssa tukee Nicholas Capaldia, joka Mill-elämäkerrassaan on osoittanut, että *On Liberty* kirjoittamisen yksi motiivi oli teologinen (Capaldi 2004). *On Liberty* on toki universaali teos. Se arvostelee kaikkea sensuuria, ahdasmielisyyttä ja dogmatismia, mutta alkuperäinen tarkoitus oli arvostella lujaa uskoa, johon katolilaiset velvoitettiin vuoden 1854 perisynttömän sikiämisen bullassa. Näin voi ymmärtää kirjan varoitukset uskonnollisen vakaumuksen rappeutumisesta, jos uskoa ei koetella ja tutkita.

On Liberty ilmestyi 1859 ja levisi nopeasti Euroopassa. Teosta luettiin monissa maissa, joissa lehdistönvapaus sekä ajattelemisen ja keskustelun vapaus olivat kiellettyjä tai rajoitettuja. Ensimmäinen

palaute tuli jo syksyllä 1859, kun kirjan arvostelivat katolilaiset aika-kauslehdet the *Dublin University Magazine* sekä the *English Churchman*. Molemmat lehdet hyökkäsivät Millin esittämää keskustelun ja ajattelun vapautta vastaan. Pääargumentteja oli kaksi. Ensimmäinen liittyi erehtymättömyyteen. Lehdet katsoivat, että Mill itse oppeineen julistautui erehtymättömäksi vaatiessaan uskonkappaleiden alistamista sananvapausteoriassa esitetyn nelikohtaisen kriteeristön testiin. Uskon asiat eivät voi olla empiirisen tai matemaattisen testin kohteena. Teologia ei operoi empiirisesti verifioitavin käsittein, vaan uskon ja mielipiteiden alueella. *Churchman* oli lisäksi tuotunut vaatimuksesta, että aidon uskon perustana täytyy olla tieto uskon perusteista. Lehden arvioija katsoi, että tavallinen kansa ja seurakuntalaiset eivät kykene erottamaan oikeaa ja väärää vapaa-ajattelijoiden, vääräuskoisten ja ateistien levittämästä propagandasta. Siksi on parempi, että vain pieni johtava eliitti (papisto) tuntee uskon vastustajien argumentit ja epäilyn perusteet. Muiden oli tyytyminen uskomaan (O'Rourke 2001, 79–93).

Irlannin ja Englannin katolisten kirkkojen kautta *On Liberty* levisi nopeasti Vatikaaniin. Paavi Pius IX:n lopullista vastausta ei tarvinnut odottaa kauan. Se julkaistiin paavin ensyklian liitteenä 8. joulukuuta 1864, samana päivänä ja täsmälleen kymmenen vuotta *Conceptio Immaculatan* julkistamisen jälkeen. Uuden asiakirjan nimi oli *Syllabus Errorum*.

Se on pohjoismaisesta nykynäkökulmasta katsottuna epäilemättä kummallisimpia asiakirjoja, mitä katolinen kirkko on koskaan julkaissut. Latinankielinen nimi tarkoittaa suomennettuna oppimateriaalia erehdyksistä. *Syllabus Errorum* luettelo 80 syntiä ja erehdyksiä, joita ihmiset ovat tehneet.

Paavi Pius IX:n tuomitsemat synnit ja erehdykset on asiakirjassa jaettu kymmeneen osastoon. Ensimmäisissä osastoissa erehdyksiä ovat panteismi, naturalismi ja moderni rationalismi. Nämä osastot ovat kiihkeä hyökkäys valistusajattelua vastaan. Kolmannessa osas-

tossa tuomitaan indifferentismi¹² ja protestanttinen uskonto erehdykseksi. Neljännessä osastossa synneiksi julistetaan sosialismi, kommunismi, vapaamuurarius ja erilaiset salaseurat. Seuraavissa osastoissa erehdyksinä pidetään kunnallisia ja valtiollisia kouluja ja oppilaitoksia. Katolilaisia kielletään osallistumasta niiden antamaan opetukseen. Oikeaoppinen kristitty käy katolilaista koulua. Viidennen osaston päättää toteamus, että vaatimus kirkon ja valtion erottamisesta on erehdys. Seuraavissa osastoissa puhutaan kristillisestä etiikasta, alleviivataan avioliiton pyhyyttä ja tuomitaan sekä siviiliavioliitto että avioero. Ne ovat harhaoppia ja erehdystä. Yhdeksännen osaston kohdassa 76 puolustetaan Kirkkovaltiota ja todetaan sen lakkauttamisen olevan synty. *Syllabus Errorum* asettui siis avoimesti Italian yhdistymistä eli *Risorgimentoa* vastaan.

John Stuart Millin ja *On Liberty* -teoksen kannalta erityisen mielenkiintoinen on *Syllabus Errorum*in viimeinen eli kymmenes osasto. Siinä tuomitaan moderniin liberalismiin liittyvät erehdykset. Osastossa on neljä kohtaa, joissa liberalismi filosofiana ja aatesuuntana katsotaan harhaopiksi. Kohdassa 79 todetaan, että liberalismiin erehdysten joukkoon kuuluu sananvapaus, ja sananvapaus ”voi korruptoida ihmisten mielen ja moraalin”. *Syllabus Errorum* huipentuu kohtaan 80, jossa tuomitaan edistys, liberalismi ja moderni sivilisaatio (*Syllabus Errorum* 1864). Millin *On Liberty* -teoksessa esitetyt sananvapausteoria, käsitykset totuudesta ja yksilönvapaudesta todetaan *Syllabus Errorum*issa yksiselitteisesti erehdykseksi, vaikkakaan lähdetä ja Milliiä ei mainita nimeltä.

Pohjoismaissa on muistettava *Syllabusta* arvioitaessa asiakirjan italialainen tausta: se on ollut paavin vastalause yhdistymässä olevalle Italialle, vaikka sitä ei suoraan sanota. Liberaaliin Pohjois-Italiaan luotiin jo 1840-luvulla valtiollinen koululaitos, jonka opetuksen sisälöstä katolinen kirkko ei saanut enää päättää. Samoin siviilivihkimä-

12 *Indifferentismi* (lat.) on siveysopillinen käsitys, jonka mukaan hyvän ja pahan, oikean ja väärän välillä ei ole olennaista eroa. Näkemyksestä seuraa välinpitämättömyys uskontokuntien ja lahkojen eroavaisuuksista.

nen tehtiin mahdolliseksi liberaalissa Pohjois-Italiassa (Woolf 1979, 344, Procacci 1970, 306–313). Tätä taustaa vasten voi ymmärtää *Syllabus*sen kritiikin valtion kouluja vastaan, ja oikeaan avioliittoon voi vihkiä vain katolinen pappi.

Syllabus herätti heti ilmestyttyään laajaa huomiota Euroopassa. Siihen ottivat kantaa uskonoppineiden ohella lukuisat filosofit ja poliitikot. Protestanttisissa maissa sitä arvosteltiin ankarasti. Aikakauden tunnetuimpia kriitikoita oli Britannian pitkäaikainen pääministeri William Gladstone. Hän otti julkisesti kantaa *Syllabus*seen vuonna 1874 julkaisemalla artikkelin *The Vatican Decrees in their bearing on Civil Allegiance: A Political Expostulation*. Kirjoituksessaan Gladstone katsoi, että *Syllabus* kieltää ihmisen eettisen kehityksen ja ajattelun vapauden sekä pyrkii alistamaan ihmisen katolisen kirkon tahdottomaksi alamaiseksi. Hän kysyi voiko paaviin sokeasti uskova olla Britannian luotettava kansalainen? Gladstonen julkaisua myytiin lyhyessä ajassa 150 000 kpl. Seuraavana vuonna hän julkaisi jatkoosan, jossa vertasi paavia itämaiseen despoottiin.

Gladstonen artikkeli sai vastaansa Englannin katolisen kirkon, joka oli ultramontanistisen suuntauksen vallassa. Yhteenotossa kardinaali Henry Manning ja tohtori John Newman puolustivat paavia ja arvostelivat kiivaasti Gladstonea. (EB 1910, 590.) Newman oli erityisen loukkaantunut Gladstonen väitteestä, että katolilaiset eivät voi olla protestanttisen valtion luotettavia kansalaisia, jos ja kun he tunnustavat paavin erehtymättömyyden (Newman 1990, 18).

Katolisessa maailmassa *Syllabus* sai aikoinaan ristiriitaisen vastaanoton. Monissa maissa se otettiin vastaan riemuiten, mutta muun muassa Ranskassa vastaanotto oli vaisu. Yhdysvalloissa *Syllabus* ei aikanaan herättänyt laajaa keskustelua, koska maassa oli sen ilmestyessä menossa sisällissota. Sittemmin *Syllabus*sesta on sanottu, että sen mukaan esimerkiksi Yhdysvaltain perustuslaki sananvapauskohtineen on sisällöltään syntiä ja erehdystä.

Brittiläiset liberaalifilosofit osallistuivat aktiivisesti *Syllabus*sesta käytyyn keskusteluun välittömästi, kun asiakirja oli julkaistu. Heti

kevällä 1865 the *Westminster Review*issä ilmestyi kaksi artikkelia, joissa tarkasteltiin katolilaisuuden tilaa Euroopassa.

Ensimmäinen artikkeli ilmestyi heti tammikuun numerossa 1865 otsikolla *The Intellectual Development of Europe*. Kyseessä oli kirja-arvostelu John Draperin samannimisestä kirjasta. Draper katsoi, että paavi-instituution perustaminen erotti roomalaiskatolisen kirkon maailman älyllisestä kehityksestä. The *Westminster Review*in nimetön kirjoittaja katsoi tämän johtaneen älylliseen prostituutioon, doktriinin korruptoitumiseen, tuhoisaan eripuraan ja hajanaisuuteen, fanatismiin ja kaiken kattavaan suvaitsemattomuuteen. Paavin julistaminen erehtymättömäksi on johtanut piispojen despotiaan, joka tukahduttaa ajattelua keskiaikaisen pimeyden tavoin. Artikkelin lopussa kiitettiin Englantia, joka ei ollut paavin talutusnuorassa:

In this country, and in this age, we are free from Papal supremacy, and form no part of an universal empire (WR Jan–Apr 1865, 142).

Kesän 1865 numerossaan lehti palasi aiheeseen ja itse asiassa vain koveni kielenkäyttöään. Paavi Pius IX mainittiin nyt myös nimeltä ja häntä kritisoitiin armottomasti artikkelissa, joka oli otsikoitu *Rationalism in Europe*. Tälläkin kertaa kyse oli kirja-arvostelusta, jonka aiheena oli W.E.H. Leckyn teos *History of the Rise and Influence of the Spirit of Rationalism*. The *Westminster Review*in artikkeli oli samalla suora ja avoin vastaus *Syllabus Errorum*in nimellä julkaistuun paavin ensyklian liitteeseen. Lehti puolusti julkisesti valistusta ja rationalismia, jotka *Syllabus* oli todennut ensimmäisessä osastossaan erehdyksiksi. Paavia ja tämän neuvonantajia kohtaan lehti tunsu kohteliasta sääliä:

If the recent Encyclical of Pius IX is taken as proving that the Pope and his advisers are hopelessly blind to the spirit of age... (WR July–October 1865, 348).

Kirjoituksen päätarkoitus oli arvostella muutamia englantilaisia uskonnoppineita, jotka yrittivät palauttaa Englannin anglikaanisen kirkon katolisen kirkon yhteyteen ja paavin alamaisuuteen. Lehti mainitsi useaan otteeseen nimeltä katolisen kirkon aktivistin tohtori John Newmanin, joka oli Henry Manningin ohella ultramontanismin kantava voima Englannissa. Heidän johtamansa liike Britannian palauttamiseksi katolilaisuuteen sai nimen Oxfordin liike. Se kuivui varsin nopeasti kokoon samatta riittävää kannatusta protestanttien keskuudessa.

Lehden mukaan Englannin paluu katolilaisuuteen olisi johtanut keskiaikaiseen pimeyteen, missä inkvisitio syöksi ajattelevat ihmiset vankityrmiin. Lopuksi lehden kirjoittaja asettui voimakkaasti puolustamaan John Stuart Milliä ja tämän rationalistista filosofiaa, joka oli esimerkillisesti tuotu esiin tämän taannoisessa teoksessa *Examination on Sir William Hamilton's Philosophy* (Ibid, 350–351).

The *Westminster Review* siis otti aktiivisesti kantaa *Syllabukseen*, mutta John Stuart Mill ei henkilökohtaisesti lähtenyt koskaan hyökkäykseen paavi Pius IX:tä vastaan. *On Liberty* -teoksessa oli arvioitu maltillisen toteavasti paavien pyrkimys hallita ihmisten koko elämää (Mill 1891, 98). Millin kirjoituksista *Syllabus Errorumin* jälkeiseltä ajalta ei myöskään löydy avointa kritiikkiä paavia kohtaan. Maltillisen toteavia kriittisiä huomautuksia katolilaisuuden kielteisistä vaikutuksista löytyy kuitenkin kahdesta Millin myöhäiskauden teoksesta *The Subjection of Women* (1869) sekä *Three Essays on Religion* (postuumi, 1874).

Naisasiaa käsittelevän teoksen pääajatus oli pitää kiinni *On Liberty* -teoksessa esitetystä sananvapausteorista. Mill ei muuttanut lainkaan sananvapausteoriaansa pääsisältöä, vaikka se oli todettu *Syllabuksessa* erehdykseksi. Tarkastelunäkökulma oli vain hieman toisenlainen kuin kymmenen vuotta aikaisemmin julkaistussa *On Libertyssä*. *The Subjection of Women* -teoksen pääongelma tiedotusopillisessa mielessä oli kysymys tiedon itsekorjautuvuudesta. Jo *On Libertyssä* Mill oli todennut, että ajatus itseään korjaavasta totuudesta ja totuu-

den automaattisesta voitosta on erehdys, *pretty falsehood* (Mill 1891, 45). Naisasiaa käsittelevän teoksen pääongelma on tilanne, jossa valhe ja vääryys voittavat ja dominoivat yhteiskunnan yleistä mielipidettä. Mill katsoi, että tällainen tilanne on mahdollinen. Esimerkiksi katolinen kirkko voi olla niin voimakas, että se kykenee estämään totuuden pääsyn julkisuuteen. Silti *The Subjection of Women* oli varsin maltillinen suhteessa uskontoon. Vain parissa kohdassa Mill arvosteli katolista kirkkoa sekä katolisen pappisvallan rappeuttavaa vaikutusta Irlannissa (Mill 1910, 89).

Three Essays on Religion sisältää teismiä käsittelevän artikkelin, joka on Helen Taylorin mukaan kirjoitettu 1868–70, mutta jäi keskenenäisenä julkaisematta. Artikkelissa tarkasteltiin filosofisia todistuksia Jumalan olemassaolosta ja se päättyi toteamukseen, että luonnosta ei voida löytää teleologista todistusta eli luonnon järjestyksen todistusta. Mill päätyi teistisen jumalakäsityksen kannalle (CWM X, 371, 459). Artikkelin ei sisältänyt kannanottoja Pius IX:stä tai *Syllabusesta*. Näyttäisi siltä, että Mill on tyytynyt seuraamaan the *Westminster Reviewin* kirjoittelua ja keskittynyt itse elämänsä viimeisinä vuosina uskonnon yleisempään filosofiseen arviointiin.

Katolisen kirkon puolella tilanne oli toinen, sillä paavi Pius IX oli päättänyt viedä jyrkän ultramontanistisen linjan lopulliseen päätökseen. Tämä tapahtui konsiilissa eli katolisen kirkon ekumeenisessa kirkolliskokouksessa, jonka hän kutsui koolle Vatikaaniin vuonna 1869 ensimmäistä kertaa yli 300 vuoteen. Edellinen Trenton kirkolliskokous oli käynnistänyt vastauskonpuhdistuksen reformaatiota vastaan 1500-luvulla.

Pius IX:n tavoitteena oli sinetöidä ultramontanistisen linjan lopullinen voitto katolisessa kirkossa. Pius IX avustajineen katsoi tähän päästävän, kun kirkolliskokous julistaa paavin erehtymättömäksi. Näin voitaisiin murskata katolisen kirkon sisällä toiminut liberaali ryhmittymä¹³.

13 Encyclopaedia Britannica käyttää kiistan osapuolista nimityksiä *ultramontanist party* ja *liberal party*. (EB 1885 ja EB 1967.)

Kirkolliskokous avattiin 8. joulukuuta 1869. Päivämäärän valinnalla haluttiin juhlistaa Pius IX:n 8.12.1854 julistamaa dogmia Neitsyt Marian perisynnittömästä sikiämisestä. Kirkolliskokouksen kulku monimutkaisine käänteineen tunnetaan tarkoin. Englantilainen diplomaatti Odo Russell raportoi sen tapahtumista yksityiskohdaisesti Lontooseen. Irlannin kysymyksen takia kirkolliskokous kosketti läheisesti Britanniaa. Odo Russell oli Britannian viimeinen diplomaattinen edustaja¹⁴ Kirkkovaltiossa ennen sen luhistumista 1870. Noel Blakiston toimitti sittemmin kirjan Russelin diplomaattisista raporteista, joista näkyvät Kirkkovaltion luhistumiseen johtanut prosessi sekä 1869–70 kirkolliskokouksen kulku. Russell tunsi henkilökohtaisesti Pius IX¹⁵:n sekä kardinaali Antonellin ja näiden läheisimmät avustajat. Odo Russell käytti ensimmäisenä historiankirjoihin jäänyttä luonnehdintaa maallisesta Kirkkovaltiosta ”myllynkivenä paavin kaulassa”. Hän esitti, että myllynkiven putoaminen paavin kaulasta saattaisi itse asiassa helpottaa ja selkiyttää paavin asemaa hengellisenä johtajana (Blakiston 1962, xxxiv).

Kirkolliskokouksen esityslistalla oli ehdotus paavin julistamisesta erehtymättömäksi. Odo Russelin diplomaattisten kanavien kautta saamat tiedot osoittivat heti kokouksen alussa, että erehtymättömyysjulistuksen kannattajat voittavat. Sen sijaan oli epäselvää missä muodossa erehtymättömyys hyväksyttäisiin ja millaisin äänestysluvuin. Erehtymättömyyttä puolustivat erityisen näkyvästi ja voimakkaasti ultramontanistisen osapuolen edustajat, johtajinaan Westminsterin arkkipiispa Henry Manning sekä belgialainen Victor-Augustus Dechamps.

14 Russell oli asiantuntija, ei suurlähettiläs. Protestanttisen Britannian ja katolisen Kirkkovaltion välillä ei ollut virallisia diplomaattisuhteita. Valtioliset suhteet hoidettiin asiallisesti ja kohteliaasti asiantuntijatasolla (Blakiston 1962).

15 Russelin hyvä suhde Pius IX:een herätti kritiikkiä ultramontanistien keskuudessa. Pius IX vastasi tietävänsä, että ”Russell on hyvin paha protestantti” (Blakiston 1962).

Indefettibilita kohtasi kuitenkin vastarintaa kirkolliskokouksessa ja syntyi kiistoja miten käsite pitäisi ymmärtää: koskeeko erehtymättömyys kaikkia paavin tekoja sekä takautuvasti edesmenneitä paaveja, vaiko vain Pius IX:tä, vaiko vain kirkon oppia? Erehtymättömyyttä arvostelivat Saksan, Ranskan ja Yhdysvaltojen piispat. Vastustajien johtaja oli ranskalainen uskonoppinut Félix Dupanloup. Kirkolliskokous kääntyi huhtikuussa 1870 ultramontanistien voitoksi, kun Pius IX henkilökohtaisesti liittoutui Westminsterin arkkipiispan Henry Manningin ja Belgian Victor-Augustus Dechampsin kanssa. Erehtymättömyyden arvostelijat ja epäilijät jäivät vähemmistöön. Ensimmäisessä äänestyksessä heinäkuussa 1870 annettiin 451 ääntä erehtymättömyyden puolesta, 88 vastaan ja 62 halusi esitykseen lisäyksiä. Lopullisessa äänestyksessä 18.7.1870 hyväksyttiin hieman muunneltu esitys äänin 533–2 (Blakiston 1962, 455). Piispat tervehtivät erehtymättömyyttä moninkertaisin hurraahuudoin ja lauloivat *Te Deum*in ukkosen jyristessä (Heininen 2004, 106–107).

Tämän jälkeen kirkolliskokous jouduttiin lopettamaan, sillä seuraavana päivänä eli 19.7.1870 puhkesi sota Saksan ja Ranskan välille. Täten voimaan jäi 18.7.1870 hyväksytty muotoilu, jonka mukaan paavi on erehtymätön niissä asioissa, mitkä hän on lausunut virkaistuimeltaan *ex cathedra*. Tulkinnan mukaan paavi on tässä tilanteessa Pyhän Hengen suojaama tekemästä virheitä. Sanatarkka käännös paavin erehtymättömyyden *Pastor Aeternus* -määritelmästä on seuraava:

Silloin kun Rooman paavi puhuu ”*ex cathedra*”, se on, silloin kun hän kaikkien kristittyjen paimenen ja opettajan virkaa hoitaen korkeimmalla apostolisella auktoriteetillaan määrittää jonkin uskoa tai moraalialia koskevan opin koko kirkossa uskottavaksi, hänet on varustettu sillä erehtymättömyydellä, jolla jumalallinen Vapahtaja halusi kirkkonsa olevan varustettu uskoa ja moraalialia koskevan opin määrittelyssä; ja siksi tällaiset Rooman paavin määritelmät ovat muuttamattomia oman itsensä perusteella, eikä siis kirkon myöntömyksen perusteella. Jos joku, mistä Jumala

varjelkoon, rohkenee nousta vastustamaan tätä määritelmäämme: hän olkoon erotettu. (Heininen 2004, 107.)

Käytännössä erehtymättömyyden on tulkittu tarkoittavan uskonasioita. Paavit ovat olleet erittäin varovaisia *ex cathedra*-lausuntojen antamisessa niiden peruuttamattomuuden takia. Simo Heinisen tulkinnan mukaan vain paavi Pius XII:n julistus vuonna 1950 Neitsyt Marian ottamisesta taivaaseen on *ex cathedra* eli erehtymätön dogmi (vrt. Heininen 2004, 107, EB 1885, 1910, 1967). Katolisen kirkon oman tulkinnan mukaan erehtymättömiä lausuntoja on kaksi: vuoden 1950 lausunnon lisäksi paavi Pius IX:n vuoden 1854 dogmi Neitsyt Marian perisyntymättömyydestä on erehtymätön lausunto¹⁶.

Simo Heinisen mukaan vuoden 1870 julistus loi vaikutelman, että kaikki hänen sanomansa olisi erehtymätöntä, vaikka varsinaisia erehtymättömiä *ex cathedra*-lausuntoja on hänen mukaansa annettu vain kerran¹⁷.

Vatikaanin kirkolliskokous 1869–70 on tulkittu Pius IX:n ultramontanistisen suuntauksen voitoksi. Kirkon piirissä toimineet liberaalit lyötiin ja paavin ehdotonta hengellistä johtajuutta korostanut suuntaus pääsi kiistattomaan valta-asemaan katolisessa maailmassa.

John Stuart Mill ei ottanut kantaa paavi Pius IX:n julistettuun erehtymättömyyteen, mutta the *Westminster Review* kommentoi tapahtumaa laajasti ja perusteellisesti. Lehti julkaisi heinä–lokakuun numerossaan 1870 peräti 44-sivuisen artikkelin, jonka otsikko oli *Roman Catholicism: Present and Future*. Kyseessä oli käännös italialaisen Diomede Pantaleónin katolilaisuuden historiaa käsittelevästä artikkelista *Nuova Antologia*-lehdessä¹⁸. Arvioinnin kohteena olivat koko

16 Tieto on Vatikaanin viralliselta verkkosivulta: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/audiences/alpha/data/aud19930324en.html

17 Simo Heinisen sähköposti 8.9.2006.

18 *Nuova Antologia* on liberaali kulttuuripoliittinen aikakauskirja, joka perustettiin Firenzessä 1866. Siihen ovat kirjoittaneet mm. Luigi Pirandello ja Norberto Bobbio.

katolinen kirkko ja paavi-instituutio sekä juuri päättynyt Vatikaanin kirkolliskokous. Lähtökohtana oli ajatus, että Pius IX ja katolinen kirkko ovat omilla toimillaan julistamassa itsensä yhteensopimattomaksi modernin tieteen, sananvapauden sekä perustavien ihmisoikeuksien ja kansalaisvapauksien kanssa. Lehti mainitsi Pius IX:n kuuluisan *Syllabusin*, mutta totesi sen olleen vain johdonmukaista jatkoa aiemmille ultramontanistisille linjauksille. Paavi Gregorius XVI oli jo 1832 ensykliassaan tuominnut valistuksen, omantunnonvapauden ja sananvapauden. Hän tuomitsi myös rautatiet ja kielsi ”paholaisen tiet” Kirkkovaltiossa.

Paavien erehtymättömyys asetettiin Pantaleónin artikkelissa kyseenalaiseksi viittamalla 900-luvun ns. pornokratian aikaan. The *Westminster Review* kertasi tässä yhteydessä 900-luvun paavien naisseikkailut, lapset ja aviottomat lapset, monenkertaiset avioerot, sukuruotsauden, nepotismin ja väkivaltarikokset¹⁹. Pantaleónin mukaan paavit ovat tavallisia ja erehtyväisiä ihmisiä, joiden joukossa toki on ollut vilpittömiä ja hyvää tarkoittavia ihmisiä. Esimerkkinä hän mainitsi 1000-luvulla simonismia ja investituuraa vastaan urheasti taistelleen Gregorius VII:n. Tämän jälkeen kirjoittaja tarkasteli ultramontanismin syntyhistoriaa katolisessa kirkossa ja arvioi mihin se oli kehitymässä Pius IX:n aikana ja meneillään olevassa kirkolliskokouksessa. Pantaleóni päätteli, että nimenomaan paavin pyrkimys hallita ihmisten mieliä ja ajattelua oli johtanut Rooman latinankielisen kulttuurin rappeutumiseen ja koko yhteiskunnan taantumiseen Italian niemimaalla. Samaan aikaan reformistisissa maissa, kuten Saksassa ja Englannissa oli alkanut teollinen vallankumous, joka oli vienyt nämä maat eurooppalaisen kehityksen ja sivistyksen kärkeen.

19 Simo Heininen käyttää 900-luvusta nimityksiä akkavalta ja pimeä vuosisata. Se alkoi vuonna 882 paavi Johannes VII:n myrkytyksestä. Sen jälkeen 45 paavia ja vastapaavia johti katolista kirkkoa. Virastaan erotettiin 15 paavia, 14 kuoli maanpaossa, vankilassa tai murhattuna, ja 7 oli karkotettuna Roomasta. Sekasorto päättyi vuonna 1046, kun kolme kilpailevaa paavia pantiin viralta (Heininen 2004, 30–31).

Kirkkovaltiota pidettiin 1800-luvun alun Euroopassa maanosan takapajuisimpana maana Turkin ohella (Heininen 2004, 94). Paavi Gregorius XVI:n kielto rakentaa rautateitä Kirkkovaltioon jyrkensi vauraan Pohjois-Italian ja köyhän Etelä-Italian eli *mezzogiornnon* välistä elintasokuilua. Rautatiet etelään valmistuivat vuosikymmeniä pohjoisen jälkeen. Torinon, Genovan ja Milanon pohjoisen teollisuuskolmion talous lähti voimakkaaseen kasvuun jo 1840-luvulla, kun alue yhdistettiin Euroopan rataverkkoon (Schram 1997).

Kirjoituksen lopussa the *Westminster Review* arvioi Pantaleónin artikkelissa mitä tarkoittaa meneillään olevassa kirkolliskokouksessa tapahtunut ultramontanistien voitto ja paavin julistaminen erehtymättömäksi eli *indefettibilita*? Lehti päätyi arvioon, että se tulee johtamaan jonkinlaiseen rappeutumiseen ja Kirkkovaltion hajoamiseen. Paavin julistautumisella erehtymättömäksi voi olla vain sama vaikutus kuin Ludvig XIV:n itsevaltiudella. Pantaleóni siteerasi hänen lausettaan *La France c'est moi* ("valtio olen minä") ja totesi, että suhteellisen pian Ludvig XIV:n jälkeen Ranskassa puhkesi vallankumous ja kuningasvalta kumottiin.

[T]he fatal principle of passive and blind obedience – a principle which once introduced into the Church quickly invaded and dominated all Catholic society; and difficult would it be to find one more pernicious, corruptive, and ruinous (WR July–Oct 1870, 143).

Lehden arvio toteutui yllättävän nopeasti. Tuskin heinä–lokakuun the *Westminster Review* oli päässyt painosta, kun Saksan ja Ranskan välille puhkesi sota. Ranska kärsi sodassa raskaita tappioita. Napoleon III syöstiin vallasta ja Ranska joutui vetämään tukensa pois Kirkkovaltiolta sekä tuen Pius IX:ltä, jonka ranskalainen sotajoukko oli palauttanut valtaan paavin istuimelle Vatikaaniin vuoden 1848 vallankumouksen jälkeen. Paavia suojelleet ranskalaiset sotilaat poistuvat Roomasta syyskuussa 1870 oltuaan siellä 20 vuotta.

Heti ranskalaisten poistuttua Viktor Emmanuelin joukot marssivat Roomaan 20.9.1870. Kirkkovaltion armeija eli sveitsiläiskaarti teki vain muodollista vastarintaa. Kaupungissa järjestettiin kansanäänestys lokakuussa 1870 liittymisestä Italian valtioon. Kansanäänestyksessä annettiin Italiaan liittymisen puolesta 153681 ääntä ja vastaan 1507. Kirkkovaltion puolesta äänestivät vain Vatikaanin työntekijät ja heidän sukulaisensa.²⁰ *Risorgimento* oli toteutunut ja oli syntynyt yhtenäinen Italian valtio. Paavin *Syllabus* ja erehtymättömyys eivät vaikuttaneet kaupunkilaisten äänestyskäyttäytymiseen (EB 1910, 689). Italian pääkaupunki siirtyi väliaikaisesta Firenzestä virallisesti Roomaan alkuvuodesta 1871.

Tapahtuneen tosiasian jälkeen Pius IX kieltäytyi tunnustamasta Italian valtiota ja vetäytyi vastalauseena ”vapaaehtoiseen vankeuteen” Vatikaaniin. Tätä paavien ”vapaaehtoista vankeutta” kesti seuraavat lähes 60 vuotta, kunnes 1929 paavi Pius XI solmi tunnetut lateraanisopimukset fasisen Italian valtion kanssa.

Eric Hobsbawm on sittemmin pohtinut olisiko Italian yhdistyminen voinut tapahtua muulla tavoin. Olisiko se ollut mahdollista ainoan silloisen yleisitalialaisen instituution eli paaviuden perustalla? Historioitsijana hän pitää tällaista spekulointia hyödyttömänä, mutta antaa ymmärtää, että Pius IX olisi voinut toimia toisin (Hobsbawm 1990, 73).

John Stuart Mill kuoli Ranskan Avignonissa 1873. Hän ehti nähdä *Risorgimenton* toteutumisen, mutta ei Pius IX:n valtakauden päättymistä.

Vuonna 1876 kuoli Pius IX:n tärkein eminenssi ja taustavai-
kuttaja kardinaali Giacomo Antonelli. Hän oli johtanut Kirkkovaltion sananvapauden tuominneen perustuslakiluonnoksen *Statuto Fondamentalen* kirjoittamista 1848 ja toimi sen jälkeen Kirkkovaltion

20 Pius IX kielsi jo 1868 katolilaisia osallistumasta poliittiseen toimintaan; he eivät saaneet äänestää eivätkä asettua ehdolle valtiollisissa vaaleissa. Paavi nimitti vallananastajia susiksi, valehtelijoiksi, Saatanan seuraajiksi ja helvetin hirviöiksi (Heininen 2004, 109).

pääministerinä sekä viimeisenä ulkoministerinä. Antonellin kuoltua Vatikaanin talouden todettiin olevan sekasortoisessa tilassa. Rahaa oli kateissa 45 miljoonaa liiraa²¹. Samaan aikaan Antonellin omaisuus oli huomattavasti kasvanut Vatikaanin taloudenhoidon aikana ja tätä omaisuutta oli siirretty testamenttien ja lahjakirjojen avulla hänen sukulaisilleen. Antonelli ajoi Rooman komeimmilla vaunuilla ja kartutti mitalli- ja jalokivikokoelmiaan (EB 1910, 148, Heininen 2004, 101).

Suomalainen August Ramsay tapasi Antonellin diplomaattikutsuilla Palazzo Colonnassa:

Huomasin aivan vieressäni henkilön, johon oli heti pakko tuntee kiinnostusta ja jonka kasvoja ne kerran nähtyään on aivan mahdoton unohtaa. Tuo henkilö oli kardinaali Antonelli, ministeri ja paavin oikea käsi, mies, jonka käsissä hallitusohjat oikeastaan olivat. Hän oli syntynyt Apenniineilla ja kuului erääseen sikäläiseen rosvosukuun, oli ehtinyt itsekin toimittaa yhtä ja toista siinä ammatissa, kunnes oli joutunut vangiksi. Hänet pantiin kouluun ja lopulta vihittiin papiksi, minkä jälkeen hän nopeasti nousi arvosaa ja oli nyt yksi kirkon korkeimmista ruhtinaista. Mutta vaikka hän nyt oli jo iäkäs hengenmies, olin sittenkin näkevinäni hänessä vanhan rosvon, jonka säkenöivät silmät ja läpituokeva katse kavalsivat hänen syntyperänsä (Heininen 2004, 101).

Paavi Pius IX kuoli 1878. Hänet haudattiin ensin Pyhän Pietarin kirkkoon, mutta vuonna 1881 Pius IX:n maalliset jäännökset siirrettiin San Lorenzo fuori le Muraan kirkkoon odottamaan pyhimykseksi julistamista. Kun ruumista oltiin siirtämässä, vihainen väkijoukko yritti heittää arkun Tiber-jokeen. (EB 1910, 1885, 1967.)

Vatikaanin taloushistoriaa tutkinut englantilainen John Pollard antaa sekä Antonellista että Pius IX:stä myönteisemmän kuvan. Hän

21 Rahasumman muuntaminen euroiksi on erittäin vaikeaa Italian voimakkaan inflaation takia. Italian elinkustannusindeksi on seuraava: 1876 = 83, 1950 = 24 404, 1950 = 100, 1980 = 731,3. (Vappu Ikosen haastattelu, Suomen Pankki, 5.9.2006.)

vahvistaa tiedot Vatikaanin talouskriisistä 1870-luvulla sekä varojen siirrot Antonellin ja Mastain suvuille. Ne eivät kuitenkaan olleet talousongelmien syy. Maallisen Kirkkovaltion romahtamisen jälkeen syntyi valtion virkamiesten ongelma. Heille piti maksaa palkkoja ja eläkkeitä, vaikka ei ollut enää valtiota jolle he tekisivät työtä. Vielä vuonna 1903 Vatikaanin budjetista meni 15% Kirkkovaltion entisille työntekijöille. Valtion supistuminen ja lopulta romahtaminen vei sen alueelta kootut verotulot. Vatikaani tuli riippuvaiseksi ns. Pietarin pennistä, jota muiden maiden katoliset kirkot tilittävät Vatikaaniin. Pollard toteaa, että näissä oloissa kardinaali Antonelli onnistui kuitenkin kohtuullisesti tasapainottamaan Vatikaanin talouden. Antonelli myös aloitti varovaisen sijoitustoiminnan, mistä alkoi Vatikaanin pääomaryhmittymän synty. Se on nykyään keskitetty Vatikaanin pankkiin, joka tunnetaan finanssimaailmassa nimellä *Istituto per le Opere di Religione* (IOR). Sijoitustoiminnasta on tullut Vatikaanille perinteistä Pietarin penniä merkittävämpi tulonlähde. IOR:n sijoitukset teollisuudessa ja finanssialalla mitataan kymmenissä miljardeissa dollareissa vuosittain. Toisinaan sijoitukset ovat epäonnistuneet, kuten Banco Ambrosiano -skandaali 1982 osoitti. Tällöin kysyttiin Vatikaanin sijoitustoiminnan eettisiä perusteita. (Pollard 2005, 35–54.)

Pollard huomauttaa myös, että vaikka Pius IX:llä oli paljon vihollisia, hänellä oli myös paljon kannattajia ja ystäviä. Samoin hänet tavanneet suomalaiset, kuten August Ramsay, luonnehtivat paavia voimakkaaksi ja karismaattiseksi johtajaksi:

[P]aavi istuimellaan oli kuin epäjumalankuva, jota kolmesataa miljoonaa ihmistä kaikkialla maailmassa palvoo. On kuin ihmiset näkisivät hänen päänsä ympärillä sähkövän sädekehän, ja tämän edessä he lankeavat maahan sen kaikkivallan sokaisemana, jonka ulkonaisina merkkeinä ovat ristikkäin asetetut avaimet ja jonka nojalla paavi nauttii rajatonta arvovaltaa tässä maailmassa ja suo ikuisen autuuden tulevassa elämässä (Heininen 2005, 99).

Paavi Johannes Paavali II (oik. puolalaissyntyinen Karol Wojtyła) julisti Pius IX:n autuaaksi vuonna 2000. Katolisen kirkon traditiossa tämä on edeltänyt pyhäksi julistamista.

Vatikaani on myös pitänyt kiinni Pius IX:n aikana luodusta erehtymättömyysopista siihen liittyvistä kiistattomista filosofisista ongelmista huolimatta. Tämä vahvistettiin vuonna 1950, kun paavi Pius XII antoi täsmälleen *Pastor Aeternus* -kaavan mukaisen erehtymättömän julistuksen Neitsyt Marian taivaaseen ottamisesta. Simo Heininen on koonnut erinomaiseen kirjaansa kertomuksia tapahtumasta. Silminnäkijöiden mukaan vuoden 1950 tapahtuma Pietarinkirkon aukiolla on muistuttanut ensimmäisen ydinpommin koeräjäytystä Los Alamosin autiomaassa viisi vuotta aikaisemmin. Fyysikot ja sotilaat eivät olleet täydellisen varmoja mitä tapahtuu. Myös Pietarinkirkon aukiolla 1.11.1950 ilmassa oli hermostuneisuutta – olihan kyseessä eräänlaisen filosofisen ydinpommin laukaisu. Englantilainen Anthony Kelly kuvasi silminnäkijänä Pius XII:n erehtymätöntä julistusta:

Aukiolle laskeutui suunnattomaan väkimäärään nähden hämmästyttävä hiljaisuus, ja Hänen pyhyytensä luki tärkeimmät kohdat asiakirjasta, joka julisti dogmin. Kun hän lähestyi juhlallisia sanoja, jotka sisälsivät *ex cathedra* -määrityksen, saattoi melkein nähdä jännityksen kasvavan aukiolla. Pyhä isä näytti tyneltä, vaikka sellaisen ihmisen tunteiden, joka kuulee itsensä puhuvan Pyhän Pietarin äänellä, täytyy olla sanoin kuvaamattomat. Ainoa hermostumisen merkki oli se, että hän puhui hieman tavallista nopeammin lukiessaan asiakirjan alkuosaa, mutta hänen äänensä oli hallittu ja selvä (Heininen 2004, 146).

Julistuksen jälkeen kuului voimakas eläköönhuuto, kyyhkysparvi päästettiin lentoon, tykistöpatteri ampui 20 kunnialaukausta, lentokoneet valokuvasivat tapahtumaa ja pudottivat lentolehtisiä.

8.3. Millin matka Roomaan ja Vatikaaniin 1854–55

John Stuart Mill sairasti monien aikalaistensa tavoin tuberkuloosia. Hänen isänsä James Mill oli kuollut siihen, samoin veli George vuonna 1853. Millin puolisolla Harriet Taylor-Millillä oli myös tuberkuloosi, mikä joudutti tämän ennen aikaista kuolemaa 1858.

Tuberkuloosi oli 1800-luvulla yleinen kansansairaus kaikkialla Euroopassa. Se ei rajoittunut työväenluokkaan ja köyhälistöön, vaan myös varakkaissa ja koulutetuissa perheissä tuberkuloosi tappoi ihmisiä. Bakteerisairauden luonnetta ja sen leviämistä pisaratartunnan välityksellä ei ymmärretty eikä hygienian merkitystä taudin leviämisen estämisessä täysin käsitetty.

Huhtikuussa 1854 Millin tuberkuloosi paheni. Hänen yleiskuntonsa heikkeni ja hän alkoi laihtua voimakkaasti. Millillä oli voimakasta kuumetta, yskiminen oli jatkuvaa ja yskösten mukana keuhkoista tuli verta. Hetken aikaa Mill luuli jo kuolevansa, mutta hän hakeutui lääkäriin saaden ajan tietämyksen mukaista hoitoa ja neuvoja. Lääkärit suosittelivat hänelle matkustamista Välimeren kuivaan ilmastoon pois sateisesta ja likaisesta Lontoosta²².

Mill lähti Englannista puolen vuoden matkalle 8. joulukuuta 1854. Häntä olivat Torquayn satamassa hyvästelemässä puoliso ja muutamat lähiomaiset. Mill tapasi vaimonsa seuraavan kerran Pariisissa kesäkuussa 1855. Matkan ajalta säilyneet 49 kirjettä antavat hyvän kuvan Millin terveystilasta Välimeren ilmastoon. Kirjeet ovat samalla kiinnostava kaunokirjallinen dokumentti rautatiematkailusta 1850-luvun Euroopassa (CWM XIV, xxix–xxx).

Matkareitti kulki Ranskan kautta Italiaan, Sisiliaan ja Kreikkaan. Osa alueista oli vuoristoista ja takapajuista syrjäseutua, missä

22 Keuhkotautiopin professori Olli Polon haastattelu 8.9.2006 vahvistaa Capaldin tiedot tuberkuloosin hoitomenetelmistä 1800-luvulla. Lääkehoitoja ei tunnettu tuohon aikaan.

ei vielä ollut rautateitä. Niinpä Mill kulki loppuosan matkasta kävelen Sisiliassa ja Kreikassa. Lähdettyään Englannista Mill saapui ensin Ranskaan, missä hän kävi Bordeauxissa, Montpellierissä ja Avignonissa. Jälkimmäiseen paikkaan Mill ihastui niin, että osti sieltä myöhemmin kesäasunnon. Avignonista tuli lopulta hänen vanhuudenkotinsa.

Avignonista matka jatkui edelleen Marseilleen ja sieltä junalla Italiaan. Siellä ensimmäinen pysähdys oli Genovassa 30.12.1854. Kirjeissään vaimolleen Mill kertoi ruokahalunsa palanneen, painon nousseen ja yleiskunnon parantuneen²³. Hän kuvaili höyryjunalla matkustamista Marseillesta lähettämässään kirjeessä:

How much pleasanter railway travelling is in these countries than any other. It seems to suit every country better than England -- it cuts up beauties of detail but suits the scale of the objects here which are large & far apart. In all the towns here the railway with its long lines of arches is a really fine feature in the view. Addio con tutti i baci Possibili -- ah dearest how I do love you (CWM XIV, 268, kirje nro 205, 27.12.1854).

Höyryjuna puksutteli edelleen Pisan kautta kohti Roomaa. Mill saapui sinne sunnuntaina 14.1.1855. Ensi töikseen hän vuokrasi huoneen ja lähti kävelylle Piazza del Popololle. Siellä hänen huomionsa kiintyi julkisiin ilmoitustauluihin, joissa oli paavi Pius IX:n julistuksia Neitsyt Marian perisynnittömästä sikiämisestä. Kaikkialla katolisessa maailmassa juhlittiin paavin julistusta. Mill kuvasi julisteita vaimolleen lähettämässään kirjeessä pisteliäästi:

All the streets are full of placards about the Immaculate Conception which has just been for the first time declared an article of faith. Decidedly this old carcass²⁴ of the Papacy stirs about,

23 Millin terveys vaihteli matkan aikana. Hän joutui olemaan Pisassa viikon tuberkuloosin takia. Tämä selittää viivästyksen Rooman matkalla.

24 Carcass = raato, ruho (tapetun eläimen), haaska (raato), jäännös (hävinneestä jäljelle jäänyt osa).

& makes believe to be alive (CWM XIV, 291, kirje nro 212 14.1.1855).

Rooma oli 1855 ranskalaisten miehittämä. Sotilaat olivat tulleet kaupunkiin palauttamaan paavin valtaistuimelle vuoden 1848 vallankumouksen jälkeen. Sotajoukon oli lähettänyt Kirkkovaltioon taantumuksellinen Napoleon III, joka oli tehnyt vallankaappauksen Ranskassa 1851. Ranskalaiset sotilaat olivat lyöneet Garibaldin ja Mazzinin joukot, jotka taistelivat yhtenäisen Italian puolesta. Sotavoittojen jälkeen ranskalainen armeija asettui Roomaan varmistamaan paavi Pius IX:n pysymisen Kirkkovaltion valtaistuimella. Ranskalaisten miehitystä perusteltiin vuoden 1801 konkordaatilla.

Mill kuvasi kirjeissään näkemäänsä ranskalaisia miehityksessä Roomassa ja totesi kasarmien ja sotilaiden olevan melko huomaamattomia.

Seuraavana päivänä Mill kierteli kaupungilla tutustuen museoihin, patsaisiin ja kirkkoihin. Nähtävyyksien joukossa oli Pyhän Pietarin kirkko Vatikaanissa. Mill kiinnitti huomiota kaupungilla liikkuviin pappeihin ja munkkeihin. Hänen mielestään he ikään kuin ”odottavat mitä seuraavaksi on tulossa”. Kaikki kaupunkilaiset elivät odotuksessa tietäen, että Kirkkovaltion päivät ovat luetut sillä hetkellä, kun ranskalaiset sotilaat vetäytyvät Roomasta (CWM XIV, 294, kirje nro 213 15.1.1855). Tuolloin ei tiedetty, että ranskalaisten miehitysvaltaa Roomassa kestäisi vielä 15 vuotta. Se päättyi vasta 1870, kun Napoleon III:n valta Ranskassa luhistui Saksan ja Ranskan välille yllättäen puhjennun sodan seurauksena.

Kirjeessään vaimolleen Mill kertoi myös tapaamisistaan englantilaisten pappien ja kirkonmiesten kanssa Roomassa. Samalla Mill mainitsi aikovansa mennä torstaina Pyhän Pietarin kirkkoon messuun ja konserttiin. Kirjeen mielenkiintoisin kohta on heti tämän toteamuksen jälkeen:

On my way here cogitating thereon I came back to an idea we have talked about & thought that the best thing to write & pub-

lish at present would be a volume *On Liberty*. So many things might be brought into it & nothing seems to me more needed – it is a growing need too, for opinion tends to encroach more & more on liberty, & almost all the projects of social reformers in these days are *liberticide* – Comte, particularly so. I wish I had brought with me here the paper on Liberty that I wrote for our volume of Essays. (Ibid., kursivointi JM.)

Tämän jälkeen Mill pyysi Harriet Taylor-Millää lukemaan kommentointia varten työn alla olleen *On Libertyn* käsikirjoituksen. Tarkoitus oli julkaista kirja vuonna 1856, mikäli Millin terveys vain sallisi.

Seuraavan kahden päivän ajan Mill kierteli edelleen katsele-massa Rooman nähtävyyksiä. Ohjelmassa oli katedraaleja, gallerioita sekä antiikin Rooman ja Kreikan muistomerkkejä. Kirjeessään 16.1. Mill kertoi erityisesti ihailevansa Pyhän Pietarin kirkkoa Vatikaanissa. Se oli hänen mielestään kauneimpia rakennuksia mitä hän on koskaan nähnyt (CWM XIV, 295, kirje nro 213 16.1.1855).

Millin Rooman matkan kohokohta näyttää olleen torstai 18.1.1855. Hän osallistui messuun ja konserttiin Pyhän Pietarin kirkossa, jossa oli paikalla itse paavi Pius IX kardinaalien ja piispojen seurassa.

The festival of the chair of St. Peter mass was said or sung before the Pope who sat on a throne at the extreme further end of the church. [...] When it was over I saw the procession pass out – the cardinals & bishops followed by the Pope carried above the heads of the crowd in his chair, the guardia nobile & the soldiers. I did not expect to find the Pope's features so entirely insignificant – he is not like an Italian (CWM XIV, 297, kirje nro 214 18.1.1855).

Näin Mill siis kuvasi kohtaamistaan paavi Pius IX:n kanssa. Seuraavana päivänä 19.1. Mill kävi vielä Sikstuksen kappelissa ja kirjoitti vaimolleen kirjeen, jossa ihaili ja kunnioitti Michelangelon maalauksia freskoja. Erityisen suuren vaikutuksen häneen oli tehnyt *Viimeinen tuomio* (CWM XIV, 300, kirje nro 214 19.1.1855).

Roomasta Mill jatkoi matkaansa Napolin kautta Sisiliaan. Pa-lermosta helmikuussa 1855 lähetetty kirje sisälsi kuvauksen katolises-sa maailmassa jatkuneesta Neitsyt Marian perisynnittömän sikiämi-sen juhlinnasta, jonka paavi oli pannut alulle julistaessaan dogmin. Tapahtumaa juhlittiin Sisiliassa vielä näyttävämmiin kuin Roomassa:

There is to be tomorrow & all next week a grand celebration of the Immaculate Conception – I have found this already over all the other places but here I have exactly hit on it & every effort is being made to have it on the greatest scale possible (CWM XIV, 343, kirje nro 224 24.2.1855).

Millin koottujen teosten yhteydessä julkaistut yksityiskirjeet puolisol-leen Välimeren matkalta vahvistavat Capaldin (2004) näkemyksen, jonka mukaan yksi motiivi *On Libertyn* julkaisemiselle oli paavi Pius IX:n vuonna 1854 julistama dogmi Neitsyt Marian perisynnittömästä sikiämisestä. Tätä taustaa vasten tulevat ymmärrettäväksi *On Libertyn* varoitukset erehtymättömyydestä sekä tarpeesta koetella ja tutkia us-kon ja tiedon perusteita. Sokea usko ilman ymmärrystä uskon keskei-sestä sisällöstä johtaa uskonnon ja vähitellen koko siihen tukeutuvan yhteiskunnan rappeutumiseen. Ulkoaopittu, ylhäältä annettu dogmi ei ole kestävä. Tämä *On Libertyn* useissa kohdissa kohoava ajatus on suunnattu katolista kirkkoa ja paavin väitettyä erehtymättömyyttä vastaan.

Millin kirjeet puolisolleen osoittavat, että kohtaaminen Pius IX:n kanssa Pyhän Pietarin kirkossa on toiminut *On Libertyn* julkai-semista kiihottavana tekijänä. Se ei silti ole ollut kirjan kirjoittamisen ainoa motiivi, sillä käsikirjoitus on jossain muodossa ollut olemassa jo vuonna 1855, siis ennen Millin matkaa Välimeren ilmastoon. Matka on silti vaikuttanut kirjan kirjoittamiseen ja kohtaaminen Pius IX:n kanssa on vaikuttanut myös *On Libertyn* sisältöön.

Matkakirjeet Roomasta osoittavat samalla Millin kunnioitta-van asenteen uskontoa kohtaan. Vaikka hän ei selvästikään voinut hyväksyä paavi Pius IX:n erehtymätöntä julistusta Neitsyt Marian

perisynnittömästä sikiämisestä, hän ihaili samalla uskon voimalla luotuja rakennuksia ja taideteoksia Roomassa ja Vatikaanissa. Siten *On Liberty*ssä ei ole mitään uskontoa loukkaavaa eikä pilkkaavaa, vaikka Mill puolustaa teoksessaan esimerkiksi ateistien ihmisoikeuksia. Mill näki uskonnon vakavasti otettavana ideologisena ilmiönä, jolla on suuri vaikutus ihmisiin ja yhteiskuntaan. Siksi siihen tuli suhtautua vakavasti ja uskonnon kanssa tuli käydä rationaalista filosofista keskustelua uskonnon peruskysymyksistä, kuten syntymästä ja kuoleman jälkeisestä elämästä. Tätä taustaa vasten voidaan ymmärtää *On Liberty*yn varoitukset ideologisen vastustajan pilkkaamisesta ja julistamisesta siveettömäksi julkisessa keskustelussa. Siksi *On Liberty*ssä ei ole jumalanpilkaksi tulkittavaa, mutta sen sijaan erehtymättömyyttä ja katolisen kirkon yhteiskuntaa rappeuttavaa vaikutusta Mill kritisoi laajasti ja päättäväisesti. Kritiikki on armotonta, mutta samalla se ilmentää englantilaisen gentlemannin hillittyä korrektiutta.

Mill tunsi erittäin hyvin katolisen kirkon ja paavi-instituution historian. Hän oli kiinnostunut aiheesta ja kirjoitti siitä laajoja artikkeleita. Samoin the *Westminster Review* kirjoitti aiheesta usein, ja Mill oli mukana lehden toimitustyössä elämänsä loppuun asti.

Millin omista paaviutta käsittelevistä artikkeleista kannattaa mainita kaksi. Ensimmäinen on the *London and Westminster Review*issä kesällä 1837 julkaistu kirja-arvostelu Thomas Carlylen Ranskan vallankumouksen historiasta. Toinen artikkeli ilmestyi *Edinburgh Review* -lehdessä tammikuussa 1844. Tämäkin oli kirja-arvostelu, jossa verrattiin Jules Michelet'n teosta *Histoire de France* Carlylen vastaavaan teokseen²⁵. Molemmissa Millin artikkeleissa arvioitiin laa-

25 Millin artikkelin lähdeviitteissä mainitaan seuraava paaviuden historia: Leopold von Ranke: *Die Römischen Pabste, ihre Kirche und ihr Staat um 16 und 17 Jahrhundert*, 3 vols. (Berhn: Duncker and Humbolt, 1834–36). Teos oli käännetty englanniksi nimellä *the Ecclesiastical and Political History of the Popes of Rome during the Sixteenth and Seventeenth Centuries, Church and State in the Sixteenth and Seventeenth Centuries* (London: Whittaker 1843). Teoksen I osa arvosteltiin the *Westminster Review*in syyskuun numerossa 1840.

jasti katolisen kirkon ja paavin vaikutusta Ranskan historiaan. Mill tunsi kaikkien keskeisten paavien henkilöhistoriat, heidän suhteensa maalliseen valtaan sekä katolisen kirkon sisäiset riidat ja korruption eri aikoina. Esimerkiksi pyhäksi julistetun paavi Gregorius VII:n ja kuningas Henrik IV:n yhteenotto Canossan matkoineen, investituurariita sekä simonia ja kirkon syvä rappio 900-luvulla on ollut yksityiskohtia myöten Millin tiedossa (LWR July 1837, 17–52 ja CWM XX, 219–255).

Rooman matka 1855 ja kohtaaminen Pius IX:n kanssa näyttää toimineen ikään kuin aiemmin luetun historiallisen ja filosofisen kirjallisuuden testinä. Mill on omin silmin nähnyt ja kokenut katolisen maailman keskuksessa suuren tapahtuman, Neitsyt Marian perisynnittömän sikiämisen juhlinnan. Matkakirjeet Roomasta ja Palermosta osoittavat, että Mill on saanut kokemistaan tapahtumista tukea aiemmille arvioilleen uskonnosta, mikä on vaikuttanut *On Liberty*n sisältöön ja retoriikkaan.

9. Millin sananvapausteorian ainekset

Nyt on käyty läpi John Stuart Millin *On Liberty* -teoksen syntyyn vaikuttaneet tekijät. On mahdollista tehdä synteesi, joka selvittää mitä hänen sananvapausteoriansa sanoo ja mistä se on peräisin.

*On Liberty*ssä esitetty sananvapausteoria on seuraava: Kaikilla aatteilla ja ajatuksilla tulee olla oikeus päästä julkisuuteen. Valtiolle tai muilla tahoilla ei ole oikeutta estää tai sensuroida mielipiteitä. Tätä perustellaan neljän argumentin avulla.

1. Sensuurin kohteeksi joutunut, tukahdutettu ajatus saattaa tosiasiallisesti olla oikea. Täten totuuden tukahduttaminen on ihmiskunnalta ja sen tulevilta sukupolvilta varastamista ja erehtymättömäksi julistautumista.
2. Myös väärä käsitys voi pitää sisällään totuuden aineksia.
3. Perinteisen, totena pidetyn käsityksen on alistuttava kritiikin ja keskustelun alaiseksi. Muutoin vaarana on taantumisen ennakkoluuloksi, jolloin yksilö ei tunne totuuden perusteluja.
4. Ennakkoluuloksi muuttunut totuus menettää vitalisuutensa ja elinvoimaisuutensa. Siksi jo löydettyjen totuuksien kohdalla myös harhauskomina on sallittava. Totuus elinvoimaistuu taistellessaan valhetta vastaan. *Totuus löytyy parhaiten asettamalla vastakkain erilaisia ja vastakkaisia mielipiteitä.*

Sananvapausteorian ohella *On Liberty*ssä nostetaan *yksilöllisyys* yhteiskuntaa kehittäväksi ja eteenpäin vieväksi voimaksi. Toisinajattelu,

poikkeavat mielipiteet ja vähemmistöt ovat yhteiskunnan kehitykselle myönteinen, dynaaminen ja kehittävä voima. Ihmisten pakottaminen samankaltaisuuteen, noudattamaan jonkin auktorin antamia täsmälleen samoja sääntöjä johtaa yhteiskunnan taantumiseen ja rappeutumiseen. Tätä Mill kutsui ihmisten kutistamiseksi ja kääpiöimiseksi. *On Libertyn tärkeä ajatus on vastustaa tiedon pimittämi- seen ja salaamiseen perustuvaa hallitsemistapaa.* Ihmisiä voidaan hallita estämällä heitä saamasta jotain oleellista tietoa, mutta tämä on ”ihmiskunnalta varastamista”. Jos tieto jää vain suppean eliitin hal- tuun esimerkiksi poliittisista, uskonnollisista tai taloudellisista syistä, tieto ei tavoita yksilöitä, jotka osaisivat käyttää sitä paremmin omaksi ja yhteiskunnan eduksi. Näin tiedon sivistävä ja kehittävä vaikutus jää saavuttamatta tai ainakin vajavaiseksi, jolloin yhteiskunnassa alkaa taantuminen ja rappeutuminen. Yksilö voi kehittyä aidoksi sivistyneeksi persoonallisuudeksi vain saadessaan käyttöönsä rajoituksetta ja esteettä kaiken mahdollisen tiedon. *On Libertyn* toisessa luvussa esi- tetty nelikohtainen sananvapausteoria on nähtävä yksilön sivistymisen näkökulmasta, joka on esitetty teoksen kolmannessa luvussa. *On Libertyn* ymmärtäminen kokonaisuudessaan edellyttää nelikohtaisen sananvapausteorian liittämistä yksilön sivistymiseen, *Bildungiin*.

Millin *On Liberty* -teoksen syntyyn vaikuttaneita tekijöitä on kahdek- san.

1. Ensimmäinen keskeinen vaikuttaja Millin sananvapausteoriaan on ollut antiikin Kreikasta peräisin oleva ajatus totuuden löytämi- sestä asettamalla julkisesti vertailtavaksi erilaisia ja vastakkaisia nä- kemyksiä. Tätä periaatetta käytettiin areopagus-tuomioistuimes- sa. Se oli ateenalainen tuomioistuin, joka kokoontui antiikin ai- kana Ares-jumalan mukaan nimetyllä kukkulalla Akropoliksesta luoteeseen. Tuomioistuimessa kuultiin erilaisia ja tarvittaessa vas- takkaisia näkemyksiä ennen tuomion julistamista.

Tämän periaatteen kehitti huippuunsa antiikissa roomalai- nen asianajaja ja konsuli Marcus Tullius Cicero, jonka tuotantoon

Mill on ollut laajasti perehtynyt. Ciceron mestarillisuus puhujana sekä lukuisat voitettut oikeudenkäynnit Roomassa perustuivat hänen taitoonsa ottaa selvää vastustajasta, eläytyä tämän ajatteluun ja löytää vastustajan heikot ja vahvat puolet. Tämän Ciceron menetelmän Mill siirsi *On Liberty* -teokseen ja sitä käytettiin myös the *Westminster Reviewin* journalistisena tiedonhankintamenetelmänä.

2. Toinen Millin *On Libertyyn* vaikuttaja on ollut 1600-luvulla elänyt englantilainen kirjailija ja runoilija John Milton. Mill tunsi molemmat Miltonin pääteokset, *Areopagitan* sekä *Kadotetun paratiisin*. Ne ovat paitsi julistuksia sananvapauden puolesta myös kiivaita hyökkäyksiä katolilaisuutta ja katolisen kirkon harjoittamaa sensuuria vastaan. Miltonin mukaan katolilaisuus perustuu ihmisten hallitsemiseen salaamalla ja pimittämällä tietoa. *Kadotetussa paratiisissa* on kysymys hyvän taistelusta pahuutta vastaan ja siitä miten totuus voi voittaa, jos ihmiset ovat rohkeita ja pelottomia. *Kadotetussa paratiisissa* Eevan ja Aatamin teot – eli tiedon hankkiminen – eivät johtaneet kadotukseen, vaan hyvään, inhimilliseen kasvuun, iloon, sivistykseen ja kehitykseen. Tiedon hankinnassa voidaan ja pitää tehdä aktiivisia tekoja ja rikkoa tarvittaessa sääntöjä. Tämän John Miltonin pääviestin Mill siirsi *On Libertyyn* sanoessaan, että tiedon salaaminen on ihmiskunnalta varastamista. Tärkeä Miltonilta Millille välittyvä ajatus on, että pahuus on kehitystä liikkeelle paneva voima. Siksi pahuus kuuluu julkisuuteen. Tunnistaessaan ja tuntiessaan pahuuden ihminen pystyy taistelemaan sitä vastaan, jolloin tapahtuu hänen sivistymisensä ihmisenä ja kulttuuriolentona:

*Hyvästä oikeus on tietää; pahaa
jos on, sen kuinka vältän, jollen tunne?*

(Milton 1933, IX, 698–699.)

3. Kolmas Milliin vaikuttanut taho on ollut saksalainen filosofi ja yliopistopedagogi Wilhelm von Humboldt. Häneltä Mill omak-sui *On Liberty*n pääajatuksen individualismista, *yksilöllisyydestä edistyksen ja kehityksen liikkeellepanevana voimana*. Yhteiskunta alkaa taantua ja rappeutua, jos yksilöiltä kielletään oikeus saada vapaasti tietoa ja muodostaa sen avulla vapaasti pohtien ja vali-koiden oma järjestellinen maailmankatsomus. Ihmisten pakotta-minen samankaltaisuuteen salaamalla tietoa tai estämällä tiedon leviäminen kaikille yksilöille aiheuttaa degeneroitumista. *On Li-bertyn* keskeinen ajatus on vastustaa hallitsemistapaa, joka perus-tuu tiedon salaamiseen.

Mill täydensi samalla Wilhelm von Humboldtia sveitsiläisen kasvatusfilosofin Johann Heinrich Pestalozzin ajattelulla. Lapsuus on poikkeus ihmisen kasvussa: lapsella tulee olla oikeus turvalli-seen luonnontilaan, jota maailman pahuus ei ole ehtinyt turmel-la. Lapsi kasvaa aikuiseksi muistaessaan luonnontilan kauneuden ja nähdessään sitten maailman pahuuden. Siksi *On Liberty* ja sen vaatimus täydellisestä sananvapaudesta on suunnattu laillisesti täysi-ikäisille kansalaisille.

4. Neljäs *On Liberty* -teokseen vaikutteita antanut on ollut isä James Mill ja tämän artikkeli *Liberty of the Press* (1821). Artikkelissa oli hahmotelma demokratiasta, jossa päätöksenteko perustui var-mimpaan ja todenmukaisimpaan saatavilla olevaan tietoon. Se edellytti rajoittamatonta lehdistönvapautta. Rationaalinen pää-töksenteko ei ole mahdollista, jos jokin taho salaa asioita tai estää tiedon pääsyä julkisuuteen. Tällainen taho voi olla valtion lisäksi uskonto. Vapaassa keskustelussa ja mielipiteenvaihdossa esiin tu-leva erimielisyys, vähemmistöt ja toisinajattelijat eivät ole pahasta, vaan yhteiskuntaa kehittävä ja eteenpäin vievä voima. Kriitikki ja hallituksen arvostelu ovat hyviä asioita. Pahin tilanne on, jos val-tio tai uskonto pakottavat kansalaisensa passiiviseen alamaisu-uuteen ja samankaltaisuuteen.

5. Viides vaikuttaja on ollut Millin puoliso Harriet Taylor-Mill. *On Liberty* on kahden vapaan ja autonomisen ihmisen yhteinen kirja, jonka aiheena on yksilön vapaus suhteessa yhteiskuntaan ja toisiin ihmisiin. Puolisoltaan Mill sai ajatuksen avioliitosta kahden vapaan ja autonomisen ihmisen tasa-arvoisena kumppanuutena. Harriet Taylor-Millillä on ollut puolisoonsa radikalisoiva vaikutus. Subjektin autonomian käsitteen Mill oli kuitenkin löytänyt jo nuoruudessaan ennen kuin tapasi Harriet Taylor-Millin seurapiirikutsuilla. Autonomian idean Millille selvitti Wilhelm von Humboldt.
6. Kuudenneksi Milliin vaikutti oma toiminta journalistina ja päätoimittajana 1835–1840. Hänen toimittamansa *the Westminster Reviewin* tavoitteena oli *perustella politiikkaa tieteellisen tiedon avulla*, uusimman ja luotettavimman saatavilla olevan tutkimustiedon avulla. Tavoitteeseen pääsemiseksi lehti etsi ennakkoluolettomasti tietoa eri lähteistä ja pyrki näin löytämään ratkaisumalleja yhteiskunnallisiin ongelmakysymyksiin. Mahdollisimman luotettavan tiedon saamiseksi lehti käytti journalistisena tiedonhankintamenetelmänä erilaisten ja tarvittaessa toisilleen vastakaisten näkemysten vertailua ja analysointia.
7. Seitsemäs vaikuttaja on ollut ranskalainen valtio-oppinut Alexis de Tocqueville. Hänen enemmistön tyrannian käsitteensä esiintyi jo *On Libertyssä*, mutta painotetummin kahdessa myöhemmin ilmestyneessä teoksessa *The Subjection of Women* sekä *Considerations on Representative Government*. Tocquevilleltä on peräisin ajatus, että enemmistö voi erehtyä. Tällöin voi syntyä tilanne, että valhe voittaa ja muodostaa dominoivan elementin yhteiskunnan yleisessä mielipiteessä. Jotta valhe ei pääsisi liian dominoivaan asemaan, Mill painotti kaikkialla vähemmistöjen ja toisinajattelijoiden oikeutta päästä julkisuuteen, koska niillä voi olla enemmistön tyrannian oloissa totuudellisempia näkemyksiä. Suurin vaara piilee enemmistövaalitavassa, jonka oloissa yksi tai kaksi suuntausta voivat tukahduttaa muut alleen. Siksi Mill kannatti

Considerations on Representative Government -teoksessa suhteellista vaalitapaa. Se takasi parlamentissa laajemman mielipiteiden kirjjon, ja kun monilla eri ryhmittymillä on kansanedustajia, niillä on myös paremmat mahdollisuudet päästä julkisuuteen lehdistön välityksellä.

8. Kahdeksas *On Liberty* -teoksen syntyyn vaikuttanut tekijä on ollut katolisen kirkon ja liberaalien oppiriita 1800-luvulla. Tämä oppiriita kesti vuosikymmeniä ja huipentui paavin julistamiseen erehtymättömäksi vuonna 1870. Erehtymättömyysjulistusta edelsi vuonna 1854 annettu bulla *Ineffabilis Deus*. Siinä julistettiin Neitsyt Marian perisyntitön sikiäminen dogmiksi, johon katolilaisten tuli lujasti uskoa. Lopullinen *On Liberty* -teoksen motiivi ja kirjan sisältöön vaikuttanut tekijä on ollut John Stuart Millin matka Roomaan ja Vatikaaniin 1854–55. Tuberkuloosia sairastaneen Millin terveysmatka Välimeren katolisiin maihin osui samaan aikaan, kun siellä juhlittiin laajasti paavi Pius IX:n bullaa Neitsyt Marian perisyntittömästä sikiämisestä. Tätä taustaa vasten voidaan ymmärtää *On Libertyn* varoitukset erehtymättömyydestä sekä sokean uskon rappeuttavasta vaikutuksesta. *Ineffabilis Deus* julisti Neitsyt Marian perisyntittömän sikiämisen uskon asiaksi.

10. Liberalistisen lehdistöteorian tulkintoja ja myyttejä

Tutkimuksen kysymyksenasettelussa kyseenalaistettiin käsitteet ”aatteiden vapaa markkinapaikka” sekä ”itseään korjaava totuus”. Mistä nämä sanonnat ovat peräisin ja miten ne ovat päätyneet tiedotusopilliseen kirjallisuuteen John Stuart Millin yhteyteen?

Yleinen havainto on se, että Millin nimeen kytketty liberalistinen lehdistöteoria on pitkään ja laajasti liitetty ajatukseen ”itseään korjaavasta totuudesta, joka löytyy aatteiden vapaalla markkinapaikalla.” Ajatuksen kanonisoi vuonna 1956 Fred S. Siebert kuuluisassa teoksessa *Four Theories of the Press* (Siebert et al. 1956, 7, 39–71).

Fred Siebert ei ole ollut väitteineen yksin. Raino Vehmas kopioi vuonna 1970 *Lehdistöoppi* -teokseensa jokseenkin suoraan käännöksen Siebertin tekstistä. Täältä ajatus levisi myöskin Suomeen:

Totuus ja terve ajattelu voittavat asioiden vapaasti kohdatessa; tästä kehittyivät myöhemmin käsitykset lehdistöstä aatteiden vapaana markkinapaikkana ja totuuden itsekorjautuvuudesta (Vehmas 1970, 16).

Siebertin kanonisointia rakennelmaa on yleensä käytetty perusteluna valtion puuttumattomuutta vastaan mahdollisimman täydellisen *laissez faire* -politiikan harjoittamiseksi. On sanottu, että pisimmälle tämän ajatuksen viestintäalalla vei 1980-luvulla presidentti Ronald Reaganin viestintäpoliittinen neuvonantaja Daniel Brenner. Väite pitää paikkansa sikäli, että Brenner vaati todellakin erilaisten tiedotusvälineiden omistusrajoitusten ja ohjelmien sponsorointirajoitusten

purkamista. Näin olisi hänen mukaansa syntynyt ”todellinen aatteiden vapaa markkinapaikka”. Samalla hän kuitenkin totesi, että tämä voi johtaa omistuksen keskittymiseen ja monopolisoitumiseen, jolloin sisällöt yksipuolistuvat (Brenner 1982, 272–276).

Tämän tutkimuksen edellisissä luvuissa on osoitettu, että molemmat käsitteet ”aatteiden vapaa markkinapaikka” ja ”itseään korjaa-va totuus” eivät ole peräisin John Stuart Milliltä ja niiden liittäminen myös John Miltoniin on enemmän kuin kyseenalaista. Mistä nämä ajatusrakennelmat sitten ovat peräisin?

Useat lähteet esittävät, että sanonta ”aatteiden vapaa markkinapaikka” olisi peräisin oikeudenkäynnistä vuodelta 1919, jossa olivat osapuolina Yhdysvaltain liittovaltio ja New Yorkissa asuneet venäläis-emigrantit (*Abrams v. United States*, Russian immigrants disseminating anti-American leaflets). Venäläiset levittivät New Yorkissa vuoden 1917 sosialistista vallankumousta tukeneita lentolehtisiä. Heidät pidätettiin ja lentolehtiset takavarikoitiin. Myöhemmin venäläisemigrantteja vastaan käynnistettiin oikeudenkäynti, jossa heitä syytettiin vallankumouksellisen propagandan levittämisestä Yhdysvalloissa. Oikeudenkäynnin aikana tuomari Oliver Wendell Holmes¹ olisi käyttänyt fraasia ”marketplace of ideas” kuvaamaan *laissez faire* -kapitalismin toimintaa viestintäteollisuudessa. (Tätä tulkintaa edustavat muun muassa Napoli 2001, 99–108, Nerone 1995, 52–62, Barron & Dienes 2004, 6, epätarkemmin McQuail 2005, 169–170). Oikeudenkäynnistä sanonnan katsotaan levinneen lehdistön välityksellä julkisuuteen².

1 John Stuart Mill tapasi amerikkalaisen oikeusoppineen Oliver Wendell Holmesin (Oliver Wendell Holmes jr:n isän) vuonna 1866 poliittisen taloustieteen kerhossa Lontoossa.

2 Oliver Wendell Holmes perusteli myöhemmin vapauttavaa päätöstä Millin hengessä. Hänen mukaansa myös eriävillä mielipiteillä tulee olla oikeus päästä julkisuuteen: typerä lentolehtinen (*silly leaflet*) ei voi vaarantaa valtioiden toimintaa (Post 2002, 160). Holmes oli lukenut Millinsä.

Tarkimmin aihetta on tutkinut John Durham Peters, joka kyseenaistaa vuoden 1919 oikeudenkäynnin merkityksen ”aatteiden vapaan markkinapaikan” synnyssä (Peters 2004, 71). Hän katsoo, että tuomari Oliver Wendell Holmes ei tarkasti ottaen käyttänyt fraasia ”marketplace of ideas”, vaan:

But when men have realized that time has upset many fighting faiths, they may come to believe even more than they believe the very foundations of their own conduct that the ultimate good desired is better reached by *free trade in ideas* – that the best test of truth is the power of the thought to get itself accepted in the competition of the market, and that truth is the only ground upon which their wishes safely can be carried out. That at any rate is the theory of our Constitution. It is an experiment, as all life is an experiment (Peters 2004, 71, kursivointi JM).

Petersin mukaan Holmes ei koskaan eikä missään puhunut ”aatteiden vapaasta markkinapaikasta”, vaan hän käytti muotoilua *free trade in ideas*. Siis mistä on peräisin *marketplace of ideas*? Tätä varten Peters tutki laajasti lehdistöä ja kirjallisuutta. Hän on löytänyt nykymuotoisen ilmauksen ensimmäisen kerran vuoden 1935 *New York Timesin* yleisönosastokirjoituksesta, joka käsitteli entisen presidentin Herbert Hooverin virkanimitystä. Seuraavan kerran käsite esiintyi lehdessä vuoden 1939 New Yorkin maailmannäyttelyn yhteydessä.

Sanonta *marketplace of ideas* alkoi esiintyä julkisuudessa useammin ja laajemmin vasta Joseph McCarthyn ja kylmän sodan aikana – tosin täysin yllättävällä taholla. Nimittäin Yhdysvaltain kommunistinen puolue käytti sitä iskulauseena vuoden 1948 vaaleissa sanoen, että se kilpailee ”aatteiden vapaalla markkinapaikalla”. Vuonna 1954 Yhdysvaltain sosialistisen puolueen johtaja Norman Thomas julisti samoin Milliin ja Miltoniin vedoten:

Truth in the market place of ideas does not always bear away victory (Ibid. 73–74).

Petersin mukaan amerikkalaiset kommunistit ja sosialistit käyttivät slogania puolustautuakseen McCarthyä vastaan: he halusivat puolustaa oikeuttaan sanoa asioita amerikkalaisessa markkinataloudessa, missä kiihkeä antikommunisti Joseph McCarthy yritti tukahduttaa heidän näkemyksensä.

Kylmän sodan ja asevarustelun kiihtyessä sanan vasemmistolainen tulkinta kuitenkin katosi nopeasti ja *marketplace of ideas* alkoi esiintyä Yhdysvaltain ulkomaille suunnatussa antikommunistisessa propagandassa. Niinpä jo 1953 *The Times* ja *New York Times* käyttivät sitä nykymerkityksessä kuvatessaan miten Euroopan itäblokin maat halusivat sensuurin avulla estää ”aatteiden vapaan markkinapaikan synnyn” (Ibid., 72–79).

John Durham Petersin mukaan ”aatteiden vapaa markkinapaikka” ei siis olisikaan peräisin vuoden 1919 oikeudenkäynnistä ja tuomari Oliver Wendell Holmesilta. Hänen mukaansa käsite olisi syntynyt alkeismuodossaan 1930-luvun lehdistökeskustelussa ja saanut nykymuotonsa kylmän sodan aikana Yhdysvalloissa 1940–50-luvuilla.

Kylmän sodan aika ja 1950-luvun antikommunistinen McCarthyismi on otettava huomioon arvioitaessa Siebertin, Petersonin ja Schrammin *Four Theories* -kirjaa. Teos on kirjoitettu McCarthyhyn vainojen riehuessa pahimmillaan, ja tekijät myönsivät tilanteen vaikuttaneen tulkintoihinsa sananvapaudesta. Teoksen liberalismia käsittelevän osuuden kirjoittanut Fred S. Siebert totesi, että noissa oloissa esimerkiksi Millin ajatus totuuden löytämisestä asettamalla erilaisia näkemyksiä toisiaan vastaan julkisuudessa ei toiminut:

However, libertarians are concerned over the problem of preserving free discussion under traditional principles when fear and hysteria may affect the climate of public opinion (Siebert, Peterson & Schramm 1956, 59).

Joseph McCarthyhyn toiminta Yhdysvalloissa 1950-luvulla voidaan nähdä Millin sananvapausteorian näkökulmasta voimakkaana yrityk-

senä pakottaa kaikki amerikkalaiset ajattelemaan samalla tavalla, kuten katolinen kirkko teki inkvisition avulla Euroopassa 1800-luvulle asti. Amerikkalaisia ei poltettu roviolla, mutta monien ”epäamerikkalaisiksi” julistettujen kirjailijoiden, elokuvaohjaajien, näyttelijöiden ja toimittajien ammatillinen ura tuhottiin usein perusteettomien syytösten avulla (kuvaus vainojen laajuudesta ja umpimähkäisyydestä viestintäalalla on mm. Barnouw 1977).

Ehkä pisimmälle menevän yrityksen tehdä markkinapaikkavertauksesta John Miltonin aikaansaannos on tehnyt Jeffery A. Smith (1988, 33–34). Altschulin tavoin hän on ottanut yhden lauseen Miltonin *Areopagiticasta* ja katsoo sen todistavan, että Milton tukisi ajatusta ”aatteiden vapaasta markkinapaikasta”. Ongelma on siinä, että tämä yksi lause ei anna kokonaiskuvaa Miltonin sananvapauskäsityksestä. *Areopagitan* lopussa Milton pelkää, että jossain vaiheessa valhe voi voittaa, ja tämä mahdollisuus pitää voida torjua:

Those which otherwise come forth, if they be found mischievous and libellous, the fire and the executioner will be the timeliest and the most effectual remedy that man’s prevention can use (Milton 1644).

Näin Milton tulisi Neronen mukaan lähelle Millä, joka pohti kahdessakin teoksessa mahdollisuutta, että myös valhe voi voittaa ja muodostaa yhteiskunnan enemmistön yleisen mielipiteen (Nerone 1995, 44). Täten aatteiden vapaa markkinapaikka ei olisi peräisin John Miltonilta.

Clearly, Milton did not conceive of public discourse as a marketplace. Rather, he seems to have conceived it as a church; it is easy to imagine him chasing the money changers out of it (Ibid., 46).

Vastaavan ajatuksen on esittänyt myös John Durham Peters, joka ei myöskään hyväksy markkinapaikkavertauksen liittämistä Miltoniin. Hän kirjoittaa suorastaan vihaisena Miltonia puolustaen:

He is no neoclassical economist. Forgive my pedantry: in interpreting Milton what is at stake is the specification of what is honourable and dangerous about markets as normative frameworks of communication. Call him radical, call him puritan, call him republican, but do not call Milton (neo-)liberal (Peters 2005, 71–72).

Vaikka Jeffery Smith pitkälti toistaa Altschulia, hänen teoksestaan löytyy selvitystä toisen Siebertin, Petersonin ja Schrammin konseptiön eli ”itseään korjaavan totuuden” alkuperään. Smithin mukaan se liittyy Yhdysvaltain ”perustajaisän” Thomas Painen (1737–1809) kirjaan *The Rights of Man*, joka ilmestyi 1791. Paine oli syntyjään englantilainen, mutta oli mukana Yhdysvaltoja perustamassa ja hän osallistui myös Ranskan vallankumoukseen. Thomas Painen kirjassa puolustettiin siksi ajattelun ja sanan vapautta Yhdysvaltain itsenäisyysjulistuksen ja Ranskan vallankumouksen hengessä. Kirjan myynti jäi vähäiseksi, mutta Englannissa säikähdettiin sen Ranskan vallankumousta ihailevaa sisältöä. Englannin eliitti pelkäsi kauhuissaan vallankumouksen leviämistä Brittein saarille ja siksi Thomas Painea vastaan käynnistettiin poissaolevana vuonna 1792 oikeudenkäynti, jossa häntä syytettiin kansankiihotuksesta (Smith 1988, 39).

Oikeudenkäynnissä hänen puolustusasianajajakseen tuli englantilainen Thomas Erskine (1750–1823). Jeffery Smithin mukaan Erskine siteerasi oikeudessa John Miltonin *Areopagiticaa* täydentäen ja kommentoiden teosta:

Reason and discussion will soon bring things to right, however wrong they may begin.

Let reason be opposed to reason, and argument to argument, and every good government will be safe (Smith 1988, 40).

Thomas Painea puolustaneen Thomas Erskinen vakuuttelut ja todistelut eivät vakuuttaneet brittiläistä tuomioistuinta, vaan Paine sai tuomion kansankiihotuksesta. Smith käyttää lähteenä lordi Erskinen

teoksia³. Siteeratussa tekstissä on kuitenkin tunnistettavissa itseään korjaavan totuuden idea, kunhan erilaiset ajatukset pääsevät vain kohtaamaan toisensa julkisuudessa.

Samaa oikeudenkäyntiä on tutkinut myös englantilainen John Keane. Hänen teoksessaan on yksityiskohtainen kuvaus Painen oikeudenkäynnistä *in absentia* sekä arvio asianajaja Thomas Erskinen toiminnasta. Keanen mukaan yksi syy Erskinen epäonnistumiseen oli juuri vetoaminen totuuden itsekorjautuvuuden periaatteeseen. Keane pitää Erskinen tulkintaa John Miltonin tuotannosta puutteellisena ja virheellisenä. Samalla Keane referoi Miltonin teoksia ja päätyy samaan arvioon kuin tässä tutkimuksessa: itseään korjaavan totuuden ajatus ei ole peräisin John Miltonilta, mutta se kylläkin nousi ensi kertaa näkyvästi julkisuuteen Thomas Painen oikeudenkäynnissä (Keane 1991, 2–50, 148). Täten kaksi toisistaan riippumatonta lähettä näyttäisi vahvistavan, että ajatusrakennelman alku olisi sijoitettavissa vuoden 1792 oikeudenkäyntiin.

Vuoden 1919 tunnettu oikeudenkäynti New Yorkin venäläisiä emigrantteja vastaan ja tuomari Oliver Wendell Holmesin puheet eivät näyttäisi aiheuttaneen ”aatteiden vapaan markkinapaikan” yleistymistä. Sanonta näyttää syntyneen alkeismuodossaan vasta 1930-luvun lehdistökeskustelussa ja on saanut nykymuotonsa kylmän sodan aikana Yhdysvalloissa 1940–50-luvuilla.

”Itseään korjaavan totuuden” ajatus puolestaan näyttäisi syntyneen englantilaisten käynnistämässä oikeudenkäynnissä Thomas Painea vastaan. Painen puolustusasianajajana vuonna 1792 toiminut Thomas Erskine tulkitsi ja kommentoi John Miltonia tavalla, joka mahdollisti käsitteen synnyn.

Kumpikaan käsite, ”aatteiden vapaa markkinapaikka” ja ”itseään korjaava totuus” ei ole peräisin John Stuart Milliltä eikä hänen teoksestaan *On Liberty*. Edellinen käsite eli vapaat markkinat on jollain tavoin sovitettavissa yhteen Millin ajattelun kanssa, sillä esimer-

3 *Speeches of Lord Erskine*, ed. James L. High. Chicago: Callaghan & Co 1870.

kiksi poliittisen taloustieteen teoksessaan hän piti julkisuutta viestintäteollisuuden tuotteiden markkinoina. Ongelmallista on kuitenkin se, että *On Libertyssä* ei lainkaan mainita markkinoita eikä markkinapaikkaa.

Itseään korjaavan totuuden ajatus taas on suorastaan ristiriidassa Millin ajattelun kanssa. *On Libertyssä* hän osoittaa tuntevansa fraasin, mutta pitää sitä virheellisenä (*pleasant falsehood*). Myös valhe voi voittaa ja muodostua yleisen mielipiteen dominoivaksi osaksi. Jälkimmäistä tilannetta Mill tarkasteli lähemmin teoksessaan *The Subjection of Women*.

”Aatteiden vapaa markkinapaikka” ja ”itseään korjaava totuus” yhdistettiin 1950-luvun puolivälissä Yhdysvalloissa tri Wilbur Schrammin johtamassa tutkimusprojektissa. Kyseessä oli tilaustutkimus, jonka kustansi amerikkalainen uskonnollinen järjestö *Department of the Church and Economic Life of the National Council of Churches*. Tämän järjestön kustannuksella syntyi Siebertin ja Schrammin kirja *Four Theories of the Press* (1956). ”Aatteiden vapaan markkinapaikan” ja ”itseään korjaavan totuuden” yhdistämisen teki Fred S. Siebert kirjan artikkelissa *The Libertarian theory*. Tästä artikkelista lähti liikkeelle myytti, jonka mukaan liberalismissä lehdistöteoriassa ajatellaan, että totuus löytyy itsestään aatteiden vapaalla markkinapaikalla. Myytti on ristiriidassa kahden tunnetun liberalistifilosofin, John Miltonin ja John Stuart Millin keskeisten ajatusten kanssa.

11. Pohdintoja Millin puolesta ja vastaan: onko aika jättänyt liberalismin?

Kun J.S. Millin sananvapausteorian ainekset on selvitetty, on aiheellista arvioida missä määrin 1800-luvun puolivälissä muotoillut käsitykset sananvapaudesta sekä totuudesta ja erehtymättömyydestä ovat relevantteja nykyään. Yksi tämän tutkimuksen havainnot oli Mill-tutkimuksen yllättävä vähäisyys. Ulkomailla on alkanut viime vuosina ilmestyä arvioita sekä Millistä että klassisen liberalismin ja uusliberalismiksi kutsutun ilmiön välisestä suhteesta. Tähän lienevät vaikuttaneet aiheen poliittinen ajankohtaisuus päivälehtijulkisuudessa sekä 1990-luvun puolivälissä päätökseen saatu J.S. Millin koottujen teosten toimitustyö. Suomessa Mill-tutkimus on edelleen hämmästyttävän vähäistä.

Tämä kappale on tutkimuksen pohdintaluku. Tarkastelen erilaisia Millistä esitettyjä näkemyksiä ja tutkimuksia sekä arvioin missä määrin ne voisivat olla relevantteja. Käsittelytapa on vapaamuotoisempi, enkä yritä vastata kaikkiin kysymyksiin. Tarkoitukseni on enemmänkin osoittaa miten paljon ajankohtaista sanottavaa liberalismin klassikolla voi olla tämän päivän yhteiskunnassa, jossa usein viitataan liberalismiin ja uusliberalismiin tuntematta merkittävää filosofian klassikkoa.

11.1. Aika entinen ei koskaan palaa

Tänä päivänä voi perustellusti kysyä mitä John Stuart Millin 1800-luvulla luomasta sananvapauskäsitteestä on jäljellä. Kriittinen lukija huomauttaa, että eiväthän tiedotusvälineet enää toimi kuten Mill edellytti sananvapasteoriassaan. Lehtiä, radio- ja tv-kanavia ei tarjota yleisölle vetoamalla valistukseen ja järkeen, siis yleisön oletettuun tiedon puutteeseen. Tiedotusvälineiden omistus on keskittynyttä ja mainonta muodostaa rahoituksen päämuodon. Viestintäteollisuuden tuotteet myydään pyrkimällä miellyttämään yleisöä ja poistamalla julkisuudesta myyntitoimintaa haittaavat ja rajoittavat aiheet. Yleisön mieltymykset selvitetään empiirisin tutkimuksin, joiden tuloksista päätellään minkä arvellaan kiinnostavan potentiaalista kohdeyleisöä. Tietoon ja järkeen vetoaminen voidaan todeta markkinoinnin kannalta vaikeaksi tai jopa haitalliseksi. Pahuus voidaan poistaa julkisuudesta kaupallisin perustein.

Edelleen voidaan huomauttaa, että jo 1800-luvulla järkeen ja tietoon perustuva valistava lehdistö oli jäämässä vähemmistöön. Tuolloinkin kaupallisesti menestyvät lehdet perustivat toimintansa mainontaan. Tässä tutkimuksessa on osoitettu, että viimeistään 1800-luvun lopulla tietoon ja järkeen toimintansa perustaneet lehdet marginalisoituivat Englannissa. Naisten äänioikeudesta käyty kamppailu vuonna 1867 päättyi tappioon, kun tunteet voittivat tiedon ja järjen. ”Nälkäisen nelikymmenluvun” jälkeen noussut irlantilainen nationalismi kiinnittyi katoliseen kirkkoon ja buurisotien aikana nationalismi sokaisi imperialistisen maailmanvallan lehdistön. Lopulta sosialismi oli vihollinen, jota vastaan liberaali lehdistökin kävi hyökkäykseen. Oli siis lukuisia tilanteita, joissa jo 1800-luvun julkisuudessa tieto ja järki kärsivät tappion joko ideologian tai markkinoiden takia. Liberalismi ikään kuin hukkuu itse luomaansa vapauteen ja julkisuuteen jääden siellä vähemmistöön ja marginalisoitui lopulta pois raskaiden puoluehajaannusten takia 1918 vaaleissa.

Kaikkein kriittisin lukija voisi huomauttaa, että eihän edes J.S. Millin oma lehti the *Westminster Review* ollut koskaan kaupallinen menestys. Nykynäkökulmasta katsottuna sen levikki oli hyvin vaatimaton ja kahdesti se oli lähes vararikon partaalla. Molemmissa tilanteissa sen pelasti varakas mesenaatti, ensin eversti Perronet Thompson ja toisella kerralla kansanedustaja J.S. Mill. Lisäksi lehti sai välillistä tukea alennetun postimaksun ja verohelpotuksen ansiosta. Nykyisen suomalaisen viestintäpoliittisen sanaston mukaan lehti sai epäsuoraa lehdistötukea sekä suoraa rahallista tukea, jälkimmäistä tosin yksityisiltä rahoittajilta. Olisiko lehti pärjännyt ilman näitä tukia? Tämän tutkimuksen levikki- ja taloustietojen perusteella sen ilmestyminen ei olisi ollut mahdollista ilman tukiaisia.

Julkisuuden rakennemuutosta tutkinut Jürgen Habermas on kiinnittänyt samoin huomiota liberalistisen sananvapauskäsityksen jäämiseen taka-alalle. Liberalistit, kuten Mill ja Tocqueville, julistivat ehdotonta sananvapautta luonnonoikeudellisin perustein, mutta molemmat joutuivat toteamaan sen voivan johtaa enemmistön tyranniaan, jossa valhe ja vääryys voivat voittaa. Näin liberalismi jäi ansaan itse luomassaan järjestelmässä. Sen ainoaksi mahdollisuudeksi jäi keksiä perusteluja suvaitsevaisuudelle, joka takaisi vähemmistöille ja oppositioryhmille mahdollisuuden julkisuuteen (Habermas 2004, 199–201).

Tämä on epäilemättä korrekti tulkinta, ja edellä on jo todettu Hutchins -komission mietinnön ja sosiaalisen vastuun lehdistöteorian pyrkineen juuri tähän kehitellessään erilaisia eettisiä järjestelmiä ja perusteluja sananvapauden takaamiseksi läpikaupallistuneissa medioissa. Historiallisesti on pitkälti tapahtunut, kuten Habermas on kuvaillut. Kaupallistuvan julkisuuden oloissa paineet ovat kovat jopa Hutchins-komission kaltaisten vaatimattomien liberaalien näkemysten toteuttamiselle. Suomessa ja muuallakin viestintävälineiden omistuksen keskittymistä kiihdytetään myöntämällä radio- ja tv-toimilupia jo ennestään suurille lehtiyhtiöille. Taloudellinen tehokkuus eli ”suuruuden ekonomia” menee sananvapauden edelle. Työpaikkademokratia ja

toimitusdemokratiakokeilut on ajettu alas parissa vuosikymmenessä, lehdistöneuvostot ja niiden eettiset ohjeet on tyhistetty ja julkisuudessa kuuluu ääniä niiden lakkauttamiseksi. Journalismikriittiset televisio-ohjelmat on minimoitu. Ajan iskulauseita ovat alas demokratia, valta johtajille ja omistajille. Demokratia on hidasta, kömpelöä ja tehotonta.

Kärjistäen suunnilleen tällaista kuvaa Habermas on piirtänyt pitkään menossa olevista tapahtumista. Hänen näkemyksensä niin Millistä kuin Tocquevillestä on ainakin jossain määrin rajoittunut. Suorastaan outo on Habermasin väite, jonka mukaan Millillä ei olisi yleisen edun käsitettä. *On Libertyssä* esitetyn sananvapausteorian perustelu on nimenomaan yleinen etu.

Vuonna 1990 teoksensa uusintapainokseen kirjoittamissaan jälkisanoissa Habermas myönsikin olleensa liiaksi alkuperäistekstiä kirjoittaessaan Theodor Adornon massakulttuuriteorioiden vaikuttama, eikä hän ollut myöskään ottanut riittävästi huomioon koulutuksen kykyä edistää kriittisyyttä ja kulttuurista toimeliaisuutta. Samoin hän myönsi, että *Julkisuuden rakennemuutoksen* luku 15 Millistä ja Tocquevillestä oli yksioikoinen sälyttäessään liberalismiin kontolle vain julkisuuden kaksijakoisen esittämistavan (Habermas 2004, 376, 379). Mill oli Tocquevillen tavoin tietoinen enemmistödemokratian ongelmista – siis siitä, että vaatiessaan ehdotonta sananvapautta liberalismi ikään kuin hukkuu siihen. Habermas näyttää jättäneen vaille huomiota Millin vaatimuksen suhteellisesta vaalitivasta, jonka hän perusteli nimenomaan julkisuuden avulla. Suhteellinen vaalitapa takaisi laajan mielipidepluralismin parlamentissa ja sitä kautta myös julkisuudessa.

Vaikka Habermasin käsitys julkisuuden rakennemuutoksesta voidaan pitkälti hyväksyä, sitä voidaan edelleen arvostella. Kaupallistuminen ja tiedon mitätöinti julkisuudessa ei voi jatkua loputtomiin, sillä rationaali yhteiskunnallinen ja taloudellinen päätöksenteko voi perustua vain luotettavimpaan saatavilla olevaan tietoon. Kunnanjohtajat, toimitusjohtajat, ammattiliittojen johtoelimet, ministerit,

ympäristöjärjestöt tai sijoittajat eivät voi tehdä päätöksiä *The Voicen* tai *Oho!* -lehden tietojen perusteella. Yhteiskunta tarvitsee tiedotusvälineitä, joissa myös epämiellyttävät asiat ja maailman pahuus ovat esillä. Tässä mielessä on ajankohtainen sekä John Stuart Millin että John Miltonin ajatus julkisuudesta, johon kuuluu myös pahuus, hyvän vastakohta. Sen poistaminen julkisuudesta luo paratiisin kaltaisen tilan, jossa kehitys pysähtyy. Nykyaikaisessa ostosparatiisissa voi pistäytyä, mutta ei elää loputtomiin, ja ennemmin tai myöhemmin niin ostosparatiisin johtajat ja omistajat kuin työntekijät ja asiakkaat tarvitsevat tietoa pahasta maailmasta.

Paluu 1800-luvun liberalismiin ei ole mahdollinen, mutta Millin kehittämällä sananvapausteorialla ja käsityksellä tiedon funktioista yhteiskunnassa on edelleen relevanssia. Paitsi julkisuuden arvioinnissa se voi olla hyödyllinen tutkimuksen ja journalismin apu. Julmat sensorit ja paavit vankiloineen ja inkvisitioineen eivät enää pysty yhtä usein sensuroimaan lehdistöä, kuten vielä 1800-luvulla. Sensuuri ja tiedon salaaminen eivät silti ole ilmiöinä kadonneet. Pyrkimyksiä hallita ihmisiä salaamalla tietoa on niin lännessä kuin idässä. Internet-aikakaudella yritykset voivat ostaa rahalla näkyvyyttä Google-hakupalvelusta ja työntää näin sivuun relevanttiakin tietoa. Eikä toiminta rajoitu vain yritysmaailmaan, vaan Google ja Microsoft rakensivat Kiinan hallituksen tuella hakupalveluja ja verkkoselaimia, jotka suodattavat Kiinan hallituksen kannalta kiusallista aineistoa näkymättömiin. Siksi on nähty sellainenkin ihme, että Microsoftin pääjohtaja Bill Gates puolusti julkisesti televisiossa Kiinan pyrkimystä valikoida Google-hakupalvelun näyttämää aineistoa¹. Vastaavaa voivat hyvinkin harjoittaa muutkin maat ja hallitukset kuin Kiina. Erikoislaatuista kehitystä voisi luonnehtia todeten, että on saatu uudet koneet ja laitteet, mutta kujeet ovat vanhat.

Millin keskeinen väitehän oli, että jos tietoa salataan ja pimitetään tai siitä tehdään vain pienen etuoikeutetun eliitin oikeus, yhteis-

1 Tieto on mm. *Times* -lehden verkkosivulla. Gates puolusti Kiinaa Davosissa pidetyssä maailman talousfoorumissa 26.1.2006.

kunta alkaa rappeutua ja taantua. Mill käytti ilmiöstä englanninkielistä sanaa *degradation*². Sellaiset yhteiskunnat, joissa ei ole sensuuria ja tietoa on vapaasti kaikkien yksilöiden saatavilla, kehittyvät tämän näkemyksen mukaisesti nopeammin. Vastaavasti valta, joka perustuu tiedon salaamiseen, alkaa rappeutua ja menettää auktoriteettiaan. Jos ja kun valtaa ei perustella tiedon avulla aktiivisessa vuorovaikutuksessa kansalaisten kanssa, jäljelle jää lopulta vallan legitimointi autoritaarisin menetelmin, lopulta väkivallan avulla. Lopputuloksena on tyrannia, kuten Mill pohdiskeli teoksessaan *Considerations on Representative Government*. Nykyinen Kiina on tässä suhteessa erikoislaatuisessa välivaiheessa. Modernisoituminen edellyttää tiedon vapaata saatavuutta, mutta maan nykyhallitus hidastaa vääjäämätöntä demokratisoituskehitystä. Täydellinen sensuuri on nykyteknologian aikakaudella lähes mahdoton toteuttaa, joten tiedon leviäminen Kiinaan tapahtuu ja edessä on jossain vaiheessa myös sosiaalinen modernisaatio. Kysymys on siitä millaisen erikoislaatuisen muodon se saa maassa, jonka menneisyyteen kuuluu tuhatvuotinen itämainen despotia.

11.2. Katolilaisuuden ja islamin ongelmia

Millin 1800-luvulla esittämät kysymykset ovat sikäli edelleen ajankohtaisia, että niiden perusteella voi edelleen yrittää tutkia miksi protestanttiset maat ja alueet ovat taloudellisesti tehokkaampia ja toimekkaita kuin katolilaiset. Millin perusteella selittyisivät esimerkiksi Belgian Vallonian ja Flanderin erot, Irlannin, Espanjan ja Portugalin pitkään kestänyt takapajaisuus sekä kääntäen Saksan, Englannin, Pohjoismaiden ja Yhdysvaltojen tieteellinen ja taloudellinen etevämyys. Tätä ilmiötä Mill pohdiskeli jo poliittisen taloustieteen oppikirjassaan ja sitä arvioitiin usein myös the *Westminster Review*issä katolisen kirkon ja liberaalien oppiriidan aikana. Millin keskeinen

2 *Degradation* tulee latinan sanasta *gradu*, joka tarkoittaa arvoa. De-etuliite viittaa arvosta tai tasosta poistumiseen tai alenemiseen.

argumenttihan oli, että yksilöllisyyttä rajoittava katolilaisuus vaikuttaa rappeuttavasti katolilaisten maiden talouteen. Millin pohdintoja voisi jatkaa pohtimalla miten sekularisaatio ja esimerkiksi Ranskassa vuonna 1905 toteutettu valtion ja kirkon ero on vaikuttanut.

Samoin voidaan ajatella, että muutkin yksilöllisyyden kieltävät tai sitä rajoittavat uskonnot kuin katolilaisuus aiheuttavat yhteiskunnallisen kehityksen hidastumista. Sekä Mill että hänen aikalaisensa Karl Marx pohtivat asiaa islamin ja itämaisen despotian tapauksissa. Millillä ja Marxilla oli hyvin yhtenevä selitys ottomaanien valtakunnan, Persian, Intian ja Kiinan jälkeenjääneisyydelle 1800-luvulla. Jälkeenjääneisyys ei ole poistunut tänä päivänäkään. Uskontoon perustuva lehdistösensuuri ja kieltolait ovat tavanomaisia islamilaisissa maissa, kuten myös yksilöiden tahdon alistaminen järjestettyjen pakkoavioliittojen avulla. Viimeksi mainittua ilmiötä on tutkinut Jemennissä henkilöhaastattelujen avulla Susanne Dahlgren. Hän on myös käynyt läpi vertailevia tutkimuksia islamilaisesta minäkuvasta Libanonissa ja Saudi-Arabiassa, joita on tehnyt mm. Suad Joseph. Dahlgrenin mukaan islamilaisissa maissa minuus on *connective selfhood*, jossa oma minä liitetään osaksi toisen minää. Tällöin minäkuva voimistaa perheen tai suvun sisäistä solidaarisuutta ja luo identiteettiä, joka on altis muiden ohjailulle ja kontrollille. Yksilöllistä minuutta, siten kuin Mill ja Humboldt ajattelivat, ei tunneta islamilaisessa maailmassa, tai sitä pidetään omituisena poikkeuksena. Käytännössä kaikissa arabimaissa syntyy patriarkaattista sukulaisuutta, joka ilmenee valtiota, politiikkaa, lakia ja taloutta ohjaavana periaatteena (Dahlgren 2006, 51–55). Yhteisvaikutuksena on yksilön alistaminen monella tasolla: sekä perhe-elämässä että julkisessa elämässä talouden ja politiikan alueella. Tuloksena on tehoton ja korrupioon sortuva yhteiskunta, jossa tapahtuu rappeutumista (*degradation*), kun alistetuilta yksilöiltä riistetään mahdollisuus käyttää kykyjään ja luovuuttaan.

Islamilaisten maiden tilanne ei Dahlgrenin mukaan kuitenkaan ole toivoton. Näissäkin maissa tapahtuu sekularisaatiota. Adenilaisten opiskelijoiden haastattelut osoittivat, että nuorten keskuudesta

on nousemassa uusi sukupolvi, joka arvostaa yksilöllisyyttä, uraa ja itsenäisyyttä. Nuorilla on ”uusien ajatuksia” ja islamilaisissa maissa on havaittavissa modernisaation myötä sukupolvien kuilu, joka muuttaa näitä maita vaikkakin hitaasti. Etenkään nuoret naiset eivät enää halua alistua suvun määräämiin pelisääntöihin (Ibid., 49–50).

Modernisaation myötä tapahtunut sekularisaatio on koskettanut syvästi myös katolisia maita. Voidaanko osoittaa, että paavin valta tai arvovalta olisi jotenkin heikentynyt tai rappeutunut sen jälkeen, kun paavi julistettiin erehtymättömäksi vuonna 1870? Pitääkö siis Millin väittämä tältä osin paikkansa?

Kysymyksiin on vaikea vastata yksiselitteisesti, mutta ainakin voidaan todeta tutkijoiden pohtineen vakavasti tämän kaltaisia asioita. Paavin arvovaltan ei missään tapauksessa voi sanoa romahtaneen, sillä etenkin paavi Johannes XXIII:n aikana 1960-luvulla aloitetut uudistukset, kuten moderni tiedotus- ja pr-toiminta ovat toisaalta tuoneet paaveille ja katoliselle kirkolle lisää mainetta ja kannattajia ympäri maailmaa (laajat ulkomaankiertueet, ulkoilmamessut, jotka televisioidaan, Vatikaanin radio-, tv- ja Internet-toiminta jne.). (Vrt. Heininen 2004, 148–156.)

Paavin arvovaltaa voi tarkastella esimerkin avulla, joka liittyy ehkäisyvälineiden käyttöön. Paavi Paavali VI julkaisi vuonna 1968 ensyklian *humane vitae*, jossa vahvistettiin aikaisempi kanta, että ”sellainen aviollinen yhteys, joka ei tapahdu suvunjatkamistarkoituksessa, on luonnonlain vastainen ja epäsiiveellinen”. Tämä Vatikaanin kanta on edelleen voimassa ja niinpä *humane vitae* kieltää mm. kondomin käytön, vaikka se on ainoa tunnettu ehkäisyväline aidsia vastaan. *Humane vitae* on aidsin takia hankala asia Vatikaanille tänään (Heininen 2004, 162).

Italialaisten naisten hedelmällisyysluku³ on mielenkiintoinen. Seuraavassa taulukossa on hedelmällisyyslukuja Euroopasta:

3 Lasten määrä/1000 hedelmällisyysikäistä naista.

Taulukko 3.

Hedelmällisyyslukuja Euroopasta 2003–4, vanhat EU-maat.

Irlanti	2
Ranska	1,9
Suomi	1,7
Ruotsi	1,7
Tanska	1,7
Hollanti	1,7
Englanti	1,6
Belgia	1,6
Luxemburg	1,6
Portugali	1,5
Itävalta	1,4
Espanja	1,3
Saksa	1,3
Kreikka	1,25
Italia	1,23

Lähde: Tilastokeskuksen verkkosivu 2007.

Italian luku on alhaisin vanhoista EU-maista, 1,23 lasta hedelmällisyysikäistä naista kohti. Lääketieteellisestä näkökulmasta luku on luonnottoman alhainen ja kertoo italialaisten laajasta ehkäisyvälineiden käytöstä, vaikka *humane vitae* on kieltänyt ne. Italialaisten syntyvyyden lasku on kuitenkin ollut erittäin monimutkainen prosessi. Aihetta vakavasti ja pitkään tutkinut Massimo Livi-Bacci on osoittanut yli sadan vuoden tilastojen avulla, että prosessi on ollut epätasainen Italian eri osissa. Ensimmäisenä ja nopeimmin syntyvyyden lasku tapahtui teollistuneessa ja liberaalissa Pohjois-Italiassa jo 1800-luvulla. Köyhässä ja voimakkaammin katolisessa Etelä-Italiassa se alkoi tapahtua myöhemmin ja eteni hitaammin II maailmansodan jälkeen. Syntyvyys oli siksi pitkään korkeampi katolisessa Etelä-Italiassa kuin pohjoisessa, mutta väestösuhdetta tasoitti maan sisäinen muuttoliike. Kehitys ei kuitenkaan ole ollut suoraviivaista ja oma vaikutuksensa oli

Mussolinin fasistisella väestöpolitiikalla. Tällöin ehkäisyvälineiden ja niitä koskevan tiedon levittäminen tehtiin rangaistavaksi. Kielto oli voimassa aina vuoteen 1971, joskin sitä rikottiin yleisesti. Katolisen etelän ja liberaalin pohjoisen erot tulivat selvimmän esiin vuoden 1974 kansanäänestyksessä avioerosta. Paavi varoitti italialaisia äänestämästä avioeron sallivan lain puolesta, mutta tulos oli 59,3% äänistä lain puolesta ja 40,7% avioeroa vastaan. Kansanäänestyksen tulos oli erilainen Italian eri osissa. Pohjoisessa Italiassa Milanon, Torinon ja Genovan teollisuuskolmion sisällä sekä pohjoisen ”punaisella vyöhykkeellä” paavia kuunneltiin kaikkein vähiten, mutta maatalousvaltaisessa ja edelleen voimakkaasti katolisessa Etelä-Italiassa oli laajoja alueita, missä vastustajat olivat enemmistönä (Livi-Bacci 1977, 61–69, 249–290, vrt. Marradi 1976, 115–139).

11.3. Yksilöllisyys ja joukkovoima

Kun tarkastellaan katolisen kirkon ja liberaalien oppiriitaa 1800-luvulla, eteen piirtyy kaksi aivan erilaista ihmiskäsitystä. Niiden erot liittyvät ihmisen perustavanlaatuisen persoonallisuuden ja yksilöllisyyden erilaiseen käsittämiseen. Toinen ihmiskuva korostaa valistuksen hengessä yksilön autonomiaa, luottaa valistuksen ja sivistyksen voimaan sekä katsoo yksilön olevan kykenevä päättämään tekemisistään. Tälle vastakkainen ihmiskäsitys lähtee pessimistisesti liikkeelle siitä, että suurin osa ihmisistä on sivistymättömiä ja kykenemättömiä itsenäiseen ajatteluun ja toimintaan. Tällöin tarvitaan jokin auktoriteetti, joka ohjaa ihmisiä kohti siveellistä toimintaa. Tämä auktoriteetti voi olla valtionpäämies, puolue tai uskonoppinut, joka on saavuttanut sellaisen tason, että kykenee ohjaamaan alamaisiaan. Lähtökohtana on ajatus siitä, että yksilöiden tulee alistua tämän valistuneen auktoriteetin ohjaukseen ja seurata sen antamia ohjeita ja määräyksiä. Mikäli yksilö ei tee näin, hän ajautuu harhateille, rikollisuuteen, sivettämyyteen jne.

Mill asetti oman yksilöllisyyttä korostavan ihmiskuvansa vastakkain samankaltaistavaa yhteisöllisyyttä painottavan ihmiskäsityksen kanssa. Mill näki oman käsityksensä hyvin dikotomisesti oikeana ja vastakkaisen näkemyksen vääränä. Tässä suhteessa Milliä kohtaan voi esittää kritiikkiä.

Hänen dikotomiansa on kestämaton. Tietenkin myös yhteisöllisyys ja yksilöiden yhteistoiminta keskitetyn johdon alaisena voi tuottaa tuloksia, joihin erilliset yksilöt eivät koskaan pääsisi. Asiaa voi havainnollistaa kolmen esimerkin avulla.

Tehdasteollisuudessa käytetään laajasti fordilaista sarjatuotantoa eli työn osittamista yksinkertaisiksi vaiheiksi, joita tekevät tehtävään koulutetut työläiset. F.W. Taylor kutsui sarjatyötä tekeviä työläisiä ”koulutetuiksi gorilloiksi”. Yksinkertaista työtä tekevän työläisen yksilöllisyys on täydellisesti poistettu ja hänen työsuorituksensa perustuu kokonaan työnjohdon antamiin ohjeisiin ja määräyksiin. Tämä tehdasteollisuudessa käytössä oleva tuotantotapa on Millin näkökulmasta katsottuna epähuumani ja persoonallisuutta tylsistyttävä. Asian käänttöpuolena ovat sarjatuotannon edut. Tuotantomäärät kasvavat ja tuotteiden hinnat laskevat tuntuvasti verrattuna siihen, että tavaran valmistaisi alusta loppuun yksilöllisenä käsityönä yksi ammattilainen. Näin aikaisemmin kalliit tuotteet tulevat edullisiksi ja myös pienituloiset ihmiset voivat ostaa niitä. Fordilaisessa sarjatuotannossa käytetään hyväksi keskitetylle johdolle alistettua joukkovoimaa. Paluu yksilölliseen käsityöhön on mahdottomuus modernissa teollisuusyhteiskunnassa. Ammattiliittotoiminnan avulla työläiset ovat kuitenkin onnistuneet parantamaan työehtojaan ja työturvallisuutta sekä saavuttaneet työaikoja, jotka mahdollistavat yksilöllisen ja vapaan elämän samankaltaistavan sarjatyön ulkopuolella.

Marx ja Engels olivat aikoinaan hyvin perillä Millin esiin nostamasta yksilöllisyyden ja teollisuuskapitalismin ristiriidasta. *Pääoman* kasautumisen yleistä lakia koskevassa jaksossa Marx arvosteli kovasanaisesti miltei kaunokirjallisessa muodossa kapitalistisen tuotannon raaistavaa ja yksilöllisyyttä tuhoavaa vaikutusta:

[K]aikki tuotannon kehittämisen välineet muuttuvat tuottajan valta- ja riistämiskeinoiksi, tyypistävät työläisen osaihmiseksi, alentavat hänet koneen lisäkkeeksi... [T]yöläinen alistetaan työprosessin ajaksi mitä pikkumaisimpaan ja vihattavimpaan pakkovaltaan,... muuttavat hänen elinaikansa työajaksi ja viskaavat hänen vaimonsa ja lapsensa pääoman Juggernautin pyörien alle... [S]uhteellisen liikkaväestön laki kahlehtii työläisen lujemmin pääomaan kuin Hefaistoksen kiilat kiinnittävät Prometheuksen kalliioon (Marx 1974, 580).

Marx kirjoitti aiheesta paitsi *Pääomassa* myös *Grundrissessä* ja *Gothan ohjelman arvostelussa*. Vaikka Marx arvosteli kovasanaisesti pääoman yksilöllisyyttä tuhoavaa vaikutusta etenkin tehdasteellisyydessä, hän totesi modernin suurtuotannon olevan välttämättömyys yhteiskunnan kehitykselle. *Grundrissessä* esiintyy ajatus, että tässä prosessissa yksilöiden kehitys on alituista perustan rajoitusten kumoamista. Ratkaisevaa on työn ja vapaa-ajan suhde:

Vapaa-aika, joka on sekä joutilasta aikaa että aikaa korkeampaa toimintaa varten, muuttaa sen, jolla sitä on käytettävissä tietenkin toiseksi subjektiksi, ja hän astuu tänä toisena subjektina sitten myös välittömään tuotantoprosessiin (Marx 1986, 184–185).

Tästä ei ole enää pitkä matka *Pääoman* kolmannen kirjan kuuluisaan kohtaan, jossa työajan lyhentäminen on yksilön tie ”vapauden valtakuntaan” (vrt. McLellan 1990, 274–277):

Vapauden valtakunta alkaa tosiasiaassa vasta siellä, missä puutteen ja ulkopuolisen tarkoituksenmukaisuuden sanelema työnteko loppuu, siis asian luonteesta johtuen se on varsinaisen aineellisen tuotannon alueen tuolla puolen. ... Perusedellytyksenä on työpäivän lyhentäminen (Marx 1976, 807–808).

Marx näyttää myös ajatelleen, että täydellinen yksilön vapautuminen ei ole mahdollista kapitalistisen tuotantotavan vallitessa. *Gothan ohjelman arvostelussa* Marx päätyi seuraavalle kannalle:

Kommunistisen yhteiskunnan korkeammassa vaiheessa, sen jälkeen, kun on tehty loppu yksilön orjuuttavasta alistamisesta työnjakoon ja samalla myös henkisen ja ruumiillisen työn vastakohtaisuudesta; kun työ ei ole enää vain toimeentulokeino, vaan siitä on tullut ensimmäinen elämäntarve; sen jälkeen kun rinnan yksilöiden kaikinpuolisen kehityksen kanssa ovat kasvaneet myös tuotantovoimat ja kun yhteiskunnallisen rikkauden kaikki lähteet pulppuavat täydellä voimallaan, vasta silloin voidaan astua lopullisesti ahtaan porvarillisen oikeuspiirin ulkopuolelle ja yhteiskunta voi kirjoittaa lippuunsa: Jokainen kykynsä mukaan, jokaiselle tarpeittensa mukaan! (Marx 1973, 14).

Tehdasteollisuuden ohella toinen esimerkki joukkovoimaa hyödyntävästä instituutiosta on armeija. Jo varhain huomattiin, että kymmenien tai tuhansien ihmisten kurinalainen toiminta yhden johdon alaisuudessa tuottaa sodassa monin verroin parempia tuloksia kuin erillisten yksilöiden teot. Armeijan toimintaidea perustuu yksilön tahdonmuodostuksen kieltämiseen ja yksilön alistamiseen keskitetyn johdon alaisuuteen. Kun tuhat miestä puolustautuu yhden tahdon alaisuudessa, tuhat erillistä hyökkäävää miestä vailla keskitettyä johtoa häviää. Ihmisen tahdon kieltäminen ja sen alistaminen on tietenkin yksilöllisyyttä rajoittava tekijä, mutta ilman puolustuslaitosta maa voidaan miehittää, mistä aiheutuvat haitat ovat suuremmat kuin sotilaiden tilapäinen alistuminen keskitetyn johdon alaisuuteen.

Vaikka Millia voi arvostella joukkovoiman merkityksen vähättelystä, hänen yksilöllisyyttä korostava ajattelunsa on kuitenkin yleistymässä ja muodostaa useimmissa länsimaissa ihmisten perustavan elämäntavan. Oman yksilöllisyyden rajoittaminen on monelle länsimaalaiselle, etenkin nuorelle, hyvin vastenmielinen asia. Ehkä elämäntavan yksilöllistyminen selittää länsimaissa yleisen ilmiön eli haluttomuuden mennä armeijaan, missä yksilön tahto alistetaan johtajille. Etenkin rauhantilassa aseistakieltäytyminen ja siviilipalvelus ovat yleistäviä ilmiöitä.

Kolmas esimerkki joukkovoiman eduista yksilöllisyyteen verrattuna on ammattiyhdistysliike. Joukkovoiman ja esimerkiksi lakkojen avulla työväenliike on onnistunut merkittävästi parantamaan työväestön työehtoja, palkkausta ja työaikoja. Lakoissa ja työtaisteluissa työläiset yhdistävät voimansa oman johdon alaisuuteen ja kykenevät näin joukkovoiman avulla esittämään kapitalisteille vaatimuksia olojensa parantamisesta. Millin kannalta paradoksaalista on se, että Suomessa ja Englannissa työväenliikkeen joukkovoima edisti ratkaisevasti naisten äänioikeuden toteutumista. Suomessa naisten yleinen äänioikeus toteutui 1906 edellisen vuoden suurlakon jälkeen ja Britanniassa 1928 eli vuoden 1926 yleislakon jälkeen.

Voidaan siis huomauttaa, että joukkovoimalla voidaan saada aikaan tuloksia, joihin erilliset yksilöt eivät pystyisi. Vaikka Neuvostoliitto ja Pohjois-Korea olivat ja ovat autoritaarisia ja yksilöä alistavia valtioita, ne ovat päässeet myös tuloksiin keskittämällä joukkovoimaa johdon tavoitteiden taakse. Neuvostoliitto lähetti avaruusaluksia Kuuhun ja Pohjois-Korea rakensi ydinpommin.

Millin käsitystä yksilöllisyydestä voidaan siis perustellusti pitää liian dikotomisena suhteessa yhteisöllisyyteen ja joukkovoimaan. Voisi jopa sanoa, että *On Libertyn* kiihkeä yksilöllisyyden puolustus on jonkinlaista romantiikkaa, kaipausta sellaiseen, mikä oli katoamassa 1800-luvun kiihkeästi teollistuvasta ja massayhteiskunnaksi muuttuvasta kapitalistisesta Englannista. Liberaalit näkivät maahansa syntyvän yli kymmenmiljoonaisen työväenluokan, jonka koulutus- ja sivistystaso oli alhainen. Sen tuleva käyttäytyminen herätti pelkoa, ja valistusfilosofi Mill ikään kuin kysyi voitaisiinko sitä hallita tiedon ja järjen avulla. Tämä romanttinen tausta-ajatus nousee väkisin *On Libertystä*.

Toisaalta hänen ajatuksensa vapaasta yksilöstä kehitystä eteenpäin vievänä positiivisena voimana on perusteltu. Kiistatta tieteen, taiteen ja talouden kehitys on ollut rivakampaa maissa, joissa tietoa on mahdollisimman laajasti ilman sensuuria vapaiden yksilöiden saatavilla. Tiedon rajaaminen suppean eliitin käyttöön on aiheuttanut

sen, että Pohjois-Korea ja Neuvostoliitto jäivät laajasti jälkeen kehityksestä monilla aloilla, vaikka ne muutamalla suppealla alueella ovat saaneet aikaan tuloksia. Yhtä lailla voidaan arvioida, että Englannin hitaampi kehitys verrattuna Pohjoismaihin ja Hollantiin voisi johtua koulutusjärjestelmästä, joka on jättänyt Englannissa huomattavia väestönosia vaille kunnollista koulutusta.

11.4. Keskustelua utilitarismista

Ehkä merkittävin ongelma John Stuart Millin tuotannossa on utilitarismifilosofian suhde *On Liberty*ssä esitettyyn sananvapausteoriaan. Voidaan kysyä ovatko nämä kaksi ajatusta kaikin osin sovittavissa yhteen. Itse asiassa sananvapausteorian on eräin osin katsottu olevan ristiriidassa utilitarismiopin kanssa.

Utilitarismin eli hyötyopin perusajatus on tiivistetysti seuraava: teot ovat moraalisesti oikeita tai vääriä sen perusteella, edistävätkö vai ehkäisevätkö ne ihmiskunnan onnellisuutta. Ajatus on vanha ja sen juuret voidaan löytää jo 1600-luvulta. Ajatuksen elvytti ja sitä kehitti J.S. Millin kummisetä Jeremy Bentham, jonka mukaan moraalin ja lainsäädännön päämäärä on tuottaa suurin mahdollinen määrä hyötyä ja onnellisuutta suurimmalle mahdolliselle määrälle ihmisiä (Saastamoinen 2004, 125–126).

Utilitarismin Mill esitti myös *On Liberty*n tavoitteeksi. Onnellisuuden sijasta hän tosin puhui hyödyistä:

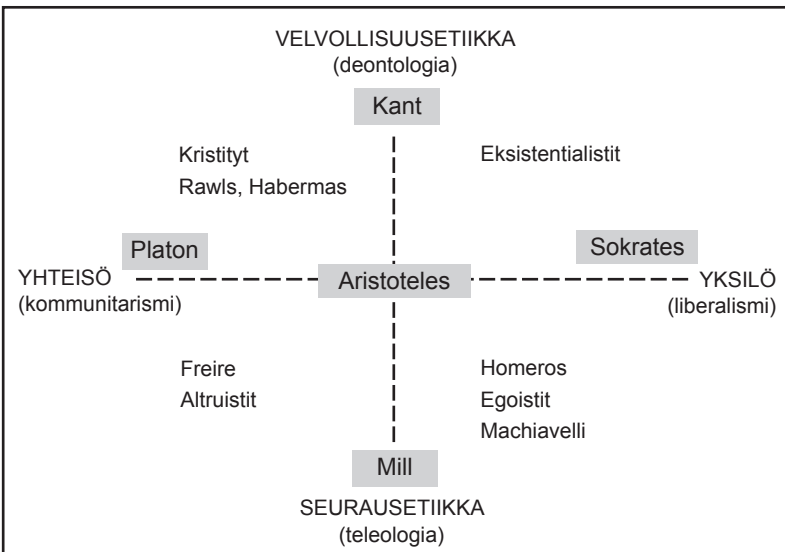
Minä pidän hyötyä viimeisenä ratkaisijana kaikissa eettisissä kysymyksissä, mutta hyötyä laajimmassa merkityksessä perustuen edistyvän ihmisen pysyviin etuihin (Mill 1891, 16–17, suomennosta korjattu – JM).

Millin utilitarismia suhteessa sananvapausteoriaan on tulkittu kahdella tavalla. Yksinkertaisin tapa tulkita sitä on olla näkemästä eroa Jeremy Benthamin ja J.S. Millin utilitarismin välillä. Tällöin päädytään

näkemykseen, jonka mukaan esimerkiksi journalismin tehtävä on tuottaa mahdollisimman paljon hyötyä ja onnellisuutta mahdollisimman monille ihmisille. Mutta miten tätä hyötyä tai onnea mitataan? Kärjistetyn yksinkertaisen tulkinnan mukaan *Oho!* ja *7 päivää* tuottavat enemmän nautintoa ja onnea suuremmalle määrälle ihmisiä kuin Radio Ylen 1 tai *Parnasso*.

Tämän kaltaista ajatusta on pitkään liputtanut amerikkalainen John Merrill, joka lukuisissa teoksissaan on asettanut Millin vastakkain Immanuel Kantin kanssa. Merrill on korostanut Millin edustavan teleologista seurausetiikkaa ja Kantin deontologista velvollisuusetiikkaa. Merrill on puolustanut voimakkaasti kustantajalähtöistä kaupallista journalismia ja varoitellut erilaisten eettisten koodien ja elinten sananvapautta rajoittavasta vaikutuksesta.

Ristiriitaa heijastaa seuraava kuvio, joka on peräisin Nordenstrengin ja Lehtosen artikkelista (1998, 259) ja on sieltä valitettavasti levinnyt muuallekin (Mäntylä 2004, 27). Kuvio on johdettu Merrilliltä:

Millin sijoittaminen Kantin vastakohtaksi onnistuu, jos hänen tuotannostaan painotetaan utilitarismioppia, kuten John Merrill on pitkään tehnyt useissa julkaisuissaan. Hänen lähtökohtansa on nimenomaan utilitarismin yksinkertaisen muodon painottaminen Millin tuotannossa. Tämän erottelun avulla hän saa aikaan jyrkän vastakainasettelun kantilaisen deontologian kanssa. Merrill on käyttänyt johdonmukaisesti hyväkseen tätä ristiriitaa (ks. esim. Merrill & Odell 1983, 64–75, Merrill 1994, 84–87 ja Merrill 1997, 62–103).

Merrillin tulkintoja voi pitää kyseenalaisina. Jos painotetaan, kuten tässä tutkimuksessa, Millin sananvapausteorian yhteyttä Humboldtin ja Kantin sivistysihanteeseen, Mill sijoittuu *On Liberty* -teoksen ansiosta selvästi deontologisen etiikan edustajaksi yhdessä Kantin kanssa. Perustelen näkemystä Millin ehdottomalla pyrkimyksellä tietoon ja totuuteen, mille päämäärälle hän oli valmis uhraamaan jokseenkin kaiken seurauksista välittämättä, niin *On Liberty*ssä kuin toimittaessaan the *Westminster Review*ä.

Merrillin tempulla on perustelunsa, mutta se johtaa tekijänsä erikoislaatuiseen tilanteeseen. Sananvapausteorioita ja journalistietiikkaa tutkinut Merrill joutuu työntämään sivuun Millin sananvapautta käsittelevän pääteoksen *On Liberty*n ja nostaa sen tilalle Millin *Utilitarianism* -teoksen. Merrill menee jopa niin pitkälle, että nostaa Millin esikuvaksi ja oppi-isäksi David Humen (Merrill 1997, 66–69). Mahdollisesti Merrill ei ole tietoinen tai unohtaa, että Mill ei hyväksynyt Humen tietoteoriaa. Jo nuoruudessaan Mill kapinoi Humea vastaan, sekä tämän historiankirjoituksia että tietoteoreettisia näkemyksiä vastaan. Nicholas Capaldi on huomannut Millin ja Humen ristiriidan ja dokumentoinut useita kirjoituksia. Niitä löytyy myös Millin kootuista teoksista (Capaldi 2004, 52, CWM I, 291–325, the *Westminster Review*in Hume-kriittinen artikkeli 1824). Sen verran Merrill on lukenut Millia oikein, että on huomannut tämän vastustavan ajatusta itseään korjaavasta totuudesta. Kannattaessaan tätä ajatusrakennelmaa Merrill työntää sen John Miltonin suuhun (Merrill 1994, 87).

Millin utilitarismioppia voi kuitenkin lukea toisella tavalla. Tämän on hiljattain tehnyt Lee Anne Peck. Hän on huomannut utilitarismin ja utilitarismin eron ja katsoo, että Millin eläkepäivinä julkaisema *Utilitarianism* -teos (1861) oli yritys paikata Jeremy Benthamilta ja James Milliltä peräisin olleen yksinkertaisen utilitarismiopin ongelmia. Paikkaaminen perustui yritykseen kehittää nautintojen hierarkia, ylemmän ja alemman tason nautintojen järjestelmä. Mill nosti ihmiselämän tarkoitukseksi nimenomaan henkisesti korkeat nautinnot. Vertailua ylemmän ja alemman tason nautintoihin Mill havainnollisti kuuluisalla lauseellaan:

On parempi olla tyytymätön ihminen kuin tyytyväinen sika, ja on parempi olla tyytymätön Sokrates kuin tyytyväinen typerys (Mill 2004, 21).

Lee Anne Peck toteaa, että utilitarismi väärin tulkittuna voi johtaa journalisteja harhaan, pinnalliseen ja kevyeen, nopeaa ja helppoa nautintoa tuottavaa journalismiin. Siksi Peck korostaa, että Millillä on myös kantilainen, valistava ja kasvattava ihmiskuva. Onnellisuus viittaisi tällöin korkeampiin henkisiin nautintoihin, eikä siis pinnallisen populaarijournalismin tuottamiin alemman tason nautintoihin. Millin kuuluisa sikavertaus avautuu kriittisessä muodossa, kun sitä sovelletaan pinnalliseen populaarijournalismiin (Peck 2006, 205–213).

Arto Koho on Suomessa tutkinut utilitarismia sosiaalipoliitikassa. Hän näyttäisi päätyneen hieman vastaavalle kannalle kuin Merrill pitäessään Immanuel Kantin filosofiaa utilitarismin kritiikkinä ja vastakohtana. Koho ei näytä antavan painoa *On Liberty*ssä esiin nousevalle kantilaiselle yksilö- ja sivistyskäsitykselle, jonka Millille välitti Wilhelm von Humboldt. Koho on hieman huolimaton kirjoittaessaan, että 1800-luvun Englannissa tunnettiin huonosti Kantia ja saksalaisia filosofeja. Heidän toimintaansa ja kirjoitteluaan seurattiin ja heillä oli vaikutusta, muun muassa the *Westminster Reviewin* kautta (vrt. Koho 1991, 148–149).

Peckin utilitarismi-tulkinnan yhteydessä voi ottaa esiin myös kysymyksen julkisuudesta, joka tuottaa kärsimystä. Miten tämä on

sovitettavissa yhteen utilitarismiin, joka arvioi tekoja niiden tuottaman hyödyn ja onnellisuuden perusteella? John D. Peters on tarkastellut tätä ongelmaa. Hän toteaa, että *julkisuus voi tuottaa myös kärsimystä ja tuskaa laajoille ihmisjoukoille, jopa yhteiskunnan enemmistölle*. Nyky-yhteiskunnassa tämä voi olla useammin sääntö kuin poikkeus. Tämä John D. Petersin havainto jää vaille Peckin huomiota (vrt. Peters 2005, 136–141, jossa Peters kirjoittaa otsikolla *Publicity and pain*). Nähdäkseni Peters on ymmärtänyt tässäkin asiassa Milliiä oikein, sillä Mill oli erittäin hyvin tietoinen julkisuuden usein aiheuttamasta kärsimyksestä.

Vuosina 1854–56 käytiin Krimin sota, jossa englantilaiset olivat mukana kärsien raskaita tappioita. Tämä sota on mediahistoriassa usein mainittu ensimmäisenä mediasotana. Lennätin ja valokuvaus oli keksitty, minkä vuoksi englantilaiset lehdet tulvivat uutisia ja kuvia Krimin kauheuksista ja erityisesti Balaklavan taistelusta. Julkisuus vaikutti Florence Nightingaleen (1820–1910), joka lähti Krimille vapaaehtoisena sairaanhoitajana auttamaan kärsiviä. Hänestä tuli sodan jälkeen merkittävä sairaanhoitajakoulutuksen kehittäjä. Nightingale oli sittemmin henkilökohtaisessa kirjeenvaihdossa John Stuart Millin kanssa. Kirjeisiin on dokumentoitu näkemyksiä naisten tasa-arvosta ja sotakärsimyksistä ja ne ovat olleet tutkimusaiheena naistutkimuksessa (Pugh 1982, 118–138).

Utilitarismiopin ongelmia pohdittaessa Florence Nightingalen tapaus osoittaa miten pahuuden ja kärsimyksen esittäminen julkisuudessa edisti hyötyä ja onnellisuutta. Vaikka ensi alkuun näyttäisi järjettömältä ja julmalta esittää kärsimystä julkisuudessa, sillä oli kehitystä liikkeelle paneva voima Krimin sodan aikana. Nightingaleessa pahuus sai aikaan toimintaa, jonka seurauksena tapahtui maailmanlaajuisestikin merkittävää sairaanhoitajakoulutuksen tason nousua.

Kärsimystä aiheuttava julkisuus perustuu Millin vaatimukseen, jonka mukaan totuus saadaan parhaiten selville tuomalla julkisuuteen erilaisia ja vastakkaisia näkemyksiä. Hyvän vastakohta on paha, ja siksi myös pahuuden on päästävä julkisuuteen. Vain näin voidaan

löytää totuus. Tässä Mill tuli hyvin lähelle John Miltonin *Kadotettua paratiisia*, jonka päähahmo oli Saatana, kaikkein pahin, *evil*. Kirjallisuustieteessä on joskus huomautettu, että Milton suorastaan flirttaillee pahuuden kanssa. Miltonin Saatana onkin varsin sympaattinen ja taitava kaveri houkutellessaan Eevaa synnin tielle. Milton ikään kuin leikittelee antamalla pahuudelle toimintavapautta ja katsoo mitä tapahtuu. Tutkimalla pahan käyttäytymistä hän pyrkii ymmärtämään sitä. Siksi hän sijoittaa käärmeen hahmossa olevan Saatanan suuhun kuuluisan lauseen:

*Hyvästä oikeus on tietää; pahaa
jos on, sen kuinka vältän, joll'en tunne?*

(Milton 1933, IX, 698–699.)

Mill noudatti aivan samaa menetelmää *On Liberty*ssä. Jotta paha voitaisiin torjua, se on tuotava julkisuuteen ja tutkittava, kuten Cicero teki Roomassa. Hän tutki vastustajiensa tekemiset ja logiikan ymmärtääkseen heitä. Sitten Cicero iski pahan heikoimpaan kohtaan. John D. Peters ymmärtää Milliä ja Miltonia siten, että pahuuden on päästävä myös moderniin julkisuuteen. Se tarkoittaa, että lehtien ja television on näytettävä julkisuudessa pahuus ja sen uhrin, kuten terroristit, huumekauppiat, Osama bin Laden, Ratko Mladic, Josef Stalin, Ku Klux Klan, Kim Jong-Il, Orlando Bosch, Augusto Pinochet, Mihailo Mihailovic, Nietzsche, Äiti Teresa, Pius XII, Suomen lipun töhriäjät Buenos Airesissa, Lordi, Lappeenrannan Huhtiniemen ruumiit, autopommien silpomat ihmiset Irakissa, Israelin rypälepommin tappamat lapset Libanonissa tai Darfurin raiskatut ja nälkää näkevät (vrt. Peters 2005, 132–136).

Pahuus kuuluu todellisuuteen. Maailmasta saadaan valheellinen kuva, jos pahuus ei pääse julkisuuteen. Valheessa elävä yhteiskunta ajautuu harhatielle ja rappeutuu, kehitys pysähtyy. Sekä John Milton että John Stuart Mill oivalsivat tämän. Siksi John Milton antoi pahuuden luikerrella käärmeen hahmossa paratiisiin. Paratii-

sin pysähtyneisyys päättyi, kun Eeva söi hedelmän kielletystä Tiedon puusta. Pahuudella oli kehitystä liikkeelle paneva voima. Siksi edes Jumala ei pystynyt poistamaan pahuutta maailmasta. Kuultuaan miten Saatana oli käärmeen hahmossa onnistunut houkuttelemaan Eevan ja Aatamin syömään hedelmän kielletystä Tiedon puusta, Jumala yritti rangaista Saatanaa ja määräsi, että sen on jäätävä käärmeen hahmoon:

*”Kirottu olet tämän teoksen tähden
maan eläinten ja elollisten eessä:
saat käydyä vatsallasi madalleen
ja multaa syödä kaiken elinaikās.”*

(Milton 1933, X, 175–179.)

Jumalan kirous ei tehonnut, sillä ”synti jäi vielä luo Hornan porttihalvin auenneen”. Saatana nousi uudelleen kapinaan Jumalaa vastaan ja muuttui takaisin valon enkeliksi. Tässä hahmossa se saapui Helvetin pääkaupunkiin Pandemoniumiin ylpeilemään kannattajilleen ja tuki-joukoilleen saavutuksistaan paratiisissa, Eevan ja Aatamin houkuttelemisesta syntiin. Puheen aikana Jumalan kirous kuitenkin tehoi, ja Saatana muuttui kesken puheen sihiseväksi käärmeeksi. Saatanan kotikaupungin yleisö, apurit ja kannattajat muuttuivat samalla hetkellä myös käärmeiksi ja suunnaton sihinä täytti Pandemoniumin. Mutta edes tämä ei tehonnut pahuuteen, vaan Saatana kannattajineen kasvoivat yhteen, suuremmaksi pahaksi:

*Saatana, heist’ ylväin,
nyt paisui lohikäärmeeks, suuremmaksi
kuin Python, jonka päivänpaiste siitti
suomaitten liejusta; ja hälle näytti
myös valta jääneen.*

(Ibid., X, 528–533, allev. JM.)

Pahuus oli siis lopulta vain voimistunut, ja näin alkoi ihmisen loputon taistelu sitä vastaan. Tässä taistelussa tapahtuu ihmisen kasvu ja kehitys sivistyneenä kulttuuriolentona. Tämä on tulkintani John Miltonin *Kadotetusta paratiisista*, ja John Stuart Mill näyttäisi edustavan samaa näkemystä.

John D. Peters päättelee: kärsimys on paha, mutta synnin tavoin se on kehittävä asia. Hän menee jopa niin pitkälle, että siteeraa Nietzscheä: kaikki mikä ei tapa, vahvistaa. Peters lisää ironisesti, että tällaista ei ehkä saisi sanoa julkisesti (Peters 2005, 141). Tässä tutkimuksessa toistan Petersin ajatuksen, mutta lisään: kysymys ei ole toisesta ääripäästä, eli *pelkästään* pahuuden esittämisestä julkisuudessa. Millin sananvapauskäsitys perustuu erilaisten ja vastakkaisten näkemysten samanaikaiseen esittämiseen, siis hyvän ja pahan vertailuun. Jommankumman absolutisointi ja toisen poistaminen julkisuudesta johtaa journalistiseen umpikujaan. Pelkän pahuuden esittäminen johtaa perverssiin väkivalta- ja rikosjournalismiin, lapsipornografaan jne. Siksi on todettava, että Mill oli tietoinen kärsimystä aiheuttavan julkisuuden ongelmista. Hän huomautti, että *On Liberty* oli suunnattu ”kypsyneille aikuisille” – ei lapsille, eikä nuorille, jotka eivät ole vielä lain tarkoittamassa merkityksessä täysi-ikäisiä (Mill 1891, 15).

J.S. Mill oli aivan ehdoton vaatimuksessaan, että hyvän vastakohtana myös pahan on päästävä julkisuuteen. Muutoin ajaudutaan uskonnollisten laukojen kaltaiseen tilanteeseen, jossa puolittodut julistetaan lopullisiksi totuuksiksi.

Ei tuo raju kiista totuuden eri puolien välillä, vaan toisen puolen hiljainen tukehduuttaminen on kauhistuttava onnettomuus: aina on toivoa, kun ihmiset ovat pakotetut kuulemaan molempia puolia; kun he ottavat huomionsa ainoastaan toisen puolen, lujittuvat erehdykset ennakkoluuloiksi, ja totuudeltakin lakkaa totuuden voima, kun se liioitellaan valheeksi asti (Mill 1891, 83, käännöstä korjattu – JM).

John D. Peters tulkitsee Milliiä samoin: eristäytyvät lahkot seisahtuvat paikoilleen ja jäävät jälkeen muun yhteiskunnan kehityksestä. Yhteiskunnallinen kehitys edellyttää julkisuutta, jossa myös pahuus on läsnä, vaikka se aiheuttaisi ihmisille kärsimystä (Peters 2005, 133–134). Tämän tulkinnan mukaan hyvässä journalismissa on vastakkaisia näkemyksiä, hyvää ja pahaa, tasapainoisesti esillä. Saman näkemyksen mukaan täydellistä hyvää ja täysin pahaa ei ole, vaan hyvässäkin on pahaa ja päinvastoin.

Keskustelu utilitarismiopista on kesken. Utilitarismia on usein pidetty Millin tuotannon heikkona lenkinä, ja se on saanut osakseen ajoittain ankaraakin kritiikkiä. Suomessa sitä ovat kritisoinet mm. Arto Koho (1991, 149–152) ja Kari Saastamoinen mainitsee, että eräät Millin utilitarismi-teoksen ongelmalliset kohdat ovat saaneet muutamit tutkijat kyseenalaistamaan Millin statuksen vakavasti otettavana filosofina (Saastamoinen 2004, 132, 136). Kansainvälisesti merkittävän puheenvuoron Millin tuotannossa ilmenevästä utilitarismin ja (sanan)vapausopin ristiriidasta on käyttänyt John Gray. Hän käyttää Millin kohdalla kovia sanoja, kuten absurdi ja eklektinen:

Even if Mill's attempt to make peace between utilitarianism and justice does not in the end come off (and the issue must be regarded as still an open one) it does not do so because the idea of a utilitarian theory of moral rights is self-evidently absurd. Indeed, this is one area where Mill's eclectic method produces hopeful results (Gray 1979).

Gray on sittemmin palannut teemaan ja tarkentanut mistä Millin eklektismissä on kysymys. Hän toteaa, että Millin doktriini ei selvitä perimmäisistä arvopäämääristä aiheutuvaa ongelmaa: millaisin arvoin mitataan hyötyä ja onnellisuutta? Vastauksessaan Gray toteaa, että Mill vaikennee asiasta – hänellä ei ole selvää vastausta kysymykseen (Gray 1996, 125–129, vrt. Ten 1980, 74–85).

11.5. Mill ja Marx – sosialismi ja osuustoiminta

J.S. Millin suhteesta Marxiin erinomaisen perusteoksen kirjoittanut Graeme Duncan piti samoin utilitarismia molempien Millien ja Jeremy Benthamin filosofisten ongelmien aiheuttajana (Duncan 1973, 217–).

Graeme Duncanin tunnetun teoksen takia on aiheellista arvioida John Stuart Millin ja Karl Marxin ongelmallista ja osin salaperäistä suhdetta. Miehet olivat aikalaisia ja tunsivat toisensa henkilökohtaisesti. Marx saapui Lontooseen maanpakolaisena vuonna 1849. Hän oli tuohon aikaan taustaltaan liberaali ja Englannissa oli huomattu miten hänen päätoimittamansa *Neue Rheinische Zeitung* oli lakkautettu Saksassa sensuurin määräyksellä 1849 (hyviä kuvauksia lehden lakkauttamisesta ovat mm. McLellan 1990 ja Fedosejev et al. 1979). Saul Padover on osoittanut, että toimiessaan *Neue Rheinische Zeitungin* päätoimittajana nuori Marx oli isänsä tavoin liberaali eikä hän ollut vielä omaksunut kommunistista maailmankatsomusta. *Neue Rheinische Zeitung* oli liberaali oppositiolehti, joka arvosteli Rheininlaakson ultramontanismia tukeneita katolilaisia. Lehti halusi kehittää maakuntaa demokraattiseen ja liberaaliin suuntaan (Padover 1974, xv). Sensuuri ja lehden lakkauttaminen tekivät kuitenkin lopun pyrkimyksistä. Siten ei ole yllättävää, että Marx ja Mill tutustuivat varsin pian Millin saavuttua Lontooseen. Huolellisen Marx-elämäkerran kirjoittanut David McLellan on kuvannut miesten suhdetta käyttäen lähteenä Marxin sihteerin W. Pieperin kirjettä:

Marx elää hyvin syrjään vetäytyneenä. Hänen ainoita ystäviään ovat John Stuart Mill ja Lloyd ja kun hänen luokseen menee käymään, hän esittää tulijalle ystävällisten sanojen sijasta taloudellisia kategorioita (McLellan 1990, 231–2, McLellan 1980, 55).

Tämän tutkimuksen yhteydessä olen päätenyt sille kannalle, että Millin ja Marxin suhde oli ainakin alkuvaiheessa läheisempi kuin tavallisesti on luultu. Marx oli kuitenkin jo Lontooseen saavuttuaan radika-

lisoitunut ja kääntänyt kurssia kohti kommunismia, minkä seurauksena Mill on selvästi ottanut etäisyyttä häneen. Niinpä Millin suhde Marxiin on lopulta hyvin samanlainen kuin Charles Darwiniin: hän käytännössä vaikenee molemmista. Mill ei koskaan ryhtynyt kummankaan kanssa julkiseen keskusteluun eikä kommentoinut heistä käytävää keskustelua. Molemmista löytyy vain muutama kommentti yksityiskirjeenvaihdosta.

Toisaalta vuonna 1870 kirjoitettu kirje osoittaa, että Mill on ollut eläkepäivilläänkin samaa mieltä Marxin kanssa tuon ajan eurooppalaisesta poliittisesta vaikuttajasta eli Ranskan johtajasta Napoleon III:sta. Sekä Mill että Marx inhosivat syvästi Ludvig Napoleon, joka nousi valtaan Ranskassa vallankaappauksella 1851. Marx kirjoitti aiheesta kuuluisan historiadokumenttinsa *Brumairekuun kahdeksastoista*. Mill puolestaan oli henkilökohtaisesti todistanut, miten Napoleon III:n sotajoukko kukisti Rooman tasavallan ja palautti paavi Pius IX:n valtaistuimelleen Vatikaanissa estäen näin yhtenäisen Italian valtion syntyä.

Kun Saksan ja Ranskan välille puhkesi yllättäen sota heinäkuussa 1870, Lontoossa järjestettiin kansainvälisen työväenliiton kokous, jossa sotaa arvioi Karl Marx. Puhe julkaistiin sittemmin the *Pall Mall Gazette* -lehdessä (MECW 22, 11–). Kirjeessään heinäkuun lopulla Mill totesi olevansa puhujan kanssa kaikesta samaa mieltä sodan syistä (kirje nro 1583a, heinäkuu 1870, CWM XXXII).

Tämä onkin lähes ainoa teksti, jossa Mill kommentoi Marxia. Toinen osapuoli eli Karl Marx sen sijaan kirjoitti Millistä paljonkin, mutta mielestäni näitä Marxin tekstejä on tulkittu puutteellisesti ja ahtaasti. Yleensä on ajateltu, että Marx vain arvosteli Milliä näkemättä tässä myönteisiä puolia. Tulkinta on yksipuolinen.

On toki totta, että Marx arvosteli toisinaan kovasanaisestikin Millejä sekä Jeremy Benthamia. James Milliä Marx arvosteli tämän julkaisemasta lyhennetystä taloustieteen alkeisoppikirjasta, joka perustui David Ricardon poliittisen taloustieteen pääteokseen. Marx katsoi James Millin kadottaneen Ricardon keskeisiä ajatuksia ja näin

latistaneen Ricardoa kirjoittaessaan lyhennetyn alkeisoppikirjansa. Jeremy Benthamia hän arvosteli erityisesti utilitarismiopista, jota Marx ei pitänyt lainkaan vakavasti otettavana filosofiana (Marx 1974, 454, 547).

Sekin on totta, että Marx kritisoi toisinaan voimakkaasti myös John Stuart Milliä. Keskeisin kritiikki koski Millin synkretismiiä ja tautologiaa. Marx katsoi, että Mill oli pysähtynyt paikoilleen eikä ollut tuonut poliittiseen taloustieteeseen uutta, vaan toisti keskeisin osin Adam Smithin ja David Ricardon ajattelua. Pääongelman Millille tuotti lisäarvon tuotanto, jossa hän jäljensi Smithiä ja Ricardoa (Ibid., 463–464 ym.).

Samalla Marx kuitenkin huomautti, että John Stuart Millin tuotannossa on aineksia, joiden takia olisi väärin niputtaa hänet samaan kasaan ”vulgaarin taloustieteen puolustelijain kanssa” (Ibid., 548). Muutamissa *Grundrissen* kohdissa Marx arvosti ja kunnioitti Milliä, mm. tämän artikkelia *Essays on some unsettled Questions on Political Economy* (Marx 1986, 122). Myöhemmin *Pääomassa* Marx piti Milliä ”ihmisystävällisenä taloustieteilijänä” (Marx 1974, 670). Tähän arvioon on epäilemättä vaikuttanut Millin poliittisen taloustieteen perusteos, jossa Mill luetteloi runsaasti poikkeuksia *laissez faire*-talouteen, kuten sosiaalipolitiikan ja ammattiyhdistystoiminnan.

Näitä ajatuksia on pisimmälle kehittänyt Graeme Duncan. Hän katsoo, että jos Marxin tuotannosta karsitaan pois sosialistista ja vallankumouksellista paatosta ja fraseologiaa, Marx itse asiassa etsi aitoa demokratiaa ja aitoa vapautta kaikille, jossain määrin samaan tapaan kuin Mill. Hän halusi *laissez faire*n täydennettynä mekanismeilla, jotka takaavat taloudellisen tehokkuuden, tasapainon, oikeudenmukaisuuden ja yksilöllisen minäkehityksen:

What Marx sought was genuine democracy, genuine liberty for all, a genuine *laissez-faire* system with secured maximum economic efficiency, stability, justice and self-development. It was to be co-ordinated in a non-coercive manner, without constraint, contradiction or failure. That, at least, was the declared ideal (Duncan 1973, 194).

Tähän Duncan lisää, että näistä päämääristä irtautuminen johtaisi rajoittavaan ja destruktiiviseen sosiaaliseen järjestelmään. Näin Marx tulisi yllättävän lähelle ihannevaltiota, jota Mill kuvasi lukuisissa teoksissaan, erityisesti taloustieteen oppikirjassa *Principles of Political Economy, with Some of their Applications to Social Philosophy*. Aidossa demokratiassa koordinaatio olisi Duncanin mukaan siis pakotonta ja se tapahtuisi ilman ristiriitojen ja epäonnistumisen pelkoa. Arto Koho kommentoi Duncanin yllättävää väitettä todeten, että Mill olisi todennäköisesti hyväksynyt nämä ajatukset, joskin jää avoimeksi mitä tästä tulkinnasta lopulta seuraa (Koho 1991, 108). Duncan vielä jatkaa ja kommentoi Millin poliittisen taloustieteen oppikirjassa olevia ajatuksia, joissa tuettiin maltillista valtiointerventiota talouteen, osuustoimintaliikettä, ammattiyhdistysliikettä ja tulosiirtoja, joilla tasoitettiin sääntelemättömän *laissez fairen* epäsuhtaisia jakosuhteita. Duncan katsoo, että varoessaan ehdottoman varmoja ja lopullisia totuuksia Mill sekoitti erilaisten filosofien ja taloustieteilijöiden ajatuksia tavalla, jota voi luonnehtia ”hyödylliseksi eklektismiksi”. Tästä kumpuaa Millin usein mainittu sosiaaliliberalismi, sijoittuminen liberalististen ja sosialististen ajattelijoiden välimaastoon:

Mill's own account of his eclectism cannot be taken to mean that he was a passive recipient of various doctrines... Eclectism was not a fundamental value, but a supposedly fruitful approach (Duncan 1973, 211).

Sanottuun voi lisätä, että myös julkisuuden ja tiedon merkityksen kannalta Marxissa ja Millissä on nähtävissä yhtäläisyyttä. He edustivat molemmat valistusta ja rationalismia. Millin osalta usko tiedon valistavaan vaikutukseen oli jokseenkin horjumaton, ja sama voidaan sanoa Marxin esipuheesta *Pääoman* toiseen painokseen, jossa hän oli huolissaan ”maksetuista kynäsodista ja ennakkoluulottoman tieteen korvautumisesta pahalla omatunnolla ja tarkoituksiperäisesti huonon asian puolustelusta” (Marx 1974, 22). Marx ajatteli, että kun työläinen ymmärtää miten hänen työvoimaansa riistetään, työläisessä syn-

tyy toimintaa ja hän esimerkiksi liittyy ammattiliittoon. Mill puolestaan ajatteli, että kun naiset käsittävät alistetun asemansa, he ryhtyvät toimintaan ja alkavat vaatia tasa-arvoisia oikeuksia miesten kanssa.

Marx ja Mill olivat aikalaisia, ehkäpä viimeisiä valistusfilosofoja. Seuraava tunnettu filosofi heidän kuolemansa jälkeen 1800-luvun lopulla oli Friedrich Nietzsche, eikä hän enää edustanut valistusta. Siten ei ole yllättävää, että Nietzsche arvosteli kiivaasti Milliä. Erityisesti Nietzsche inhosi ”röyhkeän solvaavaa ja täsmällistä” *The Subjection of Women*⁴ -teosta (Peters 2005, 128).

Todettaessa Duncanin tavoin, että Marxin ja Millin välillä on yhtäläisyyttä, samalla on selvennettävä, että miesten välillä on myös merkittäviä eroja. Vanhan sanonnan mukaan panterin täplä ja tiikerin raitoja ei voi pestä pois. Millin ja Marxin erot näkyvät ehkä kärjistetyimmän poliittisen taloustieteen alueella. Nykyajan näkökulmasta ja politiikasta katsottuna merkittävä ero koski esimerkiksi miesten kiistaa tuottavasta ja tuottamattomasta työstä. Erottelu tuottavaan ja tuottamattomaan työhön oli peräisin Adam Smithiltä, joka korosti maanviljelystä tuottavan työn muotona. David Ricardo kehitti tätä ajatusta edelleen maankoron kohdalla (Ricardo 1975, 75–77). Millin poliittisen taloustieteen perusteoksessa maatalous jäi vähemmälle huomiolle ja Mill pohtikin monien uusien ammattien tuottavuutta tai tuottamattomuutta. Tuottamattomia olivat valtion virkamiehet, sotilaat, lääkärit, näyttelijät, balettianssijat, oopperalaulajat, muusikot, opettajat ja kotiapulaiset. Erityistä huomiota Mill kiinnitti ylipalkattujen lakimiesten aiheuttamaan taakkaan kansantaloudelle (CWM II, 45, 110).

Asialla on merkitystä, koska julkisessa omistuksessa olevien yritysten tai niiden toimintojen yksityistämistä perustellaan usein

4 F. Nietzsche teoksessa *Ecce Homo*: ”Naisen ’emansipaatio’ on vain vahingoittuneen, lapsen kantamiseen kykenemättömän naisen vihaa tässä suhteessa paremmin onnistuneita muita naisia kohtaan – ”miestä” vastaan kamppailemisella on aina pelkkä välineen, verukkeen ja taktiikan rooli.” Lainattu Seddikin 2006, 28, mukaan. Lisättäköön, että Nietzsche toki myös ihaili naisia.

niiden tehottomuudella tai tuottamattomuudella. Millin poliittisen taloustieteen oppikirjasta voi löytää perusteluja yksityistämisille, kun taas Marxin ajattelu ei ole näin suoraviivainen. Hän esitti, että ”tehdäkseen tuottavaa työtä yksilön ei ole tarpeellista tarttua siihen omin käsin; riittää, että on kokonaistyöläisen elimenä” (Marx 1972, 455). Ajatus oli siis se, että pitkälle kehittyneen työnjaon yhteiskunnassa esimerkiksi opettajat ja lakimiehet voivat hyvinkin tehdä tuottavaa työtä sivistäessään ihmisiä ja vähentäessään rikoksia. Vastakohtana olisi tehottomuutta, joka johtuu työntekijöiden alhaisesta koulutustasosta, ammattitaidottomuudesta ja laajalle levinneestä rikollisuudesta sekä korruptiosta. Edelleen, nykyaikaisessa mediayhteiskunnassa taidealan ammatit voivat olla hyvinkin tuottavia, elämää rikastuttavia ja sivistäviä eivätkä yhteiskunnan sijoittamat varat kulttuuriin siten suinkaan mene hukkaan, vaikka näiden ammattien tuotokset eivät useinkaan ole käsin kosketeltavia esineitä. Ajateltaessa näin ylitetään liiketaloustieteen rajat, joihin Marxin muotoilema kokonaistyöläisen käsite ei mahdu.

Merkittävä ero Marxin ja Millin välillä on jälkimmäisen ei-akateeminen tausta, kun Marx puolestaan oli saanut tieteellisen koulutuksen. Hänen tohtorinväitöskirjansa *Demokritoksen ja Epikuroksen luonnonfilosofian erosta* hyväksyttiin 1841 Jenan yliopistossa. Millillä ei ollut vastaavaa taustaa, vaikka tämä olikin laajasti sivistynyt ja luenut osaten Marxin tavoin kreikkaa ja latinaa. Taustan ero näkyi miesten kirjallisessa tuotannossa. Millin kirjoista puuttuvat usein systemaattisesti lähdeluettelot, viitteet ja keskeisten teoreettisten väittämien empiirinen verifointi. Marx on tässä suhteessa tutkijana ja tiedemiehenä pään mitan edellä Milliä. Hänen väitöskirjassaan sekä pääteoksessa *Pääomassa* on laajat lähdeluettelot ja viittaukset ajan uusimpaan ja keskeisimpään tutkimuskirjallisuuteen. Samoin Marx oli empiirisen tutkimuksen edelläkävijä 1800-luvulla. Hän hyödynsi taloustieteellisissä tutkimuksissaan brittiläisiä tilastoaineistoja ja käytti niitä tärkeiden taloudellisten väittämiensä testaamiseen. Esimerkkinä voidaan mainita suhteellisen liikaväestön laki, jolla Marx selitti mistä

työttömyys johtuu. Pääoman kasautumisen jatkuessa muuttuu pysyvän ja vaihtelevan pääoman suhde siten, että vaihteleva osa vähenee pysyvään nähden. Seurauksena on suhteellinen liikkaväestö eli työttömien vara-armeija. Kun Marx on esittänyt tämän teorian, hän ottaa esiin väestö- ja työvoimatilastoja 1860-luvun Englannista ja Walesista osoittaen työvoimatarpeen olleen suuremman teollisuudenaloilla, joissa vaihtelevan pääoman osuus kokonaispääomasta on suurempi (Marx 1974, 565–566). Millillä ei ole vastaavaa tieteellistä systemaattisuutta, vaan laaja poliittisen taloustieteen perusteos, kuten myös *On Liberty* sekä *Considerations on Representative Government*, ovat vailla lähteitä, ja viitteitäkin on satunnaisesti. Monia keskeisiä väittämiään hän ei testaa lainkaan esimerkiksi tilastoaineistojen avulla.

Oman lukunsa pohdittaessa Millin suhdetta Marxiin tarjoaa hänen postuumi teoksensa *Chapters on Socialism*. Se ilmestyi 1879 tytärpuolen Helen Taylorin toimittamana. Teoksen aitoudesta on joskus käyty keskustelua. Tämä perustuu siihen, että alkuperäinen käsi-kirjoitus katosi ja käytössä on ollut vain Helen Taylorin toimittamat tekstit, jotka julkaistiin kolmessa osassa *Fortnightly Review* -lehdessä 1879. Tämä teksti tutkittiin 1960-luvulla, kun Millin koottujen teosten julkaisutyö aloitettiin. Kirjoitus hyväksyttiin mukaan koottuihin teoksiin. Tekstin aitouden puolesta puhuu kaksi asiaa. Kirjoituksessa ei esimerkiksi ole mitään erityisesti sellaista, mitä Mill ei olisi sanonut sosialismista jo muissa teoksissaan (*Principles of Political Economy, Considerations on Representative Government, On Liberty jne.*). Sosialismi -artikkelissa lähinnä täsmennetään aiemmin sanottua. Teksti on myös tyyllisesti tunnistettavissa Millin tuotannoksi – joskin keskeneräiseksi. Elämänsä viimeisinä vuosina Mill keskittyi kolmeen asiaan: naiskysymykseen, uskontoon ja sosialismiin. Kahdesta ensin mainitusta aiheesta hän ehti kirjoittaa valmiit tekstit, mutta viimeinen jäi kesken.

Keskeneräisyydestä huolimatta *Chapters on Socialism* valaisee mielenkiintoisella tavalla Millin kiisteltyä positiota sosiaaliliberalismin ja sosialistisen ajattelun välimaastossa. Olen jo käyttänyt sanontaa

pannterin täpliä ja tiikerin raitoja ei voi pestä pois. Silti Millin *Chapters on Socialism* osoittaa hänen ennakkoluulotonta suhtautumistaan sosialismiin.

Oliko Mill sitten sosialisti, kuten usein on kysytty? Vastaus riippuu siitä miten sosialismi määritellään. Jos sosialismilla tarkoitetaan Neuvostoliiton ja muiden entisten sosialistimaiden keskitettyä suunnitelmataloutta, jossa valtio omisti ja kontrolloi lähes kaikkea, vastaus on selkeän kielteinen. Tällaista keskitettyä sosialismia Mill ei hyväksynyt, vaan suorastaan varoitti sellaisen vaaroista:

Socialists generally, and even the most enlightened of them, have a very imperfect and one-sided notion of the operation of competition. they see half its effects, and overlook the other half; they regard it as an grinding down every one's remuneration- (CWM V, 729).

Chapters on Socialism -teoksesta voi löytää useita vastaavia varoituksia. Keskitetty omistus, eräänlainen kommunismi edellytti Millin mukaan niin korkeaa moraalialia, että ihmiset eivät olleet sen edellyttämällä tasolla (Ibid., 739). Jos ajatellaan vaikeuksia, mihin keskitetyt suunnitelmataloudet ajautuivat, Millin varoituksia olisi ehkä kannattanut kuunnella.

Kun Mill varoitteli keskitetyn sosialismin vaaroista, hän oli tämän ohella hämmästyttävän myönteinen sosialisteja kohtaan. Aivan erityisesti hän ihaili utopistisocialisteja, kuten Robert Owenia, Charles Fourieria ja Henri Saint-Simonia. Louis Blancin kanssa Mill oli henkilökohtaisessa kirjeenvaihdossa. Hän myös arvosti tämän teosta *Organisation du Travail*. Marx puolestaan ei tullut toimeen Blancin kanssa eikä pitänyt tästä teoksesta (Fedosejev et al. 1979, 155). Vastaavasti Mill puolestaan erotti kirjoituksessaan tarkoin maltilliset sosialistit ja vallankumoukselliset. Jälkimmäisiin hän suhtautui huomattavan varoen.

Chapters on Socialism -teoksessa Mill monin paikoin ihaili sosialisteja ja kiitti heitä monien yhteiskunnallisten ongelmien nostami-

sesta julkiseen keskusteluun. Ilman heidän kritiikkiään julkinen keskustelu olisi latteampaa. Tällaisia aiheita olivat mm. kurjistuminen, työolot- ja aika, koulutus ja monopolisoituminen. Tähän sosialistien haasteeseen piti kyetä julkisesti vastaamaan, niin lehdistössä kuin parlamentissa (CWM V, 707).

Kaikkein myönteisimmin Mill suhtautui osuustoimintaliikkeeseen. Sitä hän piti todellisen sosialismin alkuna:

The free choice of individuals as to their manner of life would be no further interfered with than would be necessary for gaining the full advantages of co-operation in the industrial operations. Altogether, the picture of a Fourierist community is both attractive in itself and requires less from common humanity than any other known system of Socialism; (Ibid., 748).

Osuustoimintaa työläisten järjestäytymisen muotona Mill oli arvioinut moneen kertaan jo aikaisemmin, mm. poliittisen taloustieteen teoksessaan. Kaiken kaikkiaan *Chapters on Socialism* sekä muut kirjoitukset antavat aiheen käsitykselle, että osuustoiminta on Millille demokraattisin tie sosialismiin. Näin asian tulkitsee mm. Riley, jonka mukaan osuustoimintaliikkeessä kaikilla ihmisillä on mahdollisimman tasa-arvoiset oikeudet ja velvollisuudet ja näin se edustaa korkeinta saavutettavissa olevaa oikeudenmukaisuuden tasoa taloudessa (Riley 1994, xxxi). Osakeyhtiö on epädemokraattisempi: yhtiö voidaan kaapata, sen osakkeilla voidaan keinotella, voidaan myydä äänivallattomia osakkeita, ja lopulta osakeyhtiössä valta on niillä, joilla on varaa ostaa mahdollisimman paljon osakkeita. Osuustoiminnallisessa yrityksessä kaappaukset ja keinottelu ovat lähes mahdottomia, koska jokaisella voi olla vain yksi osuus. Millin käsitys osuustoimintademokratiasta on hämmästyttävän samanlainen kuin mitä Marx esitti osuustoiminnasta *Pääoman* kolmannessa kirjassa – argumentaatiokielen hyvin samanlaista (Marx 1976, 384–387).

Jos Millin käsitys sosialismista tulkitaan näin, päädytään mielenkiintoisiin lukuihin mm. Suomen talouselämästä. Vähittäiskaupas-

sa osuustoiminnallisen S-ryhmän ja Tradekan⁵ yhteenlaskettu markkinaosuus on lähes 50%. Metsäalalla osuustoiminnallinen 131 000 jäsenen Metsäliitto on tytäryhtiöineen maan suurimpia metsäyrityksiä, jonka liikevaihto on 8,8 mrd € ja työntekijöitä 30 000. Pankkialalla Osuuspankkiryhmä on samoin Suomen suurimpia. Osuuskunnalla on 1,1 miljoonaa jäsentä ja noin neljä miljoonaa pankkiasiakasta. Kirjankustannusalalla vaikuttaa osuuskunta Vastapaino, jolla on 1900 jäsentä. Kustantamo julkaisee vuosittain noin 30 kirjaa periaatteella ”vahvaa, uutta luovaa kirjallisuutta”. Helsingissä on vuodesta 1992 tarjonnut Internet-palveluja osuuskunta Katto-Meny, jonka sähköpostin käyttäjät tuntevat domain-nimestä *kaapeli.fi*. Osuuskunnalla oli vuonna 2007 noin 700 jäsentä, joista yli puolet erilaisia järjestöjä. Työntekijöitä oli kaksi. Erityistavoitteekseen osuuskunta ilmoittaa pysyvän julkisuuden takaamisen erilaisille vaihtoehtojärjestöille ja kulttuuriyhdistyksille tilanteessa, missä kaupalliset operaattorit ovat kaatuneet tai fuusioituneet isompiin. Osuuskuntamuotoinen yritys on vaikeammin kaapatavissa ja vallattavissa⁶.

Millin käsitys osuustoiminnasta demokraattisen sosialismin muotona avaa mielenkiintoisia pohdintoja viestintäalalla. Alan tutkimuksessa on oltu huolestuneita yrityskaappauksista ja omistuksen keskittymisestä. Lehtiä sekä radio- ja tv-kanavia on siirtynyt harvalukuisen omistajajoukon haltuun. Samalla on laajasti pohdittu pitäisikö ilmiölle tehdä jotain, esimerkiksi kiristämällä monopolilainsäädäntöä tai luvanvaraisen radio- ja tv-toiminnan toimilupapolitiikkaa. Melko vähälle huomiolle on jäänyt mahdollisuus osuustoiminnallisista tiedotusvälineistä. Sellaisia ei ainakaan merkittävästi ole Suomessa. Osuuskunta Vastapainon menestys antaisi aiheen pohtia voisiko samalla periaatteella toimia sanoma- tai aikakauslehti tai radioasema.

5 Punapäätöksen romahduksen ja taannoisten omistusmuutosten takia tosin voi kysyä onko Tradeka enää lainkaan osuustoiminnallinen yritys.

6 Toimitusjohtaja Jyrki Kuoppalan haastattelu 23.3.2007.

11.6. Itä-Intian kauppakomppania ja oopiumsodat

Tämän kappaleen lopuksi on syytä ottaa esiin Milliin liittyvä ongelma, joka kaipasi lisätutkimusta. Siihen ei tämän projektin aikana ollut mahdollisuutta. Kysymys on siitä mitä Mill teki Itä-Intian kauppakomppaniassa oopiumsotien aikana 1839–42 sekä 1856–60? Näitä sotia on luonnehdittu likaisimmiksi ja rikollisimmiksi imperialistisiksi ryöstösodiksi mitä koskaan on käyty. Sodan aiheena oli oopiumkauppa Kiinassa. Huumausainetta sinne vei tonneittain Intiasta Itä-Intian kauppakomppania, jonka palveluksessa oli John Stuart Mill. Huumekauppa oli komppanialle merkittävimpiä tulonlähteitä, mistä rahaa virtasi tasaisesti myös emämaahan Britanniaan (Berridge & Edwards 1987, 173–174).

Imperialismia perusteltiin 1800-luvulla sen alusmaita sivistävällä vaikutuksella. Imperialismin tutkimus on pahoin laiminlyöty tutkimuksen alue, vaikka suurvaltojen sotatoimia kehitysmaissa perustellaan nykyään hyvin samoin argumentein. Irakin sotaa ja miehitystä on perusteltu demokratian viennillä sivistymättömään islamilaiseen maailmaan. Monet kehitysmaissa käytävät sodat ja etniset konfliktit ovat perua 1800-luvun imperialismiin rajankäynneistä. Englantilaiset erottivat Kuwaitin erilleen Irakista saaden siitä näin siirtomaan 1800-luvun lopulla. Imperialismin tutkimuksen ja erityisesti brittiläisen imperiumin tutkimuksen puutteeseen on kiinnittänyt huomiota Eino Lyytinen (2005, 19–24).

Vasta viime vuosina on alkanut ilmestyä tutkimuksia Kiinassa käydyistä oopiumsodista. Molemmat alkoivat, kun Kiina vaati englantilaisia lopettamaan ”kansalaistensa myrkyttämisen” eli laajamittaisen oopiumkaupan Kiinassa. Englantilaiset vastasivat sanoen, että Kiinan vaatimus oli ristiriidassa vapaakaupan periaatteen kanssa. Ensimmäinen oopiumsota käytiin 1839–42 ja toinen 1856–60. Molemmat sodat päättyivät Kiinan tappioon ja englantilaiset saivat pitää oopiumkaupan monopolin Kiinassa.

Karl Marx tunsu Itä-Intian kauppakomppanian ja tiesi, että se käy huumekauppaa Kiinassa. Hän kirjoitti aiheesta artikkeleita *New York Daily Tribune* -lehteen, jonka Lontoon kirjeenvaihtaja hän oli 1850-luvulla. Artikkeleissaan 20. ja 25.9.1858 hän vertasi oopiumkauppaa Afrikassa harjoitettuun orjakauppaan. Marx piti englantilaisten toimintaa Kiinassa barbaarisena ja katsoi, että Kiinalla on oikeus puuttua huumekauppaan. Kaikkein ilkeimmin ja pisteliäimmin Marx arvosteli englantilaisia liberaaleja, jotka puhuivat kotimaassaan juhlapuheissa imperialismiin kristillisestä ja sivistävästä vaikutuksesta sekä vapaakaupan myönteisistä vaikutuksista. Samat liberaalit unohtivat vapaakauppa-aatteen samalla hetkellä, kun olivat saaneet sodan avulla haltuunsa huumekaupan monopolin Kiinassa (Marx i.v., 208–217).

Tutkimisen arvoinen kysymys on missä määrin Mill osallistui oopiumkaupan organisointiin Intiasta Kiinaan. Millin koottujen teosten osa XXX pitää sisällään vain pienen osan Millin tuottamista raporteista ja selvityksistä Itä-Intian kauppakomppanian vuosilta⁷. Suuri osa on edelleen julkaisematta, mikä antaisi Kari Palosen tavoin aiheen pohtia missä määrin ja miten Millin koottuja teoksia on toimitettu nimenomaan kauppakomppanian ajalta (Palonen 1987, 159–160). Muutamia asiakirjoja on kuitenkin julkaistu. Yksi on muistio Intian hallinnon kehittämisestä, joka on Mill kirjoitettu aivan kauppakomppanian toiminnan loppuvuosina 1857–58. Komppania lakkautettiin useista syistä Intian sepoy-kapinan jälkeen 1858⁸. Muistiossaan *Memorandum of Improvements in Indian Administration during the Last Thirty Years* Mill käsitteli myös oopiumkauppaa Intias-

7 Millin koottujen teosten toimitustyöhön osallistunut John Robson kuvaa editointikriteerejä: *We very much regret that the enormous extent of the despatches and the vast cost of transcribing and editing them precluded their inclusion in this edition. A selection was of course feasible, but no justifiable principle of exclusion presented itself.*

8 Lloyd mainitsee, että Mill vastusti lakkauttamista. Hän perusteli sitä kauppakomppanian taloudellisella tuotolla (Lloyd 1984, 176).

ta Kiinaan ja totesi sen olleen kauppakomppanian tärkeä tulonlähde Intiassa. Artikkelin mukaan oopiumia viljeltiin ja jalostettiin Intiassa, mistä kauppakomppania välitti sen edelleen myyjille Kiinaan. Määrät olivat huomattavia. Vuonna 1800 Kiinaan vietiin 2000 arkkua, vuonna 1824 12 639 arkkua ja 21785 arkkua vuonna 1834. Yhden oopiumarkun paino oli noin 63,5 kiloa, joten vientimäärät nousivat nopeasti sadoista tuhansista yli miljoonaan tonniin vuodessa. Oopiumin käyttäjien määrä kasvoi Kiinassa kuusinkertaiseksi vuosina 1820–35. Kiinassa oli tuolloin noin 300 miljoona asukasta. Nykyisten tutkimusten mukaan englantilaisten oopiumin vienti Kiinaan saavutti huippunsa oopiumsotien jälkeen 1880-luvulla, jolloin se oli 80 000 arkkua eli yli viisi miljoona tonnia vuodessa. Käyttäjien määrä vaihteli suuresti Kiinan eri osissa. Vuonna 1909, kun huippu oli jo ohitettu, oopiumin käyttäjiä laskettiin olleen 2–50% aikuisväestöstä. Alhaisin luku oli Mantsuriassa, kun suurimmat käyttäjäluvut 15–50% aikuisväestöstä olivat Henanissa, Hubeissa, Hunanissa, Amoyssa ja Anhuissa. Varovaisesti arvioiden Kiinassa oli tuolloin kymmeniä miljoonia oopiumaddikteja (Brook et al. 2000, 1–6, 31–36, 194, vrt. Marx i.v.⁹, määrät eivät ilmene Millin artikkelista, vain rahallinen tuotto).

Millin kootuissa teoksissa julkaistussa muistiossa pohditaan tuotteen hinnoittelua siten, että siitä saadaan maksimaalinen rahatulo, joka tuolloin oli 4–5 miljoonaa puntaa¹⁰ vuodessa. Hintaa ei saanut kuitenkaan päästää liian alas, jotta liian laajat väestöryhmät eivät alkaisi käyttää tuotetta ja haittavaikutukset eivät kasva liian suuriksi (*hurtful indulgence*) (CWM XXX, 106). Tämä muistio näyttäisi viittaavan siihen, että Mill ja englantilaiset ovat hyvin tienneet oopiumin käytön ja siitä aiheutuvan riippuvuuden haittavaikutukset.

9 Tapio Onnela mainitsee vastaavia lukuja: oopiumin käyttö kasvoi Kiinassa vuosina 1767–1850 eräiden arvioiden mukaan 70-kertaiseksi (Onnela 2001).

10 Noin 150 miljoonaa € nykyrahassa. Englannin pankin muuntotaulukko.

Tätä vastaan taas puhuu se, että oopiumia käytettiin Englannissa yleisesti laillisena lääkkeenä 1800-luvulla. Vaatimukset huumeen kieltämisestä alkoivat vasta oopiumsotien jälkeen, kun ainetta tuotiin Britanniaan laajamittaisesti Turkista ja sen haittavaikutuksista alkoi olla kokemuksia. Suosittua oli laudanumin¹¹ käyttö vauvojen nukuttamiseen. Tätä oopiumjohdannaisista annettiin itkkeville vauvoille, jotka näin saatiin rauhoittumaan ja nukahtamaan. Aineen käyttö kiellettiin, kun lapsia kuoli sen käyttöön (Berridge & Edwards 1987, 99, 102).

Millin puoliso Harriet Taylor-Mill oli vuonna 1842 sairastunut eikä toipunut sen jälkeen koskaan ennalleen. Hän kärsi reumaattisista kivuista, ajoittaisista halvautumisista, ruoansulatushäiriöistä, jatkuvasta hammassärystä sekä hermosärystä. Kipujen lievittämiseen hän käytti vuodesta 1842 elämänsä loppuun asti eli 16 vuoden ajan laudanumia (Capaldi 2004, 191).

11 Laudanum on alkoholin ja oopiumin sekoitus.

12. Yhteenveto ja tutkimuksen tulokset

Tutkimukselle asetettiin kolme tavoitetta:

1. John Stuart Millin sananvapausteoria tutkiminen: mistä se on peräisin ja mitä hän haluaa sillä sanoa?
2. Mistä ovat peräisin käsitteet ”aatteiden vapaa markkinapaikka” sekä ”itseään korjaava totuus” ja miten ne ovat päätyneet tiedotusopilliseen kirjallisuuteen John Stuart Millin yhteyteen? Lähtökohtana oli hypoteesi, jonka mukaan Millin sananvapausteoria ei perustu aatteiden vapaaseen markkinapaikkaan eikä liioin itseään korjaavan totuuden ajatukseen. Oletus oli, että Milliin liitetään sellaista mitä hän ei edusta.
3. Mikä on Millin sananvapausteorian suhde liberalistisen lehdistöteorian nimellä tunnettuun lehdistöteoriaan? Voidaanko Milliltä löytää lehdistöteoria sanan tiedotusopillisessa merkityksessä ja millainen se olisi suhteessa kirjallisuudessa esiintyvään teoriaan?

Tutkimus toteutettiin käyttämällä lähteinä John Stuart Millin kootujen teosten 33-osaista laitosta sekä Millistä laajasti kirjoitettua historiallis-filosofista ja tiedotusopillista kirjallisuutta. Merkittävä osa tutkimuksesta oli Millin toimittaman the *Westminster Review* -lehden sisällönanalyysi. Sitä varten tutkittiin the *Westminster Review*- sekä the *London and Westminster Review* -lehtien vuosikertoja 1835–1889. Otannan painotus oli vuosilla 1836–1840, jolloin Mill oli lehden kustantaja ja päätoimittaja. Vertailun vuoksi käytiin läpi myös vuo-

sikerrat 1835, 1841 sekä 1859 ja 1870, jolloin lehdellä oli eri päätoimittaja. Otanta-ajankohtana lehdessä oli 12123 sivua. Sisältö jaettiin 13 aihepiiriin. Sisällönanalyysissä pyrittiin löytämään lehden journalistiset toimitusperiaatteet.

Millin *On Liberty* -teoksen päätavoite on selvittää missä määrin valtiolla on oikeus rajoittaa yksilön toimintaa. Tästä seuraa teoksen laajasti perusteltu *ajatus vastustaa tiedon salaamiseen ja pimittämiseen perustuvaa hallitsemistapaa*. Ihmisiä voidaan hallita estämällä heitä saamasta tietoa, mutta tämä on ”ihmiskunnalta varastamista”. Jos tieto jää suppean eliitin haltuun, se ei tavoita yksilöitä, jotka osaisivat käyttää sitä paremmin omaksi ja yhteiskunnan eduksi. Näin tiedon sivistävä ja kehittävä vaikutus jää saavuttamatta tai vajaaksi, jolloin yhteiskunta alkaa rappeutua (*degradation*). Yksilö kehittyy valistuneeksi persoonallisuudeksi vain saadessaan käyttöönsä rajoituksetta ja esteettä kaiken mahdollisen tiedon. Tämän inhimillisen kasvun Mill katsoo olevan yleisen edun mukaista, minkä Mill perustelee utilitarismin avulla. *On Liberty*n toisessa luvussa esitetty nelikohtainen sananvapausteoria nähdään yksilön sivistymisen näkökulmasta. Se on esitetty teoksen kolmannessa luvussa, jossa *yksilöllisyys* nousee yhteiskunnan taloudellista ja sivistyksellistä kehitystä eteenpäin vieväksi voimaksi. *On Liberty*n ymmärtäminen kokonaisuudessaan edellyttää nelikohtaisen sananvapausteorian liittämistä yksilön sivistymiseen, kantilaishenkiseen *Bildungiin*.

*On Liberty*n sananvapausteoria on seuraava: Kaikilla aatteilla ja ajatuksilla tulee olla oikeus päästä julkisuuteen. Millään taholla ei ole oikeutta estää tai sensuroida mielipiteitä. Tätä Mill perustelee neljän argumentin avulla.

1. Sensuurin kohteeksi joutunut, tukahdutettu ajatus saattaa tosiasiallisesti olla oikea. Täten totuuden tukahduttaminen on ihmiskunnalta ja sen tulevilta sukupolvilta varastamista ja erehtymättömäksi julistautumista.
2. Myös väärä käsitys voi pitää sisällään totuuden aineksia.

3. Perinteisen, totena pidetyn käsityksen on alistuttava kritiikin ja keskustelun alaiseksi. Muutoin vaarana on taantuminen ennakkoluuloksi, jolloin yksilö ei tunne totuuden perusteluja.
4. Ennakkoluuloksi muuttunut totuus menettää vaitaisuutensa ja elinvoimaisuutensa. Siksi jo löydettyjen totuuksien kohdalla myös harhauskominen on sallittava. Totuus elinvoimaistuu taistellessaan valhetta vastaan. Totuus löytyy parhaiten asettamalla vastakkain erilaisia ja vastakkaisia mielipiteitä.

Millin sananvapausteorian lähteitä löydettiin kahdeksan. Ensimmäinen on ollut antiikin Kreikasta peräisin oleva ajatus totuuden löytämisestä asettamalla julkisesti vertailtavaksi erilaisia ja vastakkaisia näkemyksiä. Periaatteen kehitti huippuunsa roomalainen asianajaja ja konsuli Marcus Tullius Cicero, jonka tuotantoon Mill on ollut laajasti perehtynyt. Tämän Ciceron menetelmän Mill siirsi *On Liberty*-teokseen ja sitä käytettiin myös the *Westminster Reviewin* journalistisena tiedonhankintamenetelmänä. Toinen Millin *On Libertyyn* vaikuttaja on ollut 1600-luvulla elänyt englantilainen kirjailija ja runoilija John Milton. Mill tunsii molemmat Miltonin pääteokset, *Areopagitican* sekä *Kadotetun paratiisin*. Ne ovat julistuksia sananvapauden puolesta ja hyökkäyksiä katolilaisuutta ja sen harjoittamaa sensuuria vastaan. Miltonin mukaan katolilaisuus perustuu ihmisten hallitsemiseen salaamalla ja pimittämällä tietoa. *Kadotetussa paratiisissa* on kysymys totuuden taistelusta valhetta vastaan ja siitä miten totuus voi voittaa, jos ihmiset ovat rohkeita ja pelottomia. Aatamin ja Eevan tiedon hankkiminen ei johtanut kadotukseen, vaan hyvään, inhimilliseen kasvuun, iloon, sivistykseen ja kehitykseen. Miltonilta välittyi Millille ajatus pahuuden kuulumisesta julkisuuteen. Kolmas Milliin vaikuttanut on ollut saksalainen Wilhelm von Humboldt. Häneltä Mill omaksui *On Libertyn* pääajatuksen individualismista, *yksilöllisyydestä edistyksen ja kehityksen liikkeellepanevana voimana*. Yhteiskunta alkaa taantua ja rappeutua, jos yksilöiltä kielletään oikeus saada vapaasti tietoa ja muodostaa sen avulla vapaasti pohtien ja valikoiden

oma järjellinen maailmankatsomus. Pakottaminen samankaltaisuuteen salaamalla tietoa tai estämällä tiedon leviämisen kaikille yksilöille aiheuttaa degeneroitumista. Humboldtin ajattelua Mill täydensi sveitsiläisen Johann Henrich Pestalozzin kasvatusfilosofisilla näkemyksillä.

Neljäs *On Liberty* -teokseen vaikutteita antanut on ollut isä James Mill ja tämän artikkeli *Liberty of the Press* (1821). Artikkelissa oli hahmotelma demokratiasta, jossa päätöksenteko perustui varmimpaan ja todenmukaisimpaan saatavilla olevaan tietoon. Vapaassa keskustelussa ja mielipiteenvaihdossa esiin tuleva erimielisyys, oppositiot ja vähemmistöt eivät ole pahasta, vaan yhteiskuntaa kehittävä ja eteenpäin vievä voima. Kritiikki ja hallituksen arvostelu ovat hyviä asioita. Pahinta on, jos valtio tai uskonto pakottavat kansalaiset passiiviseen alamaisuuteen ja samankaltaisuuteen.

Viides vaikuttaja on ollut Millin puoliso Harriet Taylor-Mill. *On Liberty* on kahden ihmisen yhteinen kirja, jonka aiheena on yksilön vapaus suhteessa yhteiskuntaan ja toisiin ihmisiin. Harriet Taylor-Millillä on ollut puolisoonsa radikalisoiva vaikutus. Kuudenneksi Millin ajatuksiin sananvapaudesta on vaikuttanut hänen oma toimintansa journalistina ja päätoimittajana 1835–1840. Hänen toimittamansa *the Westminster Reviewin* tavoitteena oli *perustella politiikkaa tieteellisen tiedon avulla*, uusimman ja luotettavimman saatavilla olevan tutkimustiedon avulla. Seitsemäs vaikuttaja on ollut ranskalainen valtio-oppinut Alexis de Tocqueville, jolta on peräisin ajatus, että enemmistö voi erehtyä. Tällöin voi syntyä enemmistön tyrannia, jossa valhe on voittanut ja muodostanut yhteiskunnan yleisen mielipiteen hallitsevan osan. Jotta näin ei tapahtuisi, Mill korosti vähemmistöjen ja toisinajattelijoiden oikeutta päästä julkisuuteen, koska niillä voi olla enemmistöä totuudellisempia näkemyksiä. Millin ajatus suhteellisesta vaalitivasta liittyi hänen näkemykseensä julkisuudesta. Suhteellisen vaalitivavan oloissa erilaiset mielipiteet pääsevät paremmin parlamenttiin, jolloin mielipidekirjo tulee paremmin esiin julkisuudessa. Kahdeksas *On Liberty* -teoksen syntyyn vaikuttanut

tekijä ollut katolisen kirkon ja liberaalien oppiriita 1800-luvulla. Se huipentui paavi Pius IX:n julistamiseen erehtymättömäksi 1870. Julistusta edelsi 1854 annettu bulla *Ineffabilis Deus*. Siinä julistettiin Neitsyt Marian perisynnin sikiäminen dogmiksi, johon katolilaisten tulee lujasti uskoa. Lopullinen *On Liberty* -teoksen julkaisuun vaikuttanut tekijä oli Millin matka Roomaan 1854–55, missä juhlittiin paavi Pius IX:n bullaa Neitsyt Marian perisynnittömästä sikiämisestä. Tätä taustaa vasten voidaan ymmärtää *On Liberty*n varoitukset erehtymättömyydestä sekä sokean uskon rappeuttavasta vaikutuksesta.

Tutkimuksessa korostetaan, että Millin mukaan totuus ei voita itsestään. Myös valhe voi voittaa ja päästä yleistä mielipidettä hallitsevaan asemaan. Millin naisasiaa käsittelevä teos *The Subjection of Women* on *On Liberty*n jatko-osa, jossa tarkastellaan laajasti tilannetta, missä valhe ja vääryys ovat voittaneet ja muodostavat yhteiskunnan yleisen mielipiteen. Tutkimuksessa tarkastellaan miten tämä on mahdollista ja mitä siitä seuraa. Huomiota kiinnitetään Alexis de Tocquevillen enemmistön tyrannian käsitteeseen, jolla oli Milliin suuri vaikutus. Samalla arvioidaan Jürgen Habermasin tutkimusta julkisuuden rakennemuutoksesta. Habermas on oikeassa arvioidessaan, että liberalismi ajoi itsensä vaikeuksiin luodessaan julkisuuden, jossa triviaali tai epätosi voi muodostua enemmistön mielipiteeksi. Samalla kuitenkin katsotaan, että Habermas aliarvioi tiedon merkitystä ja välttämättömyyttä modernissa.

”Aatteiden vapaa markkinapaikka” ja ”itseään korjaava totuus” eivät ole peräisin John Stuart Milliltä. Vapaat markkinat on löyhästi sovitettavissa yhteen Millin ajattelun kanssa, sillä esimerkiksi poliittisen taloustieteen teoksessaan hän piti julkisuutta viestintäteollisuuden tuotteiden markkinoina. Silti *On Liberty*ssä ei edes mainita markkinoita eikä markkinapaikkaa. ”Itseään korjaava totuus” on ristiriidassa Millin ajattelun kanssa. *On Liberty*ssä hän osoittaa tuntevansa fraasin, mutta pitää sitä virheellisenä (*pleasant falsehood*).

Itseään korjaavan totuuden ajatus esiintyi ensimmäisen kerran tunnistettavasti Thomas Painea vastaan käydyssä oikeudenkäynnissä

sä 1792. Sitä käytti hänen puolustusasianajajansa Thomas Erskine. Aatteiden vapaan markkinapaikan on usein ajateltu tulleen julkisuuteen New Yorkin 1919 oikeudenkäynnissä venäläisiä emigrantteja vastaan. Tuomari Oliver Wendell Holmesin lausetta on kuitenkin tulkittu usein väärin. Aatteiden vapaa markkinapaikka alkoi sisälöltään nykymuotoisena esiintyä vasta 1930-luvulla amerikkalaisessa lehdistökeskustelussa. Ilmaus vakiintui kylmän sodan aikana 1940–50-lukujen taitteessa.

”Aatteiden vapaa markkinapaikka” ja ”itseään korjaava totuus” yhdistettiin liberalistiseen lehdistöteoriaan 1950-luvun puolivälissä Yhdysvalloissa tri Wilbur Schrammin johtamassa tutkimusprojektissa, jonka loppuraportti julkaistiin kirjassa *Four Theories of the Press*. Yhdistämisen teki Fred S. Siebert kirjan artikkelissa *The Libertarian theory*. Tästä artikkelista lähti liikkeelle myytti, jonka mukaan liberalistisessa lehdistöteoriassa ajatellaan, että totuus löytyy itsestään aatteiden vapaalla markkinapaikalla. Se on ristiriidassa liberalistisen filosofian kahden tunnetun kehittäjän, John Miltonin ja John Stuart Millin keskeisten ajatusten kanssa. Sekä Milton että Mill katsotaan tutkimuksessa positiivisen sananvapauskäsitteen edustajiksi, päinvastoin kuin Fred Siebert katsoi heidän edustavan negatiivista sananvapautta suhteessa valtioon.

Milliltä voidaan löytää lehdistöteorian aineksia, mutta ne ovat monin osin ristiriidassa Fred Siebertin tunnetuksi tekemän liberalistiseksi kutsutun lehdistöteorian kanssa. Millin näkemysten katsotaan tulevan lähemmäksi sosiaalisen vastuun lehdistöteoriaa siinä muodossa kuin tämä teoria esiteltiin amerikkalaisen Hutchins-komission loppuraportissa vuonna 1947. Jos Milliä pidetään liberalismien klassikkona, tämä lehdistöteoria olisi lähempänä liberalismia.

Kirjallisuus

Teoksia

CWM = John Stuart Mill: Collected Works.

EB = Encyclopaedia Britannica.

Enciclopedia Italiana, 1935 ja 1976

MECW = Karl Marx & Frederick Engels: Collected Works.

UT = Uusi Tietosanakirja. Helsinki 1963.

A Free and Responsible Press (1947): A General Report on Mass Communication: Newspapers, Radio, Motion Pictures, Magazines, and Books. Chicago: the University of Chicago Press.

Alkio, Santeri (1920): Mistä kieltolakitaistelussa on kysymys? Helsinki: Kansanvalistusseura.

Asquith, Ivon (1978): The Structure, Ownership and Control of the Press 1780–1855. Teoksessa: Boyce, George & Curran, James & Wingate, Pauline (eds.): Newspaper history: from the seventeenth century to the present day. London: Constable.

Ball, Terence (1992): Preface & Introduction. Teoksessa: Mill, James (1992): Political Writings. Cambridge: Cambridge University Press.

Barnouw, Erik (1977): Tube of Plenty: The Evolution of American Television. London: Oxford University Press.

Barron, Jerome A. & Dienes, C. Thomas (2004): First Amendment Law in a Nutshell. St. Paul, MN: Thomson & West.

Berlin, Isaiah (1992): Introduction. Teoksessa: Berlin, I. (toim.): John Stuart Mill: On Liberty and Utilitarianism. London: David Campbell Publishers.

Berridge, Virginia & Edwards, Griffith (1987): Opium and the People. Opiate Use in the 19th Century England. London: Yale University Press.

- Blakiston, Noel (1962): *Roman Question*. Extracts from the Despatches from Rome 1858–1870. London: Chapman and Hall.
- Blanchard, Margaret (1977): *The Hutchins Commission*. The Press and the Responsibility Concept. Journalism Monographs No. 49: 1–28.
- Blevins, Fred (1997): *The Hutchins Commission Turns 50: Recurring themes in Today's Public and Civic Journalism*. Paper given at the Third Annual Conference on Intellectual Freedom. Montana State University-Northern.
- Brady, Alexander (1977): Introduction to *On Liberty*. Teoksessa John Stuart Mill: *Collected Works*, XVIII. Toronto: University of Toronto Press.
- Brenner, Daniel R. (1982): *Toward a True Marketplace for the Marketplace of Ideas*. Teoksessa Brenner, Daniel R. & Rivers, William: *Free but Regulated*. Ames: The Iowa State University Press.
- Briggs, Asa (1959): *The Age of Improvement 1783–1867*. London: Longman.
- Brook, Timothy (ed.) (2000): *Opium Regimes: China, Britain and Japan 1839–1952*. Berkeley: University of California Press.
- Butler, George F. (2005): *Milton's Meeting with Galileo*. *Milton Quarterly*, Vol. 39: 132–139.
- Capaldi, Nicholas (2004): *John Stuart Mill. A Biography*. New York: Cambridge University Press.
- Cicero, Marcus Tullius (1990): *Puhetaidosta. Brutus, johdanto ja selityksiä*. Toim. Pirkko Haapanen. Loimaa: Finn Lectura.
- Comte, Auguste (1975): *The Essential Writings*. New York: Harper & Row Publishers.
- Dahlgren, Susanne (2006): *Järjestetyn avioliiton pulmat ja ilot – perhesuhteet ja sukupuoliroolit arabikulttuurissa*. Teoksessa Nykyri, Ilona & Jokisalo, Jouko (toim.): *Tuhat ja yksi yötä. Arabimaat muuttuvassa maailmassa*. Helsinki: Tammi.
- Davis, Mary (1999): *Sylvia Pankhurst: A Life in Radical Politics*. London: Pluto Press.
- Darwin, Charles (1913): *Lajien synty*. Hämeenlinna: Karisto.
- Dibblee, G. Binney (1913): *The Newspaper*. London: Williams and Norgate.

- Dickens, Charles (1991): *Pickwick-kerhon jälkeenjääneet paperit*. Hämeenlinna: Karisto.
- Disraeli, Benjamin (1980): *Sybil: or the Two Nations*. Harmondsworth: Penguin.
- Duncan, Graeme (1973): *Marx and Mill. Two Views of Social Conflict and Social Harmony*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Engels, Friedrich (1947): *Työväenluokan asema Englannissa*. Teoksessa: *Marx ja Engels ammattiyhdistysliikkeestä*. Helsinki: SAK.
- Fedosejev, P.N. + tekijäkollektiivi (1979): *Karl Marx elämäkerta*. Suom. Pentti Määttänen ja Vesa Oittinen. Moskova: Progress.
- Finocchiaro, Maurice A. (2005): *Retrying Galileo, 1633–1992*. Los Angeles: University of California Press.
- Fyson, Nance (1992): *A History of Britain's Post*. Hong Kong: Young Library, Corsham.
- Galilei, Galileo (1999): *Sidereus Nuncius*. Helsinki: Ursa ry.
- Gray, John (1979): *John Stuart Mill: Traditional and Revisionist Interpretations*. *Literature of Liberty*, vol. 2, no. 2 April–June.
- Gray, John (1986): *Liberalism*. London: Open University Press.
- Gray, John (1996): *Mill on Liberty: A Defence*. London: Routledge.
- Haapanen, Pirkko (1990): *Brutus, johdanto ja selityksiä*. Teoksessa: *Cicero, Marcus Tullius: Puhetaidosta*. Loimaa: Finn Lectura.
- Habermas, Jürgen (2004): *Julkisuuden rakennemuutos*. Suom. Veikko Pietilä. Tampere: Vastapaino.
- Hampton, Mark (2001): 'Understanding media': *Theories of the Press in Britain, 1850–1914*. *Media, Culture & Society*, Vol. 23: 213–231.
- Hampton, Mark (2004): *Visions of the Press in Britain, 1850–1950*. Urbana & Chicago: University of Illinois Press.
- Harris, Michael (1978): *The Structure, Ownership and Control of the Press 1620–1780*. Teoksessa: *Boyce, George & Curran, James & Wingate, Pauline (eds.): Newspaper history: from the seventeenth century to the present day*. London: Constable.
- Heininen, Simo (2004): *Ihmistä suurempi. Paaviuden historia*. Helsinki: Edita.

- Hellerstein, Erna & Hume, Leslie & Offen, Karen (eds.) (1981): *Victorian Women*. Brighton: The Harvester Press.
- Hill, H.W. (1940): *Rowland Hill and the Fight for Penny Post*. London: Frederick Warne & Co. Ltd.
- Himmelfarb, Gertrude (1966): The Politics of Democracy: The English Reform Act of 1867. *The Journal of British Studies*, Vol. 6, No. 1. (Nov.): 97–138.
- Hobsbawm, Eric (1990): *Nations and Nationalism Since 1780*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hobsbawm, Eric (1994): *Nationalismi*. Tampere: Vastapaino.
- Humboldt, Wilhelm von (1851): *Ideen zu einem Versuch, die Grenzen der Wirksamkeit des Staates zu bestimmen*. Breslau: Verlag von Eduard Trewendt.
- Humboldt, Wilhelm von (1988): *On Language: The Diversity of Human Language-Structure and its Influence on the Mental Development of Mankind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hyam, Ronald (1993): *Britain's Imperial Century 1815–1914*. London: MacMillan.
- Järvinen, Eerik (1993): Niilo Liakan sivistysnäkemys ja vapaan sivistystyön tehtävä. Lisensiaatin tutkimus, Tampereen yliopiston kasvatustieteellinen tiedekunta.
- Keane, John (1991): *The Media and Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Kitchen, Martin (1996): *The British Empire and Commonwealth. A Short History*. London: MacMillan.
- Klinge, Matti (1968a): *Ylioppilaskunnan historia 3*. Helsinki: WSOY.
- Klinge, Matti (1968b): *Ylioppilaskunnan historia 4*. Helsinki: WSOY.
- Koho, Arto (1991): *Sosiaalipolitiikka ja utilitarismi*. Väitöskirja. Helsinki, sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 53: Yliopistopaino.
- Koivisto, Juha (2005): *Unruly Subjects*. Acta Universitatis Tamperensis 1069: Tampere University Press.
- Koskimies, Rafael (1946): *Otavan historia, I osa 1890–1918*. Helsinki: Otava.

- Käkönen, Jyrki (1986): *Luonnonvarat ja konfliktit muuttuvassa kansainvälisessä järjestelmässä*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Lee, Alan (1978): *The Structure, Ownership and Control of the Press 1855–1914*. Teoksessa: Boyce, George & Curran, James & Wingate, Pauline (eds.): *Newspaper history: from the seventeenth century to the present day*. London: Constable.
- Lehti, Raimo (1999): *Kertomus Galileista ja kaukoputkesta*. Teoksessa Galilei, Galileo (1999): *Sidereus Nuncius*. Helsinki: Ursa ry.
- Liakka, Niilo (1916): *Kansansivistystoimesta Englannissa*. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Livi-Bacci, Massimo (1977): *A History of Italian Fertility During the Last Two Centuries*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Lloyd, T.O. (1984): *The British Empire 1558–1983*. Oxford: Oxford University Press.
- Lyytinen, Eino (2005): *Brittiläinen maailmanvalta: ”Suuri siunaus” vai ”suuri vääryys”?* Tieteessä tapahtuu 6/2005, s. 19–24.
- Länsiluoto, Yrjö (1946): *Muistosanoja vainajille: Niilo Liakka 1864–1945*. Kansanvalistusseuran kalenteri, Helsinki: Otava.
- Marradi, Alberto (1976): *Italy’s Referendum on Divorce: Survey and Ecological Evidence Analyzed*. *European Journal of Political Research* 4(1976) 115–139.
- Marx, Karl (1973): *Valitut teokset, osa III*. Moskova: Edistys.
- Marx, Karl (1986): *Vuosien 1857–58 taloudelliset käsikirjoitukset (”Grundrisse”)*. Moskova: Progress.
- Marx, Karl (1974–76): *Pääoma, I–III*. Moskova: Edistys/Progress.
- Marx, Karl (2005): *Demokritoksen ja Epikuroksen luonnonfilosofian ero*. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.
- Marx, Karl (i.v.): *K. Marx and F.Engels on Colonialism*. Moscow: Foreign language publishing house.
- Mason, John (1978): *Monthly and Quarterly Reviews 1865–1914*. Teoksessa: Boyce, George & Curran, James & Wingate, Pauline (eds.): *Newspaper history: from the seventeenth century to the present day*. London: Constable.

- McLean, Iain (2002): *The Origin and Strange History of Regulation in the UK: Three Case Studies in Search of a theory*. Paper for ESF/SCSS Exploratory Workshop: *The Politics of Regulation*, Barcelona, November 2002.
- McLellan, David (1980): *The Thought of Karl Marx*. London: MacMillan.
- McLellan, David (1990): *Karl Marx – elämä ja teokset*. Helsinki: Love kirjjat.
- McQuail, Denis (1994): *Mass Communication theory: An Introduction*. London: Sage.
- McQuail, Denis (2005): *McQuail's Mass Communication theory*. London: Sage.
- Merrill, John (1994): *Legacy of Wisdom. Great Thinkers and Journalism*. Ames: Iowa State University Press.
- Merrill, John (1997): *Journalism Ethics. Philosophical Foundations for News Media*. New York: St. Martin's Press.
- Merrill, John & Odell, Jack S. (1983): *Philosophy and Journalism*. London: Longman.
- Mill, James (1992): *Political Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mill, John Stuart (1891): *Vapaudesta*. Suom. Niilo Liakka. Helsinki: Ota-va.
- Mill, John Stuart (1910): *Naisen asema*. Suom. Lyly Vihervaara. Helsinki: WSOY.
- Mill, John Stuart (1991): *Considerations on Representative Government*. New York: Prometheus Books.
- Mill, John Stuart (1994): *Principles of Political Economy and Chapters on Socialism*. Ed. Jonathan Riley. Oxford: Oxford University Press.
- Mill, John Stuart (2004): *Utilitarismi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Milton, John (1667): *Kadotettu paratiisi*. Suom. Yrjö Jylhä 1933. Porvoo: WSOY.
- Mineka, Francis (1972): *Introduction to the Later Letters of John Stuart Mill*. Teoksessa *John Stuart Mill: Collected Works, XIV*. Toronto: University of Toronto Press.

- Mäkelä, Ilkka (2005): Liakka, Niilo (1864–1945), kansanvalistaja, ministeri, kansanedustaja, kanslianeuvos. Suomen kansallisbibliografia, Helsinki: SKS.
- Mäntylä, Jorma (2004): Journalistin etiikka. Helsinki: Gaudeamus.
- Mäntylä, Jorma (2006): Galilein ja Miltonin ihmeellinen tapaaminen. *Tähdet+avaruus* 2006:7, s. 36–39.
- Napoli, Philip M. (2001): *Foundations of Communications Policy*. Cresskill, NJ: Hampton Press Inc.
- Nerone, John C. (1995): *Last Rights. Revisiting Four Theories of the Press*. Urbana & Chicago: University of Illinois Press.
- Nerone, John C. (2002): *Social Responsibility theory*. Teoksessa: McQuail, Denis (ed.): *McQuails Reader in Mass Communication Theory*. London: Sage.
- Newman, John Henry (1990): *Tilinteko uskostani. Apologia pro vita sua*. Helsinki: Kirjaneliö.
- Nieminen, Hannu (2006): *Kansa seisoi loitompana*. Tampere: Vastapaino.
- Nordenstreng, Kaarle (1995): *Median tehtävät yhteiskunnassa*. Teoksessa: Sana, Elina (toim.): *Tieto-opista mediapeliin*. Helsinki: WSOY.
- Nordenstreng, Kaarle (2006): *Four Theories of the Press Reconsidered*. Teoksessa: Carpentier & Pruulmann-Vengerfeldt et al. (eds.): *Researching Media, Democracy and Participation*. Tartu: Tartu University Press.
- Nordenstreng, Kaarle & Lehtonen, Jaakko (1998): *Hyvän ja pahan kierrätystä. Viestinnän etiikan perusteita*. Teoksessa Kivikuru & Kunelius (toim.): *Viestinnän jäljillä*. Helsinki: WSOY.
- Oberholser, Geneva & Jamieson, Kathleen Hall (eds.) (2005): *The Press*. New York: Oxford University Press.
- Onnela, Tapio (2001): *Huumausaineet historiallisesta näkökulmasta, katsaus huumeidenkäytön ja huume politiikan historiaan*. Teoksessa: Onnela, Tapio (toim.): *Pyhä huumesota*. Uusikaupunki: ViSiO.
- O'Rourke, K.C. (2001): *John Stuart Mill and Freedom of Expression: The Genesis of a theory*. London: Routledge.
- Padover, Saul K. (1974): *Young Marx as an Embattled Journalist and Editor*. Teoksessa Padover, Saul K. (toim.): *Karl Marx on Freedom of the Press & Censorship*. New York: McGraw-Hill.

- Palonen, Kari (1987): Tekstistä politiikkaan. Johdatus tulkintataitoon. Jyväskylän yliopisto, valtio-opin laitos, julkaisuja 54/1987.
- Peck, Lee Anne (2006): A "Fool Satisfied"? Journalists and Mill's Principle of Utility. *Journalism & Mass Communication Educator*, Vol. 61, Issue 2.
- Pestalozzi, Johann (1997): Tutkimukseni luonnonkulusta ihmissuvun kehityksessä. Helsinki: Gaudeamus.
- Peters, John Durham (2004): 'The Marketplace of Ideas': A History of the Concept." Teoksessa Andrew Calabrese & Colin Sparks (eds.): *Toward a Political Economy of Culture: Capitalism and Communication in the 21st Century*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Peters, John Durham (2005): *Courting the Abyss. Free Speech and the Liberal Tradition*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Pietilä, Veikko (1976): *Sisällön erittely*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pietilä, Veikko (2006): Julkisuuden rakennustyömaalla. *Tiedotustutkimus* 2006:4, s. 106–109.
- Pollard, John F. (2005): *Money and the Rise of the Modern Papacy. Financing the Vatican, 1850–1950*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Post, Robert (2002): *Reconciling Theory and Doctrine in First Amendment Jurisprudence*. Teoksessa Bollinger, Lee C. & Stone, Geoffrey R.: *Eternally Vigilant*. Chicago 2002: University of Chicago Press.
- Procacci, Giuliano (1986): *History of the Italian People*. Middlesex: Penguin Books.
- Pugh, Evelyn L. (1982): Florence Nightingale and J.S. Mill Debate Women's Rights. *The Journal of British Studies*, Vol. 21, No. 2., s. 118–138.
- Pulkkinen, Tuija (1996): Snellmanin perintö suomalaisessa sananvapaudessa. Teoksessa: Nordenstreng, Kaarle (toim.): *Sananvapaus*. Helsinki: WSOY.
- Puro, Jukka-Pekka (2006): *Retoriikan historia*. Helsinki: WSOY.
- Pylkkänen, Anu (1991): *Holhouksen historiaa*. Teoksessa Letto-Vanamo, Pia (toim.): *Suomen oikeushistorian pääpiirteet*. Helsinki: Gaudeamus.

- Rahkonen, Juho (2006): *Journalismi taistelukenttänä. Suomen Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003–2004.* Tampere: Tampere University Press.
- Railo, Eino (1933): *Esipuhe.* Teoksessa: Milton, John: *Kadotettu paratiisi.* Porvoo: WSOY.
- Ricardo, David (1975): *Principles of Political Economy and Taxation.* Teoksessa *The Works and Correspondence of David Ricardo* (ed. Piero Sraffa), vol. I. Cambridge: Cambridge University Press.
- Riley, Jonathan (1994): *Introduction to J.S.Mill's Principles of Political Economy.* In: Mill, John Stuart: *Principles of Political Economy and Chapters on Socialism.* Oxford: Oxford University Press.
- Saastamoinen, Kari (1998): *Eurooppalainen liberalismismi. Etiikka, talous, politiikka.* Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Saastamoinen, Kari (2004): *Millin moraalifilosofia.* Teoksessa Mill, John Stuart (2004): *Utilitarismi.* Helsinki: Gaudeamus.
- Schram, Albert (1997): *Railways and the Formation of the Italian State in the Nineteenth Century.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Seddiki, Pirjo (2006): *Naisellisen kaunistautumisen genealogiaa. Synny – Origins: 2006(2), s. 21–41.*
- Smeds, Ove (2004): *Vallankumouksellisia ajatuksia – John Miltonin Areopagitica vuoden 1644 englantilaisen yhteiskunnallisen keskustelun ilmentäjänä.* Turun yliopisto, kulttuurihistoria. Pro gradu -tutkielma.
- Smith, Jeffery A. (1988): *Printers and Press Freedom.* New York: Oxford University Press.
- Ståhlberg, K.J. (1913): *Painovapaus Suomessa.* Helsinki: Otava.
- Talvensaari, Mikko (2004): *Jumalallinen järjestys, jumalallinen järki. Kuninkaanmurhan merkitykset ja maailmankuvat Claudius Salmasiuksen ja John Miltonin kiistassa Englannin Kaarle I:n teloituksesta.* Helsingin yliopisto, historian laitos, yleinen historia. Pro gradu -tutkielma.
- Taylor-Mill, Harriet (1851): *Enfranchisement of Women.* *The Westminster Review*, vol. LV: 289–311.
- Ten, C.L. (1980): *Mill on Liberty.* Oxford: Clarendon Press.

- Tepora, Tuomas (2004): "Lipun juureen!" Suomen lippu toteemina nuorena tasavallassa. Helsingin yliopisto, Suomen ja Pohjoismaiden historia. Pro gradu -tutkielma.
- Thompson, E.P. (1980): *The Making of the English Working Class*. London: Penguin Books.
- Tingsten, Herbert (1966): *Viktoria ja viktoriaanit*. Helsinki: WSOY.
- Tocqueville, Alexis de (2006): *Demokratia Amerikassa*. Helsinki: Gaudeamus (1835–40).
- Turner, Michael J.(2001): *Radical Opinion in an Age of Reform: Thomas Perronet Thompson and the Westminster Review*. *History*, Vol. 86, No. 281. (Jan.): 18–40.
- Vehmas, Raino (1970): *Lehdistööoppi*. Helsinki: WSOY.
- Voionmaa, Väinö (1925): *Yhteiskunnallinen alkoholikysymys*. Porvoo: WSOY.
- White, Z.L. (1887): *A Decade of American Journalism*. *The Westminster Review*, vol. CXXVIII: 850–862.
- Williams, Raymond (1978): *The Press and Popular Culture: an Historical Perspective*. Teoksessa: Boyce, George & Curran, James & Wingate, Pauline (eds.): *Newspaper history: from the seventeenth century to the present day*. London: Constable.
- Wood, Derek N.C. (2001): *Milton and Galileo*. *Milton Quarterly*, Vol. 35: 50–52.
- Woolf, Stuart (1979): *A History of Italy 1700–1860. The Social Constraints of Political Change*. London: Methuen.

Lehtiä

LWR = The London and Westminster Review

WR = The Westminster Review

Verkkolähteitä

The Collected Works of John Stuart Mill, 33 vols.

<http://oll.libertyfund.org/Home3/AuthorsAll.php>

– Millin koottujen teosten verkkoversio. Myös monien muiden klassikkojen tuotantoa: Aristoteles, Francis Bacon, Jeremy Bentham, John Calvin, Cicero, Destutt de Tracy, J.G. Fichte, Galileo Galilei, Hugo Grotius, Thomas Hobbes, Wilhelm von Humboldt, Thomas Jefferson, Immanuel Kant, John Maynard Keynes, Niccolo Machiavelli, Karl Marx, James Mill, John Milton, Isaac Newton, Platon, David Ricardo, William Shakespeare (koko tuotanto), Adam Smith, Sokrates, Sofokles, Herbert Spencer, Voltaire, George Washington.

Ekholm, Kai (2005): Kielletyt kirjat.

http://www.jyu.fi/library/julkaisut/kielletyt_kirjat/

Filpus, Kari (2001): Alkoholien salakuljetus ja sen valvonta Perämeren rannikolla kieltoain aikana 1919–1932. Väitöskirja, Oulun yliopiston humanistinen tiedekunta.

<http://herkules oulu.fi/isbn9514259734/>

<http://herkules oulu.fi/isbn9514259734/html/index.html>

Milton, John (1644): Areopagitica – A speech for the liberty of unlicensed printing to the parliament of England.

<http://oll.libertyfund.org/Home3/AuthorsAll.php>

Sommerville College

<http://www.some.ox.ac.uk/college/library/>

– Millin jäämistöä säilytetään Oxfordissa Sommerville Collegien kirjastossa.

Syllabus Errorum (1864)

http://www.reformation.org/syllabus_of_pius.html

<http://www.papalencyclicals.net/Pius09/p9syll.htm>

– 80 erehdyistä ja harhaoppia.

Vuorikoski, Matti (2006): Lyhyt Venäjän historia.

<http://www.uta.fi/~tmnavu/>

Liite 1

The Syllabus of Errors Condemned by Pius IX (1864)

I. PANTHEISM, NATURALISM AND ABSOLUTE RATIONALISM

1. There exists no Supreme, all-wise, all-provident Divine Being, distinct from the universe, and God is identical with the nature of things, and is, therefore, subject to changes. In effect, God is produced in man and in the world, and all things are God and have the very substance of God, and God is one and the same thing with the world, and, therefore, spirit with matter, necessity with liberty, good with evil, justice with injustice. -- Allocution "Maxima quidem," June 9, 1862.
2. All action of God upon man and the world is to be denied. -- Ibid.
3. Human reason, without any reference whatsoever to God, is the sole arbiter of truth and falsehood, and of good and evil; it is law to itself, and suffices, by its natural force, to secure the welfare of men and of nations. -- Ibid.
4. All the truths of religion proceed from the innate strength of human reason; hence reason is the ultimate standard by which man can and ought to arrive at the knowledge of all truths of every kind. -- Ibid. and Encyclical "Qui pluribus," Nov. 9, 1846, etc.
5. Divine revelation is imperfect, and therefore subject to a continual and indefinite progress, corresponding with the advancement of human reason. -- Ibid.
6. The faith of Christ is in opposition to human reason and divine revelation not only is not useful, but is even hurtful to the perfection of man. -- Ibid.
7. The prophecies and miracles set forth and recorded in the Sacred Scriptures are the fiction of poets, and the mysteries of the Christian faith the result of philosophical investigations. In the books of the Old and the New Testament there are contained mythical inventions, and Jesus Christ is Himself a myth.

II. MODERATE RATIONALISM

8. As human reason is placed on a level with religion itself, so theological must be treated in the same manner as philosophical sciences. -- Allocution "Singulari quadam," Dec. 9, 1854.
9. All the dogmas of the Christian religion are indiscriminately the object of natural science or philosophy, and human reason, enlightened solely in an historical way, is able, by its own natural strength and principles, to attain to the true science of even the most abstruse dogmas; provided only that such dogmas be proposed to reason itself as its object. -- Letters to the Archbishop of Munich, "Gravissimas inter," Dec. 11, 1862, and "Tuas libenter," Dec. 21, 1863.
10. As the philosopher is one thing, and philosophy another, so it is the right and duty of the philosopher to subject himself to the authority which he shall have proved to be true; but philosophy neither can nor ought to submit to any such authority. -- Ibid., Dec. 11, 1862.
11. The Church not only ought never to pass judgment on philosophy, but ought to tolerate the errors of philosophy, leaving it to correct itself. -- Ibid., Dec. 21, 1863.
12. The decrees of the Apostolic See and of the Roman congregations impede the true progress of science. -- Ibid.
13. The method and principles by which the old scholastic doctors cultivated theology are no longer suitable to the demands of our times and to the progress of the sciences. -- Ibid.
14. Philosophy is to be treated without taking any account of supernatural revelation. -- Ibid.

III. INDIFFERENTISM, LATITUDINARIANISM

15. Every man is free to embrace and profess that religion which, guided by the light of reason, he shall consider true. -- Allocution "Maxima quidem," June 9, 1862; Damnatio "Multiplices inter," June 10, 1851.
16. Man may, in the observance of any religion whatever, find the way of eternal salvation, and arrive at eternal salvation. -- Encyclical "Qui pluribus," Nov. 9, 1846.

17. Good hope at least is to be entertained of the eternal salvation of all those who are not at all in the true Church of Christ. -- Encyclical "Quanto conficiamur," Aug. 10, 1863, etc.
18. Protestantism is nothing more than another form of the same true Christian religion, in which form it is given to please God equally as in the Catholic Church. -- Encyclical "Noscitis," Dec. 8, 1849.

IV. SOCIALISM, COMMUNISM, SECRET SOCIETIES, BIBLICAL SOCIETIES, CLERICO-LIBERAL SOCIETIES

Pests of this kind are frequently reprobated in the severest terms in the Encyclical "Qui pluribus," Nov. 9, 1846, Allocution "Quibus quantisque," April 20, 1849, Encyclical "Noscitis et nobiscum," Dec. 8, 1849, Allocution "Singulari quadam," Dec. 9, 1854, Encyclical "Quanto conficiamur," Aug. 10, 1863.

V. ERRORS CONCERNING THE CHURCH AND HER RIGHTS

19. The Church is not a true and perfect society, entirely free- nor is she endowed with proper and perpetual rights of her own, conferred upon her by her Divine Founder; but it appertains to the civil power to define what are the rights of the Church, and the limits within which she may exercise those rights. -- Allocution "Singulari quadam," Dec. 9, 1854, etc.
20. The ecclesiastical power ought not to exercise its authority without the permission and assent of the civil government. -- Allocution "Meminit unusquisque," Sept. 30, 1861.
21. The Church has not the power of defining dogmatically that the religion of the Catholic Church is the only true religion. -- Damnatio "Multiplices inter," June 10, 1851.
22. The obligation by which Catholic teachers and authors are strictly bound is confined to those things only which are proposed to universal belief as dogmas of faith by the infallible judgment of the Church. -- Letter to the Archbishop of Munich, "Tuas libenter," Dec. 21, 1863.
23. Roman pontiffs and ecumenical councils have wandered outside the limits of their powers, have usurped the rights of princes, and have even

erred in defining matters of faith and morals. -- Damnatio "Multiplices inter," June 10, 1851.

24. The Church has not the power of using force, nor has she any temporal power, direct or indirect. -- Apostolic Letter "Ad Apostolicae," Aug. 22, 1851.
25. Besides the power inherent in the episcopate, other temporal power has been attributed to it by the civil authority granted either explicitly or tacitly, which on that account is revocable by the civil authority whenever it thinks fit. -- Ibid.
26. The Church has no innate and legitimate right of acquiring and possessing property. -- Allocution "Nunquam fore," Dec. 15, 1856; Encyclical "Incredibili," Sept. 7, 1863.
27. The sacred ministers of the Church and the Roman pontiff are to be absolutely excluded from every charge and dominion over temporal affairs. -- Allocution "Maxima quidem," June 9, 1862.
28. It is not lawful for bishops to publish even letters Apostolic without the permission of Government. -- Allocution "Nunquam fore," Dec. 15, 1856.
29. Favours granted by the Roman pontiff ought to be considered null, unless they have been sought for through the civil government. -- Ibid.
30. The immunity of the Church and of ecclesiastical persons derived its origin from civil law. -- Damnatio "Multiplices inter," June 10, 1851.
31. The ecclesiastical forum or tribunal for the temporal causes, whether civil or criminal, of clerics, ought by all means to be abolished, even without consulting and against the protest of the Holy See. -- Allocution "Nunquam fore," Dec. 15, 1856; Allocution "Acerbissimum," Sept. 27, 1852.
32. The personal immunity by which clerics are exonerated from military conscription and service in the army may be abolished without violation either of natural right or equity. Its abolition is called for by civil progress, especially in a society framed on the model of a liberal government. -- Letter to the Bishop of Monreale "Singularis nobisque," Sept. 29, 1864.

33. It does not appertain exclusively to the power of ecclesiastical jurisdiction by right, proper and innate, to direct the teaching of theological questions. -- Letter to the Archbishop of Munich, "Tuas libenter," Dec. 21, 1863.
34. The teaching of those who compare the Sovereign Pontiff to a prince, free and acting in the universal Church, is a doctrine which prevailed in the Middle Ages. -- Apostolic Letter "Ad Apostolicae," Aug. 22, 1851.
35. There is nothing to prevent the decree of a general council, or the act of all peoples, from transferring the supreme pontificate from the bishop and city of Rome to another bishop and another city. -- Ibid.
36. The definition of a national council does not admit of any subsequent discussion, and the civil authority can assume this principle as the basis of its acts. -- Ibid.
37. National churches, withdrawn from the authority of the Roman pontiff and altogether separated, can be established. -- Allocution "Multis gravibusque," Dec. 17, 1860.
38. The Roman pontiffs have, by their too arbitrary conduct, contributed to the division of the Church into Eastern and Western. -- Apostolic Letter "Ad Apostolicae," Aug. 22, 1851.

VI. ERRORS ABOUT CIVIL SOCIETY, CONSIDERED BOTH IN ITSELF AND IN ITS RELATION TO THE CHURCH

39. The State, as being the origin and source of all rights, is endowed with a certain right not circumscribed by any limits. -- Allocution "Maxima quidem," June 9, 1862.
40. The teaching of the Catholic Church is hostile to the well-being and interests of society. -- Encyclical "Qui pluribus," Nov. 9, 1846; Allocution "Quibus quantisque," April 20, 1849.
41. The civil government, even when in the hands of an infidel sovereign, has a right to an indirect negative power over religious affairs. It therefore possesses not only the right called that of "exsequatur," but also that of appeal, called "appellatio ab abusu." -- Apostolic Letter "Ad Apostolicae," Aug. 22, 1851

42. In the case of conflicting laws enacted by the two powers, the civil law prevails. -- *Ibid.*
43. The secular Dower has authority to rescind, declare and render null, solemn conventions, commonly called concordats, entered into with the Apostolic See, regarding the use of rights appertaining to ecclesiastical immunity, without the consent of the Apostolic See, and even in spite of its protest. -- Allocution "Multis gravibusque," Dec. 17, 1860; Allocution "In consistoriali," Nov. 1, 1850.
44. The civil authority may interfere in matters relating to religion, morality and spiritual government: hence, it can pass judgment on the instructions issued for the guidance of consciences, conformably with their mission, by the pastors of the Church. Further, it has the right to make enactments regarding the administration of the divine sacraments, and the dispositions necessary for receiving them. -- Allocutions "In consistoriali," Nov. 1, 1850, and "Maxima quidem," June 9, 1862.
45. The entire government of public schools in which the youth- of a Christian state is educated, except (to a certain extent) in the case of episcopal seminaries, may and ought to appertain to the civil power, and belong to it so far that no other authority whatsoever shall be recognized as having any right to interfere in the discipline of the schools, the arrangement of the studies, the conferring of degrees, in the choice or approval of the teachers. -- Allocutions "Quibus luctuosissimis," Sept. 5, 1851, and "In consistoriali," Nov. 1, 1850.
46. Moreover, even in ecclesiastical seminaries, the method of studies to be adopted is subject to the civil authority. -- Allocution "Nunquam fore," Dec. 15, 1856.
47. The best theory of civil society requires that popular schools open to children of every class of the people, and, generally, all public institutes intended for instruction in letters and philosophical sciences and for carrying on the education of youth, should be freed from all ecclesiastical authority, control and interference, and should be fully subjected to the civil and political power at the pleasure of the rulers, and according to the standard of the prevalent opinions of the age. -- Epistle to the Archbishop of Freiburg, "Cum non sine," July 14, 1864.

48. Catholics may approve of the system of educating youth unconnected with Catholic faith and the power of the Church, and which regards the knowledge of merely natural things, and only, or at least primarily, the ends of earthly social life. -- Ibid.
49. The civil power may prevent the prelates of the Church and the faithful from communicating freely and mutually with the Roman pontiff. -- Allocution "Maxima quidem," June 9, 1862.
50. Lay authority possesses of itself the right of presenting bishops, and may require of them to undertake the administration of the diocese before they receive canonical institution, and the Letters Apostolic from the Holy See. -- Allocution "Nunquam fore," Dec. 15, 1856.
51. And, further, the lay government has the right of deposing bishops from their pastoral functions, and is not bound to obey the Roman pontiff in those things which relate to the institution of bishoprics and the appointment of bishops. -- Allocution "Acerbissimum," Sept. 27, 1852, Damnatio "Multiplices inter," June 10, 1851.
52. Government can, by its own right, alter the age prescribed by the Church for the religious profession of women and men; and may require of all religious orders to admit no person to take solemn vows without its permission. -- Allocution "Nunquam fore," Dec. 15, 1856.
53. The laws enacted for the protection of religious orders and regarding their rights and duties ought to be abolished; nay, more, civil Government may lend its assistance to all who desire to renounce the obligation which they have undertaken of a religious life, and to break their vows. Government may also suppress the said religious orders, as likewise collegiate churches and simple benefices, even those of advowson and subject their property and revenues to the administration and pleasure of the civil power. -- Allocutions "Acerbissimum," Sept. 27, 1852; "Probe memineritis," Jan. 22, 1855; "Cum saepe," July 26, 1855.
54. Kings and princes are not only exempt from the jurisdiction of the Church, but are superior to the Church in deciding questions of jurisdiction. -- Damnatio "Multiplices inter," June 10, 1851.
55. The Church ought to be separated from the State, and the State from the Church. -- Allocution "Acerbissimum," Sept. 27, 1852.

VII. ERRORS CONCERNING NATURAL AND CHRISTIAN ETHICS

56. Moral laws do not stand in need of the divine sanction, and it is not at all necessary that human laws should be made conformable to the laws of nature and receive their power of binding from God. -- Allocution "Maxima quidem," June 9, 1862.
57. The science of philosophical things and morals and also civil laws may and ought to keep aloof from divine and ecclesiastical authority. -- Ibid.
58. No other forces are to be recognized except those which reside in matter, and all the rectitude and excellence of morality ought to be placed in the accumulation and increase of riches by every possible means, and the gratification of pleasure. -- Ibid.; Encyclical "Quanto conficiamur," Aug. 10, 1863.
59. Right consists in the material fact. All human duties are an empty word, and all human facts have the force of right. -- Allocution "Maxima quidem," June 9, 1862.
60. Authority is nothing else but numbers and the sum total of material forces. -- Ibid.
61. The injustice of an act when successful inflicts no injury on the sanctity of right. -- Allocution "Jamdudum cernimus," March 18, 1861.
62. The principle of non-intervention, as it is called, ought to be proclaimed and observed. -- Allocution "Novos et ante," Sept. 28, 1860.
63. It is lawful to refuse obedience to legitimate princes, and even to rebel against them. -- Encyclical "Qui pluribus," Nov. 9, 1864; Allocution "Quibusque vestrum," Oct. 4, 1847; "Noscitis et Nobiscum," Dec. 8, 1849; Apostolic Letter "Cum Catholica."
64. The violation of any solemn oath, as well as any wicked and flagitious action repugnant to the eternal law, is not only not blamable but is altogether lawful and worthy of the highest praise when done through love of country. -- Allocution "Quibus quantisque," April 20, 1849.

VIII. ERRORS CONCERNING CHRISTIAN MARRIAGE

65. The doctrine that Christ has raised marriage to the dignity of a sacrament cannot be at all tolerated. -- Apostolic Letter "Ad Apostolicae," Aug. 22, 1851.
66. The Sacrament of Marriage is only a something accessory to the contract and separate from it, and the sacrament itself consists in the nuptial benediction alone. -- Ibid.
67. By the law of nature, the marriage tie is not indissoluble, and in many cases divorce properly so called may be decreed by the civil authority. -- Ibid.; Allocution "Acerbissimum," Sept. 27, 1852.
68. The Church has not the power of establishing diriment impediments of marriage, but such a power belongs to the civil authority by which existing impediments are to be removed. -- Damnatio "Multiplices inter," June 10, 1851.
69. In the dark ages the Church began to establish diriment impediments, not by her own right, but by using a power borrowed from the State. -- Apostolic Letter "Ad Apostolicae," Aug. 22, 1851.
70. The canons of the Council of Trent, which anathematize those who dare to deny to the Church the right of establishing diriment impediments, either are not dogmatic or must be understood as referring to such borrowed power. -- Ibid.
71. The form of solemnizing marriage prescribed by the Council of Trent, under pain of nullity, does not bind in cases where the civil law lays down another form, and declares that when this new form is used the marriage shall be valid.
72. Boniface VIII was the first who declared that the vow of chastity taken at ordination renders marriage void. -- Ibid.
73. In force of a merely civil contract there may exist between Christians a real marriage, and it is false to say either that the marriage contract between Christians is always a sacrament, or that there is no contract if the sacrament be excluded. -- Ibid.; Letter to the King of Sardinia, Sept. 9, 1852; Allocutions "Acerbissimum," Sept. 27, 1852, "Multis gravibusque," Dec. 17, 1860.

74. Matrimonial causes and espousals belong by their nature to civil tribunals. -- Encyclical "Qui pluribus," Nov. 9 1846; Damnatio "Multipliciter inter," June 10, 1851, "Ad Apostolicam," Aug. 22, 1851; Allocution "Acerbissimum," Sept. 27, 1852.

IX. ERRORS REGARDING THE CIVIL POWER OF THE SOVEREIGN PONTIFF

75. The children of the Christian and Catholic Church are divided amongst themselves about the compatibility of the temporal with the spiritual power. -- "Ad Apostolicam," Aug. 22, 1851.
76. The abolition of the temporal power of which the Apostolic See is possessed would contribute in the greatest degree to the liberty and prosperity of the Church. -- Allocutions "Quibus quantisque," April 20, 1849, "Si semper antea," May 20, 1850.

X. ERRORS HAVING REFERENCE TO MODERN LIBERALISM

77. In the present day it is no longer expedient that the Catholic religion should be held as the only religion of the State, to the exclusion of all other forms of worship. -- Allocution "Nemo vestrum," July 26, 1855.
78. Hence it has been wisely decided by law, in some Catholic countries, that persons coming to reside therein shall enjoy the public exercise of their own peculiar worship. -- Allocution "Acerbissimum," Sept. 27, 1852.
79. Moreover, it is false that the civil liberty of every form of worship, and the full power, given to all, of overtly and publicly manifesting any opinions whatsoever and thoughts, conduce more easily to corrupt the morals and minds of the people, and to propagate the pest of indifference. -- Allocution "Nunquam fore," Dec. 15, 1856.
80. The Roman Pontiff can, and ought to, reconcile himself, and come to terms with progress, liberalism and modern civilization. -- Allocution "Jamdudum cernimus," March 18, 1861.

Liite 2

Englannin punnan muuntotaulukko 1830–1880

(Lähde: Bank of England)

£1 in 1830	=	£50.66	as at March 2006
£1 in 1831	=	£46.08	as at March 2006
£1 in 1832	=	£49.75	as at March 2006
£1 in 1833	=	£52.97	as at March 2006
£1 in 1834	=	£57.42	as at March 2006
£1 in 1835	=	£56.47	as at March 2006
£1 in 1836	=	£50.88	as at March 2006
£1 in 1837	=	£49.66	as at March 2006
£1 in 1838	=	£49.32	as at March 2006
£1 in 1839	=	£45.97	as at March 2006
£1 in 1840	=	£45.14	as at March 2006
£1 in 1841	=	£46.22	as at March 2006
£1 in 1842	=	£50.00	as at March 2006
£1 in 1843	=	£56.36	as at March 2006
£1 in 1844	=	£56.42	as at March 2006
£1 in 1845	=	£53.80	as at March 2006
£1 in 1846	=	£51.74	as at March 2006
£1 in 1847	=	£46.19	as at March 2006
£1 in 1848	=	£52.54	as at March 2006
£1 in 1849	=	£56.09	as at March 2006
£1 in 1850	=	£59.91	as at March 2006
£1 in 1851	=	£60.41	as at March 2006
£1 in 1852	=	£59.36	as at March 2006
£1 in 1853	=	£51.15	as at March 2006

£1 in 1854 = £45.89 as at March 2006
£1 in 1855 = £45.57 as at March 2006
£1 in 1856 = £45.93 as at March 2006
£1 in 1857 = £45.11 as at March 2006
£1 in 1858 = £48.79 as at March 2006
£1 in 1859 = £47.82 as at March 2006

£1 in 1860 = £44.18 as at March 2006
£1 in 1861 = £44.59 as at March 2006
£1 in 1862 = £45.00 as at March 2006
£1 in 1863 = £50.75 as at March 2006
£1 in 1864 = £48.38 as at March 2006
£1 in 1865 = £46.89 as at March 2006
£1 in 1866 = £44.80 as at March 2006
£1 in 1867 = £43.13 as at March 2006
£1 in 1868 = £44.97 as at March 2006
£1 in 1869 = £46.67 as at March 2006

£1 in 1870 = £46.78 as at March 2006
£1 in 1871 = £43.98 as at March 2006
£1 in 1872 = £42.13 as at March 2006
£1 in 1873 = £40.40 as at March 2006
£1 in 1874 = £40.80 as at March 2006
£1 in 1875 = £44.32 as at March 2006
£1 in 1876 = £42.38 as at March 2006
£1 in 1877 = £43.65 as at March 2006
£1 in 1878 = £45.32 as at March 2006
£1 in 1879 = £47.98 as at March 2006

£1 in 1880 = £49.45 as at March 2006

Tiivistelmä

Mäntylä Jorma:

Totuus markkinoilla

Liberalistinen lehdistöteoria ja John Stuart Mill

Väitöskirja

Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, kesäkuu 2007

Tutkimuksella oli kolme tavoitetta. Ensimmäinen oli John Stuart Millin sananvapausteorian tutkiminen: mistä se on peräisin ja mitä hän haluaa sillä sanoa? Toiseksi kysyttiin mistä ovat tulleet käsitteet ”aatteiden vapaa markkinapaikka” sekä ”itseään korjaava totuus”? Kolmanneksi kysyttiin mikä on Millin sananvapausteorian suhde liberalistisen lehdistöteorian nimellä tunnettuun lehdistöteoriaan? Samalla kysyttiin voidaanko Milliltä löytää lehdistöteoria sanan tiedotusopillisessa merkityksessä ja millainen se olisi suhteessa kirjallisuudessa esiintyvään teoriaan?

Tutkimus toteutettiin käyttäen lähteinä John Stuart Millin koottujen teosten 33-osaista laitosta sekä Millistä laajasti kirjoitettua historiallis-filosofista ja tiedotusopillista kirjallisuutta. Merkittävä osa tutkimuksesta oli Millin toimittaman the *Westminster Review* -lehden sisällönanalyysi 1835–1889. Painotus oli vuosilla 1836–1840, jolloin Mill oli lehden kustantaja ja päätoimittaja. Otanta-ajankohtana lehdessä oli 12 123 sivua. Sisällönanalyysillä pyrittiin löytämään lehden journalistiset toimitusperiaatteet.

Millin *On Liberty* -teoksen päätavoite on selvittää missä määrin valtiolla on oikeus rajoittaa yksilön toimintaa. Tästä seuraa teoksen laajasti perusteltu *ajatus vastustaa tiedon salaamista ja pimittämistä perustuvaa hallitsemistapaa*. Ihmisiä voidaan hallita estämällä heitä saamasta tietoa, mutta se on ”ihmiskunnalta varastamista”. Jos tieto jää suppean eliitin haltuun, se ei tavoita yksilöitä, jotka osaisivat käyttää sitä paremmin omaksi ja yhteiskunnan eduksi. Näin tiedon sivi-

tävä ja kehittävä vaikutus jää saavuttamatta tai vajaaksi, jolloin yhteiskunta alkaa rappeutua (*degradation*). Yksilö kehittyy valistuneeksi persoonallisuudeksi vain saadessaan käyttöönsä rajoituksetta ja esteettä kaiken mahdollisen tiedon. Tämän inhimillisen kasvun Mill katsoo olevan yleisen edun mukaista, minkä Mill perustelee utilitarismin avulla. *On Liberty*n toisessa luvussa esitetty nelikohtainen sananvapausteoria nähdään yksilön sivistymisen näkökulmasta. Se on esitetty teoksen kolmannessa luvussa, jossa *yksilöllisyys* nousee yhteiskunnan taloudellista ja sivistyksellistä kehitystä eteenpäin vieväksi voimaksi. *On Liberty*n ymmärtäminen kokonaisuudessaan edellyttää nelikohtaisen sananvapausteorian liittämistä yksilön sivistymiseen, kantilaishenkiseen *Bildungiin*.

*On Liberty*n sananvapausteoria on seuraava: Kaikilla aatteilla ja ajatuksilla tulee olla oikeus päästä julkisuuteen. Kellään ei ole oikeutta estää tai sensuroida mielipiteitä. Tätä Mill perustelee neljän argumentin avulla:

1. Sensuurin kohteeksi joutunut, tukahdutettu ajatus saattaa tosiasiallisesti olla oikea. Täten totuuden tukahduttaminen on ihmiskunnalta ja sen tulevilta sukupolvilta varastamista ja erehtymättömäksi julistautumista.
2. Väärä käsitys voi pitää sisällään totuuden aineksia.
3. Perinteisen, totena pidetyn käsityksen on alistuttava kritiikin ja keskustelun alaiseksi. Muutoin vaarana on taantuminen ennakkoluuloksi, jolloin yksilö ei tunne totuuden perusteluja.
4. Ennakkoluuloksi muuttunut totuus menettää viraalisuutensa ja elinvoimaisuutensa. Siksi jo löydettyjen totuuksien kohdalla myös harhauskomina on sallittava. Totuus elinvoimaistuu taistellessaan valhetta vastaan. Totuus löytyy parhaiten asettamalla vastakkain erilaisia ja vastakkaisia mielipiteitä.

Millin sananvapausteorian lähteitä löydettiin kahdeksan. Ensimmäinen oli roomalainen asianajaja ja konsuli Marcus Tullius Cicero, jon-

ka tuotantoon Mill oli laajasti perehtynyt. Toinen vaikuttaja oli 1600-luvulla elänyt englantilainen kirjailija ja runoilija John Milton. Mill tunsi molemmat Miltonin pääteokset, *Areopagitan* sekä *Kadotetun paratiisin*. Miltonin mukaan katolilaisuus perustui ihmisten hallitsemiseen salaamalla ja pimittämällä tietoa. *Kadotetussa paratiisissa* Aatamin ja Eevan tiedon hankkiminen ei johtanut kadotukseen, vaan hyvään, inhimilliseen kasvuun, sivistykseen ja kehitykseen. Miltonilta välittyi Millille ajatus pahuuden kuulumisesta julkisuuteen. Kolmas vaikuttaja oli saksalainen Wilhelm von Humboldt. Häneltä Mill omaksui *On Libertyn* pääajatuksen individualismista, *yksilöllisyydestä edistyksen ja kehityksen liikkeellepanevana voimana*. Pakottaminen samankaltaisuuteen salaamalla tietoa tai estämällä tiedon leviämisen kaikille yksilöille aiheuttaa degeneroitumista. Humboldtin ajattelua Mill täydensi sveitsiläisen Johann Henrich Pestalozzin kasvatustilosophialla. Neljäs *On Liberty* -teokseen vaikutteita antanut oli isä James Mill ja tämän artikkeli *Liberty of the Press* (1821). Vapaassa keskustelussa ja mielipiteenvaihdossa esiin tuleva erimielisyys, oppositiot ja vähemmistöt eivät ole pahasta, vaan yhteiskuntaa kehittävää ja eteenpäin vievää voimaa. Kritiikki ja hallituksen arvostelu ovat hyviä asioita. Pahinta on, jos valtio tai uskonto pakottavat kansalaiset passiiviseen alamaisuuteen ja samankaltaisuuteen. Viides vaikuttaja oli Millin puoliso Harriet Taylor-Mill. *On Liberty* on kahden ihmisen yhteinen kirja, jonka aiheena on yksilön vapaus suhteessa yhteiskuntaan ja toisiin ihmisiin. Kuudenneksi Millin ajatuksiin sananvapaudesta vaikutti hänen oma toimintansa journalistina ja päätoimittajana 1835–1840. Hänen toimittamansa *the Westminster Reviewin* tavoitteena oli *perustella politiikkaa tieteellisen tiedon avulla*, uusimman ja luotettavimman saatavilla olevan tutkimustiedon avulla. Seitsemäs vaikuttaja oli ranskalainen valtio-oppinut Alexis de Tocqueville, jolta on peräisin ajatus, että enemmistö voi erehtyä. Tällöin voi syntyä enemmistön tyrannia, jossa valhe voittaa ja muodostaa yhteiskunnan yleisen mielipiteen. Jotta näin ei tapahtuisi, Mill korosti vähemmistöjen ja toisinajattelijoiden oikeutta päästä julkisuuteen, koska niillä voi olla enemmis-

töä totuudellisempia näkemyksiä. Vaatimus suhteellisesta vaalitavasta liittyi Millin näkemykseen julkisuudesta. Suhteellisen vaalitavan oloissa erilaiset mielipiteet pääsevät paremmin parlamenttiin, jolloin mielipidekirjo tulee paremmin esiin myös lehdistössä. Kahdeksas *On Liberty* -teoksen syntyyn vaikuttanut tekijä oli katolisen kirkon ja liberaalien oppiriita 1800-luvulla. Se huipentui paavi Pius IX:n julistamiseen erehtymättömäksi 1870. Julistusta edelsi 1854 annettu bulla *Ineffabilis Deus*. Siinä julistettiin Neitsyt Marian perisyntien sikiäminen dogmiksi, johon katolilaisten piti lujasti uskoa. Lopullinen *On Liberty* -teoksen julkaisuun vaikuttanut tekijä oli Millin matka Roomaan 1854-55, missä juhliittiin paavi Pius IX:n bullaa Neitsyt Marian perisyntittömästä sikiämisestä. Tätä taustaa vasten voidaan ymmärtää *On Liberty* varoitukset erehtymättömyydestä sekä sokean uskon rappeuttavasta vaikutuksesta.

Millin naisasiaa käsittelevä teos *The Subjection of Women* nähdään *On Liberty* jatko-osana, jossa tarkastellaan tilannetta, missä valhe ja vääräys ovat voittaneet ja muodostaneet yhteiskunnan yleisen mielipiteen. Huomiota kiinnitetään Alexis de Tocquevillen enemmistön tyrannian käsitteeseen, jolla oli Milliin suuri vaikutus. Samalla arvioidaan Jürgen Habermasin tutkimusta julkisuuden rakennemuutoksesta. Habermas on oikeassa arvioidessaan, että liberalismi ajoi itsensä vaikeuksiin luodessaan julkisuuden, jossa triviaali tai epätosi voi muodostua enemmistön mielipiteeksi. Samalla kuitenkin katsotaan, että Habermas aliarvioi tiedon merkitystä ja välttämättömyyttä modernissa.

”Aatteiden vapaa markkinapaikka” ja ”itseään korjaava totuus” eivät ole peräisin John Stuart Milliltä. ”Itseään korjaava totuus” on ristiriidassa Millin ajattelun kanssa. *On Liberty*ssä hän osoitti tuntevansa myös jälkimmäisen fraasin, mutta piti sitä virheellisenä (*pleasant falsehood*).

Itseään korjaavan totuuden ajatus esiintyi ensi kertaa tunnistettavasti Thomas Painea vastaan käydyssä oikeudenkäynnissä 1792. Sitä käytti hänen puolustusasianajajansa Thomas Erskine. Aatteiden

vapaan markkinapaikan on usein ajateltu tulleen julkisuuteen New Yorkin 1919 oikeudenkäynnissä venäläisiä emigrantteja vastaan. Tuomari Oliver Wendell Holmesin lausetta on kuitenkin tulkittu usein väärin. Aatteiden vapaa markkinapaikka alkoi sisällöltään nykymuotoisena esiintyä vasta 1930-luvulla amerikkalaisessa lehdistökeskustelussa. Ilmaus vakiintui kylmän sodan aikana 1940–50-lukujen taitteessa.

”Aatteiden vapaa markkinapaikka” ja ”itseään korjaava totuus” yhdistettiin liberalistiseen lehdistöteoriaan 1950-luvun puolivälissä Yhdysvalloissa tri Wilbur Schrammin johtamassa tutkimusprojektissa, jonka loppuraportti julkaistiin kirjassa *Four Theories of the Press*. Yhdistämisen teki Fred S. Siebert artikkelissa *The Libertarian theory*. Tätä lähti liikkeelle myytti, jonka mukaan liberalistisessa lehdistöteoriassa ajatellaan, että totuus löytyy itsestään aatteiden vapaalla markkinapaikalla. Se on ristiriidassa liberalistisen filosofian kahden kehittäjän, John Miltonin ja John Stuart Millin ajatusten kanssa. Sekä Milton että Mill katsotaan tutkimuksessa positiivisen sananvapauskäsityksen edustajiksi, päinvastoin kuin Fred Siebert katsoi heidän edustavan negatiivista sananvapautta suhteessa valtioon.

Milliltä voidaan löytää lehdistöteorian aineksia, mutta ne ovat paljolti ristiriidassa Fred Siebertin muotoileman liberalistiseksi kutsutun lehdistöteorian kanssa. Millin näkemysten katsotaan tulevan lähemmäksi sosiaalisen vastuun lehdistöteoriaa siinä muodossa kuin tämä teoria esiteltiin amerikkalaisen Hutchins-komission loppuraportissa vuonna 1947. Jos Milliiä pidetään liberalismiin klassikkona, tämä lehdistöteoria olisi lähempänä liberalismia.

Avainsanat: liberalismi, lehdistöteoriat, sananvapaus, sensuuri, katolisuus, paavi, imperialismi, naisen asema, enemmistöperiaate

Abstract

Mäntylä Jorma:

Truth in the Market-Place

The Liberal Theory of the Press and John Stuart Mill

Doctoral Dissertation

University of Tampere,

Department of Journalism and Mass Communication, June 2007

The research had three purposes. The first was to study John Stuart Mill's theory of publicity: where do originate the main ideas of *On Liberty*? The second question concerned the origins of the concepts of "market-place of ideas" and "self-righting truth"? The third question concerned the relation between Mill's famous theory of freedom of speech and the concept of the "liberal theory of the press" as described by the well-known text-book of Siebert, Peterson & Schramm (*Four Theories of the Press*, 1956). At the same time I asked if it was possible to find a theory of the press by John Stuart Mill and what would it be if compared with known theories of the press?

The research was conducted using John Stuart Mill's Collected Works as a main source, as well as many other studies about Mill in history, philosophy and media studies. An important part of the research was a content analysis of the *Westminster Review* 1835–1889. Special emphasis was placed on the period 1836–1840 when Mill was the editor and publisher of the magazine. The sample contained 12 123 pages. The content was divided into 13 categories. The purpose of the content analysis was to identify the journalistic editorial principles of the *Westminster Review*.

The main purpose of Mill's *On Liberty* is to find the limits and borders of the state in relation to individuals. From this comes the main argument of *On Liberty*: governing people by censoring knowledge is ineffective and leads to a general degradation of any society.

People can be governed by using censorship but this is "stealing from mankind". If knowledge remains the property of a small minority it may never reach people who could use it better for themselves or the whole of society. Thus the developing and cultivating effects of knowledge remain partial or are lost and this leads to *degradation* in society. Human beings can be individual personalities only when knowledge is freely available without censorship. This personal development of individuals is also the common interest of the whole of society. Mill comes to this conclusion through his theory of utilitarianism. The theory of freedom of speech as presented in the second chapter of *On Liberty* must be understood from the perspective of individual civilization. It is presented in the third chapter of *On Liberty*, where individuality is declared as the main force of development in any society. If *On Liberty* is understood in its entirety it must be connected with the Kantian concept of *Bildung*.

The famous theory of freedom of speech in *On Liberty* is as follows: "1. If any opinion is compelled to silence, that opinion may, for aught we can certainly know, be true. To deny this is to assume our own infallibility. 2. Though the silenced opinion be an error, it may, and very commonly does, contain a portion of truth; and since the general or prevailing opinion on any object is rarely or never the whole truth, it is only by the collision of adverse opinions that the remainder of the truth has any chance of being supplied. 3. Even if the received opinion be not only true, but the whole truth; unless it is suffered to be, and actually is, vigorously and earnestly contested, it will, by most of those who receive it, be held in the manner of a prejudice, with little comprehension or feeling of its rational grounds. 4. And not only this, but the meaning of the doctrine itself will be in danger of being lost, or enfeebled, and deprived of its vital effect on the character and conduct: the dogma becoming a mere formal profession, inefficacious for good, but cumbering the ground, and preventing the growth of any real and heartfelt conviction, from reason or personal experience."

The interests of truth are best promoted by giving the ablest advocates of opposite theories an opportunity of fully and fairly explaining their sentiments.

Eight sources were found for Mill's theory of publicity. The first was the Roman statesman and lawyer Marcus Tullius Cicero. Mill knew the most important works of Cicero. The second was the English poet and prose polemicist John Milton. Mill knew Milton's main works *Areopagitica* and *Paradise Lost*. Special attention is drawn to the fact that Adam's and Eve's decision to achieve knowledge by consuming the "fruit" from the Tree of Knowledge does not lead to destruction but to love, human development, civilization and culture. The third influence came from the German Wilhelm von Humboldt. From him Mill took the cornerstone of *On Liberty*, the idea of individuality as one of the elements of wellbeing. If people are forced to be similar and identical through censorship this leads to general degradation in any society. This idea was augmented with the educational theory of the Swiss philosopher Johann Henrich Pestalozzi. The fourth person to influence *On Liberty* was the author's father, James Mill, and his article *Liberty of the Press* (1821). James Mill wrote that different opinions and cleavages are not bad but richness in any society. Minorities and dissidents are a developing force in society, and thus they should be accepted and legitimized. Government criticism is good and should not be denied. The fifth influence came from Mill's wife, Harriet Taylor-Mill. *On Liberty* was written by two independent people. Harriet Taylor-Mill had a radicalizing effect on her husband. The sixth influence originated in Mill's own experience as a journalist and editor of the *Westminster Review*. The purpose of this magazine was to alter people's opinions; to make them believe according to evidence, from the effect of educated intellect, enlightening selfish feelings. The seventh source was the French intellectual Alexis de Tocqueville from whom comes the idea of the tyranny of the majority, i.e. that the majority can make mistakes. Mill therefore underlined the importance of minorities and dissidents. They must

be allowed a voice in publicity because they may have more accurate ideas than the majority. Mill supported therefore proportional representation in parliamentary elections. The eighth source and final motivation to write *On Liberty* was the dispute between European liberals and the Catholic Church in the 19th century. The main question was the infallibility of the Pope, which was denied by the liberals. Pope Pius IX was declared infallible in 1870. This was preceded by the infallible declaration of 1854 *Ineffabilis Deus* where the immaculate conception was solemnly defined as dogma. John Stuart Mill was in Rome in 1854-55 shortly after the papal bull had been issued by Pius IX. This explains Mill's warnings about infallibility in *On Liberty*.

Mill's "feminist" writing *The Subjection of Women* is seen as a continuation of *On Liberty*. It describes extensively a situation where falsehood has won and created the public opinion of the majority. Here again special attention is drawn to Alexis de Tocqueville's theory of the tyranny of the majority. At the same time an evaluation is made of Jürgen Habermas' research *The Structural Transformation of the Public Sphere*. His idea that the liberal theory of the publicity ran into difficulties by demanding full freedom of speech is accepted. This does not lead to a situation where truth automatically prevails but falsehood may also prevail and become the opinion of the majority. It is, however, assumed that Habermas underestimated the effects of enlightenment and education.

The concepts of "market-place of ideas" and "self-righting truth" do not originate with John Stuart Mill. The idea of "market-place of ideas" contradicts with Mill's thinking. *On Liberty* indicates that he also knew the idea of "self-righting truth" but he considered it a "pleasant falsehood".

The idea of "self-righting truth" was first time evinced in the trial against Thomas Paine in 1792. It was used by his lawyer, Thomas Erskine. The concept of "market-place of ideas" has usually been connected with the trials of Russian dissidents in New York in 1919.

Judge Oliver Wendell Holmes, however, has been often misunderstood. He spoke about free trade of ideas. The present idea appeared for the first time in the U.S. press in the 1930's and the present meaning was widely accepted during the 1950's Cold War.

The concepts of "market-place of ideas" and "self-righting truth" were combined with the libertarian theory of the press in the mid-1950's in a research project conducted by Dr. Wilbur Schramm. The final report was published in 1956 under the title *Four Theories of the Press*. The combination was by Fred S. Siebert in his article *The Libertarian Theory*. From this article originated the myth of the libertarian theory of the press, where it was thought that self-righting truth can be found on the market-place of ideas. This myth contradicts with two libertarian philosophers, John Milton and John Stuart Mill. Both Milton and Mill are considered to be representatives of positive liberty while Fred Siebert considered them as representatives of negative liberty.

It is possible to find a theory of the press from the works of John Stuart Mill. However, these ideas are contradictory to the "libertarian theory of the press" as described by Fred Siebert. The ideas of Mill come closer to the theory of social responsibility as described in the final report of the Hutchins Commission (*A Free and Responsible Press* 1947). If Mill is considered as a liberal philosopher, this theory of the press is closer to liberalism.

Keywords: liberalism, theories of the press, freedom of speech, censorship, Catholicism, Pope, imperialism, female suffrage, tyranny of majority

Henkilöhakemisto

- Adams, John Couch 179
Adorno, Theodor 280
Akvinolainen, Tuomas 7, 239
Aleksanteri Suuri 134, 175
Aleksanteri II 139, 235
Alkio, Santeri 20
Antonelli, Giacomo 227, 229, 237, 246, 251–253
Aristoteles 7, 24, 292
Bacon, Francis 24, 92
Beaumont, Gustave de 27
Beecher-Stowe, Harriet 21
Beethoven, Ludvig von 167
Benedictus X 235
Bentham, Jeremy 24–27, 36, 112, 115, 123, 125, 160, 172, 199, 200, 225,
291, 294, 300–302
Blanc, Louis 307
Bobbio, Norberto 248
Bosch, Orlando 296
Bower, Walter ks. Robin Hood 176
Brenner, Daniel 269, 270
Briggs, Asa 17, 131, 151–153, 156
Bright, Jacob 204
Bruno, Giordano 70, 161
Buller, Charles 138, 139
Caesar, Julius 61
Carlyle, Thomas 24, 60, 92, 142, 260
Cavour, Camillo 229
Champollion, Jean-François 174
Chapman, Henry 123, 127
Chapman, John 30, 124, 127, 184, 188, 200, 202–204

Churchill, Winston 60
Cicero, Marcus Tullius 24, 58, 60–65, 67, 96, 98, 264, 265, 296, 317
Clark, John M. 48
Coleridge, Samuel Taylor 161
Comte, Auguste 28, 31, 32, 92, 104, 120, 161, 206, 207, 258
Cromwell, Oliver 68, 69, 74, 75, 95, 168, 175
Cruikshank, George 168, 169
Curtius, Ernst 185
Darwin, Charles 29, 32, 60, 124, 125, 180–185
Dechamps, Victor-Augustus 246, 247
Descartes, Rene 92
Dickens, Charles 60, 166, 167
Disraeli, Benjamin 18, 19, 121, 122, 128, 152, 212
Doré, Gustave 4, 82
Dupanloup, Félix 247
Durham, lord, alk. John Lambton 135, 201, 271–273
d'Eichthal, Gustave 207
Emmanuel, Viktor 227, 251
Enestam, Jan-Erik 42
Engels, Friedrich 16, 18, 19, 21, 162, 172, 287
Erskine, Thomas 274, 275, 320
Faraday, Michael 60
Ford, Henry 287
Fordun, John ks. Robin Hood 176
Fourier, Charles 195, 307
Galilei, Galileo 69–74, 76, 77, 87, 88, 91, 92
Galle, Johann Gottfried 179, 258
Garibaldi, Giuseppe 227, 229, 257
Gates, Bill 281
Gatti, Annibale 71, 72
Gladstone, William 33, 124, 152, 158, 192, 212, 231, 242
Goethe, Johann Wolfgang von 96, 165
Gregorius VII, oik. munkki Hildebrand 234–236, 249, 261

Gregorius XVI 27, 225, 226, 233, 249, 250
Grote, George 161, 203
Grotius, Hugo 69
Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 7, 50, 96, 98
Henrik II 176
Henrik IV 235, 236, 261
Henrik VIII 68
Herschel, Sir William 179
Hickson, William 29, 124, 127, 184, 188, 190, 200, 204, 206, 207
Hobbes, Thomas 23, 73, 201
Holmes, Oliver Wendell 270
Holmes, Oliver Wendell jr. 270, 272, 275, 320
Hoover, Herbert 271
Horne, Richard Henry 234–236
Hugo, Victor 168
Humboldt, Alexander 144
Humboldt, Wilhelm von 58, 63, 67, 93, 96–105, 111, 119, 266, 267, 283,
293, 294, 317, 318
Hume, David 293
Hutchins, Robert Maynard 46–48
Huxley, Thomas 125, 180, 218
Hyndman, Henry 173
Ibsen, Henrik 169
Jaakko I 68
Johannes XXIII 284
Johannes Paavali II 254
Kaarle I 68, 69
Kaarle II 69, 75
Kant, Immanuel 7, 99, 103, 105, 292, 295
Kim Jong-Il 296
Kipling, Rudyard 60
Klemens III 236
Kopernikus, Nikolaus 70, 88

Laden, Osama bin 296
 Laing, Samuel 144
 Lamartine, Alphonse de 166
 Lasswell, Harold 46
 Lenin, V.I. 50, 140
 Leo XIII 234
 Lessi, Tito 71
 Le Verrier, Urbain 179
 Lexell, Anders Johan 179
 Liakka, Niilo – elämäkertatietoja 20–21
 Locke, John 24, 50, 51, 206
 Lombe, Edward 206, 207
 Luce, Henry R. 46
 Ludvig XIV 175, 250
 Luther, Martti 68, 210
 Macaulay, Thomas 200
 Maclure, William 161
 Malthus, Thomas 125
 Manning, Henry 231, 242, 244, 246, 247
 Marx, Karl 7, 31, 101, 142, 143, 162, 171–175, 196, 218, 237, 283, 287,
 289, 290, 300–309, 312, 313
 Maxwell, James Clerk 60
 Mazzini, Giuseppe 227, 257
 McCarthy, Joseph 271, 272
 Mendelssohn-Bartholdy, Felix 167
 Mihailovic, Mihailo 296
 Mill, George 255
 Mill, James 23–25, 27, 28, 93, 98, 107–111, 123, 125, 128, 163, 202,
 232–234, 255, 266, 294, 301, 318
 Mill, John Stuart – elämäkertatietoja 23–34
 Milton, John – elämäkertatietoja 69–75
 Minshull, Elisabeth 75
 Mladic, Ratko 296

Molesworth, William 123, 201
Mozart, Wolfgang Amadeus 167
Mussolini, Benito 227, 286
Napoleon I, Bonaparte 142
Napoleon III, Ludvig Napoleon 29, 30, 171, 301
Newman, John Henry 232, 234, 242, 244
Newton, Isaac 24, 179
Nietzsche, Friedrich 296
Nightingale, Florence 295
Owen, Robert 22, 161, 195, 307
Paavali VI 284
Paine, Thomas 274, 275, 319
Palgrave, William 164
Pankhurst, Sylvia 220
Pantaleóni, Diomedede 229, 248–250
Peel, Robert 29, 60, 152, 153, 215
Pestalozzi, Johann Heinrich 103–105, 266, 318
Pinochet, Augusto 296
Pirandello, Luigi 248
Pius VI 223, 224, 226
Pius VII 224–226, 236, 237
Pius IX, oik. Giovanni Maria Mastai-Ferretti – elämäkertatietoja 225–227
Pius XI 227, 251
Pius XII 248, 254, 296
Platon 7, 292
Powell, Mary 75
Potter, Beatrice ks. Webb 218
Ptolemaios, Klaudios 71
Puškin, Aleksandr 141
Ramsay, August 252, 253
Reagan, Ronald 269
Ricardo, David 24, 26, 125, 173, 225, 301, 302, 304
Reith, John 194

Rhodes, Cecil 60
Robin Hood 175–177, 187
Roebuck, John 151
Roosevelt, Franklin D. 48
Rousseau, Jean-Jacques 215
Russell, Odo 229, 246
Saint-Simon, Henri 26, 195, 307
Salmasius, Claudius 74, 75
Schiller, Friedrich 96
Schlesinger, Arthur M. (Sr.) 46, 54
Scott, Walter 127, 167
Shakespeare, William 2, 24, 95, 165–168
Sismondi, Jean 170
Shelley, Percy 168, 169
Smith, Adam 11, 12, 24, 170, 302, 304
Smith, William 33, 187, 213
Sokrates 24, 161, 292, 294
Spencer, Herbert 125, 184, 203, 222
Stalin, Josef 50, 296
Stephenson, George 21
Sterling, John 26, 27
Ståhlberg, K.J. 20
Taylor, F.W. 287
Taylor, Helen 31, 33, 214, 245, 306
Taylor, John 26, 29, 30, 113
Taylor-Mill, Harriet 26, 29, 30, 31, 3358, 67, 104, 107, 111–113, 117–
120, 219, 239, 255, 258, 267, 313, 318
Thomas, Norman 271
Thompson, E.P. 16, 69, 114, 152
Thompson, Perronet 26, 123, 124, 133, 153, 199–202, 279
Thornton, William 171
Tocqueville, Alexis de 14, 27, 58, 107, 111, 145, 209, 214, 215, 219, 267,
279–281

Tuomioja, Erkki 10
Vikström John 10
Viktoria, kuningatar 15, 17, 20, 22, 28, 41, 107, 127–129, 131, 149, 156,
178, 192, 195, 197, 199, 217, 218
Vilhelm IV 28
Voltaire, oik. François-Marie Arouet 215
Webb, Beatrice 129, 218
Webb, Sidney 129
White, Z.L. 193
Wilberforce, Samuel 60, 180
Wiseman, Nicholas 231
Woodcock, Katharine 75
Wordsworth, William 26
Young, Arthur 144
Äiti Teresa 296

